

SUOMEN HISTORIAN LÄHTEITÄ VII

JULKAISSUT

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

SUOMEN MAAHERROJEN
VALTIOPÄIVÄKERTOMUKSET
1755—1756

LANDSHÖVDINGARNAS I FINLAND
RIKSDAGSBERÄTTELSE
1755—1756

TOIMITTANUT • UTGIVNA AV

A. R. CEDERBERG

HELSINKI 1950

Helsinki 1950 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy.

Lukijalle.

Nyt julkisuuteen saatettavat Suomen maaherrojen valtiopäiväkertomukset ovat toimitetut painoon mahdollisimman tarkasti alkuperäisen kappaleen tekstiä seuraten. Ainoastaan suoranaiset kirjoitusvirheet on korjattu. Julkaisuun on aina merkitty alkuperäisen kappaleen sivunumerot, joten vertailu alkuperäisen ja painetun tekstin välillä on helppoa. Pohjanmaan maaherran kertomuksessa olevat, sivujen syrjään tehdyt merkinnät on painatusteknillisistä syistä sijoitettu varsinaiseen tekstiin.

Julkaisusta on katsottu välttämättömäksi jättää pois eräisiin kertomuksiin kuuluvat liitteet, koska julkaisu nämä mukaan ottaen olisi paisunut hyvin laajaksi. Näitä liitteitä, joista Suomen Historiallisen Seuran kokoelmissa on fotostaatti-jäljennökset, on etenkin Pohjanmaan läänistä ja Turun ja Porin läänistä. Uudenmaan ja Hämeen läänistä on jätetty pois vain lyhyt rekisteri painettavaksi soveltumattomine numeroineen, Savon ja Kyminkartanon läänin kertomuksessa ei liitteitä ole.

Korjausvedoksen on, mikäli näyttää, suurella huolella tarkastanut toimittaja *Alf Brenner*, nyt jo vainaja, ja allekirjoittanut on vielä kerran tarkastanut latomuksen sitä alkuperäiseen tekstiin verraten.

Helsingissä kesäkuun 15 päivänä 1948.

A. R. Cederberg.

Professori Cederbergin kuoleman johdosta syksyllä 1948 tämän teoksen julkaisemistyö jäi jonkin verran kesken. Sen loppuun suorittamisesta on huolehtinut filosofian tohtori *K. O. Alho*.

Esisanaksi.

I.

Erittäin tärkeän historiallisen lähteen Ruotsi-Suomen valtakunnan sisäisten olojen valaisemiseksi muodostavat 1600-luvulta lähtien nk. maaherrojen valtiopäiväkertomukset. Mainitulla vuosisadalla, jolloin valtiopäivät saatettiin kutsua kokoon varsin lyhyin väliajoin, ja ilman yksityiskohtaisia valmisteluja, ovat maaherrojen kertomukset usein satunnaisluontoisia tai puuttuvat kokonaan. Sitävastoin muodostuvat ne 1700-luvulla — etenkin 1719 annetun maaherrojen ohjesäännön jälkeen — laajoiksi, joskus valtaviksi selostuksiksi siitä, mitä läänissä edellisten valtiopäivien jälkeen oli tapahtunut, mitä oli saatu aikaan ja — mikä myös on varsin mielenkiintoista — mitä oli koetettu saada aikaan sekä mitä esityksiä oli tehty, mutta miten ja minkä vuoksi uudistusyritykset eivät syystä taikka toisesta olleet onnistuneet.

Jokainen, joka on hiemankin perehtynyt Suomen historian lähteisiin nimenomaan 1700-luvulla, on varmaan kiinnittänyt huomionsa vapauden ajan maaherrojen valtiopäiväkertomuksiin. Ne antavat meille erinomaisen kuvan lääniemme hallinnosta, taloudellisesta tilasta — henkiseen puoleen ei ajan yleisestä asennoitumisesta johtuen kiinnitetä erikoista huomiota — ja siitä aineellisesta kehityksestä, joka läänissä on ollut huomattavissa viimeksi kuluneina vuosina. Eräät näistä Suomen läänejä koskevista kertomuksista ovat paisuneet hyvin laajoiksi ja niihin on lisätty liitteitä, joiden on katsottu yksityiskohtaisesti kuvaavan kehityksen eri puolia.

Näiden rivien kirjoittaja on vapauden aikaa koskevissa tutkimuksissaan usein tullut käyttäneeksi sekä Ruotsin että Suomen maaherrojen valtiopäiväkertomuksia. Näistä ovat allekirjoittaneen silmiin erikoisesti pistäneet Suomen maaherrojen kertomukset vuosien

1755—56 valtiopäiville, jotka ovat tarjonneet tärkeätä aineistoa vapauden ajan Suomen historiaa koskevalle esitykselle. Nämä kertomukset saatetaan nyt painettuina julkisuuteen.

II.

Kertomukset, jotka säilytetään Ruotsin Valtakunnan Arkistossa, valtiopäiväasiakirjoja käsittävässä erikoisessa sarjassa, Valiokunta-asiakirjoja, Utskottshandlingar, eivät eri lääneistä ole likimääräisestikään samansuuruiset. Meidän kokoelmassamme ensimmäisenä painettu kertomus, Uudenmaan ja Hämeen lääniä koskeva, on noin viisi kertaa laajempi kuin kooltaan vähäisin kertomuksista, Savon ja Kyminkartanon lääniä koskeva. Laajuus riippuu tietysti siitä harrastuksesta ja sanavuolaudesta, mikä on kertomuksen laatijaa elävöittänyt so. joko lääninsihteeriä tai lääninkamreeria tai molempia omalta osaltaan. Että maaherralla on myös ollut oma osuutensa kertomuksen laatimisessa, sitä saattaa tuskin epäillä ja luulemme sen nimenomaan näkevämme näistä kertomuksista, varsinkin mitä tulee Turun ja Porin läänissä lähetettyyn kertomukseen.

Uudenmaan ja Hämeen lääniä koskevan kertomuksen ovat helmi-kuun 27 päivänä 1755 allekirjoittaneet läänin maaherra kreivi Gustav Samuel Gyllenborg ja lääninsihteeri Samuel Stichaeus. Se on nyt julkaistuista kertomuksista laajin, hyvinkin yksityiskohtainen ja täydellinen. Kuinka suuri osuus maaherralla tämän valaisevan kertomuksen laatimisessa on ollut, on tietämätöntä, mutta tuskin on se saattanut olla varsin suuri. Kreivi Gyllenborg oli vuodesta 1746 ollut lääninsä maaherra. On vaikeata nähdä, että hänellä olisi ollut vähimpiäkään edellytyksiä tulla suuren ja tärkeän suomalaisen läänin hallinnon johtoon. Hän oli ruotsinmaalainen, korkea-aateliston ja hyvin kuuluisan suvun edustaja, mikä ilmeisesti on aiheuttanut, että hänelle oli hankittava huomattava asema hallitsevan virkaylimystön joukossa. Mikäli olemme voineet seurata hänen työtänsä Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherrana, ei hänen hiljainen toimintansa millään tavalla saattanut kiinnittää erikoista huomiota puoleensa. Se kai supistui etupäässä määrättyyn ulkonaiseen edustukseen. Voisi kaikesta päättäen luulla, että hän oli sangen vähälahjainen, saamaton ja hiljainen, jolle virallisten kirjeiden lukeminen ja allekirjoittaminen ehkä tuotti suurimmat henkiset ponnistukset.

Hän oli pitkät ajat maaherran toimesta virkavapaa ja oleskeli Ruotsin puolella onnistumatta saamaan mitään toista yhtä edullista tointa ja jäi siten kuolemaansa saakka Uudenmaan läänin johtoon. Onneksi oli hänellä kelvollinen ja kykenevä lääninsihteeriksi, juriidisen kasvatuksen saanut ja julkisissa tehtävissä harjaantunut Salomon Stichaeus, joka parhaansa mukaan lääninkamreerin kera huolehti läänin hoidosta. Stichaeus oli papin poika Hämeestä, tunsii läänin olot hyvin ja sen asujainten tarpeet ja siinä suhteessa siis mies paikallaan.

III.

Aivan toista luokkaa kuin Uudenmaan ja Hämeen läänin korkeaatelinen maaherra oli hänen toverinsa Turun ja Porin läänin maaherran istuimella Johan Georg Lilljenberg. Hänenkin oli Ruotsista kotoisin, ilmeisesti varsin lahjakas, toimintakykyinen ja määrätietoinen mies, joka kiitos valtiollisten mielipiteittensä oli kiinnittänyt huomiota puoleensa. Hän oli toiminut diplomaattisella alalla, kun hänet vuonna 1746 nimitettiin Gotlannin laamanniksi. Läheinen suhde professori, sittemmin piispa Browalliukseen ja samansuuntaiset mielipiteet aiheuttivat hänen siirtymisensä Turun ja Porin läänin maaherraksi vuonna 1749. Nimitys ei suinkaan ollut valtiollista taustaa vailla ja sopii hyvin yleisvaltakunnallisten ohjelmapykälien kanssa yhteen; läänin suomalainen maaherra Lauri Juhana Ehrenmalmin, joka ei ollut hallitseville piireille mieleen, oli pakko väistyä uuden ja sopivammaksi havaitun miehen tieltä. Kaikissa tapauksissa oli uusi maaherra erittäin käyttökelpoinen herra, mies parhaissa voimissaan, vireä ja toimintakykyinen, joka suurella menestyksellä työskentelikin lääninsä hyväksi. Lääninsihteerinä oli hänellä läänin oloja hyvin tunteva, joskin Ruotsin puolelta kotoisin oleva mies, Henrik Lidén, joka kaikista muistutuksista huolimatta lienee ollut uuttera ja kykenevä virkamies ja lääninsä asioista parhaansa mukaan huolehtiva. Nyt painettu, valtiopäiviä varten laadittu kertomus on selvä ja tyhjentävä.

IV.

Savon ja Kyminkartanon maaherran kertomukset ovat allekirjoittaneet läänin maaherra Anders Johan Nordenskiöld, lääninsihteeriksi

VIII

J. A. Ingelotz ja lääninkamreeri Gabriel Gylling. Kertomus on päivätty heinäkuun 30 päivänä 1755 ja on varsin lyhyt, kuten vielä saamme tarkemmin mainita. Tämä johtuu osittain myös siitä, että kertomuksessa yksinkertaisesti viitataan maaherran antamaan edelliseen kertomukseen, siis valtiopäiville 1751—1752 lähetettyyn, sisältyviin pykäliin (§§ 5—7; 10—11), joissa vastaavia asioita ilmoituksen mukaan on selostettu. Näitä pykäläiä emme kuitenkaan ole onnistunut saamaan Ruotsin Valtakunnan Arkistossa käsiimme.

Maaherra Nordenskiöld, joka oli Suomeen asettuneen ruotsalaisen miehen poika, täällä syntynyt ja kasvanut, oli erikoisesti perehtynyt Suomen oloihin ja nimenomaan sen läänin, jonka korkeimmaksi hallintomieheksi hän — tosin jo varsin vanhana miehenä — vuonna 1752 oli tullut, ilmeisesti sopivien ruotsinmaalaisten miesten puutteessa. Hänellä, samoin kuin isällä ja veljellä Karl Fredrikillä, oli Suomessa erinomaisen hyvä nimi, minkä hän kiitos suuren työkykynsä, ututteruutensa ja innostuneiden sekä innostuttavien taloudellisten harrastustensa oli hyvin ansainnut. Maaherra Nordenskiöld oli joka tilaisuudessa valmis tekemään läänin koskevia ehdotuksia hallitukselle ja niistä kertovat selvää selvemmin hänen säilyneet laajat kirjekirjansa, jotka antavat erinomaisen hyvän kuvan maan itäisen läänin sisäisistä oloista 1700-luvun keskivaiheilla. Meitä ihmetyttää hieman, että hänen allekirjoittamansa valtiopäiväkertomus tällä kertaa on siksi lyhyt ja suurin piirtein katsoen varsin vähän sisältävä. Ajatus tulee mieleen, että maaherra jostakin sattuneesta syystä ei ole ollut läsnä valtiopäiväkertomusta laadittaessa eikä siis oikeastaan vastussa siitä.

V.

Neljännän läänin, Pohjanmaan, maaherran valtiopäiväkertomuksen ovat allekirjoittaneet maaliskuun 25 päivänä 1755 maaherra, kreivi Gustav Abraham Piper ja varalääninsihteeri Hans H. Krook. Kertomus ei ole varsin laaja, kuitenkin tuntuvasti laajempi kuin Savon ja Kyminkartanon läänin koskeva.

Kreivi Piper oli tullessaan lääninsä johtomieheksi vuonna 1746 läänillensä täysin vieras. Pohjalaiset olivat pyytäneet maaherraksansa miestä, joka tuntisi maakuntansa oloja ja osaisi myös suomalaisen rahvaan kieltä, mutta tätä kohtuullista pyyntöä ei ollut otettu

huomioon. Kreivi Piper oli muuten jo verrattain korkeassa iässä, mutta kovista koettelemuksista huolimatta — hän oli Kaarle XII:n aikana ollut monta vuotta Venäjällä vankina ja sieltä vapauduttuaan Norjan retkellä palelluttanut molemmat jalkansa — vielä varsin toimielias ja hyvin kiinnostunut läänistään, jota hän itsevaltiuden jyrkkiä muotoja mahdollisuuden mukaan noudattaen hoiti, sen tilasta ja edistymisestä. Nimenomaan kiinnittää hän suurta huomiota taloudellisiin uudistuksiin läänissään. Hänellä oli apunaan erinomainen lääninsihteerinsä, tunnettu Johan Mathesius, joka todistettavasti on useiden läänien koskevien hallinnollisten toimenpiteiden takana ja lausuntojen, joita lääninkansliasta korkeille viranomaisille lähetettiin. Pohjanmaan maaherran valtiopäiväkertomusta laadittaessa Mathesius ei tällä kertaa ollut läsnä.

VI.

Maaherrojen valtiopäiväkertomusten laatimista varten oli annettu erikoiset ohjeet ja määräykset. Näin tulivat kertomukset olemaan yhdenmukaiset ja kokoonpanossaan noudattamaan määrättyä kaavaa. Kertomuksissa oli ensin selostettava lääninhallinnon taloudellista tilaa ja lääninrahaston säilyneitä käyttövaroja, jotka vuodesta vuoteen tietysti jonkin verran vaihtelivat. Tärkeä luku oli selostus läänissä pidetyistä yleistarkastuksista, rästikannoista ja maatarkastuksista. Nämä tarkastukset koskettelivat kaikenlaisia kameraalisia seikkoja ja tarkoitus oli tietysti saada maakirjat mahdollisimman tarkasti vastaamaan verotus- ja maanomistusseikkojen todellista tilannetta läänissä. Niinpä antaa vastaava luku Uudenmaan ja Hämeen läänin nyt painettavina olevissa kertomuksissa varsin paljon huvittavia tietoja maatarkastuksista läänissä ja miten vero- ja kruununmaa oli jakaantunut maata viljelevien kesken. Luku metsien tilasta ja käytöstä muodosti valtiopäiväkertomuksissa huomattavan luvun. Metsistä saatettiin puhua hyvin laajasti, arvioitiin eri tavalla metsävarojen runsautta, huomautettiin siitä, miten niitä käytettiin ja samalla korostettiin, että niistä ei saatu niin paljon hyötyä kuin olisi voitu saada. Seuraavassa pykälässä kosketellaan pelto- ja niittyviljelystä läänissä, sitten viljelyskasvien levenemistä ja vielä lampurilaitosta. Kalastus — johon kuvaavaa kyllä yhdistetään myös hel-

mien etsiminen (Perlefiskeri) — on merenrantalääneissä — ja niitähän kaikki Suomen läänit olivat paisti Savon ja Kyminkartanon lääninä, jonka ranta-alueet olivat aivan vähäiset — sangen tärkeitä. Eri pykälissä oli selostettava ruukkeja ja tehtaita. Edellisiin kuului-
vat etupäässä rautaruukit, kalkkitehtaat, tiilenlyöttämöt, sahat, sokeri-, paperi-, lasi- ja ruutitehtaat. Jälkimmäisiin luettiin kaikki kangastehtaat sekä rauta- ja teräsvalimot. Sitäpaitsi kerrottiin luvussa käsityöläisistä läänissä ja heidän aikaansaannoksistaan. Kauppa ja merenkulku muodostaa tietysti hyvin tärkeän luvun. Mikäli näiden rivien kirjoittaja on perehtynyt tätä alaa käsittävään lukuun eri valtiopäiväkertomuksissa, saa siitä tietoja, jonka veroisia muista lähteistä — ei ainakaan säännönmukaisesti — ole saatavissa. Tavallisesti muodostuu seuraava luku hospitaaleista, lastenhoito-
loista ja vaivaistaloista sangen lyhyeksi. Kaupunkien oloista ja nimenomaan niiden tulliaitauksista, joiden hoito merkitsi huomatta-
van paljon kruunun taloudelle, kirjoitetaan valtiopäiväkertomuksissa jonkin verran, mutta tietenkään ei niistä voi olla paljon sanomista silmälläpitäen sitä, että kaupungit olivat erikoisesti edustettuina valtiopäivillä ja saivat edustajiensa välityksellä esitetyn tarpeensa ja äänensä siellä kuuluviin, missä katsoivat tarpeelliseksi huomaut-
taa asioistaan valtakunnan säädyille. Vielä puhuttiin maaherrain kertomuksissa kruunun tuloista ja kruunun viljamakasiineista, joista ainakin viimeksi mainittu kysymys erikoisesti kiinnosti suurta yleis-
söä 1750-luvulla. Määräys oli myös annettu, että valtiopäiväkerto-
muksissa oli selostettava, kuinka paljon anomusasioita oli maaherran virastolle esitetty ja mitä ne sisälsivät. Tässä pykälässä haluttiin tietenkin jonkinlaista selostusta lääninhallituksen toiminnasta ja siitä, mihin esivallan suosiollisella avustuksella haluttiin saada kor-
jausta. Samaan pyrittiin seuraavassa luvussa, missä selostettiin lääninhallituksen toimintaa (Om expeditionerne). Luvussa korostet-
tiin sitäpaitsi useita muita asioita, jotka eivät olleet tulleet puheeksi edellisessä selostuksessa. Niinpä oli siinä otsikkojen mukaan tehtävä selkoa väestön lisääntymisestä tai vähenemisestä läänissä. Väestö-
kysymyksen yhteydessä sukeltautuu kysymys esiin rahvaan ter-
veydenhoidosta, läänissä liikkuneista taudeista, lääkärien määrää-
misestä, lääkeaineiden saamisesta lääniin ja yleensä terveydenhoidon järjestämisestä.

VII.

Edellä selostetun ohjelman mukaan ovat Uudenmaan-Hämeen, Savon-Kyminkartanon ja Pohjanmaan läänien valtiopäiväkertomukset laaditut. Neljännen läänin, Turun ja Porin, maaherran kertomus poikkeaa sitävästoin jossakin määrässä edellisistä ja siitä kaavasta, mitä tavallisesti noudatettiin. Viimeksimainitun läänin maaherra antaa heti kertomuksensa alussa tietää, että hän kertomustansa laatiessaan on seurannut Suomalaisen deputation mietintöä vuodelta 1747 ja kiinnittänyt huomiota sen tekemiin muistutuksiin ja ehdotuksiin. Jo sen nimike »Oförgripelige tankar om Landt Hushållningens förbättring i Åbo och Björneborgs Län med Åhland» (moitteettomia ajatuksia maatalouden parantamisesta Turun ja Porin läänissä sekä siihen kuuluvalla Ahvenanmaalla) näyttää, että vanhoja kaavoja ei ole noudatettu. Perehtyessään kertomukseen huomaa kuitenkin heti, että siinä on käsitelty kaikkia kysymyksiä, joista määräyksen mukaan vaadittiin maaherralta tietoja, mutta vastaukset on hieman toisin ryhmitelty ja epäilemättä selvemmin sekä itsenäisemmin. Varsin luultavaa on, että maaherra Lilljenberg, joka oli erittäin selväpiirteinen kaikessa esiintymisessään ja joka oli hyvin perehtynyt valtiopäivätyöhön — paljon enemmän kuin esim. kreivi Piper ja Uudenmaan maaherra kreivi Gyldenborg, jonka valtiopäiväkokemukset kai olivat aivan vähäiset, — tahtoi laatia kertomuksen, jonka yksityiskohdat olisivat helpommin mahdollisien eri valtiokuntien ja deputatioiden käsitettävissä. On vähemmän luultavaa, että lääninsihteeri, ainakaan ilman maaherran suostumusta, olisi uskaltanut poiketa vahvistetusta kaavasta ja lähettää valtakunnan säädyille ainoastaan läänin taloutta koskevia »moitteettomia ajatuksia». Mitä muuten Turun ja Porin läänien maaherran kertomukseen tulee, uskaltanee sanoa, että se on hyvin valaiseva ja että se todellakin sisältää varsin paljon varteenotettavia ehdotuksia ja ajatuksia, samalla kun se on hyvin tyypillinen juuri hyödyn aikakaudelle.

VIII.

Nyt julkaistavissa maaherrojen kertomuksissa on muutamia kohtia, joista tahdomme huomauttaa. Kertomuksissa kiinnitämme, niin kuin luonnollista on, erikoista huomiota läänien talouteen ja taloudellisen elämän edistämiseen. Kaikissa on sama virrensävy: tästä

puolesta ei ole kyllin suurella harrastuksella huolehdittu. Lääneissä oli maaherran käskyvaltaan kuuluvia toimihenkilöitä liian vähän ja nämä eivät ennättäneet huolehtia kyllin tarmokkaasti tehtävistään ja velvollisuuksistaan. Pohjanmaan maaherra huomauttaa, että läänin nimismiehillä oli niin laajat piirit, että heidän oli mahdotonta tyydyttävästi täyttää tehtävänsä. Samaa korostaa Turun ja Porin läänin maaherra. Käy selville, että kreivi Piper oli vuonna 1750 tehnyt erikoisen esityksen metsästys- ja metsävoutien asettamisesta, mutta että esitystä ei ollut hyväksytty. Uudenmaan maaherra tekee esityksen erikoisen vuorivoudin (bergsfogde), joka hänen arvelunsa mukaan olisi hyvin tarpeellinen, asettamisesta läänin. Hän selittää, kuinka suuri hyöty tällaisesta virkamiehestä olisi. Ja maaherra ilmoittaa myös kertomuksessaan, että hän oli ottanut jahtimestari Johan Henrik Amnorinin läänin metsien valvojaksi ja mainittu henkilö oli myöhemmin saanut kuninkaan vahvistuskirjan toimeen.

Hallinnollisia virkamiehiä ei lääneissä ollut ainoastaan liian vähän; ne, joita oli, eivät voineet omistautua tarpeellisessa määrässä taloudellisten toimenpiteiden valvomiseen. Turun ja Porin läänin virkeä maaherra tekee silloin esityksen, että perustettaisiin läänien eri kihlakuntiin erikoiset taloudellisen kaitsijan toimet, joiden tehtävät olivat erotettavat hallinnollisten virkamiesten tehtävistä, joten siis politia- ja taloustehtävät tulisivat erikseen hoidettaviksi. Näiden toimenhaltijoiden tuli pitää silmällä läänin taloudellista tilaa ja huolehtia niistä kysymyksistä, jotka taloudellisen elämän alalla vaativat huolenpitoa osakseen. Maaherra hahmoittelee jonkin verran mainitun taloudellisen kaitsijan tehtäviä ja lupaa vastedes saatuaan siitä käskyn yksityiskohtaisesti lausua asiasta mielipiteensä. Taloudelliset kaitsijat tulisivat kuulumaan erikoiseen läänin talousneuvostoon (Landtgille), jollaisen maaherra myös esittää muodostettavaksi. Tässä neuvostossa tulisi maaherra olemaan puheenjohtajana, lääninsihteeri ja lääninkamreeri sekä kaksi henkilöä kustakin säädystä jäsenenä. Neuvosto kokoontuisi kaksi kertaa vuodessa neuvottelemaan maan taloudellisista kysymyksistä ja olisi näissä kysymyksissä korkein instanssi.

Tällaisten taloudellisten neuvostojen muodostamista, joskin nyt mainituista jonkin verran eroavassa muodossa, suunniteltiin tähän aikaan muuallakin. Esitykset jäivät, kuten vapauden ajan niin monet samantyyppiset ajatusrakennelmat, toteuttamatta ja ainoastaan ehdotuksiksi.

Mutta niin paljon kuin valitetaankin taloudellisten toimihenkilöiden puutteesta on meillä nyt julkaistuissa kertomuksissa esimerkki siitä, että katsottiin julkisuuden palveluksessa olevan turhanpäiväisiäkin toimihenkilöitä ja palkannauttijoita. Turun ja Porin maaherra huomauttaa, että sitä Ruotsista vuonna 1751 lähetettyä helmenetsijää tai helmenetsijöiden tarkastajaa (Pärlefiskeri Inspector), joka oli suorittanut tutkinnon Ruotsin Tiedeakatemian eräille jäsenille ja sitten Kamarikolleegin toimesta lähetetty Turun ja Porin läänin, todellakaan ei tarvittu. Maaherra korostaa, että läänistä ei saatu juuri laisinkaan helmiä. Helmien arvo, joita (ilmeisesti viimeksi kuluneena vuonna?) oli läänistä saatu, oli laskettu olevan 46 hopeatalaria, kun jälleenkin inspehtorin palkka ja työrahat olivat nousseet 600:aan hopeatalariin. Helmenkalastukset voitaisiin vuokrata eniten tarjoaville, se oli maaherran mielipide.

Mitä muuten taloudellisen elämän kohottamiseen tulee, tehdään näilläkin valtiopäivillä ja myös juuri nyt painetuissa kertomuksissa ehdotus säädyille, että ruotsinmaalaisia taloudellisia taitomiehiä saataisiin muuttamaan Suomeen. Taalalaisilta voisivat suomalaiset oppia metsänhoitoa ja muiden maalaiselinkeinojen harjoittamista. Helsinglandin maakunnan miehiltä voitaisiin oppia hyvää timperimännin työtä ja kunnollisten asuntojen rakentamista sekä muuramisen taitoa. Smoolantilaiset voisivat opettaa pyörien, vaunujen ja kärryjen valmistamista ja Länsi-Göötanmaalta olevat taitomiehet voisivat opastaa sorvaus-, takomo- ja rakennustöihin. Näin nämä taidot leviäisivät rahvaan keskuuteen. Niille, jotka suostuisivat muuttamaan Suomeen, myönnettäisiin vapaat matkat ja muita etuja.

Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra esittää puhuessaan rauta-tehtaista, sen mahdollisuuden, että hiilenpolttajia voitaisiin hankkia Suomeen Ruotsista »tai muilta seuduilta». Hänen virkatoverinsa Turusta jälleen esittää, että taitavia puutarhureita — »en eller flere i Trädgårds Wettenskapen förfarne och försökte Mästare» — lähetettäisiin Turkuun ja he antaisivat opetusta niille, jotka haluaisivat tätä taitoa oppia.

Kuinka perusteltuja nämä anomukset olivat, jätämme tietysti tässä yhteydessä sanomatta samoin kuin sen, oliko esityksillä lähettää ruotsalaisia taitomiehiä Suomeen mahdollisesti myös valtiollisia tarkoituksia.

IX.

Ilmeisesti kiinnittivät Suomen maaherrat nyt julkaistavissa kertomuksissaan erikoisen suurta huomiota läänien metsiin.

Uudenmaan läänin maaherra selittää ilman muuta, että metsien tila hänen läänissään on hyvin heikko; hän väittää, että läänissä on sellaisia pitäjiä, joissa metsää ei riitä muuhun kuin polttopuiksi ja peltojen aitaamiseen. Vaikka oli koetettu ottaa varteen kuninkaallisessa kirjelmässä, päivätty toukokuun 23 päivänä 1752, lausuttu kehoitus metsien säästämistä, olivat Helsingin ulkopuolelle rakennettavan linnoituksen rakennustyöt kovasti tuhonneet kaupungin ympäristössä olevia metsiä. Maaherra oli aikaisemmin, joulukuun 15 päivänä 1747, laatinut ehdotuksen uudeksi metsäasetukseksi (koko maata varten?) ja vuonna 1750 jättänyt lausunnon metsästys- ja metsäkomissiolle metsävoutilaitoksen järjestämisestä läänissä. Läänissä oli ryhdytty tammi- ja pyökkipuiden istuttamiseen.

Turun ja Hämeen läänin maaherra käsittelee vielä yksityiskohtaisemmin lääninsä metsien tilaa. »Metsä, joka on Maan kallein ja parhain omaisuus», ansaitsee maaherran mielestä paljon suurempaa huolta kuin sen osaksi on tullut ja tulee. »Kaupunkien ja kaupan täytyy hävitä metsän kera, koska meidän ulkomaankauppamme nyt ja vastedes parhaasta päästä täytyy perustua metsän tuotteille.» Maaherra antaa hyvin yksityiskohtaisen kuvan siitä, mitä eri metsälaatuja läänissä on, mitä metsätöitä suoritetaan, miten laajalle levinnyttä kaskeaminen on ja mitä eri kaskeamismuotoja sovelletaan. Samoin kertoo hän yksityiskohtaisesti tervanpoltosta vedoten silloin siihen, mitä hän tietää tervan valmistamisesta vieraissa maissa.

Niin vähän kuin Turun ja Porin maaherralla on kertomuksessaan sanottavana lääninsä sahoista — hän mainitsee kyllä niistä ja antaa hieman numerotietoja niiden tuottavuudesta — niin yksityiskohtaisen tarkasti kuvailee Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra tätä detaljia kertomuksessaan. Pitäjittäin luettelee hän eri sahat — tai sahamyyllyt (sågkwarnar), kuten hän ajan lausumistavan mukaan niitä kutsuu — mainitsee, kuinka vanhat ne ovat, kuka ne omistaa, minkälaiset sahausterät niissä on ja kuinka suuri niiden vuotuinen tuotanto on. Niin mainitsee hän Helsingin pitäjän sahamyyllyt Tälkbyn, Hanabölen, Numlahden, Talin eli Munkkiniemen, Rådeskogin, Klemetskogin ja Vanhankaupungin. Kuvaava

esimerkki on, kuinka yksityiskohtaiset tiedot esim. Vanhankaupungin sahamyllystä ovat olleet maaherran tai sanokaamme valtiopäiväkertomuksen laatijain käytettävissä.

Pistää erikoisesti silmään, miten niukat vastaavat tiedot verrattuina Uudeltamaalta ja Hämeestä saatuihin, Pohjanmaalta ovat. Mainitun läänin maaherra mainitsee kyllä sahojen suuren lukumäärän, mutta selviytyy koko selostuksesta kaiken kaikkiaan parillakymmenellä rivillä.

X.

Vuoriteollisuuteen kiinnittävät maaherrat erikoista huomiota. Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherralla on kertomuksessaan hyvin yksityiskohtainen luettelo läänissä olevista rautatehtaista ja maasuuneista, tarjoten selostuksessaan ilmeisesti sellaisia tietoja, joita ei ole saatavissa muusta painetusta kirjallisuudesta. Tätä teollisuushaaraa silmälläpitäen tekeekin maaherra ehdotuksensa erikoisen vuorivouti hankkimisesta lääniin, kuten Ruotsin vuorialueilla oli ja huomauttaa niistä tehtävistä, mitä vuorivoudilla tulisi olemaan. Maaherra huomauttaa myöskin siitä, miten Suomen vuorimestari Linder oli esittänyt vuonna 1751, että Uudenmaan lääniin saataisiin Ruotsista tuotattaa 3.000 kippuntaa takkirautaa. Määräosuudet jakaantuivat eri tehtaiden osalle seuraavalla tavalla:

Mustio	700	kippuntaa
Narkoski	500	»
Siuntio	500	»
Frugård	500	»
Adlershof	500	»
Numlahti	300	»
<hr/>		
Yhteensä	3.000	kippuntaa

Linder perustelee esitystään sillä, että valtiopäivät olivat vuonna 1746 vahvistaneet valtakunnan koko taonnan 300.000 kippunnaksi. Suomen taonta oli vuosittain vain noin 10.000 kippuntaa, mikä laisinkaan ei ollut kohtuullista Ruotsin ja Suomen suuruutta ja metsävaroja silmälläpitäen.

XI.

On aivan luonnollista, että kauppaan ja kaupan järjestelyyn näissä maaherrojen kertomuksissa kiinnitetään erikoista huomiota. Olihan nimenomaan ulkomaan kauppa se elinkeinon haara, joka muka merkitsi ratkaisevaa valtakunnan hyvinvoinnin luomisessa. Me koskettelemme vain eräitä näkökohtia, jotka tulevat esille nyt julkaistavissa valtiopäiväkertomuksissa.

Yksi näitä koskee valtakunnan pääkaupungin Tukholman ylivoimaisuutta kaupan alalla ja sitä kohtuuttomalta tuntuvaan valta-asemaa, minkä pääkaupunki oli saavuttanut. Muut kaupungit eivät jaksaneet laisinkaan sen kanssa kilpailla. Valittava sävy tulee kuuluviin niissä maininnoissa, joissa kerrotaan, miten Suomen ylämaan kaupungit (uppstäder), joihin esim. kaikki Pohjanmaan kaupungit samoin kuin Porvoo ja Tammisaari kuuluivat, kaksi tai kolme kertaa kesässä kuljettivat hankkimiansa maalaistavaroita Tukholmaan, sivuuttaen siis Turun, Helsingin ja Degerby-Loviisan. Myös maininnat maalaispurjehduksen turmiollisuudesta — tämä maalaispurjehdus oli tietenkin vallitsevien katsantokantojen mukaan täydellisesti kauppasysteemin vastaista — viittaavat samaan; Suomen rannikolla elävät maalaiset kuljettivat purjealuksilla tavaroita Tukholmaan ja tätä kauppaa suosivat Tukholman porvarit yhtä hyvin ja avoimesti kuin johtavat hallituspiiritkin. Mikä tuli valtakunnan pääkaupungin hyväksi, sitä ei saanut muka muodollisilla syillä estää;

Vielä voisi ehkä tässä yhteydessä huomauttaa maininnat Suomenlahden yli suuntautuvasta kaupasta, joka kaikesta päättäen kuitenkin kaikitenkin oli verrattain vähäpätöistä. Hallitsevalla taholla ei tätä kaupankäyntiä laisinkaan suosittu.

XII.

Varsin huvittavia tietoja tarjoaa Turun ja Porin läänin maaherran kertomus puutarhaviljelyksen edistymisestä läänissä. Turussa oli tähän kiinnitetty huomiota jo aikaisemmilla ajoilla ja nimenomaan saksalaisten kauppamiesten toimesta oli maan pääkaupunkiin perustettu puutarhoja, joita etenkin on ollut luostarinpuoleisessa kaupunginosassa ja Suuren linnankadun varrella. Maaherra luettelee omena- ja päärynäpuita, kirsikka- ja luumupuita, viini- ja karviaismarjapensaita ynnä muita puutarhakasveja, jotka

hyvin viihtyvät meidän ilmanalassamme. Tosin suuret tulipalot ja vainon aika olivat hävittäneet näitä puutarhoja ja istutuksia, mutta niitä oli yhä edelleen. Mitä istutuksiin ja viljelyskokeisiin tulee, antaa maaherra Lilljenberg huvittavia tietoja professori Johan Lechen ja dosentti P. A. Gaddin yrityksistä tässä suhteessa. Ilmeisesti tähtäsivät edellämainitun yritykset nimenomaan lääkekasvien viljelyyn.

XIII.

Kysymys, joka suuressa määrässä kiinnosti tämän ajan talousmiehiä, oli väestökysymys tai, kuten tähän aikaan myös saatettiin sopivasti sanoa, »rahvaan lisääntyminen tai väheneminen». Tästä oli tietysti annettava valtiopäiväasiakirjoissa tietoja ja niin tehtiinkin. Miten monipuolisesti toiset maaherrat olivat perehtyneet aikansa väestökysymykseen ja miten he saattoivat sitä eri puolilta käsitellä, siitä on erinomaisena esimerkkinä Turun ja Porin läänin maaherran L. J. Ehrenmalmin mietintö, jonka hän jätti suomalaiselle deputatiolle 1746—47 valtiopäivillä (julkaistu sittemmin Historiallisessa Arkistossa XVI). Ehrenmalmin seuraajaa Turun maaherrana Lilljenbergiä kiinnostaa sama kysymys mitä suurimmassa määrässä, ja hän tekee kaikenlaisia esityksiä väestöpuutteen poistamiseksi. Hän vetoaa ulkomailta saatuihin esikuviiin, joita hän ilmeisesti pitää suositeltavina. Lilljenberg esittää, että kaikki kauppiat, teollisuuden ja käsitöiden alalla työskentelevät, jotka pysyvät naimattomina täytettyään 35 tai 40 vuotta, samoinkuin kaikki säätyläiset, joilla toimistaan on palkka, mutta eivät ole menneet naimisiin 40:een ikävuoteen mennessä, kohtuuden mukaisesti voisivat maksaa erikoisen veron. Se olisi edellisille 1 hopeatalari vuodessa, palkkaa nauttivilta säätyläisiltä jälleenkin 1 % palkasta. Pfaltzissa kannettiin, väittää maaherra, kaikilta, jotka ilman kohtuullista syytä pysyvät naimattomina, tästä oletetusta edusta määrätty vuotuinen maksu. Olisi kohtuullista määrätä, kuten Pfaltzissa on tehty, että kaikkien miesten, jotka kuolevat naimattomina ja ovat kuollessaan yli 45 vuoden vanhat, jällelle jäänyt omaisuus, elleivät he jälkisaädöksessään ole määränneet sitä yleishyödyllisiin tarkoituksiin, lankeaisi rahastoille, joista jaettaisiin apurahoja aikaisin avioliittoon meneville, annettaisiin apua myynien hankkimiseksi i.n.e. Näihin

XVIII

rahastoihin maksettaisiin myöskin edellämainitun vanhapoikamaksut. Ulkomaalaisten esimerkistä innostunut maaherra — hän kertoo mm., miten näitä seikkoja on hoidettu tai hoidetaan Espanjassa ja Italiassa — tekee vielä muutamia ehdotuksia toimenpiteiksi, joita hänen mielestään voitaisiin toteuttaa Ruotsin valtakunnassa. Kaikkien suuriperheisten tulisi saada erikoisia etuja. Jokaisen perhekunnan, jolla on ollut 9 poikalasta tai 6 poikaa samalla kertaa elossa tai joilla on 12 lasta, poikia tai tyttöjä, tulisi olla kaikista vakinaisista ja ylimääräisistä ulosteoista vapautettuja. Vielä tekee maaherra sen esityksen, että yleisissä juhlatilaisuuksissa ei noudatettaisi tavanmukaista ylellisyyttä, mutta koottaisiin vapaaehtoisina lahjoina varoja köyhien avioliittojen edistämiseksi. Tekemällä tällaisia lahjoituksia, lahjoitusten antajat osoittaisivat rakkautta esivaltaa ja isänmaatansa kohtaan.

Till läsaren.

De av landshövdingarna i Finland avgivna riksdagsberättelser, vilka härmed bringas till offentligheten, ha utgivits i tryck i möjligast noggrann anslutning till originalexemplarets text. Endast direkta skrivfel ha rättats. I denna utgåva är originalexemplarets paginering alltid angiven, varför en jämförelse mellan den ursprungliga och den tryckta texten är lätt. De anteckningar, som gjorts i marginalen till Österbottens landshövdingens berättelse, ha av trycktekniska skäl infogats i den egentliga texten.

Det har befunnits nödvändigt att ur denna edition utelämna de bilagor som höra till vissa berättelser, emedan den om de medtagits skulle ha svällt ut ansenligt. Dessa bilagor, av vilka Finska Historiska Samfundet äger fotostatkopior, härröra främst från Österbottens samt Åbo och Björneborgs län. Från riksdagsberättelsen för Nylands och Tavastehus' län har utelämnats endast ett kort register med dess för tryckning icke avpassade numrering; berättelsen rörande Savolax' och Kymmenegårds län har inga bilagor.

Korrekturet har, som det förefaller, med stor omsorg granskats av redaktör Alf Brenner, numera avliden, och undertecknad har ännu en gång granskat satsen och jämfört den med originaltexten.

Helsingfors den 15 juni 1948.

A. R. Cederberg.

Professor Cederberg hade icke före sitt frånfälle på hösten 1948 hunnit helt avsluta utgivningen av föreliggande verk. Arbetet har fullföljts av filosofiedoktor K. O. Alho.

Förord.

I

En särdeles viktig historisk källa för belysande av de inre förhållandena i riket Sverige-Finland utgöra från och med 1600-talet landshövdingarnas s.k. riksdagsberättelser. Under nämnda århundrade, då riksdagarna kunde sammankallas med rätt korta mellantider och utan detaljerade förberedelser, äro landshövdingarnas berättelser ofta av tillfällig art eller också saknas de helt och hållet. Däremot gestalta de sig på 1700-talet — framförallt efter utfärdandet av reglementet för landshövdingarna 1719 — till digra, ibland ofantligt vidlyftiga redogörelser för vad som tilldragit sig i länet sedan föregående riksdag, vad som fått till stånd och — något som också är särdeles intressant — vad man försökt få till stånd och vilka framställningar som gjorts, samt huru och varför reformförsöken likväl av en eller annan orsak icke lyckats.

Var och en som ens i någon mån är förtrogen med källorna till Finlands historia speciellt på 1700-talet, har säkerligen fäst sin uppmärksamhet vid landshövdingarnas riksdagsberättelser under frihetstiden. De ge oss en utomordentlig bild av förvaltningen av våra län, deras ekonomiska tillstånd — vid den andliga odlingen fästes ingen särskild uppmärksamhet på grund av tidens allmänna inställning — och den materiella utveckling, som kunnat iakttagas i länet under de senast förflutna åren. Några av dessa berättelser rörande länen i Finland ha svällt ut ofantligt, och till dem ha bifogats bilagor, vilka ansetts ägnade att i detalj belysa utvecklingens olika sidor.

Författaren till dessa rader har under sina forskningar rörande frihetstiden ofta kommit att begagna sig av de riksdagsberättelser, som avgivits av landshövdingarna såväl i Sverige som Finland. Bland dem har undertecknad särskilt fäst sig vid landshövdingarnas i Finland

berättelser till 1755—56 års riksdag, vilka haft att erbjuda viktigt material för framställningen av Finlands historia under frihetstiden. Dessa berättelser bringas nu i tryck till offentligheten.

II

De i de skilda länen avgivna berättelserna, vilka bevaras i Sveriges Riksarkiv i en särskild serie riksdagshandlingar, Utskottshandlingar, äro icke ens närmelsevis av samma omfång. Den första i vår samling avtryckta berättelsen, som hänför sig till Nylands och Tavastehus' län, är ungefär fem gånger större än den till omfånget minsta av berättelserna, vilken berör Savolax' och Kymmenegårds län. Omfånget beror naturligtvis av det intresse och den grad av mångordighet som utmärkt den som utarbetat berättelsen, d.v.s. antingen landsekreteraren eller landskamreraren eller båda, svarande för var sin del. Att även landshövdingen haft del i uppgörandet av berättelsen kan man knappast betvivla, och vi tro att det särskilt framgår av dessa berättelser, speciellt vad beträffar den i Åbo och Björneborgs län avgivna.

Berättelsen rörande Nylands och Tavastehus' län har undertecknats den 27 februari 1755 av länets hövding greve Gustav Samuel Gyllenborg och landssekreteraren Salomon Stichaeus. Den är den vidlyftigaste av de nu publicerade berättelserna, i hög grad detaljerad och fullständig. Huru stor del landshövdingen haft i uppgörandet av denna belysande berättelse är obekant, men knappast har den kunnat vara synnerligen stor. Greve Gyllenborg hade sedan år 1746 varit sitt läns hövding. Det är svårt att se att han skulle ha haft ens de ringaste förutsättningar att taga hand om förvaltningen av ett stort och viktigt finskt län. Han var hemma från Sverige, representant för högadeln och en mycket ryktbar släkt, vilket tydligen var anledningen till att man nödgats bereda honom en bemärkt ställning inom den härskande ämbetsaristokratin. Såvitt vi kunnat följa med hans arbete som landshövding i Nylands och Tavastehus' län, har hans anspråkslösa verksamhet inte på något sätt kunnat tilldraga sig någon särskild uppmärksamhet. Den inskränkte sig väl i främsta rummet till en viss yttre representation. Man kan av allt att döma antaga att han var en rätt obegåvad, oföretagsam och beskedlig herre, vilken läsandet och undertecknandet av de officiella breven kanske beredde de största andliga ansträngningarna. Han var långa tider tjänstledig från sin verksamhet som landshövding och vis-

tades i Sverige utan att lyckas få någon annan lika förmånlig befattning, och kvarstod sålunda till sin död i spetsen för Nylands län. Lyckligtvis hade han en duglig och kompetent landssekreterare, den juridiskt bildade och i offentliga värv inkomne Salomon Stichaeus, som efter bästa förmåga jämte landskamreraren omhänderhade länets skötsel. Stichaeus var prästson från Tavastland, kände väl till länets förhållanden och dess invånares behov och var sålunda i detta avseende rätta mannen på platsen.

III

Av en helt annan klass än den högadlige landshövdingen i Nylands och Tavastehus' län var hans kollega på landshövdingssätet i Åbo och Björneborgs län Johan Georg Lilljenberg. Även han var hemma från Sverige, tydligen en rätt begåvad, handlingskraftig och målmedveten man, som tack vare sina politiska åsikter hade dragit uppmärksamheten till sig. Han hade verkat på diplomatins område, då han år 1746 utnämndes till lagman på Gotland. Hans nära förhållande till professor (sedermera biskop) Brovallius och deras samstämmiga åsikter föranledde hans förflyttning till posten som landshövding i Åbo och Björneborgs län år 1749. Utnämningen saknade ingalunda politisk bakgrund och går väl ihop med de allmänna riktlinjerna för rikspolitik; länets finska hövding Lars Johan Ehrenmalm, som ej var i de härskande kretsarnas smak, var tvungen att ge plats för en ny man som befanns mera lämplig. I varje fall var den nye landshövdingen en synnerligen användbar herre, en man i sin fulla kraft, driftig och handlingskraftig, som även med stor framgång arbetade för sitt läns väl. Som landssekreterare hade han en med länets förhållanden väl förtrogen, om än från Sverige bördig man, Henrik Lidén, vilken trots alla anmärkningar mot honom torde ha varit en nitisk och kompetent tjänsteman, som efter bästa förmåga skötte om länets angelägenheter. Den nu tryckta, för riksdagens räkning uppgjorda berättelsen är klar och uttömmande.

IV

Landshövdingsberättelsen för Savolax' och Kymmenegårds län har undertecknats av länets hövding Anders Johan Nordenskiöld, landssekreteraren J. A. Ingelotz och landskamreraren Gabriel Gylling. Berättelsen är daterad den 30 juli 1755 och är rätt kort, som vi ännu ha tillfälle

att närmare omtala. Anledningen härtill är delvis även den att i berättelsen helt enkelt hänvisas till de paragrafer (5—7, 10—11) i landshövdingens föregående berättelse, således den som avgivits till riksdagen 1751—52, i vilka enligt uppgift redogjorts för motsvarande ärenden. Dessa paragrafer ha vi likväl icke lyckats få tag på i Sveriges Riksarkiv.

Landshövding Nordenskiöld, som var son till en till Finland inflyttad svensk man, här född och uppvuxen, hade särskilt satt sig in i förhållandena i Finland och speciellt i det län, vars högsta styresman han — visserligen som en redan rätt gammal man — år 1752 blivit, tydligen i brist på lämpliga rikssvenska män. Han, likasom hans far och hans bror Karl Fredrik, hade i Finland ett utomordentligt gott namn, vilket han väl hade förtjänt tack vare sin stora arbetsförmåga, sin flit och sina entusiastiska och entusiasmerande ekonomiska strävanden. Landshövding Nordenskiöld var vid varje tillfälle redo att framställa förslag rörande länet till regeringen, och om dem förtälja mer än klart hans bevarade vidlyftiga brevböcker, vilka ge en utomordentligt god bild av landets östliga läns inre förhållanden i mitten av 1700-talet. Det förvånar oss något att den av honom undertecknade riksdagsberättelsen denna gång är så kort och i stort sett rätt innehållslös. Man gripes av misstanken att landshövdingen av någon anledning ej varit med om uppgörandet av riksdagsberättelsen och sålunda egentligen icke bär ansvaret för den.

V.

Den riksdagsberättelse, som avgivits av landshövdingen i det fjärde länet, Österbotten, är undertecknad den 25 mars 1755 av landshövdingen greve Gustav Abraham Piper och vicelandssekreteraren Hans E. Krook. Berättelsen är icke särskilt omfattande, men likväl betydligt vidlyftigare än den som berör Savolax' och Kymmenegårds län.

Greve Piper var då han år 1746 blev sitt läns styresman fullständigt främmande för detsamma. Österbottningarna hade bett att få till landshövding en man, som kände till landskapets förhållanden och även kunde den finska allmogens språk, men denna måttfulla begäran hade icke beaktats. Greve Piper var för övrigt redan vid relativt hög ålder men trots sina hårda erfarenheter — han hade på Karl XII:s tid många år varit fånge i Ryssland och efter befrielsen därifrån under fälttåget i Norge förfrusit sina båda ben — ännu rätt verksam och mycket intres-

serad av sitt län, vid vars skötsel han i mån av möjlighet iakttog enväldets bryska former, samt av dess förhållanden och framsteg. Särskilt fäster han stor uppmärksamhet vid ekonomiska reformer i sitt län. Han hade som medhjälpare sin utomordentlige landssekreterare, den kände Johan Mathesius, som bevisligen står bakom åtskilliga förvaltningsåtgärder och utlåtanden rörande länet, vilka från landskansliet sändes till höga vederbörande. Vid uppgörandet av landshövdingens riksdagsberättelse var Mathesius denna gång icke närvarande.

VI.

För uppgörandet av landshövdingarnas riksdagsberättelser hade särskilda regler och bestämmelser utfärdats. Sålunda kommo berättelserna att vara i konformitet med varandra och vid sammanställningen följa ett bestämt schema. I berättelserna skulle först redogöras för länsförvaltningens ekonomiska tillstånd och behållningarna i läneränteriet, vilka naturligtvis från år till år i någon mån varierade. Ett viktigt kapitel var redogörelsen för de i länet hållna allmänna inspektionerna, rest- och jordrannsakingarna. Dessa inspektioner berörde allehanda kamerala angelägenheter, och avsikten var naturligtvis att få jordböckerna att möjligast noggrant överensstämma med de faktiska beskattnings- och jordbesittningsförhållandena i länet. Sålunda ger motsvarande kapitel i de här avtryckta berättelserna för Nylands och Tavastehus' län rätt många roande notiser om jordrannsakingarna i länet och huru skatte- och kronojorden hade fördelats bland odlarna. Kapitlet om skogarnas tillstånd och användning utgjorde ett anmärkningsvärt kapitel i riksdagsberättelserna. Om skogarna kunde där talas mycket utförligt, skogstillgångarna värderades på olika sätt, uppmärksamheten fästes vid huru de användes, och samtidigt betonades att de icke voro till så stor nytta som de kunde vara. I följande paragraf beröres åker- och ängsodlingen i länet, vidare kulturväxternas utbredning samt ytterligare schäferierna. Fisket — med vilket betecknande nog förenats även Pärlefiskeriet — är av särskild vikt i kustlänen — och sådana voro ju samtliga Finlands län förutom Savolax' och Kymmenegårds län, vars kustområden voro alldeles obetydliga. I särskilda paragrafer skulle redogöras för bruk och fabriker. Till de förra hörde i främsta rummet järnbruken, kalkbruken, tegelslagerierna, sågarna, socker-, pappers-, glas- och krutbruken. Till de senare räknades alla textilfabriker samt järn-

och stålgljuterierna. Dessutom redogjordes i kapitlet för hantverkarna i länet och deras arbeten. Handeln och sjöfarten utgöra naturligtvis ett mycket viktigt kapitel. För så vitt författaren till dessa rader satt sig in i kapitlet rörande detta område i de skilda riksdagsberättelserna, finner man där uppgifter, till vilka motsvarigheter ej stå att erhålla ur andra källor — åtminstone icke i regeln. Vanligen gestaltar sig det följande kapitlet om hospital, barnavårdsanstalter och fattighus rätt kort. Om förhållandena i städerna och speciellt om deras tullstaket, vilkas skötsel betydde anmärkningsvärt mycket för kronans ekonomi, ha riksdagsberättelserna ett och annat att förtälja, men självfallet kan det icke finnas mycket att säga om dem, i betraktande därav att städerna voro särskilt representerade vid riksdagen och genom förmedling av sina företrädare fingo sina behov framlagda och kunde göra sin röst hörd i de fall då de funno det nödigt att påminna rikets ständer om sina angelägenheter. Vidare talades i landshövdingarnas berättelser om kronans inkomster och kronans spannmålsmagasin, av vilka åtminstone den sistnämnda frågan särskilt intresserade den stora allmänheten på 1750-talet. Det var även stadgat att riksdagsberättelserna skulle redogöra för, huru många supplikationsmål som hade inkommit till landshövdingensämbetet och vad ansökningarna innehöllo. I denna paragraf önskade man givetvis erhålla något slags redogörelse för länsstyrelsens verksamhet och för de förhållanden, i vilka man med överhetens benägna medverkan ville få rättelser till stånd. Därhän strävade man även i följande kapitel, i vilket redogjordes för länsstyrelsens verksamhet (Om Expeditionerne). I kapitlet framhävdes dessutom åtskilliga andra angelägenheter vilka icke bragts på tal i den föregående redogörelsen. Sålunda skulle där enligt rubrikerna redogöras för befolkningens tillväxt eller avtagande i länet. I samband med befolkningsfrågan dyker även upp frågan om allmogens hälsovård, om de i länet gängse sjukdomarna, om förordnande av läkare, om anskaffande av läkemedel till länet och överhuvud ordnandet av hälsovården.

VII.

I enlighet med ovananförda program äro riksdagsberättelserna för Nylands-Tavastehus', Savolax-Kymmenegårds och Österbottens län uppgjorda. Däremot avviker den berättelse landshövdingen för det fjärde länet, Åbo och Björneborgs län, avgivit i någon mån från de

föregående och från det schema som vanligen följdes. Det sistnämnda länets hövding ger genast i början av sin berättelse tillkänna, att han vid uppgörandet av densamma följt Finska deputationens betänkande av år 1747 och fäst uppmärksamhet vid av denna gjorda anmärkningar och förslag. Redan dess titel »Oförgripelige Tanckar om LandtHushållningens förbättring i Åbo och Björneborgs Lähn med Åhland» visar att gamla schemata icke följts. Då man fördjupar sig i berättelsen märker man dock snart, att där behandlats alla de frågor, om vilka uppgifter enligt förordning fordrades av landshövdingen, men svaren äro grupperade något annorlunda och utan tvivel redigare och självständigare. Rätt troligt är att landshövding Lilljenberg, som var synnerligen klarlinjig i allt sitt framträdande och som var mycket inkommen i riksdagsarbetet — mycket mer än t.ex. greve Piper och landshövdingen i Nyland greve Gyllenborg, vars riksdagserfarenheter väl voro alldeles obetydliga — ville uppgöra en berättelse, vars enskildheter skulle vara lättare att behandla i de eventuella olika utskotten och deputationerna. Det är mindre troligt att landssekreteraren, åtminstone utan landshövdingens tillåtelse, skulle ha vågat avvika från det fastställda schemat och insända till rikets ständer endast några »oförgripelige tanckar» rörande länets ekonomi. Vad för övrigt beträffar landshövdingens i Åbo och Björneborgs län berättelse, torde man våga påstå, att den är mycket belysande och att den verkligen innehåller rätt många beaktansvärda förslag och tankar på samma gång som den är mycket typisk just för nyttans tidevarv.

VIII.

I landshövdingarnas nu publicerade berättelser finnas några punkter, vilka vi önska särskilt framhålla. I berättelserna fästa vi som naturligt är speciell uppmärksamhet vid länens ekonomi och det ekonomiska livets befrämjande. Samma tonfall är genomgående i dem alla: därom har man icke dragit försorg med tillräckligt stort intresse. I länen fanns det alltför få under landshövdingens myndighet lydande tjänstemän, och dessa hunno icke tillräckligt energiskt sköta sina uppgifter och plikter. Landshövdingen i Österbotten påpekar, att länsmännen i länet hade så vidsträckta distrikt, att det för dem var omöjligt att tillfredsställande fullgöra sina åligganden. Detsamma framhåller landshövdingen i Åbo och Björneborgs län. Det framgår att greve Piper är

1750 hade gjort en särskild framställning om tillsättande av jakt- och skogsfogdar, men att denna icke godkäfts. Landshövdingen i Nyland gör en framställning om tillsättande av en särskild bergsfogde i länet, vilken enligt hans mening vore mycket behövlig. Han påvisar, huru stor nytta man skulle ha av en dylik tjänsteman. Och landshövdingen meddelar även i sin berättelse, att han antagit jägmästaren Johan Henrik Amnorin till övervakare av länets skogar, och att sagda person senare hade erhållit konungens fullmakt för sin befattning.

Det fanns icke blott alltför få administrativa tjänstemän i länen; de som funnos kunde icke i nödig utsträckning ägna sig åt övervakandet av de ekonomiska åtgärderna. Den livaktige landshövdingen i Åbo och Björneborgs län gör då en framställning om, att i länens olika härad skulle tillförordnas en särskild ekonomisk betjäning, vars uppgifter skulle skiljas från de administrativa tjänstemännens uppgifter, varför sålunda politie- och ekonomie-ärendena skulle komma att handhavas skilt för sig. Dessa befattningshavare skulle ha uppsikt över länets ekonomiska tillstånd och omhänderha de frågor, vilka på det ekonomiska livets område erfordrade omsorg. Landshövdingen skisserar i korthet den nämnda ekonomiebetjäningens uppgifter och lovar att framdeles efter därom erhållen befallning i detalj uttala sin åsikt i saken. Länets uppsyningsman över ekonomien skulle tillhöra ett särskilt ekonomiskt råd för länet (Landtgille), om vars grundande landshövdingen även gör framställning. I detta råd skulle landshövdingen vara ordförande, landssekreteraren och landskamreraren samt två personer av varje stånd ledamöter. Rådet skulle sammanträda två gånger om året för att rådgöra angående landets ekonomiska angelägenheter, och det skulle i dessa frågor vara högsta instans.

Bildandet av dylika ekonomiska råd, om också i från ovannämnda något avvikande former planerades vid denna tid även på andra håll. Framställningarna kommo likväl, som så många liknande tankekonstruktioner under frihetstiden, aldrig att förverkligas och förblevo endast förslag.

Men så mycket det än klagas över bristen på ekonomiebetjante, ha vi i de nu publicerade berättelserna ett exempel därpå att man ansåg det även finnas onödiga funktionärer och löntagare i det allmännas tjänst. Landshövdingen i Åbo och Björneborgs län påpekar, att den år 1751 från Sverige hitsända pärlfiskare eller Pärlfiskeri Inspector, som avlagt examen inför vissa ledamöter av Svenska Vetenskapsakademien och

sedan på åtgärd av kammarkollegiet sänts till länet, verkligen icke behövdes. Landshövdingen betonar att i länet knappast alls påträffats pärlor. Värdet av de pärlor som (tydligt under det senast förflutna året?) erhållits i länet, hade beräknats uppgå till 46 daler silvermynt, medan åter inspektorns lön och arbetspenningar stigit till 600 daler. Pärlfiskerierna kunde utarrenderas åt de mestbjudande, det var landshövdingens åsikt.

Vad för övrigt höjandet av det ekonomiska livet beträffar, framställes vid denna riksdag och även i de här tryckta berättelserna ett förslag till ständerna, att i »slöjder» kunnigt folk från Sverige skulle förmås att flytta till Finland. Av dalkarlarna kunde finnarna lära sig skogsvård och utövande av andra lantmannanärningar. Av hälsingarna kunde man lära sig gott timmermansarbete och byggandet av dugliga bostäder samt murningskonsten. Smälänningarna kunde lära ut hjul-, vagn- och kärmakeri, och yrkesmän från Västergötland kunde handleda i svarvnings-, smides- och byggnadsarbeten. Sålunda skulle dessa färdigheter utbreda sig bland folket. De som samtyckte till att flytta till Finland skulle beviljas fria resor och andra förmåner.

Landshövdingen i Nylands och Tavastehus' län framkastar på tal om järnbruken den möjligheten, att kolare skulle kunna införskaffas till Finland från Sverige »eller andre orter». Hans kollega i Åbo åter föreslår att »en eller flere i TrädgårdsWetenskapen förfarne och försökte Mästare» skulle sändas till Åbo, och de skulle meddela undervisning åt dem som åstundade denna kunskap.

Huru välgrundade dessa framställningar voro lämna vi naturligtvis i detta sammanhang osagt, liksom också, huruvida förslagen att sända yrkesmän från Sverige till Finland möjligen även hade politiska syftemål.

IX.

Uppenbarligen fäste landshövdingarna i Finland i sina nu publicerade berättelser särskilt stor uppmärksamhet vid s k o g a r n a.

Landshövdingen i Nylands län förklarar utan vidare, att skogarnas tillstånd i hans län är mycket dåligt; han påstår att det i länet finnes sådana socknar, i vilka skogen icke förslår till annat än bränsle och åkergården. Ehuru man försökt beakta den i ett kungligt brev av den 23 maj 1752 uttalade uppmaningen att spara skogarna, hade arbetena på uppförandet av befästningarna utanför Helsingfors svårt skadat sko-

garna i stadens omgivning. Landshövdingen hade tidigare, den 15 december 1747 uppgjort ett projekt till ny skogsordning (för hela landet?) och år 1750 avgivit ett utlåtande till jakt- och skogskommissionen om inrättande av en jägeristat i länet. Man hade i länet skridit till planterande av ek- och bokträd.

Landshövdingen i Åbo och Björneborgs län behandlar ännu mera detaljerat skogarnas tillstånd i sitt län. »Skogen, vilken är landets härligaste och yppersta egendom», förtjänar enligt landshövdingens åsikt en mycket större omsorg än den som kommit och kommer den till del. »Städer och handel måste ju med skogen försvinna, så vida vår utländska Commerce sig nu och framdeles mest fotar på skogsavdräfter». Landshövdingen ger en mycket detaljerad bild av, vilka olika slag av skog som finnas i länet, vilka skogsarbeten som utföras, huru stor spridning svedjebruket har och på vilka särskilda sätt svedjandet övas. Samtidigt berättar han i detalj om tjärbränningen, under åberopande av vad han har sig bekant om tjärberedningen i främmande länder.

Lika litet som landshövdingen i Åbo och Björneborg i sin berättelse har att säga om sågarna i sitt län — han omnämner dem nog och ger några få sifferuppgifter om deras indräktighet — lika i enskildheter noggrant redogör landshövdingen i Nylands och Tavastehus' län för denna detalj i sin berättelse. Han uppräknar sockenvis de olika sågarna — eller sågkvarnarna, som han i enlighet med tidens uttryckssätt kallar dem —, nämner huru gamla de äro, vem som äger dem, huru dana sågblad de ha och huru stor deras årliga produktion är. Sålunda omnämner han i Helsinges socken sågkvarnarna i Tålkby, Hanaböle, Numlax, Tali eller Munksnäs, Rådskog, Klemetskog och Gammelstaden. Betecknande är huru detaljerade uppgifter till exempel om Gammelstadens sågkvarn som ha stått till landshövdingens eller låt oss säga riksdagsberättelsens författares förfogande.

Särskilt faller det i ögonen, huru knapphändiga motsvarande uppgifter från Österbotten äro, jämförda med dem från Nyland och Tavastland. Landshövdingen i sagda län omnämner nog det stora antalet sågar, men klarar sig undan hela redogörelsen med inalles ett par tiotal rader.

X.

Vid bergsindustrin fästa landshövdingarna särskild uppmärksamhet. Landshövdingen i Nylands och Tavastehus' län meddelar

i sin berättelse en mycket detaljerad förteckning över järnbruken och masugnarna i länet och har i sin redogörelse tydligen att erbjuda sådana uppgifter, som icke stå att erhålla i den övriga tryckta litteraturen. Med denna industrigren för ögonen framställer även landshövdingen sitt förslag att en särskild bergsfogde skulle tillförordnas i länet, såsom fallet var i Bergslagen i Sverige, och påpekar vilka uppgifter som skulle tillkomma bergsfogdarna. Landshövdingen erinrar även om att bergmästaren i Finland Linder år 1751 hade framhållit, att man till Nylands län från Sverige borde årligen införa 3 000 skeppund tackjärn. Andelarna skulle för de skilda brukens vidkommande fördelas på följande sätt:

Svartå	700	skeppund
Narkoski	500	»
Sjundby	500	»
Frugård	500	»
Adlershof	500	»
Numlax	300	»
<hr/>		
	3 000	skeppund

Linder grundar sin framställning därpå, att riksdagen år 1746 fastställt hela rikets smide till 300 000 skeppund. I Finland uppgick tillverkningen endast till omkring 10 000 skeppund årligen, vilket ingalunda vore rimligt med hänsyn till Sveriges och Finlands storlek och skogstillgångar.

XI.

Det är alldeles naturligt att vid *h a n d e l n* och dess ordnande fästas särskild uppmärksamhet i dessa landshövdingsberättelser. Speciellt utrikeshandeln var ju den näringsgren, som ansågs ha avgörande betydelse för skapandet av välstånd i riket. Vi skola här beröra endast några synpunkter, vilka framkomma i de nu publicerade riksdagsberättelserna.

En av dem gäller rikets huvudstad Stockholms övermakt på handelsområde och den som det föreföll otillbörliga maktställning som huvudstaden uppnått. De övriga städerna förmådde ej på något sätt tävla med den. En klang av klagan gör sig hörd i omnämnandena om huru Finlands uppstäder — till dem hörde t. ex. alla städer i Österbotten lik-

som även Borgå och Ekenäs — två eller tre gånger om sommaren fraktade de lantmannavaror de anskaffat till Stockholm, således med förbigående av Åbo, Helsingfors och Degerby-Lovisa. Även omnämnandena om bondeseglationens fördärvlighet — denna bondeseglation var givetvis enligt de rådande åskådningssätten fullständigt stridande mot handelssystemet — peka i samma riktning; de vid Finlands kuster bosatta lantmännen fraktade med sina segelfartyg varor till Stockholm, och denna handel gynnades av Stockholms borgare i lika hög grad och lika öppet som av de ledande regeringskretsarna. Vad som var till fördel för rikets huvudstad, det fick icke av förmenta formella skäl hindras.

Ännu kunde måhända i detta sammanhang påpekas omnämnandena om den över Finska viken riktade handeln, vilken av allt att döma dock var relativt obetydlig. På styrande håll gynnades denna handel alls icke.

XII.

Rätt roande uppgifter meddelar landshövdingens i Åbo och Björneborgs län berättelse om trädgårdsodlingens befrämjande i länet. I Åbo hade man fäst uppmärksamhet härvid redan under äldre tider, och speciellt genom de tyska köpmännens försorg hade i landets huvudstad anlagts trädgårdar, vilka funnos framför allt i stadsdelen på klostersidan och vid Stora Slottsgatan. Landshövdingen uppräknar äppel- och päronträd, körsbärs- och plommonträd, vinbärs- och krusbärsbuskar och andra trädgårdsväxter, som trivas väl i vårt klimat. Visserligen hade stora eldsvådor och ofredstider förstört en del av dessa trädgårdar och planteringar, men det fanns dock fortfarande kvar sådana. Vad planteringarna och odlingsförsöken beträffar ger landshövding Lilljenberg roande uppgifter om professor Johan Leches och docenten P. A. Gadds strävanden i detta hänseende. Uppenbarligen voro den förstnämndes försök speciellt inriktade på odlingen av medicinalväxter.

XIII.

En fråga som i hög grad intresserade denna tids ekonomer var befolkningsfrågan eller som man på denna tid även rätt väl formulerade det »folkets tillväxt eller avtagande». Härom skulle särskilt uppgifter meddelas i riksdagshandlingarna, och så skedde även. Huru

mångsidigt en del landshövdingar hade satt sig in i sin tids befolkningsfråga och huru de kunde behandla den från olika sidor, därpå ha vi ett utmärkt exempel i det betänkande, som landshövdingen i Åbo och Björneborgs län L. J. Ehrenmalm lämnade åt Finska deputationen vid 1746—1747 års riksdag (sedermera publicerat i Historiallinen Arkisto XVI). Ehrenmalms efterträdare som landshövding i Åbo Lilljenberg intresserar samma fråga i allra högsta grad, och han framställer allehanda förslag till avlägsnande av folkbristen. Han hänvisar till förebilder från utlandet, vilka han tydligen finner efterföljansvärda. Lilljenberg framhåller att alla handlande och på industrins och hantverkets område sysselsatta, vilka förbliva ogifta efter att ha fyllt 35 eller 40 år, liksom även alla ståndspersoner, vilka uppbära lön för sina befattningar, men icke ingått äktenskap vid fyllda 40 år, skäligen kunde betala en speciell skatt. Den skulle för de förra uppgå till 1 daler silvermynt i året, för lön åtnjutande ståndspersoner åter till 1 % av lönen. I Pfaltz uppbars, påstår landshövdingen, av alla som utan skälig orsak förblevo ogifta för denna förmenta förmån en viss årlig avgift. Det vore skäligt att bestämma såsom skett i Pfaltz, att all egendom, som efterlämnats av män, som dö ogifta och vid sin död äro mer än 45 år gamla, försåvitt de icke genom testamente bestämt den för allmännyttiga ändamål, skulle tillfalla fonder, ur vilka skulle utdelas understöd åt sådana som tidigt ingå äktenskap, givas hjälp till anskaffande av utstyrselar o.s.v. Till dessa fonder skulle även ovannämnda ungarlsavgifter inbetalas. Den av utländska förebilder entusiasmerade landshövdingen — han berättar bl. a. huru dessa angelägenheter skötts eller skötas i Spanien och Italien — gör ytterligare en del förslag till åtgärder, som enligt hans mening skulle kunna förverkligas i Sverige. Alla som hade stora familjer borde erhålla särskilda förmåner. Varje familj, som ägt 9 gossebarn eller 6 gossar på en gång levande eller ock hade 12 barn, gossar eller flickor, borde vara befriad från alla ordinarie och extra utskylder. Ytterligare framställer landshövdingen det förslaget, att man vid offentliga festtillfällen icke skulle iakttaga den traditionella yppigheten, utan genom frivilliga gåvor insamla medel till främjande av fattigt folks giftermål. Genom att göra dylika donationer skulle givarna ådagalägga sin kärlek till överheten och sitt fosterland.

**Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherran kertomus
läänin tilasta valtiopäiville 1755—1756.**

**Landshövdingens i Nylands och Tavastehuslän beret-
telse om länets tillstånd till riksdagen 1755—56.**

1755. d. 27. Febr.

Ink. d. 21. Apr. 1755.

Föredragit uti *Secrete* Utskottets Urskillnings *Deputation*,
och *remitteres* til Riksens Högl. Ständers Kammar *Oeconomie*
och *Commerce Deputation*, som behagade lämna Bergs *Deputa-*
tionen behörig del af 7de §^s första del, rörande BergsBruken.
Thet 11te *momentet* om Saltpeter Siuderierne, och något
angående Regementerne, har *secrete* utskottets urskillnings-
Deputation låtit extrahera, ochnu *remitterars* til *Defensions*
Deputationen.

Ad mandatum

Jean Reinh. von Strokirck

1755 d. 10 Decemb. Upl. i R^s Högl. StändersKammar *Oecono-*
mie och *Commerce Deputation* och remitterad til thes Utskott.

Ad Mandatum

C. S. Sebaldt

Inkom d. 10 Decemb. 1755.

N:o 21.

G. N:o 49.

Stormächtigste Allernådigste Konung.

Hos Eder Kongl. Maj^t bör jag enligt min Embetes *Instruction*, til
hwarje Riksdag ingifwa underdånig Berättelse om mine Giöromål och
lähnets tilstånd, samt de författningar, [2] som til dess bästa och up-
komst, i en eller annan måtto blifwit widtagne, och på mitt föranstäl-

tande, til deras wärckställighet, kunnat ankomma; Hwarföre och som Eder Kongl. Maj^t jämväl behagat i Nåder befalla mig, med sådan underdånig *Relation*, wid början af detta åhr, då Riksdag åter är

Landshöfdⁿ Gyllenborgs
Riksdags *Relation*

berammad at hållas, så tidigt inkomma, at den först må hinna Eder Kongl. Maj^t i underdånighet föredragas, och sedan kunna med Riksens Högloflige Ständer, wid theas Sammanträde, *communiceras*; så har jag, til underdånigste fullgörande deraf, nu låtit, efter det med 1741 års Kongl. Bref hitkomne *Project*, författa följande underdånige Berättelse, om detta mig i Nåder anförtrodde Nylands- och Tavastehus-Länens Höfdingedömmes närwarande [3] tilstånd och beskaffenhet, i anseende så wäl til Hushåldningen, både uti Städerna och på landsbyggden, som hwad Cronans Räntor och Ingelder samt theas behöriga vårdande angår, jämte the anstalter och författningar, Jag, i berörde, samt flere angelägne omständigheter, til Eders Kongl. Maj^{ts} och Rikets Tjänst, samt Länets påsyftade bästa och Innewånarnes förkofring, med allo flit och sorgfällighet — göra sökt, sedan min underdånigste *Relation* til nästleden Riksdag blef afgifwen; warande i anledning af förenämde *Projects* —

I §

Om Balancerne i Lähnet, och Behåldningarne uti Ränterijet,

särskildt Berättelse i Lands^{Conto}iret upsatt, hwilcken alla redo d. 3 hujus til Eder Konglige Majestät blifwit underdånigst insänd.

II^{dra} §: *Om General- Rest- och Iord-Ransakningarne.*

1755 d. 10 Decemb. Remitterad till Kammar och Reken-
skaps Utskotten gemensamt.

Sedan förleden Riksdag, har häruti Länet ingen *General Rest-Ransakning* blifwit hållen, så wida man för mångfallige, desse sednare Åren tilökte andre Giöromål, ej haft dertil tid och råderum: Hafwande någon sådan *Rest-Ransakning* ej heller syntts särdeles nödig; medan inge andre Rester desse Åren blifwit i Landet innestående, än sådane

hwaröfwer wid HäradsTingen, efter wanligheten, ährligen ransakas, och hwilcka, sedan de i LandsContoiret blifwit pröfwade, antingen gåt til Afskrifning, eller äro utsökte; undantagne i *Raseborgs Östra- och Wästra* Härader, hwarest någon större *Rest* de förflutne Åren kommit at stadna hos Allmogen, som [5] doch förmodas kunna merendels äfwen utgå, hwarom uti min särskildte underdånige Berättelse, enligt Riksdags *Relations Methodens* ofwannämde 1: §: närmare förmäles.

Hwad åter *Jordransakningarne* uti detta Hödingedömmе beträffar, så hafwa slike på långlige tider förut och i mannaminne icke blifwit förrättade, innan Åhr 1753. då jag, så wida man wid Jorde-Böckernes genomseende oftast funnit hwarjehanda skilgacktigheter, angående Hemmanens rätta *Natur* och mera dylikt, utan at weta hwadan sådant egenteligen härrörde, war föranlåten, at efter förut skedde pålysningar, wid Urtima Ting anställa Jordransakningar här i Lännet; dermed jag ock, samme Åhr så wida handt, at sagde förrättningar, uti alle wederbörandes närwaro, i *Raseborgs-Östra* [6] och *Borgå* Härader gingo för sig; hwarpå jämwäl Jordransakning uti hela *Raseborgs Wästra* Härad, nästledit År blef hållen; såsom jag redan haft den Näden Eder Kongl. Maj^t i underdånighet wid handen gifwa, då äfwen de, i hwarjehanda hushåldningsmål wid berörde Jordransakningar håldne *Protocoller* blifwit til Eder Kongl. Maj^{ts} Allernådigste ompröfwan och *Approbation* underdånigst insände; men sielfwa JordBöckerne, som wid sagde tillfällen upprättade äro, ärnar jag med första til Högloflige Kongl. Kammar *Collegium* öfwerstyra.

Wid omtalte Jordransakningar, hafwa följande mål och omständigheter i synnerhet blifwit undersökte och handterade nembigen —

1:o Om *Ödes. Hemman* i gemen, hwilcka man befunnit wara af twäagehanda beskaffenhet; [7] Såsom först, *ÖdesHemman*; the ther både uti Äldre och sednare Årens Jordeböcker, derföre äro upförde och *annoterade*; hwarom här nedanföre på sitt ställe vidare skall i underdånighet förmälas; därefter, så kallade *förfallne Hemman*; hwilcka til följe af Kongl. Kammar *Collegii* Bref under d. 10. Decembr. 1724. blifwit utur Länets sednare Jordeböcker slutne, utan at derhos Anmärckt finnes, för hwad Orsak sådant skedt, eller om theras ägor blifwit förut af någon Landtmätare efterfrågade, eller at lagligen warit Ransakat, huru wida de stodo at igenfås eller icke; J anseende hwar til jag å nyå låtit dem i Jordeböckerne uptaga, til thess angående them blifwer sålunda Ran-

sakat och undersökt som bemänt är, och Kongl. Kammar *Collegti* nyssnämde Bref [8] innehåller; Hafwande man i medlertid nu redan, på et och annat af dylike Hemman samt någon del deras ägor fått närmare rättelse, och hwilcka derföre äfwen til upbrukande blifwit utbudne, samt med Åboer föresedde; fast än härmed något vidare swårigen synes kunna uträttas, dels derföre, at på somlige af sagde hemman något wist öretal icke warit tilfinnande, eller sådan grund kunnat erhållas, hwarefter utbrytningen med säkerhet ske kunde, innan therom wid wederbörlig domstol warder Ransakat och dömdt; dels ock, för det tilräckelige Landtmätare icke warit at tilgå, som kunnat besörja utbrytningarne; Hwarom jag, så wäl til Eder [9] Kongl. Maj: redan d. 26. April 1753. i underdånighet berättat, som ock Kongl. Cammar-Collegium, d. 29. Martii samme År til skrifwit; hälst jag dessförinnan icke funnit mig i stånd at låta utbryta Ödes Hemmanen i Byamålen, eller *Cognoscera*, huruwida de förfallne Hemmans Ägor kunde wara andre Hemman underlagde och i deras Skatt inberäknade eller ej; Hafwande wid meranämde tilfällen, och då man, i anledning af de Äldre och Nyare JordeBöcker, sökt blifwa underrättad om Byamålens påförde Ahln- och Skattetal, samt det mot hwarje hemmans öre- och Skatt- *M^r* jämfördt, befunnit, at en del Hemman, både efter egit och deras Grannars widgående, haft mera Ägor [10] inne, än dem tilbordt; och at där således warit wärckelig öfwerlopps-jord, hwilcken man ärnat någon nybyggare til särskildt bruk och nyttjande uplåta, eller ock lemna til den förre Åboens häfdande, emot någon tilökning på Skatten; sedan likwäl Landtmätaren all sådan öfwerlopps- jord behörigen hunnit utbryta.

2:o Har man warit wid Jordransakningarne föranlåten at undersöka om *Hemmanens rätta naturer* och tilstånd i gemen. Hwarwid befunnit är, at ehuruwäl Åren 1695. och 1696., eller wid Jndelnings tiden, mästa delen af de Jndelte Hemman niutit förmedling; hafwa de lika fult, i Jordeböckerne, under Skatte-*titul* uptagne blifwit; Men sedermera, eller Åren 1709. 10: [11] och 1711. äro, af då warande Lands-Cammereraren, mäst alle sådane Hemman, flyttade uti *Crono-Columnen*; förmodeligen i anledning af de Allmänne Kongl. Förordningarne, som stadga, at förmedlade Hemman böra mista sin Skatte *Natur*, ehuruwäl 1688. Års Kongl. *Resolution* för detta Län, tydeligen förmår, at de, wid Jndelnings tiden förmedlade Hemman, borde lika fult niuta sin Skatterättighet til godo. Eljest har man ock funnit, at en del Hem-

man genom Byte kommit i frälsemanna-händer: samt at äfwen åtskil-
lige Hemman stå i de förre Jorde-Böckerne antecknade för Crono,
hwilckas Åboer dels kiöpt, och dels fått dem *gratis* af kronan til [12]
Skatte; men som de hwarcken hos HäradsSkrifwaren eller i Lands-
Contoiret sine SkatteBref til behörig *Annotation* uptedt; så har deri-
genom händt, at sagde Hemman hwilcka för många Åhr sedan bordt
wara under deras Skatte-titul i Jorde-Böckerne införde och derefter
utgiöra sine utskylder, af okunnoghet kommit sådant att slippa; hwar-
före, sedan om hwarje hemmans *Natur* wid Jordransakningarne nu
blifwit i berörde måtto undersökt, och wederbörande genom upwiste
kiöpebref, *Immissioner*, och andre laglige *Documenter*, wisat, hwad
slags Hemman de besittja, man ock låtit hwar en til godo komma, hwad
dem efter förordningarne funnits wara tillständigt, [13] beträffande
SkattemannaRätts åtniutande på deras gamla förmedlade Börde Hem-
man, när thet therhos fulltygat är, at sådane Hemman blifwit, af
Arfwingarne, man efter man ifrån förmedlings- och Indelnings-tiden
besutne, utan mellankomne främmande Åboer. —

Man har ock, til förekommande af all oreda och irring i framtiden,
sökt, wid omtalte Ransakningar, få Jorde-Böckerne med sine *Columner*
på det säkraste och tillförlåteligste sättet inrättade: och hade jag wäl
äfwen önskat, at i anledning af hwad således om Hemmanen och deras
Naturer blifwit undersökt och befunnit, nu låta uprätta en så fullkom-
lig och pålitelig JordeBok, som kunnat tjäna til liggjare och nödig
rättelse i framtiden; Men derwid hafwa de många här i Länet *provi-*
sionaliter Afskattade Hemman orsakat [14] hinder; hwelcka, til sine
Mantal och Räntor med det mera, icke kunna med säkerhet uptagas
och *annoteras*, innan Eder Kongl. Maj^t behagat i Nåder afgiöra de Gran-
laga omständigheter som jag härwid haft den Nåden at igenom Skrif-
welse under d. 16^d *Julii*, 1753. Eder Kongl. Maj^t i underdånighet före-
draga, och hwaröfwer, så wida Nådigt swar ännu ej ankommit, jag
underdånigst wågar utbedja mig Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste
förordnande.

3:o Är wid Jordransakningen om de här i Länet warande *Såg-qwar-*
nar undersökt: Och som man befunnit, at en del af dem utan behörigt
tillstånd blifwit anlagde så hafwa Kronofogdarne fått befallning, at
derom låta wid Härads-Tingen [15] undersöka, samt wederbörande
för sagde missbruk tiltala; Hwarjämte, medan åter en del Sågar
funnits wara oskattlagde; ty har jag anmodat domhafwanderne, at

besörja det slika felande Skattläggningar, ju förr desto häldre, warda förrättade, hwarom jag täncker här nedanföre i underdånighet vidare berätta.

4:o Redan Åhr 1638 finnes uti samma Års Riksdags Beslut wara öfwerenskommit, at alla *qwarnar* och *Sqwaltor* skulle stå, til dess *Commissarier* i landsändarne blefwo förordnade som dem borde bese, och då antingen dömma ut, eller tilstädja; alt efter som de funnos giöra landet gagn eller skada, och Lag samt Adelige *privilegierna* medgifwa kunde: Och ehuruwäl inga *Commissarier* den tiden til omtalte ärenders *reglerande* finnas wara förordnade, [16] Så har doch *qwarnTull*, i anledning af 1625. och de följande Årens Riksdags Besluter blifwit, efter *qwarnarnes* och *Sqwaltarnes* storlek upburen; såsom den här i *Lands-Contoiret* warande *qwarn-Tulls-Längden* af 1642. utwisar. —

Sedermåra har, Glorwürdigst i åminnelse, Konung *Carl* den XII: genom Bref under d. 13 april 1697. i Nåder befalt framledne *Landshöfdingen Abraham Cronhiort*, at undersöka, om alle här i Länet befindtelige enskildte *Sqwalte* och *Wäder-qwarnar*, som blifwit upsatte, Skattlagde *Odal-qwarnarne* til *præjudice*; och på hwilcka wederbörande ej allena sielf malit, utan ock låtit andre för *Tull* mala, til minskning äfwen uti *Cronans* tilständige *TullJnkomster*; Hwarföre också [17] *ordres* til *CronoBetjante* afgåt, at hos bemalte *Landshöfdinge* upgifwa slike *Sqwalte-* och *Wäder-qwarnar*; Men i anseende til den då strax infallne swåra *Hungerstiden*, och de derpå sedermera fölgde *Krigs-oroligheter*, har med wärckställigheten och vidare åtgärd härutinnan kommit at hwila, intil År 1734. då *Kongl. Majt* uppå *Allmogens* underdåniga *Ansökning* om förskoning för *qwarn-Tullsafgiften*, genom *Resolution*, under d. 12. *Decembr.* samma År, Nädigst förklarar, at ehuru *Kongl. Majt* ej gärna kunde tillåta någon ändring uti den af *qwarn-Commissionen* på *Sqwalteqwarnarne* åsatte *Tullen*, så wille doch *Hans Majt*, i anseende til de fiendtligheter och andre tilfällen, hwarigenom berörde *qwarnar* så til [18] *Hus*, som wattufall sedermera torde wara råkade i sämre tilstånd, än förut, hafwa *Landshöfdingen* anbefald, at derom undersöka, samt, ther någon *qwarn* skulle finnas, som ej kunde draga den åsatte *Tullen*, så laga, at en jämkad förhögnings skedde, och at *Tullen* blefwo satt på någon annan *qwarn* dijt mälden sig wändt, med mera: J anledning hwaraf doch ännu, för åtskillige orsaker och hinder, uti denne angelagne del, något vidare icke kunnat åtgöras, än at, til underdånigste följe af *Kongl. Majts* Nådige Bref af d. 14. *Jan-*

nuarii 1748. samt Kongl. Cammar Collegii skrifwelse under d. 24 Martii 1749. project til en Ny qwarnCommission, af mig blifwit uprättadt och År 1751. til Högwälbemälte Kongl. Col-[19] legium insändt: derwid denne undersökning således hittils blifwit beroende.

Och aldenstund wid Jordransakningarne befunnits, at många Hemman, som stå för *qwarn-tull* uti längderne och Räkenskaperne upförde, nu mera intet hafwa någre qwarnar, eller kunna sådane å the förre ställen, såsom med tiden förfallne och onyttige blefne, uppsättja; men at deremot, åtskillige andre qwarnar, dels utom och dels med tilstånd, blifwit upbyggde: warande flere af desse så beskafade, at de kunna med *qwarn-Tull* och somlige med wiss Åhrlig tunne-Ränta beläggas; hälst, förutan det Grannarne i neigden, på slike qwarnar nu mala, jämwäl the som tilförene haft egne, men nu mera förfallne qwarnar, föranlåtits med [20] sin mäld wända sig dijt, hafwande också the i sednare Åren gjorde åtskillige nya Jnrättningar af Tegelbruk och Kalckbrännerijer samt SaltpitterSiuderijer, med mera, hwarwid arbetsfolck ständigt brukas, nu anseenligen ökat Tulltägten; Fördenskuld synes, til befordran af Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans härunder beroende Höga Interesse, thet wara högst angelägit, at ofwan rörde *qwarn-Commission* med första blifwer hit förordnad, til *qwarnTullens* behörige *reglerande*; enkannerligen, medan thet i medlertid tyckes falla dem som fordom sielfwa ägt qwarnar, men nu inge hafwa, ganska swårt at lika fult betala den dem påförde Tullen til Cronan, samt dessutom gifwa Tulltägt åt Ågarne af omtalte Nya upbyggde [21] qwarnar, hwilcka deremot, ej allena såmedelst hafwa förmån, utan ock genom den öfrige dijtkommande mälden kunna giöra sig båtnad, och likwäl ingen afgift, eller wiss TunneRänta derföre til Cronan erlægga.

Wid detta tilfälle bör jag äfwen underdånigst tilkännagifwa, at som på någre ställen ordentelige Hiul- eller så kallade Wälder-qwarnar befunnits, i stället för Sqwalter eller fot-qwarnar, wara upsatte, så hafwa en dl sådane redan, efter mitt förordnande, wid HäradsRätterne undergått behörig Skattläggning; hwaröfwer af somlige Beswär blifwit hos mig anförde; fast än the, för mångfaldige andre Sysslor härtil icke hunnit afgiöras.

Eljest äro alle så wäl Wälder- som Sqwalte-qwarnar [22] likmätigt Kongl. CammarCollegii oftänämde Bref af Åhr 1724. nu wid Jordransakningarne uti Jordeböckerne behörigen införde, hwarifrån the tilförene uteslutne warit.

För öfrigt gifwes äfwen, besynnerligen uti Loppis Sokn, åtskillige wattufall och tjänlige ställen, där qwarnar, för Cronans räkning, kunde uppsättjas, på hwilcka sedan ej allena Krono-mälder torde kunna för-rättas, utan ock Enskildte personer få tilfälle, at, emot behörig Tulls erläggande, mala.

Eljest bör jag i underdånighet berätta, det ännu sielfwa qwarntulls-täkten icke, til underdånigste följe af Kongl. *Resolution* af år 1734. §: 64: blifwit jämkad och fastställd; som man ej eller fått wederbörande, enligt Kongl. *Resolution* på Allmogens Beswär af d. 16 Mars. 1739: § 45. [23] at bruka wågar i qwarnarne.

5:o Hafwa åtskillige wid desse Jordransakningar, anmält sig til *Nybyggens* upptagande; Men så wida de dertil upgifne Skogsmarcker, då ännu ej blifwit af någon landtmätare behörigen skådade, och owist äfwen warit, huruwida slike Nybruk kunde, utan de gamle Hemmanens förfång, anläggas, med mera; så har, wid sagde tillfällen härutinnan ej något kunnat åtgöras; förän wid behörig domstol blifwer i berörde omständigheter, lagligen undersökt, enligt mine på ansökningsSkrifterne gifne *Remissorialer* til TingsRätterne.

6:o Som Kongl. Cammar *Collegii* ofwan berörde Bref af d. 10. *Decembr.* 1724 jämwäl [24] förmår at alle *Torpp* böra uti JordeBöckerne införas, så emedan sådant tilförene här uti länet icke skedt; ty har jag wid Jordransakningarne låtit dem för mig, til namn och beskaffenhet. uppgifwa, samt derefter slike torpp i JordeBöckerne *Observera* och uti sin särskildte *Column* anteckna: warande eljest samtelige Häradzhöfdingarne af mig anmodade, at wid Tingen enligt 1734. års Kongl. Skogsordnings 15. §. behörigen undersöka om alle Torpps beskaffenhet: och sine förrätningar i så måtto til mig insända; hwilcket och, til en del, redan blifwit fulgiordt: och skall jag, så snart de öfrige med sagde undersökningar inkomma, wid denne angelägenhet närm- [25] re lägga handen. Jmedlertid är genom desse Ransakningar så mycket å stad kommit, at en del Torppare redan erbudit sig til Kongl. Maj^t och Cronan betala Skatt för sine Torpp; hwilcka, somlig städes å enskildte Krono, och annorstädes uppå samfäldte Skatte och Crono-Ägor blifwit anlagde. Och ehuru mäst alle de Åboer, under hwilckas hemman slike Torpp lyda, sökt *protestera* emot deras skiljande ifrån hemmanen, förmodar man dock, at meranämde Torpp, til en god del, lära kunna under Eder Kongl. Maj^t och Cronan Skattläggas, så snart landtmätaren hinner afmäta Ägorne, och pröfwa, huru mycket hwarje, i bruk warande

hemman, efter öre ortug och Skattetal, rätteligen hafwa bör, samt [26] hwad sedan öfwerblifwer, til omtalte nya hemmansbruk utbryta och refwa.

7:o Inga *Hollmar* hafwa här i länet tilförene warit införde uti Kronans JordeBöcker; Men när man wid Jordransakningarne kommit at efterfråga hwarje hemmans tilhörigheter, hafwa åtskillige *Hollmar* blifwit upptäckte, som icke warit under något hemmans Skattläggning begrepne, eller således kunnat förswaras, hwarföre slike *Hollmar* äro Kronan för behåldne, och i slutet af Jordeboken upförde: warande af them En och Sextijo stycken uti *Raseborgs Östra Härad* belägne, om hwilckas beskaffenhet jag redan d. 3de *Octobr.* nästledit År, til Eder Kongl. Maj^t afgifwit underdånig Berättelse, [27] och hafwa de blifwit, til Inkomst för Cronan, bortArrenderade, til och med Innewarande Års slut; Hwar-efter på Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Förordnande ankommer, huru med ofwan berörde *Hollmar* framdeles bör förfaras.

Uti *Borgå Härad* hafwa jämwäl, wid Jordransakningarne derstädes, en hop *Hollmar* ifrån Byamålens öfrige ägor blifwit undantagne, så wida ingen tå gittat wisa sig af them wara laglig Ägare, men i anledning af de sedermera hos mig upwiste skiäl och handlingar, äro åter en del af dem til wederbörandes nyttjande lemnade, warande om beskafheten af sagde *Hollmar*, samt huru the böra ansees, Berättelse och hemställning til [28] Kongl. CammarCollegium insänd, och imedlertid har någon del blifwit, til vidare, uplåten til Saltsiöfiskerij-Societetens nyttjande i *Borgå*.

Wid Jordransakningarne uti *Raseborgs Västra Härad*, hafwa äfwen åtskillige *Hollmar*, men i synnerhet uti *Ingo Sokn*, til anseenligt antal blifwit angifne och upptäckte, i anledning af en gammal landtmätare *Charta* och beskrifning öfwer alle Byar, Hemman och *Hollmar*, i sagde församling, hwilcken *Charta* uti *Sokne-Kyrekjan* legat förwarad, til Jnnewanarnes nödige efterrättelse, i fall twist dem emellan om några Ägor yppas skulle, och hafwa sagde *Hollmar* befunnits wara Kronan allena tilhörige, samt therföre blifwit uti [19] JordeBöckerne införde, wid hwilcka, bland annat, enligt bemälte *Chartee*Beskrifning, äfwen gifwas, dem tilhörige fiske- och Notwarp. Och som angående them, eller huru meranämde *Hollmar* böra, til för Kongl. Maj^t och Kronan, bäst användas och Disponeras, ingen anstalt ännu hunnit ske: Hafwandes jag ej heller förr än nu kunnat om them gifwa Eder Kongl. Maj^t underdånig Berättelse, i brist af Jordransakningsprotocolterne,

som alt hit tils warit ute, til ren- och under-skrifning hos domhafwanden; Altså hemställer jag wid detta tilfälle i diupaste underdånighet til Eders Kongl. Majts Allernådigste förordnande, Huru med oftanämde Hollmar [30] förfaras bör, samt om the på lika sätt, som Hollmarne i Raseborgs-Östra Härad, få til den mäst biudande bort-arrenderas.

8:o Til följe så wäl af min Embetes *Instruction* som flere Kongl. Stadgar, har jag, under Jordransaknings-förrättningen, äfwen antydt Ägorne både af Frälsse- och Korono-Säterijer, hwilcka hit tils ganska litet wärdat sig om Husbyggnaden å them at inom wiss wid wite förelagd tid, förese slike lägenheter med behörige *Characters*-Byggningar, och dem i godt stånd framgent hålla, hwaröfwer KronoBetjante äro befaldte, at hafwa noga inseende.

9:o Wid JordeBöckernes genomgående, samt efter skedd noga undersökning [31] huru och i hwad måtto alle hemman och lägenheter blifwit brukade och bebygde, har man funnit thet oskick wara förelupit, at åtskillige, men i synnerhet Järn-Bruksägarne, som haft flere Hemman i en By, eller ock i särskildte Byar, låtit dem af besagde Hemman, på hwilcka de sielfwe icke bodd, blifwa *obyggde* och *utan åboer*, samt endast dijt satt Torppare, som derstädes rykt, och föga brukat mer af sådane Hemmans ägor, Än någon del Äng til Höslag; hafwande jag äfwenledes förmärckt, at Rusthåld, när twänne Hemman warit til Stom anslagne, alltid afhyst det ena, och bebodd det andra; Och som detta, ej allena warit för Kronan högst skadeligt, utan är jämwäl stridande emot lag och förordningar, som förbiuda all afhysning: De [32] öfrige Jnnewånarne äfwen, wid *inquarteringar*, Skiutzer, och mera dylikt, måste känna så mycket mer tunga, som de af slike, utan Åboer lemnade och afhyste Hemman, nu imedlertid intet bijtråde niuta: Så har jag, hwad det förre angår, beordrat Krono Fogdarne tilhålla wederbörande, at genast, wid förlust af Åbo-rätten, bebygga och med Åboer förese de förfallne Hemmanen; samt angående det sednare, eller huru med the *Hemman*, som blifwit *afhyste* förhållas bör, giordt hemställning til Eders Kongl. Majts och Rikens Cammar *Collegium*; som medelst swar derå, under d. 17. *Januarii* 1754. förklarar, at om flere Hemman för Jndelningstiden warit sammanlagde, och sedan blifwit af Kongl. Jndel- [33] nings *Commissionen* År 1696. för en Stam ansedde, samt således äfwen i JordeBöckerne från then tiden upförde, så kommo det ock derwid at förblifwa, och slike Hemman at ansees såsom afhyste och under Stammen lagde; til at, utan särskildte Åboer, nyttjas, så länge

en sådan Stam är i en Ägares hand; men de Rusthållare, hwilcka wid Jndelningstiden fått til Stammens styrcka sådane lägenheter, som både förut och sedermera ståt i JordeBöckerne för särskildte Hemmantal upförde, samt icke strax efter Jndelningen förskaffat sig Landshöfdingens i orten tilstånd, at i anseende til rätta StamHemmanets ringa Ägor få dermed sammanlägga et annat i tegskifte belägit, och samme Stam til styrcka anslagit Hemman: utan [34] efter egen godtycko. i sednare tider afhyst berörde lägenheter under deras Stammar, och brukat Ägorne utan åbyggnad, har Kongl. *Collegium* ansedt böra föreslike, af Jndelnings-Commissionerne deras RustningsStammar til styrko lagde särskildte Hemman, ehwad de äro Skatte eller Crono. med nödig Byggnad och wisse Åboer; på det icke allenast Kongl. Maj^t och Cronan må af dem komma at niuta *personelle* utskylderne, utan ock de öfrige Innewänarne hafwa derigenom någon lisa, wid *Inquarteringar*, Skiutzer och mera dylikt: Öfwer hwilcket alt jag fördenskuld antydt KronoBefallningsmännen hålla alfwarsam hand: Och skall, äfwen [35] yttermera sielf, så mycket häldre tilse, at sådant winner wärckställighet, som tilfälle derigenom för folcket gifwes, at sätta sig ned, på en hop härntil utan Åboer lemnade lägenheter, och beflita sig om landets upodling samt jämwäl föröka världen, när de, för Hustror och Barn således kunna hafwa föda och nödigt uppehälle.

10:o KronoSkogsParcker, eller så kallade *Allmänningar*, hafwa ej heller här i Höfdingedömet förut warit, til något antal, kunnoge; Men efter de, wid Jordransakningarne anställde undersökningar, hafwa åtskillige Skogstracter här i *Nyland* blifwit yppade; til hwilcka [36] wederbörande ej kunnat wisa sig äga någon laglig åtkomst eller rättighet; såsom jag allaredo, i anledning af *Östra Raseborgs* Härads Jordransaknings-förrättning, Eder Kongl. Maj^t i underdånighet wid handen gifwit, och här nedanföre uti nästa *paragraphen* närmare ärnar underdånigst anmäla

III: §: Om Skogarne.

1755 d. 10 Decemb. remitterad til Kammar och Förordnings Utskotten gemensamt.

1:o Til sielfwa Trädslagen, bestå Skogarne här i Höfdingedömet, mäst af Furu, Tall, Gran, Biörck, Asp och Ahl, samt någon del Ek, Ask, Hägg och Rönn: men beskaffenheten af dem är annors mycket olika,

i anseende til Orternes *Situation*, och när man betracktar hwad Skog [37] i Öfre delarne af Höfdingedömet gifwes, emot tilgängen derpå här i *Nyland*.

Uti *Tawastehus* län har man på de flästa ställen et rijkt och ymnigt förråd af hwarjehanda slags Skog; såsom min sidsta i underdånighet afgifne Riksdags*Relation* förmåler; ehuru åtskillige Hyggen på the til *Tawastehus* Stad belägne *tracter* redan då skedt, och äfwen sedermera blifwit förrättade; dels til Stafrumswed, och dels til Stockar, Spiror samt annat wircke, som wid KronoByggnaderne, och fästningswärckets, samt den nedan för Slottet wid bemälte Stad, Åhr 1739. anlagde Bryggans *reparationer*, behöft nyttjas: dock kunna Skogarne i *Tawastland*, men särdeles i bägge *Säxmäki* Härader, hwarest äfwen [38] Maste-trän och annat Stworircke torde, efter all liknelse, wara til fångs, samt där jämwäl öfwerflödig tilgång är på SägStockar, icke göras rätt nyttige, eller särdeles lända til någon båtnad i allmän och Enskildt måtto, så wida the äro ganska långt aflägsne, och ännu inga wattu-drag gifwas, hwarigenom någon nedförsel til Saltsjön ske kunde; derfore icke heller Sägwärck af synnerlig nytta härintil kunnat där uppe blifwa inrättade.

Här i *Nylands* lähn befunnos åter Skogarne allaredan Åhr 1746, i anseende til sidsta Kriget och bägge *Arméernes* på denne Ort skedde rörelser, samt af flere orsaker wara til stor dehl ut- [39] huggne; Men sedan FästningsByggnaden härstädes begyntes, och Kronan, så wäl thertil, nyttjat anseelig myckenhet Bielckar, Stockar och Spiror, som til Byggnad af åtskillige Fartyg och Lastdragare, allehanda slags nödige wircke, samt dessutom låtit fälla många tusende fambnar Staf-rums-wed, til Kalck- och tegel-brännerijerne, såsom ock Brän-wed för den härstädes *Commenderade Milicen*; Hwarjämte anseelig Skog sedan sidsta Riksdagen, åtgåt, til Åhrlig upsågning wid the här i Länet anlagde många Säg-wärck; icke at förtiga, hwad Skog som desse År äfwen anwänd blifwit, til nödige Kåhlningar för JärnBruken här å Orten; så äro Skogarne i *Nyland* [40] nu alt mera så wida medtagne, at enkannerligen i närmaste Socknarne kring *Helsingfors*, största delen Byar, enligt KronoFogdarnes Berättelser, finnas, som fögo hafwa annor eller mera Skog, än hwad til Gärdsle och wedbrand, wid egne Hemmans bruk nödwändigt tarfwas; hafwande orsaken härtil wäl äfwen warit den, at Allmogen förut brukat nog öfwerflödig Swed-jande; derifrån Jnnewanarne wäl, til underdånigste följe af Eders

Kongl. Maj^{ts} ankomne flere Nädigste Befallningar, nu mera, dels genom lagsökning blifwit bragt, och dels genom föreställningar samt lämpa låtit sig afhålla; så at, enligt KronoFogdarnes Berättelser [41] inge andre ställen warda til Swedjefall nyttjade, än the som til Ny-Åker och Äng kunna rödjas, samt til mulbetets nödwändige utwidgande tjänlige äro: Och som i de sednare Åren många tegelBruk, jämte twänne kalckbrännerijer, blifwit här i neigden inrättade, så har jag, på det Skogen genom det derwid åtgående Bränsle med mera, ej aldeles måtte utödas, anmodat Riksens Högloflige Ständers, til Fästnings-Byggnaden härstädes förordnade Upphandlings-*Deputation*, at så laga, det hädanefter enär *Contracter* med en eller annan uprättas, wederbörande anlägga sine wärck längre bort, i *Raseborgs Östra* och *Wästra* Härad, där Skogarne ännu [42] torde wara något ymnigare, så at Skogen emellan *Borgå* och här måtte på bästa sätt, til Städernes och andre oumgängelige behof i framtiden, blifwa besparad.

På the Skogstracter i *Borgå* Härad, nämligen wid *Rådskog* frälsse-Säterij, *Pengerkoski* Rusthåld, *Palo By* i *Nurmjärwi* Sokn, *Säxjärwi By* i *Mäntzälä* Sokn, och *Paipis By* i *Sibbo* Sokn, samt i *Pojo* Sokns Skiärgård, belägen i *Raseborgs Wästra* Härad, så wäl som uti *Loppis* och *Wichtis* Soknar af *Raseborgs Östra*-Härad, hwarest ännu 1751. då jag til Riksdagen afgaf min underdånige Berättelse, fants Skog till hwarje-handa tarfwor, jämte furu-trän til tämmelig längd och tiocklek, hwilcka ock til Master och annat Stor-wircke troddes blifwa tjänlige, hafwa sedermera, samt [43] i synnerhet å *Paipis Bys* Ägor, ansenlige hyggen, til fästningsByggnadens behof skedt: Och ehuru Hans *Excellence* RiksRådet och *GeneralGouverneuren* samt Riddaren och *Commendeuren* af Eders Kongl. Maj^{ts} *Orden Högwälborne* Grefwe Herr *Gustav Friedrich von Rosen*, låtit om Hösten Åhr 1747. genom *Capitainen Gisselkorss* och en *AmmiralitetsQwarters-man* utsyna, alle här i *Nyland* då befundne *Maste- och Storwärcks-trän*, the ther äfwen med *Krono-Hammaren* blifwit märckte, samt wid wite förbudne af någon, til enskildt behof at fällas; hafwa doch samme trän, til en del, sedermera, utom *hwad fästningsByggnaden* nyttjat, förnummits wara olofligen medtagne, samt til en del åter af Storm nedbläste [44] och förderfwade. —

Wid detta tilfälle har jag i underdånighet anmäla bordt, huru som, til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste Befallning genom Bref under d. 23. *Maji* 1752. samt i förmågo af flere Kongl. Stadgar, Jag wäl altid warit sorgfällig derom, at Skogarne enkannerligen här i

Nyland och uti närmaste Soknarne omkring denne Stad, med möijeligaste sparsamhet måtte nyttjas; samt wid de hyggen, som til Fästnings-Byggnaden tarfwats, all ordning brukas, och utsyning stedse föregå, så wäl i anseende thertil, at mäst allestädes Skogen är Samfäld emellan Frälse- Skatte- och Krono-Hemman, hwilckas delacktighet wid omtalte hyggen äfwen warit nödig at pröfwa, såsom ock therföre. at timmer- [45] Skogarne jämte ämnen til Storwircke, men i synnerhet alle Ekar, måtte urskiljas och fredas, då i synnerhet Stafrums-wed för *Fortificationen* blifwit *requirerad*, men så förnimmes doch flere Hyggen wara utan utsyning förrättade och sålunda under tiden för sig gångne, at klagomål deröfwer, af en och annan hos mig, i synnerhet af Sägägarne, blifwit anmälte.

Til at fördenskuld härutinnan winna bot, samt at äfwen få the ämnen til masteträn och Stor-wärcke, som *Capitainen Gisselkorss* i ofwan sagde måtto, År 1747. utsynat och tecknat, jämte them som wid skeende noga undersökning, torde i Länet ännu flerstädes finnas, fullkommeligen fredade och för wahnartigt folcks tilgrep bewarade [46] hemställer jag Aller-underdånigst, om icke *JagtFogdarne*, som efter Allmogens wahl och godtyckjo, härintil blifwit i Soknerne antagne, men med fögo eller nog ringa nytto, wid Skallgånger och det mera, som på deras giöromål ankommit; nu mera kunde, efter behörig öfwerläggning med Allmogen, tagas til Jägerij-Betjante, och sätjas under den hit til Höfdingedömet i Näder förordnade Jägmästarens inseende; hälst bemälte Jägmästare nu eljest omöijeligen kan ensam hinna med, at wårda Skogarne såsom wederbör: Krono-Betjante ej heller, för sine, desse sednare Åren i mångahanda måtto ökte Sysslor, äga tid och tilfälle, at jämte Jägmästaren sådant efterse. Och kunde utom nyttan [47] wid Skogarnes högstnödiga bewakning, då äfwen den länge saknade förmånen winnas, at skickeligare Betjante til Skallgångers drift, samt Jagt och diurfång, således efter hand kunde här å orten gifwas, än som nu, då Allmogen dertil har frihet at kalla hwem dem behagar och wahlet gemenligen faller på Bond-Söner och drängar, the ther aldrig handterat Bössa, minder om Skallgång, samt hwad dertil hörer, äga någon kundskap.

Om denne angelägenhet samt huru nödigt det woro, at en Jägerij *Stat* inrättades uti detta widsträckte Län, til Skogarnes behörige fredande och Skallgångarnes rätta drift, med mera; har Jag äfwen d. 4 April och 31 Maji 1750. aflemnat mit utlåtan- [48] de til Kongl.

Jagt- och Skogs-Commissionerne, såsom ock under d. 15 Decembr. 1747. til Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste *approbation* insändt underdånigst *project* til en förnyad, samt til detta län lämpelig *SkogsOrdning*, hwarom min sidste underdånigste Riksdags*Relation* närmare för-
måler.

Jmedlertid som en del af the i *Wichtis* Sokn utmärckte *maste- och Storwürcksträn*, redan skola blifwit tämmeligen åldrige, och således stå i fara at förderfwat af Storm och Owäder; så woro önskeligt om Kongl. *AmmiralitetsCollegium* skulle undfå Nädig Befallning, at ju förr desto häldre låta slike trän för Kronan nyttige giöra.

Hwarjämte medan [49] wid the af mig, uti *Raseborgs Östra och Västra Härader*, Åhr 1753 och i fiohl, håldne Jordransakningar, åtskillige *Skogs-tracter*, under namn af *urfiällar*, Böles-jordar, omgångsjordar, *Kuninganmaa* eller Kongs-jordar, och utskogar, blifwit upptäckte, såsom 1:o uti *Lojo* Sokn *Rutila-marck*, *Risböle* utmarck och *Iuwamaa* omgångsjord; uti *Wichtis* Sokn *Lepänluchdanmaa*-utjord, *Koskenmaa* utmarck, *Moxjärwi* Urfiäll, *Kaurinmaa* och *Hiukangasmaa* Jordar; *Siponmaa* och *Huchtistenmaa* Utjordar, samt *Mättula* Bölesjord; 3:o uti *Loppis* Sokn, *Saukola* utmarck, *Kerintunmaa*- och *Sarajanmaa*-utmarcker; 4:o uti *Kyrckslätt* Sokn, *Maijby* utjord och en [50] Sokne-Skog; til hwilcka wederbörande, som berörde Urfiällar, Kongs- Böles- och omgångsjordar nu innehafwa, ingen annan åtkomst eller rättighet kunnat wisa sig äga, än at the samma blifwit af them någon tid häfdade, och hwarföre the wid sin nyttjorätt begärat warda bijbehåldne; Fördenskuld, och som jag genom skrifwelse af d. 8 Nov. nyssnämde År, bland annat redan i underdånighet hemstält, om ej Eder Kongl. Maj^t skulle täckas låta mig antaga en *Actor Publicus*, som emot par hundrade dahler Silfwer-mynts lön om Året, och nödige Resepenningar, hade wid domstolen at lagligen tiltala wederbörande i förenämde måtto, samt söka återwinna the af them intagne *Skogstracter* [51] på hwilcka sedan, til båtnad för Kongl. Maj^t och Kronan, nya Hemmans-bruk kunde anläggas; så wågar jag samma underdånige hemställning härigenom återhemta; och har thertil nu äfwen allerunderdånigst skolat lägga, at såwida här i länet ganska få landtmätare gifwas, hwarigenom både åtskillige ödes-hemmans utbrytningar, angelägne Rågänger, och det mera, som jag här nedanföre täncker närmare förmåla, kommit at eftersättas, det altså högst nödigt wore, at en eller par *landtmätare* ännu blefwo till-förordnade, som ej allena ägde besörja redannämde *Skogstracters* utbryt-

ning, utan kunde ock, wid the öfrige i länet förefallande många, och til landtmä- [52] tarnas åtgärd hörande Sysslor, göra nödig Betjäning.

2:o *Planteringar af Ek och Bok*, hafwa, uti detta Höfdingedöme, hwarcken i de äldre eller sednare tider, blifwit förrättade; Men så kan jag nu i underdånighet berätta, at Jnnewånarne uti *Raseborgs Östra och Västra Härad* här i *Nyland*, på skedd föreställning wid the af mig Åhr 1753. håldne Jordransakningar, åtagit sig, framdeles wid hwarje hemman, åhrligen plantera 2. à 3. Ekar; hwilket hos endel redan förledit år skall wunnit wärckställighet: Och förmodar man derigenom, at äfwen the öfrige Jnnewånarne, åtminstone här i *Nyland*, lära blifwa upmuntrade til at winlägga sig om samma Plantering hälst ock H. Öfwerstel. och Riddⁿ *Göös*, skall wid dess i *Tenala Sokn* innehafwande fastighet låtit plantera en anseelig hop Ekar¹; til yttermera befordran hwaraf, samt på det sådant [53] likaledes uti *Tawastehus* län måtte åstadkommas, jag jämwäl uti alle, för åboerne på *Krono-Hemman* utfärdade *Immissioner*, låtit föra, at the, bland annat, äfwen borde Årligen Plantera Ek, och sådane nyttige träns tilwäxt i möjeligaste måtton befrämja.

Hwad eljest angår nyssnämde slags träd här å orten; så ehuru thet ej länge warit kunnigt, at Ek skulle, til synnerlig myckenhet och af någon nytta, i länet, gifwas, undantagno en ringa del små och odugse Rijs-Ekar på *Sandholmen* i *Tenala Sokn* och *Raseborgs Västra Härad*; har likwäl Jägmästaren *Johan Hinrick Amnorin*, efter det han År 1750. först blef af mig *constituerad* at hafwa upsigt öfwer Skogarne, och seder-[54] mera med Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste *Confirmation* derå föresedd, samt vidare med Fullmækt på JägmästareSysslan benådad, öfwerkommit åtskillige ställen, hwarest Ek wäxer, såsom i synnerhet uti bemälte *Tenala Sokn*, så wäl som *Pojo Sokns Skär*, där dugelig *Ek-skog* til smått *Galere-wircke* skall finnas; äfwenledes i *Karis Sokn* där Rijs-Ekar gifwas: warande också uti *Ingo Sokns Skärgård* på flere ställen Ek-skog funnen; hwadan likwäl de bästa träden, under sidsta Krigs-tiden blifwit fälde och nyttjade, så wäl af Swenska som Ryska Krigsfolcket: thessutom berättas äfwen, at wid *Kråkö-* och *Renum-Byar* i *Borgå Sokn*, samt wid *Tawastby* och *Meilby* i *Helsing Sokn* och *Borgå Härad*, skola finnas Ekar, större och smärre, som af sig sielfwa

¹ Sanat »hälst — — — Ekar» lisättyt sivun laitaan. — Orden »hälst — — — Ekar» tillagda i marginalen.

[55] eller utan Plantering börjat wäxa; Hwarjämte någon del Ek uti *Raseborgs Östra Härad i Kyrckslätt, Siundo, Lojo och Esbo* Soknar gifwes; men särdeles i sidstnämde Sokn med Hafsstranden, til någre hundrade stycken. Och emedan således tilgång funnits på Ekar; ty har til Fästningsbyggnadens behof, förledit Åhr, någon myckenhet deraf på berörde Skogar blifwit fäld och nyttjad; Hwarom jag äfwen redan til Kongl. *AmmiralitetsCollegium* under d. 23. sidstwekne *Decembris* afgifwit min Berättelse, samt insändt förslag på alle här i länet ännu befindtelige större och mindre Ekar: Om hwilckas fredande jag låtit wederbörande undfå alfwarlige *ordres*, samt an- [56] tydt Häradsgodardarne til den ändan Årligen låta å Predikostolarne *publicera* Kongl. Förordningen af d. 10. *Januarii* 1746: med mera.

3:o *Tiära* tilwärcas, ej allena uti *Hausjärwi* Capelgiäld och *Janackala* Sokn af *Nedre Hollola* Härad, utan ock på dels ställen i *Öfre Hollola* och *Nedre Säxmäki* Härad af Tawastehus län; samt det, både af Stubbar Rötter och Skatar, såsom och til en del af Gårtallar, hwilcka til den ändan förut blifwa barkade; Bestigande sig tilwärcningen Årligen til någre hundrade tunnor.

Eljest har, numera afledne Borgmästaren *Georg Wilhelm Clayhills*, äfwen, i lifstiden, låtit Åhr 1753. emot [57] undfångit förskott af Cronan, anlägga et *TiäruBruk* och BeckSiuderij wid *Ytterkärvo* By, i *Thusby* Sokn: Om hwars beskaffenhet och tiltagande jag ännu ej kan lemna någon utförlig Berättelse; utan lærer tiden wisa, hwad dessmedelst kan åstadkommas, i Allmän och Enskildt måtto.

Flere af detta läns Innevånare hafwa ännu ej kunnat förmås at wedertaga och idka denne nyttige och angelägne handtering; skiönt jag, såsom min År 1751. afgifne underdånige Riksdags-*Relation* för-mäler, sökt dem der til, tidt och ofta upmuntra; doch will man förmoda, at the, och i synnerhet Allmogen, för *Tiäru*tilwärcningar framdeles fatta mera håg och lust, [58] när det af Borgmästaren *Clayhills*, i omtalte måtto inrättade *tjäruBrännerijet* hinner i stånd, och där gifwes tillfälle at lägga å daga den wärcelige nytta slike arbeten kunna *Jnnewånarne* tilskynda.

Jmedlertid, som *tiäru*tilwärcningen icke är den minst angelägne delen af hwad til nyttig Landtmannahushåldning hörer; den äfwen förtjänar desto mera alt möjligt befrämjande här i länet, som Skogarne i *Öfre tracterne* äro nog ymnige, och kunna, derigenom, til mycken båtнад användas; i stället före, at de eljest, så länge ingen durchfahrt

gifwes, antingen af Ålder förfallna och förruttna, eller skadeligen och öfwerflödigt bortswedjas: wällbränd tiära jämwäl, [59] näst Bräder och Järn, är, snart sagt, dett endaste, hwarigenom Handelen med Utlänningen kan ifrån denne StapelStad underhållas: Så hemställer jag Allerunderdånigst om icke enligt hwad genom thet, här förut i underdånighet nämnde, år 1747. författade, och til Kongl. Maj^t insände *Projectet* til en ny Skogsordning, blifwit förestält, hwarje hemmansbrukare kunde påläggas, at Årligen bränna och til Salu afföra *twänne tunnor tiära*; hälst igenom blotta föreställningar, ehuru bewekeligen eller alfvarsamt de ock ske, och fast än nyttan på det tydeligaste wederbörandom för Ögonen [60] lägges, Allmogen likwäl, om berörde Tiäru-tilwärcning genom något Kongl. Förordnande ej stadgas wara deras owedersägelige skyldighet, swärligen kan, så snart, som angelägenheten fordrar, öfwertalas eller bringas, att antaga en Hushåldnings-inrättning, hwarwid deras förfäder icke warit wane.

Til befrämjande häraf, wore äfwen nödigt, at något antal *Modeller* och Beskrifningar på de i Swerige somligstädes brukelige tiäru-uggnar, kunde med Cronans kostnad hitskickas, och Innewänarne, utan betalning, meddelas, hwilcket jag ock redan hos Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Högloflige *CommerceCollegium* anmält.

[61] IV: §: *Om Hemmanens Häfdande till Aker och Äng.*

1755 d. 10 Decemb: remitterad til Förordnings utskottet.

1:o Detta län består af 3514. *Mantal* eller 6773. *Hemman*, hwaraf 1407. äro Skatte, 4597 $\frac{1}{2}$ Crono och 768 $\frac{1}{2}$ frälsse.

Wid mine, i Höfdingedömet skedde kringresor, har jag erfarit, at Åkrarne, til stor del, bestå af hård lera, och somligstädes af lerblandad mylla, samt på någre *tracter* af gräs-jord eller Sand och lös lera, hwilcken sidstnämnde jort-art i *Raseborgs Wästra Härad* förnämligast finnes.

Hwad *Åkrarnes bruk* och häfd beträffar; så kan jag i all underdånighet berätta, at wäl Innewänarne, i näst framflutne Åhren, mycket winlagt sig om förbättring derwid, och [62] bland annat, nu äfwen, til den ändan, på många ställeu, långt mer än tilförene warit sorgfällige, at förese åkrarne med nödige dijken och aflopp; flitigare giöda och oftare träde, samt bättre hägna sine gården; såsom ock upodla ny-åker-

jord, där tilfälle kunnat gifwas; Men aldenstund detta Lähn har stor brist på tjänstefolck; och Allmogen, äfwen de framflutne Åren, warit samt ännu är, i synnerhet här i *Nyland*, mycket beswärad med *inquarteringar*, *durchmarcher*, *Crono-Kiörslor*, och andre, nästan dageligen, wid hwarje Årstid, påfordrade Skiutzer; så at Bonden, enär man härtil räknar de öfrige dess *ordinarie* beswär och skyldigheter, har liten tid öfrig at skiöta dess Hem- [63] man, fördenskuld, och så länge sådant warar, lærer man ej kunna göra sig stort hopp, om Hushåldningens förbättrande; utan må det imedlertid skattas för en lycka, om länet kan någorlunda uppehållas, och at det, i anseende til Allmogens wanmækt och oförmögenhet, icke aldeles förfaller.

Widkommande åter sättet som de fläste bruka at göra Åkeren bördig, eller at skaffa sig ymnigare tilgång på *giödsel*; så förewetter dermed sålunda: de som hafwa tilfälle at på lös och fet marck utom sine gården få Torf eller mull, föra sådane Ämnen til ladugårdarne, währ- Sommar- och Höstetiden; hwaribland, undantagne i [64] *Raseborgs Wästra* och *Öfre Hollola* Härader, jämwäl hugges granrijs; som, jämte förenämde gödsell-ämnena, i ladugården utbredas, derpå Boskapen sedan ligger.

Denne giödsel, til hwars förmering, i synnerhet ther omtalte torf och mull icke kan fås, man äfwen lägger hallm och annat förskämt foder, jämte Spån-röte och mera dyligt, blifwer gemenligen om Hösten i *Septembr.* månad upkastad i högar, at förruttna och genombrinna, Hwarefter then, dels med första föhre, dels om wahren och Sommaren, släpas på Åkrarne, och lägges ther lasstals; men warder först Sänings-tiden utspridd, samt med plogen i jorden blandad och nedkiörd.

Mäst öfweralt i Tawastland, och på någre ställen här [65] i *Nyland*, brukas ock, så kallad tak-giödsel på währsädet: hwarmed sålunda förfares, at sedan kornet är utsådt, bredas theröfwer Giödning, eller i brist theraf hallmbås, som någon tid legat under Boskapen; hwilcket förnämligast sker at bewara växten, så länge then är späd, för torcka och kiöld: Och har slik Tak-giödsel äfwen den nytta med sig, at kraften af then om winteren utkiörde giödningen ej heller så lätt, genom währ- och Sommar-Hettan, kan minskas.

Til Åkrens Giödande bijdrager jämwäl, at man allestädes här i landet nyttjar Handskärar; medan wid skiörden således, lång hallmstubb qwarlemnas; hwilcken, samme höst nedkiörd, snart ruttnar, och hielper [66] til jordens bördighet.

Thet wore wäl långt bättre om Allmogen, i stället, at Giödselln lass-

tals lägges på Åkren, och sålunda til Såningstiden ligger, skulle antingen kiöra then samme i hop på et ställe af Åkren, eller hålla then hemma under et eller flere dertil giorde skiul, til thess giödningen kunde hinna wäl igenom brinna, men man lærer swårligen få Allmogen ifrån sin gamla wana härutinnan; och imedlertid märckes äfwen, at Åkrarne mästen-dels här i landet ej äro så magre som på många ställen i Swerige; utan behålla kraften af den undfångne Giödningen längre qwar; i anseende så wäl til omtalte, wid Skiörden efterblifwande långa [67] hallm-stubb, som then Tak-giödsel af hallmbås, hwilcken på wåhrsädet blifwer strödd: warande Åkrarne thessutom icke heller större, än at thet wid Hemmanen befindtelige Höbohl, mäst kan theremot swara, och til-gång således gifwas, at få dem så mycket oftare giödde; om Åboerne eljest i den delen tilböriligen hushålla.

Wid Åkerbruket nyttjas här i Höfdingedömet, mäst öfweralt, en twågrenig Plog, undantagno i dels Soknar af *Nylands-län*.

På somlige ställen plöijes Åkren twänne, annorstädes 3^{ne}, och på någre Orter fyra gånger om Åhret.

De som bruka förstnämde sed, plöija Åkren första gången om wåhren, s å snart marcken torckas, dernäst sladdas, [68] eller wältas den i *Junii* månad, och plöijes andra gången in *Julio*, Hwarefter, och sedan jorden, i början af *Augusti* månad, eller *Larsmesso* tiden, åter blifwit sladdad och derpå besådd, warder Säden, Korswijs, wäl nedharfwad: blifwande den delen som til wåhr-såde nyttjas, om hösten förut upplögd, wåhren derpå sladdad och besådd, samt Säden sedan nedharfwad.

De andre anse Åkren på enahanda sätt, undantagno, at then, kortt förr än utsädet sker, tredje gången upkiöres, men de öfrige plöija Åkren tre gånger innan den med HøstSåde besås, och fiärde gången sedan Såningen blifwit förrättad, hwilcket de kalla mylla, och hwarwid jorden sedan lemnas orörd, utan at mera therå bruka Harf eller Sladd, såsom annorstädes skier: påstående the först omtalte, deras sätt [69] at bruka Åkren, wara thet bästa, så wida Åkrens alt för myckna upkiö-rande, skall minska jordens bördighet, och tillika hindra förruttnelsen af den långa hallm-stubben, jämte hwad mera til Giödsel nyttjas, innan thet wäl genombrunnit.

Förenämde Sedwanor wid landtbruket här i länet, komma an på närmare försök och prof af deras mera eller mindre gagn och nytta; men såsom en angelägen och nödwändig del af landtmanna-hushåldningen här å orten, har Jag, uti min sidsta underdånige *relation* anmärckt

bruket af Oxar; hwilcket jag både wid HäradsTingen, *Taxeringar*, och i synnerhet wid the skedde Jordransakningar här i *Nyland*, samt wid andre tilfällen, sökt få hos Allmogen i sådant tycke, at de, mera än hit tils skedt, och omsider allestädes, måtte nyttja [70] Oxar wid sine Hemmans bruk, medan båtnaden deraf skulle wara mångfallig: Hafwande jag, til winnande häraf, låtit, wid alle ombyten af Åboer på KronoHemman, uti the för dem utfärdade *immissioner*, bland annat som til förbättring i landthushåldningen funnits nödigt, jämwäl inflyta, at sagde Åboer borde förese *sig med Oxar och dem wid Gårdsbruket* nyttja; hwilcket äfwen fördt det wärckelige gagn med sig, at många som förut ej wetat af Oxars bruk, utan endast nyttjat Hästar, nu jämwäl begynt drifwa sit hemmans-arbete med först nämde slags dragare; men emedan omtalte nyttige hushåldnings-sätt och författning, hos de öfrige lähnets Jnnebyggare [71] som genom blotta föreställningar ej låta sig dertil leda, icke synes kunna åstadkommas; med mindre man derwid ej får bruka fult alfware och eftertryck; ty hemställes underdånigst, om ej the motwillige kunde wid wijte förpliktigas at förese sig med drag-Oxar och dem wid Gårdsbruken nyttja.

2:o *Ängarne* bestå här i länet til stor del af Kärr och Måsswall, och the som wid Siöar eller Åar äro belägne, blifwa af flö-watten nog ofta skadde; i synnerhet när äfwen mycket wåta Somrar infalla; då de, icke utan stort beswär och sällan äntå alle kunna bergas.

Sedan År 1746, men i synnerhet ifrån 1751. hafwa uppå de, til Allmogen, wid åtskillige tilfällen, skedde [72] föreställningar, samt i anledning af mine til Häraderne utfärdade *Circulaire-ordres*, Ängarne anseenligen blifwit förbättrade, rögte och dijkade, samt med nödig hägnad föresedde. Man will ock förmoda at Jnnewånarne än framdeles, warda sig derom alt mera beflitande, sedan man på alt giörligt sätt sökt hämma de hittils brukade öfwerflödige Swedje-Hyggen; och dermed så wida hunnit, at få ställen utom hägnad, i synnerhet här i *Nyland*, til Swedjor blifwa brukade, som ej til ny Åker eller Äng kunde, efter hand, nyttige göras.

Jag har ock til underdånigste följe af Eders [73] Kongl. Maj^{ts} d. 27 Octobr. 1752 och 9. *Iulii* nästledit År, förklarade Nädigste wilja och Befallning, sökt upmuntra och förmå Allmogen och Jnnewånarne, at med all flit, wid sine hemman Årligen *rödja* någon del tiänlig marck til ny Äng, samt upodla mera Åker-jord: Til åstadkommande hwaraf jämwäl, de Allmänna Syner, som hwart tredje Åhr,

enligt lag, böra på hemmanen ske, förmodas så mycket mer bijdraga, som tilfälle då är, at efterse och erfara, huru Åboerne, i omtalte mätto, sökt göra sin skyldighet: Och ehuru sagde Syner, i anseende til det ringa antal Krono-Betjante här i länet bestås, tilförene knapt hunnit wärckställas [74] oftare, än tå synnerlig wanhäfd på något hemman blifwit förmärckt; så har jag likwäl, at bringa en så nyttig Sak omsider mera til wäga, genom utfärdade *Circulaire-ordres* förordnat, at af hwarje Länsmans *District*, En tredjedel Årligen bör Synas, och *instrumenterne* derefter til mig insändas; på det wederbörande Åboer, i anledning deraf, måtte kunna tilhållas, at bruka, häfda, upodla, rödja, dijka, hägna, och wid mackt hålla Åker och Äng, som lag och Husesyns Ordningen, samt Eders Kongl. Maj^{ts} Högstbemälte Nädigste Bref biuda; hwarutom jag ock uti the, för Åboerne på Crono-Hemman utfärdade *Jmis*- [75] *sioner* införa låtit, at the Åhrligen böra uppgiöra Ny Åker och Äng til En Spanland ther lägenhet gifwes; hwilcket haft den åstundade wärckan, at slike upodlingar desse tider mera än tilförene skedt.

Eljest har jag nu äfwen i all underdånighet skolat anmäla, huru som Jnnewånarne uti *Asickala*, *Hollola* och *Orimattila* Soknar, samt *Käskis*- och *Kärkölä*-Cappelgiälder af *Öfre Hollola* Härad, jämte *Janackala*, *Wånå*, *Hauho* och *Lampis* Soknars, samt *Rengo*, *Hausjärwi*, *Tulois*- och *Luopiois* Cappelgiälders Jnnebyggare uti *Nedre Hollola* af *Tawastehus* Lähn, uppå de til dem, i underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} mer- [76] högstbemälte Nädigste Skrifwelse af d. 27. *Octobr.* 1752, wid 1753. Års HösteTing i bemälte Soknar gjorde föreställningar, enhälligt åtagit sig Åhrligen upodla på sine hemman Ny Åker om Ett Capplands-utsäde, och Äng, så mycket som theremot swara kan, och sådant alt wid särskildt, i hwarje Tingslag öfwerenskommen och utnämnd plickt, med mera, som the theröfwer haldne, och til Eder Kongl. Maj^{ts} Allernädigste bepröfwan- och fastställande, d. 14 Martii 1753, i underdånighet insände *Protocoller* innehålla.

Hafwande likaledes Jnnewånarne uti *Esbo*—*Siundå*—*Lojo*—*Kyrckslätt*, *Wichtis* och *Loppis* Soknar, samt *Nummis*, *Pusula* och *Pahajärvi* Cappelgiälder [77] här i *Nyland* wid the Åhr 1753, haldne Jorderansakningar, förklarar sig willige, at Åhrligen upodla någre Cappland til ny åker och Äng wid sine Hemman; Hwar om the, til Eders Kongl. Maj^{ts} allernädigste godtfinnande och *approbation*, d. 28. *Mars* nästledit år, i underdånighet insände *Protocoller* nermare förmåla.

Men ehuruwål således både wid Åkerbruket samt ängarnes skiötzel här i lähnet, sedan sidsta Riksdag, anseenlig förbättring skedt; samt hwarjehanda anstalter, til theras ytterliga upkomst och förkofring, gjorde blifwit; kan jag dock ännu icke upgifwa, til huru många Tunneland egenteligen de af nyo upodlade Åkrar och Ängar sig bestiga; efter som Crono-[78] Betjante med andre EmbetesSysslor stedde warit så öfwerhopade, särdeles alt sedan fästningsByggnaden här begynte drifwas, och Regementerne til den ändan fram- och åter-tågat, at de icke hunnit sagde upodlingar, hwar i sin *District* behörigen efterse, antekna och til mig berätta: Hafwande endast Kronofogden i *Öfre Hollola Härad* mig wid handen gifwit at *Capitainen Hinrich Löving*, som bebor CronoSäterijRusthållet *Ruha i Orimattila* Sokn, låtit derunder, sedan 1751. Års Riksdag uptaga anseenlig Ny Åker, samt til Äng rödja och dijka et stort kiärr, hwaraf i framtiden förmenes blifwa Afkastning til fembhundrade [79] lass Höö.

Ängarne och Åkrarne blifwa uti hela *Nylands-län*, samt i *Öfre* och *Nedre Säckmäki-Härader* af *Tawastehus* lähn, hägnade och i från hwarandra skilgde med goda Gärdesgårdar; men uti *Öfre* och *Nedre-Hållola Härader*, brukas ännu mycket den osed, som af gammalt hos *Jnnewänarne* warit inrijtad, ehuru de derifrån wid tjänlige tilfällen blifwit afrådde, at de endast hålla en mellangård öfwer *Byamarcken*, hwilcken ohngefähr skiljer Ägorne i tu; och enär halfwa Åkren ligger i träde, går Boskapen så wäl öfwer then, som the på samme sida om *Skilje-Gården* [80] warande och til *Byarne* belägne Ängar; hwarföre således, fögo mera, än hälften, eller så stor del af Ängarne som wid den besådde Åkren ligger, Åhrligen bergas kan; deraf både bristen på Boskapsfoder ökes, samt en god del ängar äfwen ganska mycket förtrampas och illa medfares, likwål har Allmogen i *Öfre Hållola Härad*, uppå de, sedan sidsta Riksdag, genom CronoBetjante och eljest, til dem skedde föreställningar, om angelägenheten af Åkrarnes och Ängarnes tilbörliche hägnande, numera, enligt Häradsfogdens inkomne Berättelse, uti *Hollola* och *Orimattila* Soknar, så wäl som en del *Jnnewänare* [81] i de öfriga församlingarne af berörde Härad, börjat förese sine Ängar med särskildt hägnad; Hwilcket framdeles torde kunna öfwertyga ännu flere om nyttan deraf, samt likaledes bringa dem, at lägga handen wid så angelägen del af deras Hushåldnings förbättring.

Och skulle här å orten gifwas flere länsmän, som öfwer Hemmanens häfd, samt huru Åker och Äng brukas, hade mera tid at hålla waksam

tilsyn; så förmodar jag at hwad til lands-*Culturens* uphielpande, så wäl härutinnan, som flere delar, hörer, äfwen uti detta Höfdingedömet kunde winna önskad fullbordan.

[82] 3:o Tå jag afgaf min underdånige Relation til sidstleden Riksdag, woro här i länet in alles Sextijo fyra *ÖdesHemman*: om hwilkas uptagande jag fördenskuld fogat all möjelig anstalt, samt til den ändan låtit them, så wäl wid HäradsTingen, som å Predikostolarne, utbiuda, dels emot frijhetsÅhr, och dels emot Skattemanna-Rätts undfående.

Mitt oförtrutna bemödande härutinnan har ock haft sådan wärckan. at jag nu får den nåden i underdånighet berätta, thet ej flere af sagde ödes¹ Hemman för tiden äro utan Åboer än Tiugu Sex Crono samt Tolf FrälsseHemman, förutan de fiorton, som under *Helsingfövs* Stad fordom blifwit *donerade* [83] Alleg: A: eller tilsamman FembtijoTu stycken; af hwilcka en del, ifrån urminnes tider legat öde; dock de wid JordRansakningen efterfrågade förfallne Hemman derunder icke begrepne.

Hwad thesse ännu i ödesmål warande Crono-Hemman angår, så hafwa the samme, efter önskan, hitintils, desto mindre kunnat therutur hielpas, som inge dem tilhörige Åker- och Ängsländer nu mera, wid anstälde försök til utbrytning, ståt at igenfinna: och ehuru man förmenar Ägorne wara af Grannarne inkräcktade, är likwäl ganska swårt at få derpå reda, efter som berörde grannar, hwilcka antingen innehafwa frälsse- eller Skatte-lägenheter [84] eller besittja Jndelte Hemman och Rusthåld, icke tillåta någon Refning och utbrytning ske på slike Bya-Ägor; utan påstå, at få dem så behålla, som de dem til Skatte kiöpt. eller lägenheterne, ifrån Indelningstiden och af gammalt warit; Hwarföre och fast än Åboer til et eller annat af dem sig anmält, sådane likwäl icke kunnat uti meranämde Ödes-Hemman inrymmas, förr än Ägorne blifwit behörigen Refwade och utbrutne.

Om detta angelägne giöromål, har jag wäl befalt the här i länet förordnade landtmätare wara på alt giörligt sätt sorgfällige, och winlägga sig, på det högsta, at befordra sådant, ju [85] för dess häldre i fullbordan, men som af dem ej flere än två kunnat giöra Jnnewäparne betjäning, sedan den tredje, redan År 1748. om Sommaren blef *Constituerad* at biträda de hitskickade landtmätare, hwilcka med

¹ Sana kirjoitettu rivin yläpuolelle. Ordet skrivet ovanom raden.

landets *geographiske* afmätning Sysslosatte äro: Och bemälte öfrige twänne landtmätare således, näppeligen hinna förrätta hälften, af alle, theas Embeten tillhörige, och i detta widsträckta Höfdingedöme, dageligen förefallande angelägne Giöromål; Så hafwa ej allena omtalte ÖdesHemmans utbrytningar hit intills måst blifwa owärckstälde, utan ock åtskilligt annat stå tillbaka, som nog warit [86] nödigt för Åboerne på en del af the i bruk warande lägenheter, hwilcka ej heller innehafwa så mycken jord, them rätteligen synes böra underlyda; Hwarförutan äfwen then omständigheten orsakat *hinder* härutinnan, at uti en stor del Byar, ther ÖdesHemman äro, icke finnes något Öre-Aln- eller Stång-tal öfwer hela Byn, som doch är then grund och *proportion* Hwarefter ägor, grannar emellan, böra delas; J anseende hwar til twifwelsmål upkommit, huru i sådan beskaffenhet, Ägo-delning borde för sig gå: Hafwande landtmätarne therföre, ehuru the redan begynt refwa och afmäta ägorne, likwäl sedt sig nödsakade, at låta [87] med utbrytningen anstå, samt förfråga sig om grunden thertil.

At undanröjda sådant hinder, har jag, til Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Cammar*Collegium*, allaredo d. 24. Febr: 1747. låtit Berättelse om Saken, med alle therwid förekomne omständigheter, afgå; samt anhållit om swar, til landtmätarnes efterrättelse, på det utbrytningarne, Sommaren therpå, kunde företagas; men som Kongl. *Collegii* utlåtande i så måtto icke ankommit; så hafwa utbrytningarne, uti alle sådane Byamål, ther Öre- Skatte- eller Stångtal, antingen för et eller alle Hemman, icke finnes i JordeBöckerne utsatt, imedlertid måst hwila, til dess Eder Kongl. Maj^t i Näder behagat, uppå Rik- [88] sens Höglöfl. Ständers underdånige föreställning wid sednaste Riksdag, genom Nådigt Bref til Högwälbemälte Kongl. *Collegium*, under d. 16. Novembr. 1752. förordna och fastställa, huru ÖdesHemmanen i gemen böra uptagas, och deras Ägor ifrån Byamålen utbrytas och återsökas, med mera; i anledning hwaraf wederbörande landtmätare och Krono-Betjante sedermera undfåt Befallning, at besörja utbrytningarne af alle ÖdesHemman här i länet, samt i fall ägorne woro inkräcktade derföre lagligen tiltala wederbörande, och twisten emot dem i så måtto skyndesammast utföra; Hwarmed doch ännu ej kunnat hinnas til slut; Hwilcket äfwen til en [89] del deraf härrördt, at Allmogen som oftast råka sin emellan i twist om deras rätta Bolstadaskiäl och Ägo-skilgnader; som derigenom upkomma, at inge laggilde Råer fordom warit lagde, utan endast någre märcken eller skuror i trän huggne,

med flere tecken af Bäckrenilar och Åmynningar, dem wederbörande haft sig til rättelse, til thess the med tiden blifwit så förfallne, at the ej mera kunnat igenkännas; Hwarföre, och på det slike oredor och twister i framtiden måtte förekommas, hemställer jag allerunderdånigst, om ej Eder Kongl. Maj^t skulle i Nåder tackas befalla thess och Riksens HofRätt, at genom *Circulaire*Bref antyda samtelige Häradshöfdingarne [90] wid alle Ägotwisters afgjörande, hädanefter noga i åkt taga, at laglige *Sten-råer* blifwa, til rättelse i framtiden, lagde, enligt J: B: XII: och XIII: *Capitler*; Hafwande jag, när twister Crono-Hemman emellan yppats och de af mig blifwit slitne, pålagt wederbörande at sig med dylike Råer förese.

Beträffande sedan de fiorton under denne *Helsingfors* Stad förlänte Hemman, hwilcka tilsamman bestå af 12 $\frac{5}{12}$. dels mantal, så har jag flere resor, både förut, och sedan nästlⁿ Riksdag antydt *Magistraten* här sammastädes, at them, til underdånigst följe af Kongl. Maj^{ts} d. 9. Junii 1735. til framledne Lands- [91] höfdingen *Baron Stierncrantz* aflätne nådige Skrifwelse, med Åboer förese; Men *Magistraten* har, bland annat, stedse sökt förewända omöijeligheten theraf; i anseende thertil, at sagde Ödes-Hemmans Ägor woro thet endaste Mulbete under Staden: Och hward för öfrigt the uti *Ödesmål* warande frälsseHemman här i Länet widkommer; så emedan jag, af sorgfällighet derom, at ej heller thesse längre måtte ouptagne ligga, Cronan til än vidare saknad, och mistning af the utskylder slike Hemman, i annat fall, kunde erlægga, allaredo d. 9de *Decembr.* 1746. samt yttermera genom 4. §. uti min til sednast Riks- [92] dagen afgifne *Relation* til Kongl. Maj^{ts} Nådigste förordnande i underdånighet hemställdt om ej thesse Hemman, emot frijhetsår, finge utbiudas, så wida til en del af dem inge Ägare sig anmält, och the hwilckas Ägare bekandte äro, äntå äfwen ganska länge warit öde; ty åberopar jag mig nu i all underdånighet, hward således tilförene blifwit hemställdt; eftersom theröfwer nådigt swar sedermera icke följt; med lika underdånig ytterligare hemställning, huruwida antingen Ridderskapet och Adelen må, wid instundande Riksdag [93] höras öfwer slike i Ödesmål råkade frälsse-lägenheter eller om Eder Kongl. Maj^t skulle Allernådigst tackas lemna them til de frälssemäns uptagande här i länet, som sig dertil genom mig anmäla.

Emedlertid har jag i underdånighet berätta bordt, at en och annan af Adelen och Ståndspersonerne redan anmält sig til åtskillige sådane Ödes-frälsse-Hemmans uptagande; hwilckom jag ock lemnat, til Eders

Kongl. Maj^{ts} vidare Nådige förordnande, Inrymning theruti; eller at de kunde komma öfwerens med dem, eller deras arfwingar, som sagde Hemman fordöm ägt. —

[94] Utaf hwad sålunda angående ÖdesHemmanens beskaffenhet, i underdånighet anfördt är, lærer Eders Kongl. Maj^t allernådigst tackas förmärcka, at ingen *Gräsgäld* af them kunnat beräknas, så länge ogiörligt warit, at få reda derpå, antingen theas Ägor öfweralt finnas med Skog bewuxne, eller af Grannarne, til mer eller mindre, inkräcktade; men skulle, wid utbrytningarne, framdeles erfaras, at Grannarne i Byamålen wärckeligen nyttjat ÖdesHemmanens Ägor; skall jag icke underlåta, at likmätigt Kongl. Maj^{ts} Nådige Bref af d. 9. *Junii* 1735. foga den anstalt, Hwarigenom Cronan [95] må komma at niuta behörig ingeld af slike Ägor för den förflutne tiden.

Eljest finnes uti *Tammela* Sokn, *Nedre Säxmäki* Härad och *Tawastehus* län, en Cronan *immediate förbehållen* stor Äng, *Koijo-Nijttu* kallad, och Skattlagd til Sextijo Parmar Höö: Hwileken doch skall wara så Skogwuxen, at å minsta delen theraf höslag kunnat gifwas: Hafwande imedlertid Bergaren, för hälften af thet fallna Höet, sedan thet blifwit wärderat, erlagt betalning til Cronan efter läne-marckgången, hwileka medel i Räkenskaperne Ärligen blifwit uptagne.

Så snart jag blef underrättad, at sagde Äng til så anseenligt är Skattlagd men at Cronan theraf hade ganska ringa inkomst; hwar- [96] til orsaken, på vidare efterfrågan, berättades wara, at Ängen, såsom redan bemält är, mäst öfwer alt woro Skoggången; antydde jag Häradsfogden i orten, at behörigen utbiuda meranämde Äng på *arrende*, til den, som åtogo sig den Skoglupne delen innom wissa år behörigen rödja och brukbar göra, emot Höslagets åtniutande af den öfrige delen: Och ehuru ÖfwersteLieutenanten och Riddaren af Eders Kongl. Maj^{ts} SwärdsOrden H. *Gustav Adam Sture*, enligt min sednaste underdånige *Relation*, i lifstiden förklarade sig dertil willig; har doch samma Äng, förmedelst bemälte ÖfwersteLieutenants, kort derpå timade döds-fall, kommit at förblifwa uti [97] sitt förre tilstånd: Hafwande jag wäl sedermera, genom Häradsfogden i orten, sökt förmå Allmogen i *Tammela*, at emot skiälig betalning, rödja, hägna och dijka denna Äng, på det Cronan af then, omsider måtte komma, at niuta mera inkomst och hafwa större gagn, enär Höslaget af hela Ängen, antingen *in Natura* behöfde nyttjas, eller ock, genom *auction* försäljas kunde än then ringa Gräsgäld båtad, som imedlertid influtit, för hälften endast af det hö

man kunnat berga, så länge Ängen mäst warit med grof Skog öfwerwuxen; Men i så måtto har ej heller något stått at uträtta; utan som Allmogen förewändt sig i brist [98] af tjänstefolck icke hafwa tid för egne Hemmans bruk at börja med sagde Ängs rödsel; som fordrar widlöftigt arbete: warande jämwäl the i *Tammela* Sokn belägne Crono-Bönder til antalet ganska få, och fölgackteligen otillräckelige at medelst dags-wärcken in *Natura* nyttjas til *Koijo Nijttu* Ängs rödjande; Hwilket arbete ock dess utom i brist af behörig tillsyn utaf CronoBetjante, som för mångfallige andre Sysslor, icke kunna thertil hinna, har swårigen, eller åtminstone ganska långsamt tyckts kunna åstadkommas: så hemställer jag Allerunderdånigst, om icke Eder Kongl. Maj^t skulle i Nåder tackas, för Cronans räkning låta, genom *Milice* afrödja och i stånd sättja oftanämde *Koijo-Nijttu*-Äng, samt [99] det under Kongl. *Fortifications* inseende; Hwaraf sedan Höet kunde antingen *disponeras* til de wid FästningsByggnaden härstädes befindtelige Crono-Hästars förnödenhet, eller ock bort säljas, samt de derföre inflytande medlen i Cronans *Cassor* insättjas.

3:o Hwad *Årswäxten* här i Höfdingedömet för the fyra näst förflutne Åren beträffar, så har jag, wid deras utgång, afgifwit til Kongl. Maj^t derom underdånigste Berättelser; hwilcka äfwen utwisa, at then allestädes icke warit samme År uti länet enahanda; i anseende til skilgnaden af Orternes belägenhet.

Jag bör icke desto mindre nu äfwen gifwa underdånigst tilkänna, at sagde växt på de flästa ställen här i Höfdingedömmet [100] warit af följande beskaffenhet.

För mycken torcka om Hösten 1750. som först hindrade Rågbrådden, at rota sig, och hwarunder masken äfwen somligstädes fick tillfälle at göra skada, samt sedan för kiöld om wahren derpå och långwarig torcka om Sommaren, blef ej allena Sädes-wäxten År 1751. ganska slätt, och ersatte mångenstädes näppeligen utsädet: utan ock Hö-bergningen nog ringa; Hwartil ock bijdrog, at ehuru Gräs-wäxten somligstädes war ymnigare, mycket Hö likwäl, förmedelst otjänlig wäderlek under Bergningstiden, blef bortskämt och förderfwat; Men 1752, har deremot inbergningen, både af Höst- och Währ-[101]sädet, jämte Hö-wäxten, warit härlig och wälsignad, samt nog lönat landtmannens arbete och möda: Äfwen som Afkastningen, År 1753, enkanerligen af Råg-sådden, war mäst öfweralt tämmeligen god, och tillräckelig för större delen Jnnewånare, fast än kornet, på någre få stäl-

len, genom långwarig torcka och tilstötte natt-froster tog skada och gaf swagare wäxt, än året förut.

I nästledit År *continuerade* mäst hela Sommaren öfwer, regn och wät-wäder: Och ehuru wäl, ej mindre Höst- än währ-sädet, i början stod ganska härligt, och liknade sig til ymnig afkastning, orsakade doch thet i om- [102] talte måtto fallne myckna Rägn, at Säden, ej allena under sielfwa Blomtiden måste taga skada, utan ock sedermera på många ställen aldeles lägga sig, då den, til Ax och Hallm, blef ganska mycket förderfwad; Hwarföre inbergningen af Spannemål således war åter i fiohl nog ringa, samt på dels orter til $\frac{1}{3}$ ^{del} och på en del til $\frac{2}{3}$ ^{deler} mindre än År 1753.

Ängarne hafwa ock, på många År förut, ej warit så gräsrike och bördige som i fiohl; Men ganska litet hö skall ändoch, i anseende thertil kunnat bergas, at mycket rägn, under bästa höanden, råkade falla, deraf äfwen händt, at Höet ifrån lågländte och i synnerhet the wid [103] Åar och Siöar belägne Ängar genom flödswatten blifwit bortfördt; utom thet som eljest af wäta förderfwades.

4:o Det uppå *Halckis* bys Ägor i *Borgå* Sokn anlagde Nybygge Hwarom min sednaste underdånige RiksdagsRelation förmåler har nästledit år blifwit refwat och Skattlagt til fiorton dr 1 $\frac{1}{2}$ /: S^{rmts} Ränta; warande dessutom, med wederbörande Byamäns samtycke, å *Paipis* Bys Ägor i *Sibbo* Sokn, 3^{ne} Ny-bruk uptagne, samt på *Simsalö* Hollme i samme Sokns skiär, et Nybygge tillätit och bewiljat: Hwilcka äfwen framdeles komma at refwas och Skattläggas.

Likaledes är uti *Nedre Säxmäki* Härad wid *OjaJärwi*-Skogsmarck i *Kalvola* Sokn, et Nybygge anlagt, som jämwäl, efter någre [104] Åhr, torde kunna Skattläggas, så framt Kongl. CammarCollegium dijt wederbörande Grannar wändt sig med beswär, ej gör ändring uti mit, angående samma Nybygge fäldte utslag; Hwarjämte uti *Laucas* Sokn af *Öfre Säxmäki* Härad et Torpp, *Ketola* benämndt, för nytt Hemmansbruk blifwit förklaradt, och efter mitt förordnande nästleden Sommar af landtmätaren utbrutit til påföljande Skattläggning, Hwarförutan i samme Härad, med mit tilstånd, mot Tiugu Nybyggen sedan sidsta Riksdag begynt anläggas, på de där befindtelige stora och widsträckte Ödemarcker; hwilcka på annat sätt aldrig kunna blifwa nyttige giorde.

[105] Eljest hafwa äfwen 3^{ne} Bonddrängar hos Eder Kongl. Maj^t giordt underdånig ansökning, at å *Rullianniemi*, *Kortian-* eller *Kortenpohja*

och *Utelächdech* Skogsmarcker, belägne under *Padankuosi*, *Kandola*, *Rautajärvi* och *Wesijakowa* byar i *Hauho* Sokn och *Nedre Hollola* Härad, få anlägga *Nybyggen*; Hwaröfwer Eder Kongl. Maj^t behagat i Nåder infordra mit underdånige utlåtande; Hwilcket jag ock, i underdånigste följe deraf, jämte wederbörande Grannars förklaringar, och de flere til målet hörande Skrifter, allaredo d. 2. *Octobr.* nästledit År, til Eder Kongl. Maj^t insändt. Warande för öfrigt åtskillige ansökningar hos mig [106] gjorde om nya Hemmansbruks anläggande, både här i *Nyland*, och enkannerligen uti *Tawastehus* Lähn; Hwilcka först blifwit remitterade til undersökning wid Häradshäradshöfdingarna, om och huruwida slike *Nybyggen* kunna, utan Skogens skadeliga ödande, och de i bruk warande Hemmans förfång, anläggas, med mera; Och ehuru Grannarne som med sine ägor stöta til sådane marcker, alltid pläga sättja sig deremot, med påstående, at sagde marcker ligga inom deras Rågång; förmodar man doch, sedan berörde undersökningar inkommit, och landtmätaren jämwäl [107] hunnit skåda sielfwa Orterne där *Nybyggen* wilja Inrättas, samt tillika efterse och pröfwa de *protesterande* Grannarnes Ägors storlek, och huru mycket hwarje Hemman, efter Öre och Skatt, rätteligen hafwa bör; at flere *Nybyggen* ännu ej allena på sådane Skogsmarcker, hwilcka under Hemmanen icke äga laga förswar, skola kunna anläggas och med tiden blifwa i bruk bragte, utan ock, til båtnad för Kongl. Maj^t och Cronan, inrättas uppå de så kallade Kongs- och Böles-jordar, samt Allmännings-Skogar, som, enligt 2. och 3. §.§. härförut, wid Jordransakningarne befunnits wara Cronan tilhörige; helst jag, til befrämjande [108] af denne angelägenhet, jämwäl låtit, i underdånigste följe af Kongl. Maj^{ts} Nådigste *rescript* under d. 9. *Julii* nästledit År, wid alle, til Skatte-Kiöp bewiljade Hemmans wärderingar, noga efterse, huru mycken Skog och marck sådane Hemman innehade, samt i fall något funnes skiuta öfwer hwad dem, efter Ränta, Öre och Örtug tillbör, befalt sådant ifrån SkatteKiöpeSkillingen undantaga, och såsom en Cronans tilhörighet ifrån the öfrige Ägorne skilja.

Man har tilförene aldrig wetat, at här i Höfdingedömet skulle gifwas någre *Allmänningar*; men under thet Skog, til hwarjehanda behof wid *fortificationen* härstädes blifwit [109] utsynt, äro, efter CronoBettjantes wid handen gifwande, åtskillige *Hollmar* och stora *Skogs-tracter*, i synnerhet här i *Nyland* befundne, til hwilcka wederbörande, hwarcken då, eller wid de af mig håldne Jordransakningar, kunnat

wisa sig wara rätte ägare; Hwarföre de, såsom ofwan bemält är, blifwit för Cronan, til vidare, anmärckte: skolande jämwäl uti *Jämsä* Sokn, *Öfre Säxmäki* Härad och *Tawastehus* Län, *En AllmänningsSkog* wara belägen, Hwarifrån the Hemman, hwilcka ej äga nödig Skog, hit tils tagit hwad the behöft, och torde ännu flere sådane där uppe i landet gifwas, när behörig JordRansakning therstädes äfwen [110] hinner ske, och undersökning i så måtto för sig gå.

5:o Wid min ankomst år 1746. hit til länet, woro ännu ganska få och nästan inga *Hemman klufne*; Men sedan Eder Kongl. Maj^t behagat genom thess, d. 30. *Junii* 1747. utfärdade Nädigste förordning, tillåta, at Skatte- och Crono-Hemman måge klyfwas i 6. 8. eller mindre delar, samt thessutom, genom Nädig Skrifwelse af d. 14 *Januarii* 1748. befalt mig slik klyfning i möjeligaste måtton befordra; såsom ock medelst then öfwer 1747. Års förordning d. 24. *Januarii* 1751. gifne förklaringen, i nåder faststältdt, at inge Beswär emot Landshöfdingarnes och LagmansRätternes utslag i dy mål få anföras: så har jag warit ganska sorgfällig och an- [111] gelägen, at bringa slik nyttighet til wäga, samt jämwäl härutinnan så wida wunnit min önskan, at häruti länet nu redan finnes mot Twåhundra klufne Hemman; Hwaraf hälften sedan sidsta Riksdag undergått klyfning: Hafwande slike gårdar sedermera både til Åker och Äng anseenligen blifwit utwidgade och förbättrade: Hwar til ock mycket bijdragit, at wederbörande, wid klyfningens bewiljande, fått med de wilckor tilträda hälften, eller någon del af Hemmanet, at the äfwen borde upodla all, til Ny Åker och äng under sådant Hemman tiänlig jordmån; som therföre blifwit af CronoBetjante utsynade: Och blifwa thessutom ännu, nästan dageligen, många ansökningar om klyfning hos mig gjorde; them jag [112] til wederbörande *remitterar*, at, i anledning deraf, först wid HäradsTingen och eljest i orterne undersöka, angående slike Hemmans Ägors och lägenheters beskaffenhet; på det behörige utslag sedan måtte kunna meddelas.

För öfrigt, på det Kongl. Maj^t och Kronan icke måtte, såsom hit tils skedt, taga skada af någre Räntors mistning i flere Års tid, genom *frihet* för them, som något förlamat Hemman uptaga; har ¹ jag ock alfwarligen befalt HäradsFogdarne, at så snart synnerlig wanhäfd å något Hemman förmärckes, låta thet til Hus och ägor behörigen Syna, innan then odugelige Åboen thet afträder; samt thereafter. och sedan Huse-

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Syns *Instrumentet* blifwit [113] å Tinget upwist och af Rätten pröfwat, hos honom, så långt tilgang finnes, bristfällighets *Summan* utsöka, och taga fyllnaden af thess löftesmänn, så at fölgackteligen inge frijhets År til sådane wanhäfdade Hemmans iståndsättjande komma at bestås, innan bewist är, at hwarecken förre Åboens, eller thess löftesmäns ägendom warit, til ersättning af omtalte Bristfälligheter, tilräckelig: i hwileken händelse frijheten endast bewiljes: det jag äfwen anmodat Härads höfdingarne, wid frijhets-Års *projecterande*, noga i ackt taga.

[114] V: §: Om Humble- Lijn- Hampe- Tobaks- Iord- och Trä-
Fruckters- Plantering, samt Schäfferijerne.

1755 d. 10. Decemb. remitterad till Commerce Utskottet.

1:o Mäst på alle Hemman här i Höfdingedömet, hwarest lägenhet dertil gifwes, äro *Humble-gårdar* anlagde; ehuru the uppe i *Tawastland*, samt uti *Borgå* Härad af *Nylands* lähn, icke äro större, än at ifrån hwarje Hemman, i god wäxt, utöm egit Husbehof, någre lispund Ärligen kunna föryttras; Men theremot hafwa en del Soknar uti *Raseborgs Östra* och *Wästra* Häraden så ansenlige Humble-Gårdar, at the hwart År kunna flere Hundrade Pund rätt god och starck humbla til *Stockholm* öfwerskeppa. Äfwen som *Ekenäs* Stad [115] warit i stånd at thit sända, af egen lika god Humblewäxt mot Ellofwa eller Tolf Hundrade lispund om Året; undantagno År 1748. då en alt för sträng kiöld, emellan Jule och Ny Års-dagen inföll; deraf Humble-Rötterne tagit sådan skada, at åtskillige Humble-Gårdar aldeles skola gått ut, och de öfrige äfwen blifwit anseenligen förwärrade, utan at ännu hafwa hunnit bringas i sitt förre stånd, fast än Stadsboerna sig therom nog beflitat.

Eljest hafwa Jnnewånarne uti *Wichtis*, på det de yttermera måtte kunna utwidga Humble-Planteringen, begärat blifwa föresedde med nödige Humble-Rötter; Hwar- [116] före önskeligt woro, om Eders Kongl. Maj^t och Riksens Högloflige *Commerce Collegium* skulle undfå Nådige befallning, at foga den anstalt det någon *Quantité* af berörde slags rötter blefwo til den ändan hit sänd, at lemnas til wederbörande, emot betalning.

2:o Hwad *Lijn- och Hampe Planteringarne* beträffar, så idkas the wäl nästan öfwer alt i Höfdingedömmet, men minst i *Raseborgs Wästra*

och *Borgå* Härader; medan therstädes icke skall finnas tjäalig jord thertill; ändoch sidstnämde Härads. Jnnewånare äro om lijn så mycket mera angelagne, som the Årligen tilwärccka en myckenhet huslärfft, at thermed [117] förskaffa sig penningar til utlagornes betalning.

Ifrån *Janackala, Hauho, Lampis, Hollola, Assickala, Hattula, Säxmäki, Längelmäki, Jämsä, Pälkäne* och *Sahalax* Soknar i *Tawastland*, samt *Loppis* och *Lojo* Soknar uti *Raseborgs Östra* Härad i *Nyland*, säljes Lijn och Hampa til 10, 15, 20, à 25. lispund af hwarje Hemman, både til Jnnewånarne och Städerna här i Höfdingedömet, samt til *Åbo* län och *Österbotten*, tå god wäxt blifwer; men ifrån then öfrige delen af *Tawastland* til 2, 3, 4, 5, högst 6. lispund af Hemmanet.

Lijn-fröet säs ej allena uti wälgjödde åkrar, utan ock på lindor, samt i Swedjor ther fet jord är, något efter det öf- [118] rige Wärsädet, eller tå häggblommorne utspricka; sedan Åker-jorden, til den ändan, blifwit wäl plögd och brukad, samt gräs-rötterne och annor orenlighet, med räfsor och Hareklor äfwen är worden therifrån skilgd. När Lijnplantorne upkommit, ränsas Ogräset, en eller par gånger, således therifrån, at folcket går öfwer sielfwa wäxten och sagde gräs med händerne afplocka; Hwarefter, så snart Lijnplantorne kommit til full wäxt och då kunna upryckas, blifwa fröknopparne afdragne medelst en dertil giord Brädkam eller Lijn-Repa [119] och läggas sedan på Rije- eller loge-golf, at torckas: Blifwande fröet derpå uttröskat och först genom kastande, samt sedan med wannor, ifrån skalet renadt; Men sielfwa Lijnet sänckes uti Siöar eller Åar, at blötas, då wattnet ännu om Sommaren är warmt, uti Otta, och sednare mot Hösten, eller sedan wattnet kallnat, i fiorton dagars tid; Hwarefter thet på marcken til blekning och torckning utbredes; och blifwer sedan åter, sammantagit och i kärwor bundit, uti Pörten eller Badstugor i lagom värma torckadt, samt warder strax derpå [120] bråkadt och klijftadt, då det til afsalu är färdigt: Gällande lijnet här å Orten nu för tiden, somlige År, 7, somlige 8, 9, och stundom 10. dr pundet, ehuru det tilförene kunnat fås för 4, 5. och högst 6. dahler kopparmynt.

Hampe-fröet utsås åter, *Medio Junii*, uti sådane Åkertäppor, som under deras belägenhet när intil Gårdar och hus, kunna af dem mot wäder och starck wind hafwa skygd och lugn, samt där Hampan i sin wäxt, för foglar, som gärna plocka bort dess frö, må bättre kunna fredas: Blifwande slike Åker-stycken förut til omtalte Såde wäl gödde: Och [121] uptages Hampan efter Rågskiörden i *Augusti* eller *Sep-*

tembr. månader, Hwarpå frö-knopparne äfwensom lijnet afkammass och lägges i något rum tilhopa et dygn; där det samme således tager värma: samt gnuggas sedan mellan Händerne, til thess fröet faller ifrån knopparne hwilcket genom wannande yttermera afskiljes: Och warder sagde frö derpå uti Rijor med lagom värma uptorckadt.

Sielfwa Hampan bindes, strax wid uptagningen, i små band, hwilcka sedan, sänkas i Siöar eller Åar, at blötass, i 3. à 4. weckors tid, och [122] blifwa thereafter på Gärdslägårdar hängde; til dess Hampan om Hösten hinner bräckas och klijftas; Hwarförut den doch et dygn torckas uti Pörten eller Badstugor: Hafwande Hampa fordom härstädes kostat 2. eller högst 3. dahl^r Pundet, men gäller nu 6, 7, och 8 d^r kopparmynt, samt säljes Ärligen dels här i Höfdingedömet, och dels annorstädes, såsom förut angående lijnet förmält är.

Efter min ankomst hit til länet År 1746. har jag, såsom min til sedanste Riksdagen afgifne underdånige *Relation* å daga lägger, bland annat, som til landthushåldningens nödige förbättring och vidare upkomst funnits höra, äfwen sträckt min [123] omsorg därhän. huru desse planteringar til båtnad, både i allmän och enskildt mätto, förmeras kunde: Och som Jnnewänarne ej warit obenägne, at utwidga samme slags Säden; så har jag, på det nödig tilgång uppå godt *lijn- och Hampefrö* måtte finnas, antydt *Magistraten* i denne *Helsingfors* Stapel-Stad, tilhålla de Handlande, at sådant frö ifrån Lifland ther thet bästa slaget gifwes införskrifwa och til Salu hålla; Hwilcket de ock så mycket mera efterkommit; som Kongl. Maj^t, uppå Hans *Excellences* Riks-Rådets och *GeneralGouverneurens*, samt Riddarens och *Commendeurens* af Kongl. Maj^{ts} [124] *Orden*, Högwälborne Herr Grefwe von *Rosens*, gjorde underdånige hemställning, Allernådigst behagat tillåta, at oftanämde frö fingo emot $\frac{1}{8}$ ^{dels} *proCents recognition*, såsom förr wanligt warit, af bemälte Handlande inhemtas; Hafwande således Lijn- och Hampe-frö-prisen äfwen blifwit något lindrigare: Och emedan Eder Kongl. Maj^t genom *rescript* under d. 20. *Maji* 1752. behagat, på min gjorde underdånigste föreställning, i Näder bijfalla, at Allmogen i Tawastehus-lähn fingo, til vidare, antaga och hålla egne *Sokne-wäfware*; Hwilckas arbeten doch ej kommo at sträcka sig längre, än endast til slåta lärofter, [125] finare eller gröfre; Ty hafwa Jnnewänarne äfwen, i anseende dertil, börjat alt mer beflita sig om Lijn-Planteringen; Hwarom, samt at de tillika äfwen ännu bättre wänja sig wid den fijnnare lijngarns spånaden, man förmodar them, jämwäl framgent, wara så

mycket angelägnare, som the redan blifwit öfvertygade, om nyttan theraf; samt kunna utan särdeles kostnad få sine lärofter hos sig hemma, genom sine¹ Soknewäfware förfärdigade; i stället de tilföre, med beswär och tidsspillo, föranlåtits derom besörja uti de här å Orten warande få, och från dem ganska långt belägne Städer; Och skulle Eder Kongl. Maj^t [126] ännu i Nåder tackas förordna, at the som kunna wisa sig hafwa tilwärcat så fina lärofter Hwarföre *Præmium*, likmätigt Kongl. Förordningarne niutas bör, hade at undfå samme *Præmium* uti Höfdingedömmet; utan at therom behöfwa anmäla sig i *Stockholm*; Hwilcket, för thetta Höfdingedömes aflägenhets skull, faller Jnnewänarne kostsamt och Beswärligt. så förmodar jag at Lijn-Planteringen efter hand, än vidare och anseenligen blifwer ökad; hälst Kongl. Maj^t allernådigst behagat förhöija sagde *Præmium* för Jnrikes tilwärcade fijjnare [127] lärofter; och länets Jnnabyggare jämwäl tå, skulle omsider giöra alfware, utaf deras, på mine föreställningar, lemnade löften, at ifrån hwarje Härad eller Sokn öfwersända någon til Öfwer-mästaren *Heijne* wid Hallen i *Stockholm*, at therstädes lära sig, et bättre och lättare sätt til Ljnberedningen; Hwarigenom, och sedan linne-tilwärcningarne kommit i stånd, en nyttig Handels-rörelse med samme angelägne wahra torde blifwa, emellan Städerna och Allmogen, til vidare afsättning åt andre Orter; Men på det detta ändamål, så mycket bättre måtte winnas [128] torde all Jnförssel af *Ryskt läroft* böra förbiudas de handlande; Hwarom jag under d. 11. *Octobr.* 1753 och 7. *Febr:* 1754 giordt underdånig hemställning.

Likaledes förmodas Hampe-Sädet här i länet kunna med tiden så mycket mer winna förkofring, som Eder Kongl. Maj^t, med Riksens Högloflige Ständer behagat, År 1752, tilstådja at then i *Borgå* redan 1744 anlagde, men År 1751. förbudne *BuldansFabriquen* nu åter får¹ drifwas; hälst ej allena Allmogen derwid har godt tilfälle, at emot skiälig betalning afsettja en myckenhet af den i länet växande [129] Hampan, utan kunna ock Jnnewänarne, uti 2. eller 3. af the til *Borgå* Stad närmast belägne Soknar, therstädes föryttra Hampegarn; til theas så mycket större fördel, som the wid Spinningen äfwen kunna betjäna sig af gamla Qwinnor och Barn; hwilcka, wid Gårdsbruken, med annat arbete fögo eller intet gagn giöra, men¹ wid slik spånad, sedan *BuldansFabriken* kommit i gång, blifwit nog wane.

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Och som Allmogen, ej mindre för Hampe- än Lijn-wäxten, är nog hugad: warande jordmänen, på de fläste ställen här i länet, dertil äfwen nog tjänlig, samt så bördig, at i goda [130] År, efter En tunnans utsäde, kunnat erhållas, til det minsta 60. lispund lijn, och oftast 80. 90.de samt 100.de lispund; som desse tider kunnat förwandlas i penningar, til 8, 9, å 10 d^r kopparmynt pundet; Hwaremot endast inkiöpet af En tunna lijnfrö är 45 och högst 60. d^r kopparmynt; i följe hwaraf winsten, särdeles wid Lijnets föryttrande, blifwer rätt anseenlig; så synes nödwändigheten och *Publici* Handgripelige nytta fordra, at än flere *Buldans*- och *Linne-Fabriquer*, samt andre slike gagnande Jnrättningar här å Orten anläggas; hwarigenom bemälte växters förmering ytterligare [131] kan åstadkommas; i synnerhet sedan man, igenom den hit til Orten af Borgmästaren *Hagert* förskaffade lijnkammarskan, sedt, huru med Häcklingen af lijn bör omgås, och at det må gifwa mera rent lijn ifrån sig, än tilföre.

Wid min ankomst hit til länet år 1746. war ännu, hwarcken af Städernes eller landets Jnnewånare, *TobaksPlanteringen* påtänckt, mindre någorstädes widtagen; ej eller wille the sig thertil låta förmå; utan föregofwo dels här i landet wara så kall *Climat*, at Bladernes wäxt och mognad i rätten tid, hindrades; dels ock, at de icke ägde tilräckelig kundskap, huru med slik *plantering* borde umgås, men uppå [132] mine, til them sedermera, wid åtskillige tilfällen, gjorde föreställningar, hafwa likwäl Jnnewånarne uti *Ekenäs* Stad, 1748. börjat med *Tobaksplanteringen*, och thermed ända hittil fortfarit; fast then ej alle År skall welat lyckas för kiöld som förderfwat Plantorne; Hwilcket derstädes, i synnerhet nästledit År skall händt: Och efter det den af Kongl. *CommerceCollegio* år 1750. til detta Höfdingedömmе förordnade *Provincial*Schäfern hit ländt, samt på undfängen Befallning sökt handleda och underwisa Jnnewånarne huru Tobak rätteligen bör planteras. och hwad jordmån [133] thertil tjänligast är, har ock wid *Borgå* Stad, *TobaksPlantage* blifwit anlagd och med god nytta utwidgad: berättande *Magistraten* thersammastädes, sig hafwa låtit, til denne *planterings* vidare fortsättjande, inrätta behörige drif-bänckar, samt tjänlig lada til Bladernes torckning, med flere nödwändigheter.

Likaledes är wid denne *Helsingfors* Stad både af the Handlande och Borgerskapet härutinnan försök giordt; hwarmed the ock så wida hunnit, at Femb tunneland Åker endast til Tobaks-planteringen brukas, deraf de, wid sine här inrättade Spinnerijer, haft nog gagn; ehuru wäxten

nu förledit år i *Septemb.* Månad, råkade genom starckt hagelfall, til [134] största delen blifwa nedslagen och förskämd: warande eljest, Jnrättningen wid denne *Plantage*, med drijf-Bänckar, som i *Borgå*; men hwad Torckhuset widkommer, så hafwa *Interessenterne* wid Tobaks-*Fabriquen* byggt å nyå af Sten et wackert hus til Spinnerijes behof. och windarne derpå hafwa de inrättadt at torcka tobaken uti.

På landet hafwa jämwäl Jnnewånarne giordt försök med Tobaksplanterande; såsom 1° Bruks*Patronen* *Hising* wid *Fagerwijks* Bruk; 2° *Baggböhle* Rusthållaren uti *Pojo* Sokn 3° någre Bönder uti *Karis* Sokn af *Raseborgs* Wästra Härad, 4° Öfwerste *Lieutenanten* och Riddaren af *Eders* Kongl. Maj^{ts} Swärds [135] *Orden Anders Hinrich Ramsay* på *Jackarby* gård 5°. 6° och 7° Jnehafwarne af Rusthållen *Bosgården Drägsby* och *Kullo* i *Borgå* Härad; Hwar af i nästledit år skall fallit god och ymnig wäxt.

J *Tawasteland* berättar *Provincial*Schäfern äfwen sig hafwa, under sine kringresor, erfarit Tobak wäxa på någre ställen; men ganska grenig, med små blader, och hwilcken skall så sig sielf om Hösten samt om wahren börja wäxa utan särdeles skiötzel: denne slags Tobak hålles före wara Norsk, *Siberisk* eller *Turckisk*.

Af hwad sålunda underdånigst anfördt är, täcktes *Eder*Kongl.Maj^t i Nåder finna, at Tobaks*Planteringen* här i länet på en kort tid tämmeligen [136] tiltagit: och förmodar man then framdeles än mera blifwa utwidgad, enär the öfrige Jnnewånarne, genom the redan giorde försök, warda om nyttan theraf öfvertygade.

Jnge andre *Träfrukter* wäxa här i Höfdingedömet, än Äpplen, någon del Pärön, Kiörsbär, Stickelbär och Wijnbär, uti någre Trägårdar wid *Borgå* Stad, samt i *Raseborgs Östra, Wästra* och *Borgå* Härad; ifrån hwilcka äfwen, hwarjehanda Jord-frukt föryttras: Äfwen som ock Allmogen til Städerne förer och försäljer, Kåhl, Rofwor och Kåhl-Rötter.

Genom *Eders* Kongl. Maj^{ts} och Riksens Högloflige *CommerceCollegii* föranstaltande, blefwo, om wahren 1750, *Jord-Pärön* [137] hit bragte: hwilcka til Jnnewånarne så i Städerne som på landet, at *Planteras*, strax utdeltes; Hwarefter somlige fått mera och endel mindre wäxt: skolande enligt *Provincial*Schäferns wid handen gifwande, i synnerhet *Capitainen* wid *Tawastehus* Lähns *infanterie* Regemente *Hinrich Löwing* utwidgat denne *Plantering* wid dess innehafwande *Ruha-Rusthåld* til $\frac{1}{2}$ Tunneland, samt deraf erhållit god wäxt; Hwarjämte äfwen

Capellanen uti *Asickala* Sokn och *Öfre-Hollola* Härad, *Axel Laurell*, förnimmes hafwa mycket winlagt sig om Jord-Pärons *planteringen* och den jämwäl til [138] En half Tunnas land redan utwidgat: deraf han år 1753. skall erhållit Sexton tunnor goda Jord-Päron; Hwilcka han med sådan försigtighet skall öfwer wintren förwarat, at ej någon enda rot blifwit skämd; samt deraf sedan til sine Grannar, och Ståndspersonerne der i neigden, utdelt så mycket en hwar til *plantering* åstundat.

2:o Hwad *Schäferijerne* här i länet angår: så berättas underdånigst, at först hos *Capitainen* Hinrich Löwing, på *Ruha-Gård* i *Orimattila* Sokn och *Öfre Hållola* Härad, nu finnas 130. stycken fullgoda får, och 110. st. Blänningar.

Til samme Schäferijes desto bättre wid mackt- [139] hållande och vidare förmering, har Eder Kongl. Maj^t, genom Nådigste *Resolution* under d. 14. *Julii* 1752. behagat tillåta bemålte *Capitaine*, at få lösa 17 $\frac{1}{4}$ mantal Cronolägenheter til Skatte, emot trij Års Räntor; samt at *Capitainen* skulle upodla til ny Åker och Äng de där under befindtelige oländige marcker: och derhos, innom 10. års tid, söka så förkofra berörde Schäferij, at derstädes sedan, ständigt kunde finnas et antal af Ettusende stycken fullgoda får; Hwaraf länets öfrige Jnnebyggare, med beqwämlighet och båtnad, äfwen sedan måtte erhålla goda afwels-får: och således efterhand det [140] bättre slaget utspridas öfwer hela Höfdingedömmet.

Til underdånigste följe hwaraf, *Capitainen Löwing* äfwen, efter *Provincial*Schäferns och Häradsfogdens Berättelser, skall winlagt sig at i omtalte delar fullgiöra sitt åliggande: samt til Schäferiets förmering i nästleden Sommar jämwäl låtit, ehuru med anseelig kostnad och stort besvär, ifrån *Spanien* inkomma Otta stycken aldeles fullgoda får; samt hwad upodlingen beträffar, af stor Skog, under *Ruha* gård där Schäferijet är anlagt, upgiöra Ny Åker yttermera til 25. Tunnors utsäde, såsom ock til Äng, rödja et stort kiärr, hwaraf med tiden [141] pröfwas kunna fås mot 500. lass Höö; men i brist af tilräckeligt folck och arbetare, skola slike upodlingar på de inlöste SkatteHemmanens Ägor, ännu ej hunnit särdeles åstadkommas; Hwarom *Capitainen* likwäl, såsom känd för god och drifwande Hushållare, lærer sig ej mindre beflita än at få Schäferijet utwidgadt och i stånd satt; hälst jag både redan låtit, och skall än vidare låta, genom CronoBetjante i orten, erindra och tilhålla honom, at i berörde omständigheter söka, på det möjeligaste, och så fort han någonsin hinna kan, fullgiöra sin skyldighet.

Thernäst hafwa ock åtskillige andre Stånds- [142] personer efter *Provincial*Schäferns Berättelse, förskaffat sig utländska får-slag; och underhålla nu följande antal; H^r Öfwerste*Lieutenanten* och Riddaren *Anders Henrich Ramsay* på *Iackarby* Gård i *Borgå* Sokn mot 40. stycken bättre och sämre Blänningar: Fru Öfwerstinnan *Bildstein* på *Drägsby* och *Gammelgård* Säterijer 80: stycken *dito*; *Iustitiaren Ekmans* Encka, på *Bosgården* i samme Sokn, 2^{ne} fullgoda får och 7. Blänningar, *Majoren Stiernschantz* på *Kullo* Gård 60. stycken Blänningar: Afledne *Assessoren Ehrenreuters* Arfwingar, på *Boë-Säterij* [143] 74. stycken sådane; Häradshöfdingen *Lilius* i *Månby* likaledes 4. stycken: *Majoren* och Riddaren *Nordenskiöld* på *Eriksnäs* i *Sibbo* Sokn Blänningar 12. stycken: Regementsfältskären *Mattens* i *Hindsby* 2. stycken samme slags får: *Lieutenanten Möller* på *Mäntzälä* Gård 5. stycken fullgoda fähr och 11. Blänningar: *Capitaine Friedrich Jägerhorn* på *Kårböle* i *Helsing* Sokn 4. stycken Blänningar: Regementsskrifwaren *Sillman* på *Tomptbacka* 1. fullgod Bagge; *Borgaren Wetter* här i *Helsingfors* 3^{ne} stycken fullgoda fähr; *AmmiralitetsCapitainen Tersmeden* på *Ahlberga* i *Esbo* [144] Sokn 8. stycken Blänningar, *Lieutenanten Baron Leijonhufwud* på *Sundsberg* Säterij Rusthåld i *Kyrckslätt* Sokn 15. stycken fullgoda fähr och 10. Blänningar: Häradsskrifwaren *Rödlin* på *Sewalls* Rusthåld 12. stycken, Öfwerste*Lieutenanten* *Krebs* på *Siundby* Gård i *Siundå* Sokn 84. stycken, och på *Swedja* Gård i sagde Sokn 72. stycken alt Blänningar på *Giercknäs* gård i *Lojo* Sokn, som tilhörer HofRättsRådet *Baron Cederström* mot 30. stycken fullgoda fähr och 7 Blänningar; Probst *Roering* 6. stycken Blänningar: *Capitainen* och Riddaren *Baron Gustav Armfeldt* på *Laxpojo* Gård 14. stycken fullgoda och 12. blänningar: *vice pastoren Ingman* uti *Ekenäs* [145] Stad 3. stycken fullgoda fähr och 5. Blänningar: *Capitainen* och Riddaren *Lars Hästesko* på *Ekenäs* ladugård, mot 50. stycken bättre och sämre Blänningar: *Cornetten Uggla* på *Brötorp* i *Pojo* Sokn och *Raseborgs Wästra* Härad, 11. stycken fullgoda fähr, samt någre och tiugu Blänningar; hos Rusthållaren *Ingman* i *Morby* 14. stycken Blänningar; på *Prästkulla* Säterij hos Öfwerste*Lieutenanten* och Riddaren *Giös* fullgoda fähr mot 80: stycken: På *Iordansby* Rusthåld hos *Inspectoren Bromans* Arfwingar, öfwer 20. stycken fullgoda fähr: på *Tenala* Sokns Prästegård 14. stycken Blänningar: Hos Cappellanen *Almgrén* i samme [146] Sokn 5. stycken fullgoda Får och 17. Blänningar: på *Krokby* hos *Fourieren Schytz* 4. stycken fullgoda fähr och 13. Blänningar: på *Ahlsböle* Säterij i berörde Sokn

hos ÖfwersteLieutenanten Löwenhult Blänningar 11. stycken: På Tam-mela Sokn Prästegård i Nedre Sæxmäki Härad och Tawastehus län 14. stycken Blänningar: på Iockis Gård hos Capitaine Iägerhorn mot 80: stycken full¹ goda fähr, samt bättre och sämre Blänningar mot 70. stycken: hos StabsCapitainen Dobbin på Härkälä i Somero Sokn 5. st: Blänningar; Hwarjämte hos ÖfwersteLieutenanten Klick på Gullö Säterij, BruksPatronen Montgomerie på Fiskiars Bruk, samt hos GeneralMajoren och Commendeuren af Eders Kongl. [147] Maj^{ts} Swärdsorden Herr Baron Lars Åkerhielm på Raseborgs ÖfwersteSäte skall finnas något antal Spanska och Engelska fähr; warande således nu för tiden här i länet öfwer fyra hundra stycken fullgoda fähr, samt bättre och sämre Blänningar öfwer Otta hundra stycken: förutan grofullige; som ej allena gifwes på förenämde ställen, utan ock, til mer och mindre myckenhet, i alle Byggdelag i hela Höfdingedömet, hos Allmogen och flere Jnnewånare; Hwilcka med bättre fährslag wäl ännu ej hunnit sig förese, men kunna doch efter hand skaffa sig sådane af dem i länet, som begynt anlägga Schäferijer: och isyn- [148] nerhet ifrån Ruha Gård hwarest mästa tilgången är, och hwadan Provincial-Schäfern berättar Åhrligen mot Sextijo stycken goda Blänningar hafwa til andre blifwit aflätne.

Til at doch ytterligara giöra Allmogen och¹ innewånarne¹ så mycket mera härföre hugade; skulle det synas angelägit, at täncka på, huru landtmannen, jämte det han undfår the utlofwade *Præmier*, äfwen må¹ niuta säker och båtande afsättning på all, af utländske färslag, fallande Ull; samt therhos finna sig, utom 2^{ne} sagde förmåner, jämwäl hafwa then winning, at han för lindrigit och [149] skiäligt pris, i anseende til omtalte Ull, erhåller, hwad til klädnad betarfwas.

At föra Ullen til Abo-län, och den där försälja, faller Jnnewånarne här i länet altför kostsamt och beswärligt. Om then åter skulle säljas åt kiöpmännen innom Höfdingedömet; hade Allmogen theraf ganska ringa fördel; så wida sagde kiöpmän, hwilcka sielfwe icke kunna låta upbruka ullen, utan söka then åter med sin winning föryttra, icke heller kunna förmodas låta landtmannen få för thensamme någon särdeles betalning.

Derföre har jag [150] uti min, til sednaste Riksdag afgifne underdånige *Relation*, Anmärckt nödwändigheten af någon *Ylle-Fabriques*

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet¹ tillagt ovanom raden.

inrättande så wäl här i *Helsingfors* som *Ekenäs*, på det landtmannen wid thesamme antingen kunde med båtнад få sälja sin ull eller ock ther emot byta sig til, sådane kläder och andre ylletyger, som han eljest nu, då allting stigit til owanlig dyrhet, måste hos kiöpmänn och kramhandlare ganska wäl betala: Och emedan någon författning härutinnan ej ännu [151] skedt, Ty wågar jag här igenom Allerunderdånigst återhemta mit förre, angående ylle-*Fabriquers* inrättande här å Orten, giorde underdånigste andragande; Hwarjämte, som *et Spinhus* här i länet skulle til slike *Fabriquers* åstadkommande, anseenligen bijdraga, til dess Allmogens Hustror och Barn blefwo, wid den, för sådane wärck, nödige Ullgarns-Spånaden wane; hwarom jag uti sidsta Riksdags-*Relation* jämwäl giordt underdånig erindran: warande en hop Qwinspersoner uti Cronans häcktelse här [152] i länet, för åtskillige af dem begångne brott tid efter annan inmante, hwilcka under deras fängelses tid, niuta af Cronan uppehålle, utan at giöra något gagn, hwarcken wid fästningsArbete, eller annorstädes men kunde wäl uti et *Spinhus* blifwa nyttjade, samt hade då äfwen tilfälle at förtjäna sig födan; så at Cronan ej behöfde dem ständigt underhålla; Altså fördristar jag mig wid detta tilfälle ytterligare underdånigst hemställa, om ej Eder Kongl. Maj', i Nåder täcktes bewilja, at et *Spinhus* fingo här i *Helsingfors* inrättas. och de i Höfdingedömet inflytande *Spinhus-Medel*, til samme behof användas: förmodande jag, at Städernes [153] Borgerskap til berörde inrättning äfwen skulle dessutom giöra något sammanskott.

Om menige man på ofwanförmälte sätt funne wärckelig nytta af the utländske färslagen; och kunde, jämte the ylletyger then sielf behöfwer, äfwen få beklädning innom länet för sine *Dragoner*; är jag aldeles försäkrad, at man strax finge se, huru then på alt sätt, om sagde fährslags förskaffande skulle sig beflita: Men så länge Allmogen märcker, thet kläder och andre ylletyger, oacktdadt alle föreställningar och försäkringar, som i detta mål göras, snart sagt Åhr ifrån Åhr blifwa dyrare; och at hwad i synnerhet til *Dragonernes* Beklädning tarfwas, måste från andre Orter [154] hemtas; då *Dragone-Hållarne*, utom et drygt inkiöp äfwen blifwa therföre med frackters, *provisioners*, och förslolöners betalning beswärade; så kan ej lätteligen förmodas, at Allmogen sig om Schäferijers eller bättre fährslags anskaffande så hastigt lærer bekymra; hålst sådan anstalt för then oförfarne i förstone kan wara äfwen-tyr underkastad.

VI: § Om Pärle- och andre Fiskerijer.

1755 d. 10. Decemb: Remitterad till Förordnings Utskottet.

Uti detta Höfdingedömmе finnas endast twänne *Crono-Fiskerijer*; det ena uti forssen wid Qwarnarne i den så kallade *Gammel-Staden*; half [155] Mähl härifrån; hwilcket Landshöfdingen i Orten å lönen Jndelt är, och hwarest fordom warit godt lax-fänge; ehuru det nu, sedan en Säg-Qwarn i sagde forss äfwen blifwit upbygd, och man jämwäl giordt sig den wanan, at genom forssen nedföra Stockar jämte annat wircke til Stadsens och Fästnings-byggnadens behof, ganska litet lönar mödan: Och det andra, uti *Rautalambi* Sokn Öfre Säxmäki Härad och *Tawastehus* Lähn wid *Konnonkoski*-Ström; hwarest fångas åtskillig slags fisk, men i synnerhet en *Sort* som kallas Morackor.

Samme Cronofiske har intil 1752, emot *Arrende* blifwit nyttjat af Prästerskapet i Soknen; Hwar- [156] efter thet blifwit Häradskrifwaren å lönen Jndelt och disponeras nu af honom.

Uti Siöarne i *Tawastehus*-län finnas wäl allestädes Giäddor, Abbor, Braxen, Jd, Giös, Mörter och Girss, samt på någre ställen Skin-lax, Sijk, Ålar och så kallade Muickor, Men uti alle fögderjerne derstädes, undantagne Öfre Säxmäki Härad, ther Hemmanen uti de öfwersta fyra Soknarne äfwen finnas wara, bland annat, til fiske-Ränta skattlagde, och hwarifrån torra Giäddor och insaltad Sijk, samt Muickor och muickrom, til Städerna säljas, är fisket likwäl så ringa, at minsta delen Jn- [157] newånare hafwa fänge til husbehof.

Uti *Nyland* äro Siöarne mera fiskrijke; och kunna Jnnewånarne så wäl af dem som Saltsiön, erhålla allehanda slags fiäll fisk, såsom ock then wid Skiären boende Allmogen samt Borgerskapet här i *Helsingfors* fordom fångat en myckenhet Strömming; men i the sednare Åren, har i synnerhet Strömmings-Fisket, så märckeligen aftagit, at Jnnewånarne til egit husbehof nu måste förese sig med strömming ifrån *Abo*-län och *Åland* samt *Stockholm*.

Orsaken dertil lærer, efter alt utseende, wara det, under sednaste feigdetiden skiedde starcka skiutande i Siön; så wäl [158] som de nu, under påstående fästningsbyggnad, idkade Berg-sprängningar, samt at Skogen wid Stränderne, hwaraf Strömmingen om Sommaren och i synnerhet lektiden haft skugga, blifwit förr, och enkannerligen sedan berörde fästningsByggnad begyntes, til hwarjehanda therwid förefallne

behof, ganska mycket uthuggen; hwilcket alt tyckes hafwa skrämt och föranlåtit fisken at flytta sig från Stränderne ut på diupet; hwadan then swärligen kunnat fångas, så wida Allmogen och flere som idka fiskerij här å Orten, betjänat sig hittils af små [159] och grunda Notar, the ther med fögo eller als ingen nytta, kunnat brukas.

J anseende härtil har man warit omtänckt på sådane utwägar, hwari-genom detta fiskerij måtte åter, blifwa uphulpit; Och som Eder Kongl. Maj^t genom Bref under d. 8 *Septembr.* 1752. Allernådigst behagat förklara dess Nådige wilja wara, at Jnnewånarne böra beflita sig om Salt-siöfisket, såsom et ibland the mäst bijdragande Medel til Riksens upkomst, magt och styrcka, samt tillika en nogsamt lönande Näring för dess idkare, när then rätteligen skiötes; Hwarjämte Eder Kongl. Maj^t äfwen [160] i Nåder behagat tillägga them wisse *Præmier*, som af Kongl. *CommerceCollegio* komme at utdelas, förutan andre förmåner dem fiskarne fingo niuta; Så hafwa, i underdånigste följe deraf, samt uppå the af mig skedde ömma och flitige föreställningar, Jnnebyggarne så wäl i Städerna *Helsingfors*, *Borgå* och *Ekenäs* som på landet, förenat sig, om en *fiskerij-Societets* inrättande uti *Borgå* stad; Hwarå Eder Kongl. Maj^t under d. 2 *Octobr.* 1753. täckts låta utfärda Thess Nådigste Stadfästelse; Hafwande samme fiskerij sedermera blifwit uti Saltsjön och Hafwet [161] försökt och fortsatt, med Skiötar och andre bragder, at fånga Torsk, Sijk, *Cabillau* och fiällfisk, samt Strömming, genom the ifrån *Österbotten* och andre Orter til then ändan förskrefne fiskare samt Redskap: Och emedan detta Hafs-fiskerij således nyligen är börjadt, samt ännu ej hunnit sättjas i fullkomligt stånd; Ty kan, för denne gången, om thess beskaffenhet och förkofring, någon utförlig Berättelse icke gifwas; Men imedlertid och fastän förledit År ej mera än Trettjo Tun-nor Strömming kunnat fås til insaltning; i anseende dertil at med fiskandet [162] något seent på Året börjades, så synes doch berörde fiskerij i längden lofwat god och ymnig frukt, samt åstundad båtnad, såwäl för thess idkare, som thet Allmänna: Til hwilcken ända, samt på det meranämde fiskerij, nu i förstone, måtte hafwa så mycket bättre understöd, och äga tilgång på nödige fiske-lägen, jag ock, til Eders Kongl. Maj^{ts} vidare allernådigste förordnande, låtit *Societeten* få under sin *Disposition* en del af the wid Jord-ransakningen uti *Borgå* Härad, uptäckte, och Cronan tilerkände Hollmar, såsom här förut redan uti 2; §: i underdånighet förmält är. —

[163] Eljest, som de til detta fiskerij gjorde sammansättningar, synas

wara nog knappa och owist är, huru wida *fonden* genom flere tilkommande *interessenter*, må så hastigt kunna ökas: Altså och på det denne angelägne Jnrättning, med andre utgifter än de som til fiskerjets drift nödvändigt tarfwas, icke måtte betungas; anhåller jag allerunderdånigst Eder Kongl. Maj^t täcktes i Näder anbefalla wederbörande Kongl. Collegier, jämte TullArrende-Societetens fullmäktige, at låta meranämde Fiskerij obehindradt til godo niuta de förmåner, medelst Tullfrihet och annat, som *Reglementet* innehåller; samt at Eders Majestät dessutom, täcktes i Näder låta detsamma med [164] något penningeförskott understödja.

Pärlefiskerijer hafwa här i Höfdingedömet aldrig blifwit idkade, så wida man härtil kunnat spörja; ej heller skola thertil någre lägenheter gifwas.

VII: §: Om Bergs- samt flere slags Bruk och Tillwärcckningar.

1755 d. 10 Dec. utskrifwit och lemnat til BergsDeput:

1:o Sedan *Forsby Bruk*, efter Kongl. Maj^{ts} Nådige förordnande, kommit med 1748. Års början at lyda under *Kymmenegårds* län, äro här i Höfdingedömet nu Otta stycken Bergs-Bruk, Bestående af Sex Hammar-wärck och fyra masuggnar för utan en Järn-Grufwa; hwelcka til deras beskaf- [165] fenhet hwar för sig i följande mätto underdånigst beskrifwes:

Antskog, et gammalt Järnwärck; hwaraf BruksPatronen *Montegomerie* til förene warit ägare, men tilhörer nu, Handelsmännerne *Carl et Wilhelm Tottier* i *Stockholm*; är anlagt på frälssegrund i *Pojo* Sokn, 1. mil ifrån *Saltsjön* upp i landet, med $10\frac{1}{2}$ Sk⁷/₁₆ Hammar-skatt, och består af En stångjärnsHammare, samt twänne härdar; berättas wara i godt stånd; nyttjar tilräckeligt watten och Skog, samt har sitt Tackjärn ifrån *Fiskars* Masuggn; Och skall wara det endaste här i *Finland*, som brukar franskt eller så kallat *Wallone* smide: warande eljest [166] wid detta Bruk, En MästerSmältare, 4. Smältaredrängar, 1. mästerRäckare med sin Son, twänne Räckaredrängar, 1. *Goujare*, 3. Klensmeder, 14. BruksKarlar, 1 Skeppare, 1. Lijnwäfware med sin lärodräng, 2: Kåhlare och 2. Kåhlaredrängar, tillsammans 34. Personer.

Fiskars Masugn, samme ägare tilhörig, och i nyssnämde Sokn på

lika grund anlagd, samt belägen 2. mil ifrån stranden eller *Lastage-platzen*; skattar om Året til Cronan 260: dahler Silf^{rmt}; Hwarwid förswares 1. Masmä-tare, 1 Hytte-dräng med sin Son, 1. Oppsättjare, 1. Bokare, 1. Smed, 1. Möllnare, 1. Grytstöpare, 3. Kiörare, [167] 1. Bruks-Fogde, 1. Gårds dräng, 7. BruksKarlar, 5. Kålare af hwilcka en har dräng, 3. BruksSkeppare, och 14. BruksBåtsmän tilsamman 45: Personer.

Kulla Masugn, äfwen Handelsmännerne *Tottier* tilhörig, men i *Tenala* Sokn på Skattegrund anlagd, med 246. dahler 16. öre Silfwermynts Skatt, belägen En mil ifrån *Koskis* Hammar-wärck i *Åbo* län, ther alt wid thenne Masugn fallande Tackjärn utsmides; ligger eljest ohngefähr $\frac{3}{4}$ ^{dels} mihl ifrån *Saltsjö-Hamnen* eller *Lastadie-Platzen*, hwadan Mallmen til lands måste uphemtas; och förswarar under sig 1. Masmästare med sin Son, 1. Hytte-dräng, 2^{ne} Oppsättjare, [168] 3. Grytstöpare, af hwilcka en har dräng, 1. Snickare med sin Son, 2. Bokare och 6. BruksKarlar; af dem har en äfwen Son; tilsamman 20. personer.

Skogby Masugn, BruksPatronen och Handelsmannen i *Stockholm* *Michael Hising*, samt dess afledne Broders, *Capitainen Johan Wilhelm Hising*s Arfwingar, tilhörig; på Cronogrund i *Tenala* Sokn anlagd; står ännu under byggnad; har någorlunda tilräckelig Skog, men lider brist på watten: Arbetet drifwes genom 1. Masmästare, 2. Grytstöpare med hwar sin lär-Gåsse 1. Oppsättjare och 4. dagswärckare, tilhopa Tijo Personer.

[169] *Billnäs* och *Gammelby* 2^{ne} Stång-järns-Hamrar; bestående af 4. Hårdar nästnämde Ägare tilhörige och i *Pojo* Sokn på Skattegrund anlagde; Skatta Sex Sk^{ll}^d hwarthera Åhrligen ligga $\frac{3}{8}$ ^{dels} mil ifrån *saltsjö-Stranden* wid en mycket fördelacktig forss; hemta sitt Tackjärn dels ifrån *Fagerwijk* och dels ifrån *Skogby*; hafwa tilräckeligt watten hela Året igenom; men lida stundom af Bakwatten: och äro wid them, följande Arbetare; nemligen 4. Hammarsmedsmästare; 4. Mäster-swänner; 5. Kohl-Gåssar, 2. Eldswachtare, 1. Byggmästare, 5 dags- [170] wärckare, 1. Klensmed och 2. Möllnare, tilsamman 24. Personer.

Fagerwijks Bruk, *Hisingarne* äfwen tihörigt, uti *Jngo* Sokn på Crono Ägor äfwen¹ anlagt; $\frac{1}{4}$ ^{dels} mil ifrån *SaltSiön*; består af en mas-uggn 1. StångjärnsHammare med 2. Hårdar; 1. KnijpHammare med 2. Hårda och en Bleck-Hammare med en hård; jämte et förtenarhus. Alle wäl-

¹ Alkuperäisessä kappaleessa poistettu — Överstruket i originalet.

byggde och i fullkommelig drift; samt nyttja på nog nära belägenhet ett watten efter hwar andre; som doch alle tider på Året icke är tillräckeligt: Skattar för Hammaren 4 $\frac{1}{2}$ Skeppund, och för masuggnen 260. dahler Åhrligen: skolande, i synnerhet Blecksmidet, wara så godt, at thet täflar [171] med de Saxiske om förträdet; Arbetet wid desse wärck, fortsättes genom 1. HammarSmed, 3. Mästerswänner, 2. Kohl-Gåssar, 1. Blecksmid, 1. Hård-smid, 1. foder-Gleicher, 1. SmesGleicher, 1. Urwälare med en lär-kneckt, och 2^{ne} läro-Gåssar; 1. Kohl-mätare 1. förtenare med 2 Gesäller och 1. lärdräng, 1. Masmästare, 1. Hytte-dräng, 1. masugns-lär-dräng, 1. Oppsättjare, 1. Bokare, 1. Malmskiutare. 1. SlaggSkiutare, 3. Knijpp-smeder med hwar sin lär-dräng. 2. Grytstöpere, som äfwen hafwa 1. Lär-Gåsse hwarthera, 1. Grytstöpere-lärdräng, 1. Byggmästare samt 15. Kåhlare och dagswärcare, af hwilcka en har sin Broder hos sig, Hwarutom wid Bruket [172] förswaras 1. Skomakare, 1. Skräddare, 4. Skeppare och 17. Båtsmän tilsamman 77. personer.

Swartå Bruk tilhörigt BruksPatronen *Hinrich Johan Kreij*, ligger i *Karis* Sokn, 2. mil ifrån *Saltsjön*, skattar 4. Skeppund, och består af af En Stång-järns- och En Knijp-Hammare med 2^{ne} Hårdar i hwarthera, hwarwid blifwit nyttjade 3. Hammar-Smeder; 3. Mäster-Swänner; 3. Kohldrängar; 5. Klen-smeder, 1. Hofslagare; 3. lärGåssar; 1. Byggmästare; 1. Juhlmakare; 1. Snickare; 3 Såg-Karlar; och 2. Möllnare; tilsamman 26 personer.

Wid *Lindersbergs-Järn-Grufwa*, på *Sillböle* Rusthålds ägor i *Helsing* Sokn, [173] hwarest försöknings-arbete efter Järnmalm warit påbegynt, är Arbetet nu femb år drifwit med twänne Nafwar-gångar, Och skall malm-strecket therstädes wara, på 3. famnars diup, 6. famnars längd och 2. famnars Bredd. En anseelig hoper Malm berättar Häradsfogden therstädes hafwa Åhrligen blifwit sprängd, samt afförd, dels til *Fagerwijk* och *Swartå* Bruk här i länet, samt dels til *Forsby-* och *Ström-fors-Bruk* i *Kymmenegårds* län.

Eljest berättar äfwen Häradsfogden, at på en Hollme wid *Tirmåby* i *Borgå* Sokn et Malm-strek nyligen skall blifwit upfunnit, som förme- [174] nes innehålla god Järnmalm; til hwars försökande *Forsby-Bruks* förwaltare hade förskaffat sig lof af wederbörande Bergmästare här i Finland.

Sådant är Bergwärckens tilstånd här i Länet, Och borde wäl Smidet, wid alle förenämde hamrar och wärck, bestiga sig til 3347 $\frac{1}{2}$ Skeppund

Årligen; Men huruwida sådant skedt, eller til hwad *quantité* tilwärcckningarne, sedan sidsta Riksdag, egenteligen belupit; kan jag nu icke lemna underrättelse; medan Bergmästaren derom til mig ej afgifwit [175] något Besked, fastän sådant warit honom antydt.

Wid mine skedde Kringresor, samt i synnerhet wid Jordransakningarne, har jag, efterfrågat, huru Kongl. Bergs-förordningarne woro efterlefwade, och om något emot dem, i en eller annor mätto, sig tildragit; men inge Beswär, förenämde Bruk angående, hafwa hos mig blifwit anmälde, af flere än CronoBefallningsMannen *Iacob Iohan Hougberg*, rörande någon olaga Handel, som medelst Salt, Tobak och Spannemål, skall af *Swartå* Bruks *Arrendatoren* wara Jdkad wid samme Bruks *Lastadie*-Platz, *Aminne* i *Pojo* Sokn, såsom ock oloflig BrädSågning, med mera; [176] Om hwileket alt wid Urtima Bergs-Ting kommer at Ransakas och dömmas, efter Kongl. Bergs*Collegii* förordnande: warande imedlertid ofwannämde wahror jämte the tilwärckade Bräderne i qwarstad satte.

Til desse Bruks vidare förkofran och upkomst skulle mycket bijdraga; om en *Bergsfogde*, äfwen här å Orten, blefwo, såsom i Swenska Bergslagen, tilförordnad; Hwilcken, jämte Uppbörden af 10de och Hammarskatt, hade inseende theröfwer, at godt och wälslagit järn, tilwärckades; at Kåhl-skrinderne behörigen kröntes och höllo sin rätta fylnad; [177] At Storwärcs-trän, wid alle hyggen nog urskilgdes och wärdades; samt at the, Bruken underslagne Skogar, efter rätt Bergswis bläddes och nyttjades; Under hwilcken Bergs-fogdes i så mätto skeende ständige kringresor, något malmstrek jämwäl torde på finnas; hwarigenom *Publicum* med tiden kunde hafwa mycken fromma och båtnad. Hwarföre jag ock uti 1751. Års *Relation* redan i underdånighet hemställdt, och kan ej heller nu förbijgå Allerunderdånigst at underställa, om ej Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas förordna en sådan Bergs-fogde hit til länet, emot skiälig löns [178] åtniutande; Om nödwändigheten hwaraf thet, jämte *Projectet* til en förnyad SkogsOrdning, Åhr 1747, til Kongl Maj^t i underdånighet insände *Protocoll* äfwen för-mäler.

Bergmästaren här i landet *Magnus Linder* har dessutom, år 1751. enligt min då afgifne underdånige *Relation*, til mig lemnat skrifteligt yttrande, om hwad han för sin del förmenat tjäna til Bergwärckens uphielpande; nemligen: huru nödigt det woro, om *Nyland* skulle erhålla tilstånd at ännu Årligen uphandla 3000. Skeppund *Tackjärn* ifrån

Swerige; samt fingo, til samme Tackjärns upsmidande, *anlægga Hamrar* wid de i länet nu warande Säg-ställen, [179] som ifrån Städerna och Skiären äro längst aflägne; såsom wid *Swartå*, hwarest af den föreslagne

Tackjärns <i>posten</i> kunde utsmidas	700. Sk ^{mp} . ^d
wid <i>Narkoski</i>	500. »
wid <i>Siundby</i>	500. »
wid <i>Frugård</i>	500. »
wid <i>Adlershof</i>	500. »
wid <i>Numlax</i>	300. »
	<hr/> 3000. Sk ^{mp} . ^d

Grunden til thenne sin tancka tager Bergmästaren theraf, at hela Rikets smide, wid 1746. Åhrs Riksdag blifwit faststæld til $\frac{300}{M}$ Skep-pund, och at, i thetta Storfurstendömmе, therutaf, endast skola tilwärcikas 10407 $\frac{1}{2}$ Sk^{mp}.^d, ehuru emellan Finlands storlek [180] och Skogar, samt Sweriges, således icke woro någon jämlikhet i smidet, hälst Skogarne å Swenske sidan ej skola tåla större tilwärckning än the då hade; men woro ther emot i Finland öfwerflödige, i the från Städerna aflägsnare Orter; ther the, hwarecken til Allmän eller enskildt båtnad eljest kunde tjäna; läggande Bergmästaren härtil, at malmarter här i Länet, skiönt sådane ofelbart gifwas, omöijeligen kunna, hwarecken påfinnas, försökas eller uparbetas, så länge Orten är, utan tilräckeligt Bergs-förståndigt folck; som på flere ställen kunde [181] upspana, söka och försöka malmanledningar: och ehuru jag icke med säkerhet wet yttra mig, om Skogen på alle, af Bergmästaren i föregående måtto föreslagne ställen, må wara tilräckelig; eller huruwida samme ställen äro til Hammar-wärks inrättande tjänlige; likwäl, som här i länet finnes nog många Strömmar, och på the fläste orter äfwen en myckenhet sådan Skog, som til fögo annat än Kähl-wed är tjänlig, och hwarpå Kohlare ifrån Swenska sidan eller andre orter hit skaffade, kunde sättjas, då ock mera folck blefwo [182] här i länet; Hwarutom beqwämligheten, at få malm til en del af slike nya Bruk ifrån *Lindersbergs* förömtalte JärnGrufwa, äfwen kommer i desto större *consideration*, som sagde Grufwa funnits wara ganska drägtig, och wisar sig äfwen wilja blifwa beständig; Altså och emedan denne hemställning, i fall then i Näder blefwo bijfallen, skulle tilskynda Städerna mycken fördel i deras han-

del och närings-fång; men i synnerhet lända til befordran och utwidgande af *Seglationen*; hwilcken här i Staden, med någon [183] nytta för Riket, icke kan åstadkommas, så framt man ej på alt giörligt sätt drager försorg, at *effecterne* i länet så tiltaga, thet thenne Stad, utom hwad til Jnnewänarnes behof åtgår, äfwen kan äga tilräckelig *exportation*, och deremot förskaffa sig af utländningen både Salt och andre nödige *Retour-wahror*: warande enkannerligen at märcka, thet man ej wet, hwarmed utrikeshandelen, i brist af tilräckeligt Järn, efter 10. à 12. års förlopp kunde drifwas och underhållas; medan SägStockarne tå ofelbart [184] lära blifwa så uthuggne genom den myckna nuwarande Sägningen, at fögo Bräder torde kunna utskeppas; och tjäru-tilwärcningarne här i Höfdinge-dömmet, ej heller kunna förmodas, thessförinnan, så tiltaga, at saknaden af Sägbräder thessmedelst blefwo ersatt; tå tilräckeligt förråd Järn ej heller inom länet finnes; ty är genom min ofwanberörde sednaste underdånige Berättelse Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste godtfinnande understäldt, om icke flere Järn-Bruk kunde, efter föregången laga undersökning, här i länet anläggas, hwilcket [185] jag ock härigenom wågar i underdånighet återhemta, samt tillika utbedja mig häröfwer Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste förordnande.

Beträffande widare Malmbrytningen wid ofwanförmälte *Linderbergs-JärnGrufwa*; så hade then wäl ännu kunnat wara anseeligare; om ej the, i sednare Åren ständigt *continuerade* durch *Marcher* och *CronoKiörsslor*, sådant mycket hindrat, och äfwen, then omständigheten, orsakat uppehåld, med Malmens nedförssel från Grufwan, at *Interessenterne* ej kunnat förena sig om *lastadie-platzer*, med Jnnehafwarne af *Muncksnäs*, *Bergans* och *Ahlberga Rust*- [186] håld; på hwilckas Ägor sagde Platzer belägne äro; Hwarföre och som Malmbrytningens befrämjande så mycket angelägnare är, som Bruken therigenom kunna få Malm, om icke til alt, likwäl til största delen af theras Årliga Smide; Och skulle således slippa, at med hwarjehanda olägenhet hemta Malm och Tackjärn ifrån Swerige; hwilcket sidstnämde jämwäl woro nyttigt för Städerna och landet, som hittils anseenligen lidit; tå Bruksägarne skickat efter Malm ifrån Svenska sidan, och låtit thit föra järn på samma fartyg, hwarmed Malmen afhemtas skulle, [187] Hafwande, i anseende til slik öfwerförssel brist på Järn i landet oftast förspordts; då thenne StapelStad äfwen måst sakna samme wahra; til de Handlandes så mycket större skada, som Järn, enligt hwad jag redan i thenne §. underdånigst berättat, är, näst Bräder, thet endaste, som til utländ-

ningen lemnas kan; Altså har jag wäl i anseende til slike orsaker uti min sednaste *Relation* underdånigst hemställt, om ej Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas förordna, at ej allena wiss Skog kunde denne Grufwa, utan ock wisse Hemman til dess Kiörsiors förrättande, lemnade blifwa; men therå har ännu [188] ej Nådigt swar följt; Hwarföre jag wid detta tilfälle wägar samme hemställning underdånigst förnya.

Uti Öfre Säxmäki-Härad och *Laukas* Sokn af *Tawastehus*-län skall något *Mineral-strek* finnas, hwilcket Kronofogden derstädes *Daniel Lewander* låtit försöka medelst sprängning af en hoper Malm, then ther förments innehålla Silfwer: hafwande han thertil giordt ansökning om behörig Mut-sedel: Och twiflar jag intet at ju flerstädes här i Höfdingedömet torde gifwas både Järn-Malm samt andre Ädlare [189] *Metaller*, fastän the icke kunna påfinnas, mindre behörigen försökas och uparbetas, så länge Innewånarne ej hafwa kundskap om hwad pertil med rätta hörer och på *Staten* icke heller flere i slik wettenskap förfarne Personer blifwit bestådde.

Eljest hafwa, de förflutne Åren, både JärnGrytor och Plåtar blifwit ifrån Bruken öfwerskeppade til *Rewal*, och derstädes förytttrade.

1755 d. 10 Decemb: remitterad till Kammar och Förordnings Utskotteten gemensamt.

2:o *Tegel-Bruk* äro här i lähnet följande, och af nedannämde Beskaffenhets:

Södernäs-Tegelwäreck, anlagt $\frac{1}{4}$ ^{del} Mil härifrån Staden, på *Gumtächts* frälsse-Säterijs, och denne Stads samfäldte Ägor med Eders Kongl. Maj^{ts} [190] och Riksens *CommerceCollegii* tilstånd, samt År 1747 utfärdade *Privilegio exclusivo*, för Råd- och Handelsmannen *Jacob Johan Tesche* Blifwande samme wäreck drifwit med watten och öfwerfall, och finnes nu i fult och godt stånd, både til kranor, ler-Bråkar, Torck-lador, Bränuggnar, samt slike wäreck, som bråka ler och slå til lika Tegel, med fögo manshielp.

Samme Tegelbruk har, intil 1753. blifwit emot 6500. dahler kopparmynts *arrende*, nytjat af Kongl. *Fortificationen* til fästningsByggnadens behof; Men *disponeras* nu af Rådsmannen *Tesche* sielf.

Tölö-Tegelslagerij, anlagt äfwen $\frac{1}{4}$ ^{del} mihl [191] härifrån Staden af Bokhållaren *Anders Ernst Mosberg* och Borgaren *Lillgrén*; drifwes med

en häst-kran: tilwärrkar Åhrligen flere tusende tegel; hwileka mästendels blifwit försålde til fästningsByggnadens behof.

Thomasböhle, med behörigt *privilegio*, år 1749. på Crono Ägor uti *Pojo* Sokn och *Raseborgs Wästra Härad* inrättade, och Bokhållaren *Anders Ernst Mosberg* tilhörige tegel-Bruk, har härintils blifwit med hästkran drifwit, är föresedt med en Tegeluggn och twänne lador, hwarunder teglen slås och torckas, utom de för arbets foleket uppbyggde hus: Huru stor [192] tilwäreckningen wid detta Bruk de sednare Åren warit; kan så noga nu icke uppgifwas; medan HäradsFogden derom med Besked icke inkommit.

Wid *Östersundom* CronoSäterijRusthåld i *Sibbo* Sokn äro, af Handelsmannen *Pehr Sunn*, sedan sidsta Riksdag, twänne Tegelwärrck anlagde; af hwilcka det ena drifwes med watten och öfwerfall, men det andra med hästkran: Och blifwa tilwärrckningarne derstädes, til fästningsByggnaden aflätne.

Hertonäs, et af H^r Tygmästaren och Riddaren *Ehrensward*, på frälsse Ägor inrättadt tegelwärrck för fästningsByggnadens behof.

[193] Wid *Giercknäs* i *Sibbo* Sokn äro sedan sidsta Riksdag, af *Majoren* och Riddaren *Nordenskiöld* 2^{ne} TegelBruk inrättade; hwaraf det ena drifwes med watten och öfwerfall, och det andra med häst-kran: Blifwande teglet afsatt wid FästningsByggnaden.

Ett Tegelslagerij är jämwäl inrättadt År 1753 på Cronoägor i *Borgå* Sokn af *Cornetten Carl Magnus Jägerhorn*; som drifwes med Häst-kran: och blifwer tilwäreckningen der ifrån mästendels försald til FästningsByggnaden.

Botby, i *Helsing* Sokn på Cronoägor, 1754. inrättade Tegelslagerij utaf *Lieutenanterne Bruce* och *von Spongen*, drifwes med hästar.

Uti *Immerby* och *Sibbo* Sokn är äfwen et af Han- [194] delsmannen *Iohan Hinrich Fack*, för FästningsByggnadens behof, nästledit år på Crono- och Skatte-grund anlagt Tegelwärrck: skolande inrättningen derwid wara med watten och öfwerfall.

Sökö, i *Esbo* Sokn utaf Kyrkjoherden derstädes *Elias Cajander* och Jägmästaren *Hinrich Iohan Amnorin* nyligen inrättade Tegelwärrck; drifwes med Häst-kran: Blifwande tilwäreckningen, efter *Contract* med Riksens Höglofl. Ständers wid Fästnings-Byggnaden förordnade Upplatings-*Deputation*, föryttrad til bemalte fästnings Byggnad.

Wid *Otnäs* i sidstnämde Sokn, är jämwäl et, [195] af *Rector Scholæ Magister Krok* inrättat tegelslagerij, hwarifrån tilwäreckningen lika

ledes, efter *Contract* med Uphandlings*Deputation*, kommer til Fästnings-Byggnaden at lefwereras.

Wid *Mäckylä* i *Esbo* Sokn kommer, enligt *Contract* med Uphandlings*Deputation*, et Tegel Bruk jämwäl at inrättas af Handelsmannen *Aron Peroon*.

Wid *Ahlberga* Berustade Säterij i nästnämde Sokn, är ock begynnelse giord, til et Tegel-Bruk, efter slutadt *Contract* med Riksens Högloflige Ständers FästningsByggnads *Deputation*, af *Ammiralitets Capitainen Carl Tersmeden*.

Sammaledes wid *Rastböhle Dragone*-håld [196] i *Helsing* Sokn af *Capitainen* wid Kongl. *Artilleriet Jean Elfwing*.

Så har ock *Capitainen Carl Friedrich Toll* på sitt Säterij *Aminne* i *Pojo* Sokn, anlagt et Tegel-Bruk, hwarifrån Teglen säljes til fästnings-Byggnaden.

Eljest tilwärecka Bönderne uti *Saxby* och *Borgå* Sokn Åhrligen, mot ¹⁰⁰_M Tegel, af hwilcka en del försäljas till Jnnewanarne deromkring, och har en del äfwen til fästningsByggnadens behof blifwit uplåten emot någre och Tiugu dähler kopr^{mt} för tusende.

För öfrigt har jag wäl sökt deröfwer hålla hand, at Tegelstenarne, måtte, wid berörde Bruk [197] här å orten, slås til den längd och bredd, som Kongl. Förordningarne stadga; Men som wederbörande anmält, at de wid Sägerne fallande UtskottsBräder, af hwilcka man wid Tegelslagerijerne sig betjänar, skola wara nog smala, och icke hålla den bredd, at på dem längre tegel ställas kunde, än wid TegelBruken nu tilwäreckas: hafwande äfwen slike Stenar til FästningsByggnadens behof härintil lika wäl kunnat, och skola än vidare dertil kunna nytjas; så har härmed kommit at bero wid sådan sort Tegelsten, som i anseende til ofwanrörde omständighet, möjeligen kunnat slås.

[198] Uti *Sibbo* Sokn är et *Kalck-Bruk*, som drifwes med Cronans manskap af Kongl. *Fortificationen* så wäl til den här å orten som i *Louise* förewarande Fästnings-Byggnadens behof. Stenen föres merendels hit och förbrännes til god kalck af arbets*Milicen*.

På denne Stads ägor har jämwäl Handelsmannen *Grönberg* ämnat anlägga et *kalck-Bruk*, til FästningsByggnadens behof, af en i fiohl höst funnen kalck-sten, som skall likna sig tämmeligen wäl, och synes wilja gifwa kalck til enahanda godhet med Gottlands kalcken.

Wid *Tawastehus* har Cronan inrättadt et tegelslagerij, til dess [199] förnödenhet, och fäs äfwen där uppe i landet kalck: warande i synner-

het uti *Janackala* Sokn och *Riddasjärwi*-By, et kalck-brott; samt wid *Kouhijoki*-by uti *Luopiois*-Cappel och *Hauho* Sokn det andra inrättadt, hwilcka kunna hwardera Årligen tilwärcka 140. à 150. tunnor god kalck, som ej allena til landtmannen der i kring förytttras, utan blifwer deraf jämwäl någon del til Cronans förnödenhet aflåten.

3:o De här i länet befindtelige *Såg-qwarnar* äro af följande beskaffenhet, nemligen:

I Helsing Sokn

Tälckby-Sågwärck, å Crono [200] grund upsatt, och år 1735: til Sextio två dahler 7·/·^{S^{mt}} skattlagt, är inrättat med 2. Ramar, och 10. Blad i hwarthera Ramen, the blad inberäknade som kanta.

Thet samme går Høst och währ, och hemtas nödige Såg-Stockar thertil ifrån *Nurmjärvi* Sokns Skog på 2, 3. à 4. mil; för hwilcka betalas 8. à 9. öre Silf^{mt} stycket: Hafwande wäl Skogen härtils warit tilräckelig; men lærer hädan efter blifwa rätt knapp til Sågens *fournerande* med erforderlige Stockar, efter som flere Sågqwarnar ther i neigden betjäna sig af samme Skog; och Cronan jämwäl, til Fästnings-Byggnaden härstädes, låtit där [201] fälla anseenlig myckenhet Timmer, jämte annat wircke, både i fiohl och the förut gångne åren: Bräderne ifrån thenne Sågqwarn försäljas så wäl til Cronan som til de handlande här i *Helsingfors*, för 8 à 9, 10, 11, 12, 14. och 16. dahler kopparmynt Tolften; altefter Brädernes godhet, och myckenheten, af Årlige tilwäreckningen; som enligt HäradsFogdens Berättelse, nu skall bestiga sig til Ettusende och några hundra Tolfter.

Then i *Helsing* Kyrckjoby anlagde Såg-qwarnen, hwarom min sednaste underdånige *Relation* förmäler; är, uppå Såg^{Interessenternes} ansökning, therifrån, efter HäradsRättens utslag, flyttad til *Hana-böhlefors* $\frac{3}{4}$ ^{dels} Muhl högre opp, [202] för bättre beqwämlighets skull; och thet med samme *Privilegier* som then förut ägt. Denne Såg drifwes med twänne Ramar, 10. blad i hwarthera; Sågar währ och Høst; får sitt Sågtimmer, efter then år 1736. d. 22 *Maji* skedde Skogs-delningen; ifrån Skatte- och Crono-Hemmans Skogar, på 2. à 3. muhl; hwaraf Stocken, med *Transporten* dijt, kommer at kosta 13. à 14. ·/·^{re} Silfwermynt: warande berörde Sågwärck, i *proportion* af 1060. tolfter Bräders årlige tilwäreckning, Skattlagt til 53. dahler 11. öre S^{mt}; och försäljas

Bräderne, nemligen helrena, til 14. à 16. d^r kopparmynt Tolften; halfkantade til 10. 11. à 12. d^r; och utskotter til 3 à 4. dahlr.

Numlax-Såg-Qwarn, [203] som innehafwes af landtmänn, är efter 275. tolfters Årlige tilwäreckning Skattlagd, År 1734. til 13 d^r 24. öre S^{rmt}, består af En Ram och 9. Blad: går allenast höst och währ med swagt fall; härrörande af ett, in uti Åån ofwanför dammen befindteligt Berg hwilcket, i synnerhet då litet watten är, mycket skall hindra wäreckets drift; hwarföre och Sågen skall wara af ringa indrägt; Stockarne föras dijt, ohngefähr på $1\frac{1}{2}$ mihl wäg ifrån *Nurmjärwi* Sokn, utaf någre wisse Skogar, som dertil blifwit anslagne, och hwilcka ännu i någre års tid kunna *Fournera* wäcket: Bräderne härifrån blifwa försälde til Borgerskapet i denne Stad och *Borgå*; mot större och mindre pris, efterthy som angående *Hanaböle* Sågen här ofwan förmält är.

Tali- eller *Muncksnäs-Sågqwarn*, som i förstone ståt på *Tali-Bys* ägor, lydande under *Helsingfors* Stad, och tå warit Skattlagd til 11 d^r 3 $\frac{1}{5}$ öre Silfwermynt; har, efter thet then under sidsta fiendteligheten blifwit förstörd, År 1743. kommit at flyttas och å nyo upsättjas wid *Muncksnäs* berustade Crono-Säterij; som innehafwes utaf Handelsmannen *Mathiesens* Encka; går något litet höst och währ med 1. Ram och 9. blad, får sine Stockar på 1. mihl när och [205] något längre; hwilcka betalas det ena året mera och det andra mindre; alt efter som de äro tilgängelige, och beqwämligt faller at få dem fram. Detta wäreck har lof at Såga Årligen 222. tolfter Bräder; hwarefter Ränta enligt Skattlägnings-Metoden blifwit thy påförd.

Rådeskog Frälsse Säterijs År 1695. inrättade, men under sidsta Ofredstiden *ruinerade*, samt sedermera åter upbyggde och i stånd satte *Såg-Qwarn*; går Höst och währ med 2. Ramar och 10. blad i hwarthera Ramen: Stockar föras dijt, ifrån närmaste Byarne; på 2. à 3. mil wäg; för lika betalning som til de öfrige *SågQwarnarne*: År Skattlagd Åhr 1754. efter 356 $\frac{1}{2}$ Tolfts [206] årlig tilwäreckning, til 23 $\frac{23}{30}$ d^{els} tolfter rena Bräder eller 35 d^r 21. öre Silfwermynt: skall ännu hafwa någon tid tilräckeligt Stock-fång: Bräderne försäljas härifrån, til *Helsingfors*.

Klemetskog *SågQwarn*, belägen $2\frac{3}{4}$ d^{els} mil ifrån *Helsingfors*, är anlagd på Crono- och Skatte-Ågor; *Possideras* nu af Råd- och Handelsmannen *Thomas Anthon Clayhills*: drifwes med 1. Ram och 9. blad, Sågar allenast om wahren och somlige Åhr om Hösten då mycket watten infaller. Detta wäreck är i *Proportion* af 125. tolfters tilwäreckning 1754. Skattlagd til $8\frac{1}{3}$ d^{els} tolfter rena Bräder eller 14 d^r 19. $\frac{1}{3}$ öre Silf^{rmt}; Och

undfår Stockar, enligt 1736 års Skogsdelning ifrån [207] Skatte och Crono Hemmans ägor för enahanda pris som de här förut nämde Sågar: Blifwande Bräderne föröftrade dels til landtboer och dels til Borger-skabet i denne Stad.

Gammelstads Såg-Qwarn, som tilhörer landtRäntemästaren *Anders Hellenius*, Rådmannen *Zacharias Gouvinius* och Handelsmannen *Siliax*, är anlagd, efter Kongl. Maj^{ts} Nådige *Resolution*, med Kongl. Cammar-Collegii tilstånd, Åhr 1734, uti lilla forssen; på then, Landshöfdingen i detta län å lön anslagne *Wijks* ladugårdens Ägor; En half mil ifrån denne Stad: skall år 1742. blifwit af Swänska *Armeén* upbränd; men är med stor kostnad efter freden åter å nyå upbyggd, samt Skattlagd, 1754. til 50. [208] Tolfter rena Bräder, eller 100. dahl^r Silfwermynt, uträcknat efter 750. tolfters Årlige tilwärcckning. Stockarne föras til denne Säg, enligt then, År 1736. skedde laga undersökningen och Skogsdelningen, ifrån Skatte- och Crono-Hemmans Skogar på 2, 3, å 4. mil wäg, som för framtiden torde wara tilräckelige; om FästningsByggnads behofwet, jämte andre Cronans tarfwor, ej fordrade nog Stockar och wircke här i neigden. Brädernes tilwärcckning kan bestiga sig Årligen alt efter som wattnet ökas eller minskas til 750. tolfter rena Bräder och deröfwer, samt *proportionaliter* af de öfrige *sorterne*. Stockarne kiöpas af Bonden til 9. å 10. öre Silfwermynt stycket, [209] som sedan, med *Transporten* 2, å 3. mil med Åwattnet, genom åtskillige forssar, komma at kosta 15. å 16. öre Silfwermynt stycket, understundom mer och bland mindre. The rena Bräderne försäljas i anseende til Stockarnes omtalte inkiöp, och kostnaden på tilwärcckningen, til 14. å 16 $\frac{1}{2}$ d^r Tolften: Halfkantade til 10. å 12. d^r, och utskotter til 5. å 6. dahler kopparmynt, eller stundom til mer och stundom til mindre. Sägwärcket har wäl någon olägenhet af stigande flödwatten om wåhren, som skadar dammarne; men är eljest wäl belägit wid Saltsjön, hwarest wärcket äfwen har sin *Lastadie*Platz: Hwad för öfrigt angår *exportationen*, af the wid thenne och the flere förut [210] nämde Sågar, tilwärckade Bräder: så utsändes the FyrSagade, af *Helsingforsboerne* härifrån, til *Spanien*, och någon del til *Engeland*, *Holland*, samt til *Hollsteinske* Orterne; men de halfkantade, jämte utskotter, til *Stockholm*; utom hwad af them, såsom sagt är, i Orten försäljes.

Sibbo Sockn.

Fagerö-Wäder-SågQwarn, som med mycken kostnad blifwit, af framledne *CommerceRådet Caméen* inrättad; hafwa Ryssarne, under sedanaste feigdetiden härstädes, aldeles förstört.

Borgå Sockn.

Nummis- eller *Frugårds-Sågqwarn*, är inrättad uti en, detta berustade Säterij tilhörig forss; warande samme Säg, efter 750. Tolf- [211] ters tilwärckning, år 1735. skattlagd til 37 d^r 16. öre S^{rmt} Årlig Ränta: går allenast Höst och währ med 2^{ne} Ramar, samt 10. blad i hwarthera Ramen: Sägstockarne tagas, dels på egne och dels på andre thertil anslagne Crono-ägor; men måste med ganska mycket beswär och kostnad, framläpas öfwer berg och dahlar, samt annan oländig marck, til wattu-dragen; som ej finnas närmare än på 2. à 3. mil wäg; Hwarföre det ej särdeles skall löna mödan; enkannerligen som Bräderne ifrån Sågen äfwen måste föras, til *Erichsnäs-Lastadie* platz, på c. 4 $\frac{1}{4}$ ^{dels} mil wäg. En del af Bräderne hafwa blifwit öfwerförde til Sverige; och en del här i landet försålde til Städerna *Borgå* och *Helsingfors*, hwilcka stundom kostat mera [212] och någre År åter mindre, alt som tilförslen af sådan wahra i Städerna warit.

Eljest är detta Sägwärck i alla delar efter forssens *Situation* så byggt, at det til wattufall och drift ej bättre lærer kunna inrättas.

Narkoski Sägwärck, är anlagt å Skatte-Crono- och frälsse-Hemmans samfäldte ägor i *Narkoski* forss, med 4. Ramar och 10. blad i hwarje Ram: går allenast höst och währ: har År 1753. blifwit Skattlagt til 83. d^r 10 $\frac{2}{3}$ öre S^{rmt}, uträcknat efter 1000de Tolfter rena Bräders tilwärckning: för Stockarne som ifrån *Hollola* och *Orimattila* Soknar i *Tawastehus-län*, med en Å nedflottas på 2, 3 à 4. mil-wäg, genom många forssar och wattudrag, betalas, nu för tiden, 6 à 7. öre S^{rmt} stycket: och säges Skogen wara nog tilräckelig. [213] Bräderne äro härtils utskoppade på *Stockholm* och *Louise*: och blifwer wid Sägwärcket för en tolt helrena Bräder, gifwit 6. d^r halfrena 2. d^r 8. öre samt för utskottsBräder 1. d^r 4. öre, alt kopparmynt: wetande man för öfrigt intet, hwad som nu mera kunde bijdraga til detta wärcks bättre drift och vidare förkofran; medan wid dess inrättande all försigtighet brukad blifwit.

Sedan uti

*Raseborgs Östra härad
och Esbo Sockn.*

Esbo- Herr-Gårds SägQwarn; BruksPatronen Hising nu mera tilhörig; är anlagd å nyssnämde *Esbo-Gårds* eller berustade Säterijs ägor: får sitt timmer af Säg-ägarens i neigden belägne frälste-Hemmans Skogar; Hwilcka [214] til Sägens förnödenhet skola wara nog tilräckelige, helst then endast är enbladig och sågar ej mera än til husbehof.

Wichtis Sockn.

Haimå, ännu oskattlagde Säg, inrättad med 2^{ne} Ramar och 10. blad Sågar allenast några veckor under währ-floden, och icke oftare om hösten, än när nog regn-acktig och wåt wäderlek infaller: Får sitt Timmer af wisse thertil anslagne Crono-hemmans Skogar, som skola wara tilräckelige. För hwarje Sex Alns Stock betalas 18¹/₂-kop^{rmt} och för 7. Alns i *Proportion* derefter. I det högsta har wid wärcket blifwit Årligen Sägat 500 tolfter rena Bräder 150. tolfter halfkantade och 120. tolfter utskotter. Wid Sågen erlægges, för 6. Ahlns rena Bräder, 5. d^r tolften, för halfkantade 2. d^r och för utskotter 1. d^r 16. öre [215] alt kop^{rmt}. Eljest öfwersändes Bräderne härifrån til Stockholm; och ligger *Lastadie*-platzen $\frac{3}{4}$ ^{del} mil ifrån Sågen.

Palakoski-Sägbruk; jämwäl ännu oskattlagt, bestående af 1. Ram med 10. blad. Sågar allenast höst och wår tå wattuflod är. Samme wärck får sine Stockar af the näst kringliggande Crono-Hemmans-Skogar, som skola wara tilräckelige; Och betalas för hwarje 7 Alns Sägstock 27. öre kop^{rmt}; Åhrlige tilwäreckningen är ohngefähr 300. tolfter rena Bräder 100. halfkantade och mot 100. tolfter utskott. Wid Sågen erlægges för 7. Alns rena Bräder 7. d^r, för halfkantade 4. d^r och för utskotter $2\frac{1}{4}$ d^r kop^{rmt} tolften. *Exportationen* skier på *Stockholm*; och ligger *Lastadie*-platzen, *Kallwijk* i *Esbo* Sockn 2. mihl ifrån sielfwa Wärcket,

Siundå Sockn.

Quarnby Enbladige Säg, som tilhör *Generalen Herr Baron Wrangell*, sågar allenast till *Swedja* och *Pickala* frälsse-Säterijers husbehof, af de Stockar som frelsseBönderne dijt förssla.

Siundby-Säg-wärck; ÖfwersteLieutenanten *Otto Mauritz Krebs* til-

hörigt; är inrättadt med En Ram och 10. blad, samt År 1737, skattlagd til 13. d^r 11. ·/·^{re}, S^{rmt} som til Kongl. Ca^{mar}Collegii fastställande blifwit hemställt: Sagar, med flödwatten, utan dämning, höst och vår, när det mycket rägnar til 150. eller 180. tolfter Årligen med rena, halfkantade och utskotts-Bräder tilsammans; hwaribland tå äro 50. à 60. tolfter rena Bräder à 9 Alns längd. Stockarne tagas för 1. d^r kop^{rmt} stycket, å thertil utsynte CronoHemans Skogar; hwarest doch ringa förråd wara skall, försälgningspriset i orten är, för [217] rena Bräder 6. d^r, och för halfkantade 3. d^r kopp^{rmt} tolften; men eljest skier utskeppningen på *Stockholm*.

Widare uti

*Raseborgs Västra Härad
och Tenala Sockn.*

Trålshåfda-Såg Qwarn; oskattlagd; består af 1. ram med 9. blad; går höst och Währ; får sitt Timmer å *Trålshåfda* egen Skatte-Skog, på $\frac{1}{4}$ ^{dels} à $\frac{1}{2}$ mil wäg när; tilwärekar Årligen 100. och några tolfter Bräder; hwilcka för 12 d^r kop^{rmt} tolften skola til *Åbo* försäljas.

Kåskis Järnbruks-Såg-wäreck, äfwen oskattlagd; går Höst och währ; får Stockar på egen skog, och sagar endast til Husbehof.

Karis-lojo Sockn.

Kärckälä SägQwarn, hwaraf BruksPatronen *Montegomerie* [218] tilförene warit ägare, men tilhörer nu Handelsmännerne *Tottier*; består af 1. Ram med 12. blad, går mästendels hela Året; och tilwärekar ohngefär 500. tolfter rena och 300. tolfter helkantade Bräder är ännu oskattlagd; Sägstockarne hemtas från de wid *Num-* och *Enejärwi* Jnsiöar belägne Crono- och Skatte-hemmans ägor; å hwilcka Skogarne til närwarande tid warit ymnige: men i anseende til de i neigden anlagde många Järn-wäreck, samt Säg och miölqwarnar, hafwa Skogarne märckeligen aftagit; och lærer derföre wid denne Säg framdeles blifwa swårt at kunna om Året tilwärecka förenämde *quantum* Bräder. Stockarne kiöpas, dels för 24 ·/·^{re} och dels för 1 d^r kop^{rmt} stycket, alt som tilfället och wäga-laget för Allmogen kan wara. De rena Bräderne säljas til 12: och de halfkantade til [219] 6, 7. à 8 d^r kop^{rmt} tolften, efter theas godhet och längd, så mycket som hemma i orten åtgår; och det öfrige utskeppas til *Stockholm*: warande Sågen eljest belägen $2\frac{1}{4}$ ^{dels} mil ifrån *Saltsjön*, och står på Skattegrund.

Pojo Sockn.

Trällböhle Sägbruk, står på en del Skatte och en del Crono-grund; ligger nära wid Saltsjön; ännu oskattlagdt; går höst och vår med 1. Ram och 10. blad; tilwäcker Årligen 200. tolfter, ehuru thett har ringa watten; får sitt timmer ifrån *Pojo* och *Karis* Soknars Skärgård, som består af Skatte och Crono lägenheter: Jnkjöps- och försälgningsprisen af Stockar och Bräder, äro sådane, som wid näst förenämde Säg: och sker utförsslen af tilwäcker- [220] ningen, antingen på *Abo* eller *Stockholm*.

Aminne-Såg; anlagd utan tilstånd, med 1. Ram och 10. blad, på frälsse-Säterijs grund; icke långt ifrån Saltsjön; går hela Året igenom; har Stockar af Säterijets egen Skog; och tilwäcker Bräder, både til husbehof och *Salu*; men som ännu ej afgjort är, huruvida denne Säg får blifwa ståndande; så har then samme icke heller här tils kommit at undergå Skattläggning.

Antskog Järn-Bruks Enbladige och oskattlagde Säg, på frälsseSäterijs grund inrättad; Säger allenast til husbehof för *Antskog* och *Fischars* Bruk, jämte flere, Bruksägaren tilhörige lägenheter: och får Stockar af egen frälsse-Skog, hwarest derpå skall wara nog tilgång.

[221] *Gennäs*, å Säterijs grund anlagde Enbladige Sägqwarn, som ännu ej heller undergått Skattläggning; får Stockar af egen frälsse-Skog och Säger, allenast Höst och wår, til husbehof.

Grabskog Enbladige Säg å frälsse-grund upsatt; Säger endast någre weckor höst och wår til husbehof, för Sägägarnes innehafwande *Skogby* och *Billnäs* Bruk, med de derunder hörande Hemman, får sitt Timmer dels af egen Skog och dels til köps af 2^{ne} Crono-Heimän En half mil derifrån.

Wästerby Rusthålds Säg, oskattlagd; består af 1. Ram och 10. blad, går allenast Höst och wår; tilwäcker ohngefähr 200. tolfter Bräder Årligen; som mäst [222] försäljas, utom hwad til husbehof behöfwes. Stockarne tagas från *Pojo* och *Karis* Skären.

Karis Sockn.

Swartå Bruks Säg-Qwarn, på Skattegrund med 1. Ram och 10. blad inrättad; Säger til husbehof, samt 3. å 400. tolfter til *Salu*. Stockarne hemtas Siöledes på 2, 3 å 4. mil wäg, från *Wichtis-* och *Lojo*-Soknar: skolande Jnkiöpspriset wara 1. öre S^{mt} för hwar Aln. Bräderne til

Saltsjön och *Lastadie*platzen nedkiörde, försäljas til 9, 10 à 12. d^r tolf-ten, alt efter theas godhet och längd: Hwad i Orten ej åtgår, öfwer-sändes sedan til *Stockholm*: och så wida denne Säg, utan tilstånd blifwit inrättad, samt ännu ej undergått Skattläggning; hafwa wederbörande blifwit stäldte under laga [223] tital, för slik idkad oloflig Bräd-Sågning, hwarom i första *Puncten* härförut redan förmält är.

Ingå Sockn.

Wahrs-Sägwärck, oskattlagdt, å *Bällstad* Säterijs ägor inrättadt, med 1. Ram och 9. blad; går allenast om wahren, och Sagar til gårdens behof, men ej til Salu; Stockarne fås af Säterijets egen Skog och ifrån *Dalkars* frälsse, samt *Swartbäck*, *Slipars*, *Torsiö*- och *Trångsunds-Krono*-heman.

Fagerwijks Bruks-Säg-Qwarn, oskattlagd, med 7. blad inrättad; kan i brist af watten ej tilwärecka mera än någre och 20. tolfter Bräder Åhrligen til Brukets egit behof, och sägar thessutom 20. tolfter til Bälgwärck: Stockarne fås ifrån sidstnämde Byars ägor; och komma, med försslen, at kosta wid Sågen 13. öre S^{rmt} stycket.

Wid thetta fall har ock [224] *Raseborgs* Öfwerste-Säte tilförene haft ne Säg, som äfwen warit skattlagd; men then samme är nu mera aldeles förfallen och öde.

Jag har wäl anmodat domhafwanden i förenämde *Raseborgs Östra*-och *Wästra-Härader*, at behörigen Skattlägga de SägQwarnar som woro af den beskaffenhet, at de borde undergå Skatt, men ännu har sådant af honom icke blifwit wärckstäldt.

Öfre Hollola Härad.

Sedan en del af thetta Härad blifwit til *Sawolax* och *Kymmenegårds* län, efter Hans Maj^{ts} Nädigste förordnande, afskilgd; finnes therstä-des nu mera, hwarcken å frälsse- Crono- eller Skatte-grund, någon Sägqwarn; som ehuru ock någon lägenhet, samt tilräckelige Stockar thertil [225] torde finnas, ej heller hädanefter, med någon båtnad och fördel, kan inrättas; så länge ingen Öppning eller durchfart gifwes, hwarigenom Bräderne kunde ned *transporteras* och til andre orter afsättjas.

*Nedre Hollola Härad
och Wånå Sockn.*

Pattiskoski Twåbladige Säg, är År 1731. af fyra Krono-Hemmans Innehafware i *Miemala* By och *Wånå* Sockn upsatt, til husbehof. At *conserwera* egen Skog, hafwa Sägwärcks-interessenterne uphandlat Stockar 6. Alnar långa; ehuru 13. å 14. Alnars Bräder i anseende til wärckets inrättning där kunde skiäras för 16. 24. och 30 öre kop^{rnt} stycket, dels af närliggande Crono, men til mästa delen af frälsse-Skogar: Sågen står inwid 2^{ne} Miöl Qwarnar, och [226] betjänar sig af en dam med them; går allenast höst och währ då högt watten är; men sällan den öfrige tiden af året: kunnande mot 100. tolfter Bräder derstädes Årligen tilwärcas; som mäst til Cronans behof i *Tawastehus* Stad warda föryttrade.

Harfwiala Säg, för 3. År sedan inrättad uppå frälssegårdens egne ägor, hwarifrån then äfwen tager Stockar: Sågar endast Höst och währ til husbehof.

*Öfre Säxmäki Härad
Sahalax Sockn.*

Å. *Hapaniemi* Crono-Säterij-Rusthålds ägor, är en Säg med 1. blad inrättad, hwilcken endast nyttjas til Rusthällets enskildte behof, och går någon liten tid [227] höst och währ, då mycket flödwatten infaller: skolande wäl i bemälte Härad, samt enkannerligen uti the fyra öfwersta Soknarne, nog forssar och tiänlige Strömfall gifwas, där Sägqwarnar kunde inrättas; men i anseende thertil, at intet tilfälle är til utförssel och Brädernes afsättning, hafwa Jnnewånarne, nu så länge, ej heller winlagt sig om slike Wärcks anläggande.

Uti hela *Nedre Säxmäki* Härad finnes ej heller flere än 2^{ne} Sägqwarnar, neml. ena på

Mustiala-Ladugård i *Tammela* Sockn, med 1. blad; går allenast währ-tiden; och Sågar til husbehof, den 2^{dra} på

Iockis frälsse-gårds ägor i samme Sockn; med 8. blad inrättad; går äfwen [228] endast om wahren; och Sågar til husbehof, samt något til *Salu*; får sine Stockar af Gårdsens egne och the therunder lydande frälsse-Hemmans Skogar: Blifwande den delen Bräder som kan säljas, med nog dryg förslo-lön, nedskaffad til Åbo-Stad.

Om detta wärcks *Fournerande* med mera Stockar ifrån de der i kring

belägne Krono- och Skatte-Skogar, har nuwarande ägaren *Capitainen* wid *Abo* läns *Infanterie R: I: Jägerhorn* hos mig anhållit; hwilcket jag hos Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Höglofl. Cammar*Collegium* anmält.

4:o. *SåckerBruk* finnas icke här i Höfdinge-dömet. Öfwerste*Lieutenanten* och Riddaren *Ramsay*, har [229] wäl år 1747. ansökt få inrätta sådant wid dess gård, *Jackarby* i *Borgå* Härad; och ehuru han, sedan wederbörande blifwit deröfwer hörde, och deras utlåtande aflemnadt, ännu icke lärar, å behörig ort, hunnit dertil erhålla tilstånd: Så tyckes dock *Såcker-Bruk* här i Länet wara ganska nödigt, til at förekomma och afhielpa den brist- och dyrhet på *Såcker* härstädes, enkannerligen Winter-tiden, plägar wara, hafwande jag förmärckt, at så wäl *Borgerskapet* här i *Helsingfors*, som en del Ståndspersoner på landet, för sådan Jnrättning nog äro hugade.

5:o. Hwarcken *Oljeslagerier* eller

6:o *Såpesiuderier* äro här inrättade; änskiönt Rå-ämnen til Lijn-Oljan, såsom Lijn- och Hampe-frö, samt til allehanda [230] andre slags Oljor af Gran-, Tall och En-Kådar jämte Rof-frö, här å Orten nogsamt skulle gifwas; om någon endast ägde tilräckelig kundskap derom, huru Jnrättningen bör ske.

7:o. *Pappers-Bruk* gifwas härstädes ej heller; Och ehuru Bruks-Bokhållaren *Anders Ernst Mosberg* giordt ansökning om tilstånd, at uppå *Thomasböhle* krono-Hemmans ägor i *Pojo* Sokn, få anlägga slikt *Bruk*; hwaröfwer wederbörande Städer jämwäl redan äro hörde, och deras utlåtande, jämte betänckande, til Höglofl. Kongl. *Commerce-Collegium*, för flere År sedan, insände blifwit; så har dock härmed ej vidare kommit: utan beror detta mål ännu [231] på Högwälbemälte Kongl. *Collegii* utslag.

8:o. *Äwijks Glas-Bruk*, med behörigt *Privilegio* af *Cancellisten Jacob Reinhold Depong*, på Skattegrund inrättadt, samt uti *Sillanpää* By, *Somerå* Sokn och *Tawastehus*-län belägit: skall, efter Häradsfogdens inkomne Berättelse, nu wara i någorlunda godt stånd; bestående sielfwa Glas-hyttan af 3. uggnar; utaf hwilka 2^{ne} sedan sidsta Riksdag blifwit upförde: Sex wärckstäder, hwaruti arbetet drifwes af 2^{ne} utlärde Gesäller, 2^{ne} lärlingar och 1. *permitterad* Tysk Soldat af *Cronhielmske* Regimentet jämte flere antagne Arbetskarlar. Wid detta *Bruk* tilwärcas fönster-glas, *Bouteiller*, större och mindre, [232] hwitt, grönt och brunt-glas, til allehanda nödige och mäst brukelige sorter: warande wäl hos mig ej så noga upgifwit, til huru stor *quantité* berörde tilwärcning

egenteligen kunnat sig om Året bestiga; men så berättar doch Härads-Fogden, at ägaren torde Årligen afsätta *effecterne* för 15, 18 à 20000de dahler och deröfwer, alt som Glasuggnarne haft bestånd; utan at de ofta behöft nederrifwas och å nya uppsättjas; och *Materialierne* warit tilräckelige; Arbetarne ägt hälssa, samt wäderleken wist sig fogelig.

9:o. *Krut-Bruk* finnes nu icke här i länet; men i fordna tider skall et sådant warit wid *Thomasböhle*; ther [233] Bokhållaren *Mosberg* ärnat anlägga PappersBruk.

10:o. J anledning af Kongl. *CommerceCollegii* skrifwelse, under d. 4 April 1750. har jag wäl sökt upmuntra Länets Inbyggare, at wara omtänckte och sorgfällige om PåtaskaBränneriers anläggan och idkande; men dels i brist af tilräckelig kundskap och underwisning, huru och på hwad sätt sagde werk böra inrättas och med tilwerknin-garne omgås, dels ock, at landtmannen icke har tilräckeligt Folk, som i från Åkerbruket kunde umbäras; har sådant doch ännu ei wunnit fullbordan, ehuru nog ämnen kunde fås, och tilfällen till slike Jnrätt-ningar gifwas, i anseende så wäl til ymnigheten af Löv-Trän och annan dylik skog, särdeles längre up i landet, som de på skogarne allestädes warande ansenlige windfällen.

[241]¹ VIII. §. *Om Handelen och Siöfarten samt Länets producter.*

1755 d. 10 Decemb. remitterad till Commerce Utskottet.

1:o. Allmogen i Skären, hafwa til en stor del tilförene idkat Siöfart på *Reval* och Lifländske sidan med färsk fisk och Humla samt *victualie* waror: men med Fiskens öfwerförande har den nu mera i underdånigste följe af Eders Kongl. May^{ts} nådigste befallning uphördt.

Och afsätta LandsBoerne nu merendels til *Stockholm* deras afwel, som jemte *victualier* och Humbla samt Läroft och SlaktCreatur mäst består af wed Bräder och Tiära.

Uti Borgo Härad finnes nu för tiden 2^{ne} skutor och 1. Jagt: Uti *Raseborgs* Östra Härad 9 Skutor och i Wästra [242] Häradet 31. stycken större och mindre Skutor, Hwarmed slik *Seglation* idkas: Och som genom den ifrån sistnemde Härad fälde och bortförde weden Skogarne nog

¹ Sivunumerot 234—240 puuttuvat. — 234—240 saknas i pagineringen.

tykts blifwa medtagne: Hwaröfwer wid Jordransakningen derstädes [243] mycken klagan blifwit förd: Så har jag, til förekommande af Skogens skadelige ödande, wäl beordrat Crono-fogden, at Årligen utsyna för hwarje Hemman wiss Skog til wedhygge; deröfwer wederbörande ej borde få skrida, men frucktar dock at ehuru alfwarsam tillsyn derpå hålles, Skogen likwäl torde så medtagas, at then, för framtiden, blifwer här å orten otilräckelig. — Hwarföre, och emedan genom ofwanrörde *Bond-Seglations-frihet*, thessutom gifwes tilfälle, til hwarjehanda undersele med Handels idkande, af Tobak och Kiöpmanna-wahror; dem Junnewårnarne, när de försåldt sine wahror, hemta ifrån *Stockholm*, och sedan sin emellan på landet föryttra; ej [244] til at förtiga, det flere tjänste-hion blifwa, utaf länet, på deras fartyg, bort*practicerade*; til saknad både för Städerne, Bruken och HemmansÅboerne; ty hemställles i underdånighet til Eders Kongl Maj^{ts} Allernådigste godtfinnande, om ej någon ytterligare författning kunde ske, hwarigenom then af Allmogen härtil brukade frija *Seglationen*, kunde på något sätt *inskräncas*; ej allena til Skogens *conservation*; utan ock til hämmande af oloflig landthandel, samt annat sielfswäld.

Jn til 1746, ägde denne *Helsingfors Stad* ej något fartyg, hwarmed den utrikes-Handelen idkas kunde; utan woro de handlande allenast deltagare uti et Skepp. [245] som gick för Borgerskapets räkning i *Louise*: hwilcket om hösten 1749. hade then olyckan at stranda wid inloppet til sidstnämde Stad; då det hemkom med full laddning af Salt, Wijner och *Specerier*.

Samma År 1746. sammansatte sig derföre åtskillige af denne Stads handlande, och begynte bygga en Spaniefarare, om 200. lästers drägt, hwilcken, om hösten året¹ derpå, 1747, blef färdig, och om Sommaren 1748 afgick til *Spanien* efter Salt, Wijner och annat mera; hwarifrån han Året derpå hemkom; och har sedermera äfwen giordt 3^{ne} lycklige Resor.

Utom berörde *Spaniefarare*, hafwer denne Stad nu, et *Galleoth-Skepp* om 90. lästers drägt; En kreijare, om 65 läster, och 4. Jagter [246] tilsamman af 176. lästers drägt; förutan Skutor och mindre fartyg; samt Ett förledit år, wid *Porckala* Strandat stort Ek-Skepp, som en del denne Stads Borgerskap, jämte någre handlande ifrån *Åbo*, på skedd *Auction*, tilsamman köpt: stående sagde Skepp nu under *reparation*; och lærer nästa Sommar kunna gå ut.

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Handelen med utländningen, skall eljest för denne Stad, sedan sidsta Riksdag, anseenligen *aftagit*; ty ehuruwäl en myckenhet af allehanda slags wahrer, under berörde tid, enligt Tull-*specialerne* utifrån inkommit, och äfwen til större *quantité* härifrån utskeppade blifwit, än til-förene, skall doch en sådan Jn- [247] och utförssel merendels skedt, genom *Stockholms-* och andre Städens Borgerskap, hwilcka, denne Stads Handlande til förfång, skola fått, både til Crono-förråds*Magazinerne* och fästnings-Byggnaden, giöra de förnämste och mäst lönande lefwerrantzerne.

Sådant lærer äfwen af följande omständigheter kunna slutas.

Åhr 1752. äro ifrån utländske Orter hitkomne, 24 Swänska och 7. utländska fartyg: Hwaremot, samme År härifrån utgått 32. Swenske och 7. utländske fartyg.

1753. hafwa utrikes ifrån anländt, 43. Swenska, och 4. utländske fartyg; deremot 48. Swenska och 4. utländske Skepp blifwit utfärdade.

1754. äro 29. Swenska och 10 utländska fartyg inkomne; [248] hwaremot utgått 31. Swenske och 9. utländska.

The *producter* eller wahrer som härifrån blifwit utskeppade, bestå af Stång-järn, Stål, järn-Grytor, Järn-plåtar, Järn-Brygglood, Järn-Skrot, *diverse* Järn-Smide; tiära, Bräder och Murtegel; jämte Humbla: bestigande sig, efter det i Tull*Taxan* å sagde wahrer satte wärdet, för alle trij Åren til en *Summa* af 54499. dahl^r 9 $\frac{2}{3}$ öre *S^{rmt}*.

Wahrerne som utifrån åter inkommit, bestå af Råg; Malt, hafra, Ärtor, allehanda Gryn; hwetmiöl, Smör, Ost, Saltkiött, fläsk, Stockfisk, Gråsidor, Rotschier, Rundfisk, Sill, Wijn och Brännnewijn; lijn och lijn-frö, jämte hampa; Stenkåhl, tiära, [249] Bräder, Tobaksblader, Papper samt *Specerier*: Och utgiöra enligt det, i Tull*Taxan* uptagne wärdet, en *Summa* af 323277. d^r 18 $\frac{2}{3}$ öre Silf^{rmt}, samt således inemot Sex gånger högre, än de härifrån utskeppade wahrerne kostat.

När *exporterne* äro så otilräckelige, at femb delar af de utifrån inkomne waror måste ersättas med redbara penningar; så är lätt at sluta, huru litet denne Stad någonsin kan winna upkomst och förkofring.

Bristen på *producter* at afskeppa til utrikes orter, lærer blifwa för denne Stad ännu alt större; medan icke allenast mäst alle här i länet fallande Säg-Bräder, utan ock största delen af det här i länet tilwärekade Järnet, jämte [250] wed och tiära går på Stockholm; och det som deraf sedan öfrigt kan wara, til fästningsByggnaden Ärligen borttages: warande ingen durchfart i landet: hwarigenom nödige *retour*-wahrer

kunde ifrån *Tawastländske* Orterne erhållas: Hwarföre jag wid detta tillfälle underdånigst hemställer, om ej then länge sedan ämnade öppningen genom *Päjändä-Sjön*, omsider kunde ställas i wärcket; samt någon utwäg gifwas, at förmå Bruksägarene til at häldre aflåta sitt Järn til denne Stadzens handlande, än föra det öfwer til *Stockholm*; på det Borgerskapet måtte kunna hafwa någon mera tilgång på *retour-wahror* åt de främmande.

[251] Hwad beträffar åter then *Jnländske Handelen*, så har den, för denne Stad, i de framflutne Åren icke heller warit synnerligen gagnande; medan Borgerskapet, skola¹ ganska litet fått hugna sig af de lefwarrantzer af *Materialier* och annat, som desse förflutne åren til fästningsbyggnaden skedt; utan skola¹ de til största delen gåt igenom andres händer, hwarförutan en hop af de, wid fästnings-Byggnaden warande Soldater, som oftast undfå *permission* at resa ut på landet, och up handla af allmogen, både talg, smör och Slacktboskap; Hwarjämte then så öfverflödigt brukade Bonde-Seglationen warit denne Stad uti dess Handel och upkomst til stort hinder: och så länge then oinskränckt [252] får idkas; samt *marquetentare* af Befählhafwarne öfwer *Milicen*, på landet utskickas, såsom berördt är, til allehanda *virtualiers* upkiöpande, lærer *Helsingfors* Stad, uti sin handelsrörelse ej hafwa at förwänta önskad upkomst, eller kunna bringas i särdeles godt stånd: rönande jag dageligen, wid *Executionswärrcket*, huru en del af Borgerskapet i deras handels-rörelse aftaga och af sig komma; ehuru deras antal, sedan sidsta Riksdag, blifwit til 60. stycken föröcktt.

Det af Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommerceCollegium* til underdånigste efterlefnad af Kongl. Maj^{ts} Nådige Befallning, utfärdade förordnande, angå- [253] ende *Handels-Separationen*; har jag wäl på alt sätt sökt få härstädes i stånd; men sådant doch ännu icke kunnat såsom wederbordt til wäga bringa; i synnerhet, sedan wid sednaste Riksdag Borgerskapet härutinnan någon mera frihet blifwit lemnad.

Borgå Stad äger nu ej mera än Tijo *fartyg*; sedan flere af dem, wid thet År 1752. om Hösten stegne owanlige flödwattnet, och starck Stormwäder, gingo förlorade.

Dess Siöfart består derutinnan, at det Handlande Borgerskapet, Sommar-tiderna, ifrån *Stockholm* och andre Orter, förese sig med wahror, som för landets Jnne- [254] wånare äro nödige, såsom Salt, Järn, Ståhl, Tobak samt hwarjehanda Aln-gods, jämte *Specerier*.

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Om Sommaren har denne Staden ingen särdeles tilförssel ifrån lands-
orterne; men winter-tiden föres dijt af Allmogen, i *Carelen*, *Sawolax*,
Tawastland och *Nyland*, allehanda Pund-wahror; såsom Talg, Smör,
Lijn och Hampa, Humbla, fläsk och kött; jämwäl Spannemål af alle-
handa slag; Hwaraf Rågen til mästa delen blifwer förmalad til packmiöl,
hwilcket, jämte kornet och *victualie* wahrorne, samt fijnnare och gröfre
lärofter, som öfwer 100000 Ahlnar Åhrligen, där och [255] på lands-
byggden wäfwes, utskeppas til *Stockholm*; äfwen som ock en anseelig
myckenhet *Buldan*, som där tilwärcas, aflåtes til Regementerne och
andre behof. Hafwande jämwäl Borgerskapet, desse förflutne Åren,
anseenlige *Partier* Spannemål och Miöl jämte Smör, til den härwarande
Milicens behof, åt Kongl. Maj^t och Cronan försåldt; och kunna de,
dertil med, giöra sig gagn genom försälgningen af den tobak som i
Staden Spinnas.

Tiära kommer äfwen i någon myckenhet til *Borgå* Stad, som sedan
föryttras antingen til *Louise* eller *Helsingfors*.

Handelen med All- [256] mogen och landets Innewånare är eljest långt
fördelacktigare för *Borgå* än *Helsingfors*; i anseende dertil, at först-
nämde Stad ligger för landtmannen ganska läglig; men deremot *Hel-
singfors* mera afsides; Hwarföre ock denne Stad altid måst gifwa mera
på alle wahror, än *Borgå*-boerne och andre Städer, ehuru de Handlande
här i *Helsingfors* stundom kunnat aflåta Saltet för bättre kiöp.

Utaf de, i *Borgå* Stad, mot 300. warande Borgare, äro 10. stycken
Handlande utsedde at umgås med Alnegods, eller *Manufactur*-wahrors
afsättjande, och 4. med *Specerie*-Handelen, i anledning af Kongl.
CommerceCollegii skrifwelse under d. 6. augusti 1750.

Dessutom äro ock i [257] bemälte Stad, 120. stycken mindre Hand-
lande eller Borgare som drifwa sin köpenskap med Salt, Tobak, Ståhl
och Järn, samt mat-wahror: warande alle the öfrige Handtwärcare;
fohrmän til lands och Siöss, samt Timmer- och Arbets-karlar.

Med sine ofwannämde 10. fartyg, går det Handlande Borgerskapet på
Stockholm, trij, men mäst 2^{ne} gånger om Åhret, och afsätter där, miöl,
Spannemål samt *victualie*-Persedlar, såsom här förut redan sagt är:
kunnande jag i underdånighet försäkra, at detta Borgerskap, i följe
af *Privilegier* och Kongl. Förordningar, idka sin näring och rörelse med
den flit och idoghet, som tilfälle för dem [258] någonsin gifwes.

Staden *Ekenäs*, som wid sednaste Riksdag erhöit egen Borgmästare,
drifwer sin handel mäst på *Stockholm*, med allehanda *victualier*, såsom:

sammanmalit Rågmöl, humbla, Salt-grönt kött, och Boskaps-Creatur, hwilcka wahror Borgerskapet, med mycket beswär upkiöpa, i anseende til de deromkring liggande många JärnBruk och andre wärck: Och som de derföre, ej altid kunna hafwa tilräckelige wahror, til öfwerförssel med sine 12. stycken små fartyg; så uphandla de af den omkring liggande Skäre-Allmogen en myckenhet Biörck- och Ahl-wed, den de sedan [259] öfwerföra til *Stockholm*, jämte Näfwer och Pump-Stockar: Blifwande deremot, ifrån *Stockholm*, til Jnnewånarnes förnödenhet afhemt, Salt, Tobak, wijner och *Specerier*, jämte allehanda slags kram, kläden, ylletyger och tryckta lärofter, med mera; hwarjämte en del fartyg löpa ifrån *Stockholm* til *Malmgrufworne* deromkring, och intaga därstädes last af Järn-malm; then the, emot fragt hemta til Bruken i *Nyland*: Hafwande ock, i the sednare Åren, någre af denne Stadsens fartyg blifwit emot hyra nytjade wid fästningsbyggnaden.

Tawastehus Stads Handelsrörelse är icke sär- [260] deles stor; i anseende til det ringa antal Borgerskap derstädes finnes; hwilcket deraf härrör, at bemälte Borgerskap ej ännu fått weta stället, dijt Staden, efter Nädig Befallning kommer at flyttas; Hwarföre the nu äfwen i medlertid ganska litet kunna bry sig om husbyggnaden; ej heller med någon båtnad utwidga och förbättra sin handel och näring; särdeles, så länge jämwäl *ingen durchfart i landet gifwes*, til utförssel af hwad de hade tilfälle af Allmogen och Jnnewånarne sig at tilhandla; doch upkiöpa Borgerskapet af landtmannen, Spannemål, Lijn, hampa och *victualie*-Wahrer til egit behof, samt [261] något til *Salu*. Tobak, Salt, Järn, *Specerier* och Ahlnegods jämte flere köpmannawahrer, taga de mäst ifrån *Åbo* efter gammal wana; Hwaraf landtboerne der omkring sedan få köpa til theas behof.

2:o. Detta länets förnämsta *producter* äro: Spannemål, hwilcken malen til Möl, til stor del utföres; jämwäl allehanda slags *victualie*-wahrer: såsom: Smör, Talg, Kött, fläsk, fisk, humbla, Boskap och SlacktCreatur, samt andre nödige warer; som: lijn, hampa, lärofter, wed, Näfwer, Bast, Hudar, Bräder, tiära, Järn, Järnplåtar och Grytor etc: etc:

Sedan Glasbruket i *Somerå* kommit i gång, föres äfwen härifrån länet til *Åbo* och *Louise*, allehan- [262] da slags Glas. Saltpettern skickas öfwer til *Stockholm*; Så utskeppas ock stundom til *Reval*, *Narva* och *Friedrichshamn*, Mur- och Taktegel: Deremot behöfwer detta Höfdingedömme ifrån andre orter, allehanda Alne-gods, *Specerier*, Wijner,

Tobak, Salt och läder: Hafwande äfwen desse tider, i anseende til den nu påstående fästnings-Byggnaden, anseelige *Partier* Malt och fläsk, samt allehanda Salt- och torr-fisk, jämte flere *wictualie*-persedlar blifwit hit bragte.

Jfrån *Reval* inhemtas Lijn-Hampe-frö, med Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste tilstädjelse [263] jämte någon del honing til landets förnödenhet.

J desse förflutne Åren och i synnerhet i denne winter, har ock ifrån Ryska sidan landvägen inkommit läroft, lijn, hampa, honing, pälsar, *Caviar*, Bolsterwahr, garn, Wax, wantar, Juft, Pepparrot, rödlök och annat mera, som kiöpRyssar och fohrmän ifrån *Friedrichshamn* med sig hitbragt, och nu til en, nu åter til någon annan af Borgerskapet lemnat, med Berättelse, at sådant icke woro för deras egen Räkning, utan införskrifwit af den, som warorne här emottager.

IX: §: *Om Manufacturer, Fabriquer och Handtwärckerijer.*

1755 d. 10. Decemb. remitterad till Commerce Utskottet.

1:o. Jnge *Manufacturier*, hafwa hit intils hwarcken i [264] Städerne eller på landet uti detta Höfdinge-döme blifwit anlagde; men en *Tobaks-Fabrique* är här i Staden, År 1744. inrättad, med Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommerceCollegii* tilstånd; som drifwes, under *interessent-skap* af någre Handlande, med 3. Bord och lika många Prässar: bestående Arbetarne derwid, af. Wärckmästare, 2. Gesäller, 1. Rullare, 12. Gåssar och 2. arbetskarlar: Denne *Fabrique* har, sedan sidsta Riksdag, anseentligen förkofrat sig: Och tilwärcikas derwid nu både Tiock och smal prässad tobak, til den fullkommeliga godhet, at om *Interessenterne* fingo [265] *Exportations-præmium*, eller återställning af de afgifter som för Tobaks-blader wid införsslen från utrikes orter betalas, så kunde de altid med fördel sälja¹ deras tobak, i Ryska hamnarne för Holländsk. Sielfwa *Quantiten* af tilwärcningen, har de framflutne trij åren icke warit lika; men efter et tagit *medium* stiger den för hwarje År ohngefähr til 37217. Skålpund; hafwande dertil, af Jnrikes blader, blifwit anwände, År 1752, 4700. Rd Åhr 1753. 4009 Rd och Åhr 1754.

¹ Alkutekstissä ollut »försälja.» — Ändrat från »försälja».

16176:℥^d. Den öfrige tilwärcnkningen har således, i brist på egne Blader måst ske af Holländske.

Med den andre Tobaks*Fabriquen* här i Staden, hwarom min, 1751. Års underdå- [266] nige *relation* förmåler, och til hwilckens inrättande Handelsmannen *Petter Törneman* redan 1746. erhållit behörigt *Privilegium*, är ännu ingen början giord.

Uti *Borgå* Stad finnes twänne *Fabriquer* nemligen 1. Tobaks och 1. Buldans.

Den förre, eller Tobaks*Fabriquen*, anlagd i *Septembr.* månad år 1744. med behörigt *Privilegio* af d. 22 *Maji* samma år, är i full gång, och drifwes, utaf Sex *interessenter*, med 2^{ne} Bord, warande Arbetarne derpå 1. tobaksSpinnare och 8. Gässar. Åhrliga tilwärcnkningen sker til största delen, af Holländske Tobaks-blader, och stiger til 50. à 60000de Skålpund.

Buldans*Fabriquen* som äfwen 1744. blifwit anlagd, men först år 1752, med *Privilegium* behugnad, drifwes utaf tre *Interessenter*, med 18. Stolar: warande Arbetarne therwid, 1. Mästare och 18 Gesäller: och tilwärckas derstädes Åhrligen Buldan til 25. à 30000de Alnar; Hwar til *Rudematerien*, eller Hampan, hemtas ifrån *Tawastland*, och til någon del äfwen ifrån *Carelen* och *Sawolax*:

Uti *Ekenäs* och *Tawastehus* finnas inga *Fabriquer* anlagde; Hwilcket, hwad *Tawastehus* i synnerhet angår, swårigen kunnat härtills åstadkommas, medan Borgerskapet, som thessutom är i nog fattigt [268] tilstånd, blifwit förbudne at sedan Staden för Sexton År tillbaka, af en olyckelig wådEld i aska lades, vidare bygga å thet förre stället; Hwarjämte thet ock satt them i än större osäkerhet, at Eder Kongl. Maj^t 1752, i Näder befalt, det alle i Staden stående Hus, borde ifrån fästningen bortflyttas på 2. à 300. steg.

Borgerskapet i *Tawastehus* äro doch icke obenägne för nya, samt både det Allmänna och dem sielfwom gagnande Jnrättningar: Janseende hwar til the äfwen, enligt hwad min sednaste under- [267] dånige Berättelse innehåller, enhälligt åtagit sig at inrätta et *linnewäfwerij*; til hwars i stånd sättjande om något förskott tillika ansökt; så wida theras egit förråd, i början, ej skulle wara til alle behof derwid¹ tilräckeligt; Och har wäl samme theras ansökning blifwit, til Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste förordnande i underdånighet hemstald; Men som therå Nädigt

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

swar ännu ej följt; så wågar jag härigenom yttermera Eder Kongl. Maj^{ts} Nädigste godtfinnande underställa, om icke [270] bemälte Borgerskap til denne nyttige Jnrättnings befrämjande, i Nåder kunde bestås något förskott af *Manufactur-Fondsmedlen*; Hwarjämte, och emedan någon wiss plats icke ännu blifwit utsedd, derpå Jnnewånarne kunde bygga, ty och på det Eder Kongl. Maj^t och landet, af *Tawastehus* Stad, må kunna hafwa den nytta som med Städers Jnrättande påsyftas; hemställer jag, jämwäl wid detta tilfälle, Allerunderdånigst; om icke berörde Plats med första kunde för Staden [271] blifwa utsedd; hälst Borgerskapet, nu imedlertid, och så länge slik osäkerhet för dem är om wist ställe at bo uppå, ganska litet kunna bringas at widtaga någre nyttige handlingar.

2:o. Hwad sedan *Handtwärckerijerne* i detta läns Städer angår; så hafwa the, sedan sidsta Riksdag, nog tilwuxit: och ehuru inge flere Handtwärckare, än Skräddare, Skomakare, Snickare och lijnwäfware hafwa här i *Helsingfors* sine egne Skrän och Embetesgillen, likmätigt theras af Eder Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommerceCollegio* undfångne *Privilegier*; så äro här doch [272] Mästare af allehanda *Professioner*, som förenat sig med andre Jnrikes Städers Embeten; Nemblⁿ.

1. Guldsmid
2. Hattmakare med hwar sin lärGåsse.
1. *Peruquemakare*
1. Swärdfägare med En lärling,
1. Giördelmakare med 1. Gesäll och 2^{ne} lärlingar.
1. Målare med 1. Gesäll och lärGåsse.
1. Körsnär med en gässe,
1. Färgare som äfwen trycker läroft.
1. Kopparslagare.
1. Bläckslagare.
1. Plåtslagare.
1. Knappmakare
1. BokBindare med Gesäll,
9. Skräddare; föresedde stundom med flere och i bland mindre antal Gesäller och Gåssar.
- [273] 13. Skomakare, likaledes
6. Snickare.
20. Timmermän

- 2. Swarfware
- 1. Tunbindare
- 2. Garfware.
- 1. *Carduans*-makare.
- 7. Lijnwäfware.
- 1. Kakelugns-makare.
- 1. Spår-makare
- 1. PistolSmed.
- 1. Hofslagare.
- 4. GrofSmeder.
- 2. Glasmästare-wärckstäder, som underhålles af Enckor.
- 2. Sadelmakare.
- 2^{ne} Bagare
- 1. Repslagare, och
- 6. Slacktare.

Uti Borgå äro åter

- 1. Guld-Smed.
- 6. Skräddare.
- 6. Skomakare.
- [274] 7. Swarfware.
- 1. Bokbindare
- 2^{ne} Glasmästare.
- 2^{ne} Snickare
- 2. Garfware
- 2. Sämskmakare
- 1. *Peruque*-makare
- 1. Hattmakare
- 2. Sadelmakare
- 1. Klensmed.
- 2. Grofsmeder.
- 1. Kopparslagare
- 1. Repslagare
- 1. Färgare
- 1. Målare
- 1. Murmästare
- 1. Kruk-makare

37. stycken Lijn- och Drällwäfware som drifwa sitt arbete med 200de wäfstolar.

1. *Dammast-dräll-wäfware*:

1. Tryckare på siden och läroft samt Bildthuggare.

[275] *I Ekenäs*

- 1. Guld-Smed
- 1. Målare
- 1. Glas-mästare
- 1. Snickare
- 1. Swarfware
- 6. Skräddare
- 1. Garfware
- 3. Klen-Smeder
- 3. Lijn-wäfware
- 1. Byggmästare
- 4. Timmermenn
- 1. Tunbindare
- 1. Murmästare.

I Tawastehus

- 1. Swärdfägare
- 2. Skräddare
- 4. Skomakare
- 5. Lijn-wäfware; af hwilcka 2^{ne} äfwen wäfwä dräll.
- 1. Sadelmakare
- 1. Garfware
- 1. Sämskmakare

[276] 1. Glasmästare

- 1. Swarfware.
- 1. Murmästare och
- 2^{ne} GrofSmeder.

Af thesse Handtwäreckare hafwa alle, *Rudematerierne* inom länet; så när som på Guld-Smederne, Swärdfägarne, Koppar- och Plåtslagarne *Peruquemakarne*, samt Målarne och färgarne; Hwilcka dels ifrån *Stock-*

holm och dels ifrån andre Orter måste förese sig med hwad til deras Handtwärcks idkande erfordras.

Quantiteten af enhwars tilwäreckning och afsättning, kan icke så noga uppgifwas; emedan Handtwärckarne ej kunna an- [277] teckna alt det större och mindre arbete som de förfärdiga och efter hand förrätta.

Lijn, och *dräll-wäfwarne* som tillsammans uti detta läns Städer äro 53. Mästare förutan Gesäller och lärlingar; drifwa icke sitt Handtwärck af egne förlager; utan wäfwade af andres Garn, som til uparbetande ifrån Städerne och landsbyggden i en myckenhet til dem hemtas, både finnare och gröfre lärofter; samt i synnerhet uti *Borgå* Stad, allehanda slags dräll, *faconerade* tyger och Bälster-wahr.

Härutaf täcktes Eder Kongl. Maj^t Allernådigst förmärcka, huruledes Bor- [278] gerskapet i Städerne wäl budit til, at efter yttersta förmåga, sedan deras återkomst ifrån sidsta flyckten, förese sig med nödige handtwärckare; men så måste de ännu sakna åtskillige af dem, hwilcka jag altså antydt *Magistraterne* anskaffa.

Orsakerne hwarföre sådant ej ännu, efter önskan, kunnat ske; förmäler *Helsingfors Magistrat* skola härflyta, til en del, deraf; at sedan Eder Kongl. Maj^t, genom Bref under d. 17 *Octobr.* 1753. i Nader behagat tilstådja, de härstädes i *Garnizon* warande wärfda Regementen at *recruterade*, och uti Städerne wärfwa; hafwa [279] åtskillige Gesäller, när de af sine Mästare antingen för wårdslöshet, lättja eller liderlighet, blifwit straffade, dem til trots, strax antagit Soldat-tjänst wid något wärfwat Regimente: Och således öfwer gifwit thet Handtwärck, hwarmed han eljest i Staden hade kunnat göra nytta: til en del åter, har detta warit hinder, at då man sökt få någon af de saknade handtwärckare öfwertalte, at sättja sig här neder, hafwa de fordrat antingen dryga förlager, eller ock welat betinga sig eljest nog fördelacktige förmåner; hwilcka dock *Magistraterne* ej kunnat [280] dem bewilja; i anseende til Städernes *Cassors* slätta tilstånd; men som likwäl angelägenheten tyckts fordra, at så wäl skickelige Borgare, som Handtwärckare, måtte, igenom wisse dem Allernådigst förundte *Privilegier* och förmåner, warda låckade at sättja sig neder här i Städerne, och i synnerhet uti *Helsingfors*: så har jag detta, til Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste ompröfwan- och förordnande, uti min sednaste underdånige *Relation* anmärckt: och fördristar mig jämwäl sådant nu härmedelst i underdånighet förnya; hålst både Städernes och landets wälstånd, til en del, äfwen derpå beror, at nödige och pålitelige Handtwärckare

gifwas; Och derföre har jag jämwäl, til Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste godtfinnande underdånigst hemställa bordt, om ej någon ändring, uti then, de wärfwade Regementerne tillåtne *wärfningsfrijheten* här å Orten, kunde göras.

Genom omtalte min sednaste Riksdags-*Relation*, är Eder Kongl. Maj^t jämwäl i underdånighet hemställdt, om ej, wid alle *Borgares* och handtwärckares *antagande*, *Magistraterne* förut [282] borde inhemta wederbörande landshöfdings utlåtande och samtycke dertil, Hwileket landshöfdinge-*Instructionen* af år 1719. tyckes medgifwa: warande detta så mycket angelägnare, som oftast slike Borgare och Handtwärckare blifwit antagne, the ther fögo eller als intet gagn tilskyndat Staden, utan thensamme mera skadat, Hwarpå man, de sednare åren, haft beklagelige rön, af flere handlande här i Staden, som från andre orter hitkommit och fät blifwa Borgare; men, efter någon tid, *cederat Bonis*; Hwarigenom ej allena den Allmänna *Crediten* [283] nog kommit at lida, utan ock, sådane antagnes öfrige medbröder, at tryckas och känna mycken olägenhet: Och som Eder Kongl. Maj^t medelst Bref under d. 29 *Julii* 1752. i Näder behagat förklara, thet ägde jag, med *Magistraten*, utmunstra alle de Borgare, som för Staden funnos onyttige eller på något sätt skulle orsaka split och oroligheter emellan Stadsen Innewånare; så wågar Jag, wid detta tilfälle, yttermera Allerunderdånigst hemställa, om ej Eder Kongl. Maj^t jämwäl skulle Nådigs, tackas förordna, det hwar en som wille blifwa Borgare eller sätta sig ned til något [284] handtwärcks idkande i detta läns Städer, borde hos mig först, af *Magistraten* anmälas, och dertil godkännas.

X: §: *Om Hospitaler, Barn
Tucht- och Fattig-Huus.*

1755 d. 10. Dec. remitterad till Förordnings Utskottet.

Ett *Hospital* finnes uti detta län inrättadt $\frac{1}{2}$ mil härifrån wid den så kallade *Gamble Staden*; bestående det samme af nödige wånigrum; En liten kyrckja af träd; och hus för *Hospitals-Predikanten*, med mera.

J detta *Hospital* böra, efter Kongl. Maj^{ts} Allernådigste *Stat* af d. 29. *April* 1695. fiorton Siuka personer underhållas; Hwaribland, til underdånigste följe af Eders [285] Kongl. Maj^{ts}, sedan sidsta Riksdag

giorde Nådigste författning, hufwudswaga äfwen kunna intagas, och niuta både underhålle samt nödig skiötzel. Wid samme *Hospital* består en Präst, med 10. tunnor Spannemåls lön; och en Syssloman, med 40. d^r S^{mt} om Åhret; Hafwande Högstsalige Hans Kongl. Maj^t, *Konung Carl den XI^{te}* dertil, Årligen anslagit 100. tunnor Spannemål samt 137 d^r 16. öre S^{mt} i penningar: Och som den, för Prästen anslagne lönen synts nog knapp och ringa; så har man, til bättre understöd för honom, warit föranlåten, at *combinera* och sammanfoga Präst- och Sysslomans-Sysslan; samt dessutom, på det en skickelig man [286] til desse Sysslor måtte ernås, bestå honom en tilökning af 20: d^r S^{mt} Åhrligen: Hwar emot han ständigt bör wid *Hospitalet* bo och wara tilstådes.

Likaledes har man, i anseende til de nu i *Hospitalet* intagne många dårar och Barn, warit nödsakad at antaga en Betjänt, under namn af *Wachtmästare*, som¹ niuter 50 d^r S^{mt} i Årlig lön; såsom jag redan d. 23 *Maji* nästledit år haft den Nåden at i underdånighet berätta.

Utaf de trij hufwudswaga personer, som enligt min sednaste underdånigste Riksdags*Relation*, af detta *Hospitalets* medel blifwit [287] underhålda i *Siälö Hospital* uti *Åbo* län, niuta 2^{ne} ännu härifrån sagde underhåld. til 100. dahler S^{mt} Årligen. Och äro härstädes dessutom nu intagne 4ra stycken hufwudswaga Personer; nemligen en *Student* ifrån *Lowise*, och en Qwinsperson ifrån *Åbo* stift jämte en Karl ifrån *Kymmenegårds* län och en härifrån *Borgo* stad¹; såsom och trij stycken fattige: warande jämwäl, efter Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Befallning, genom Bref under d. 19. Junii 1753. åtskillige *Zigeuner*-Barn derstädes intagne; af hwilcka Siu stycken ännu lefwa, dem jag låtit kläda i lika dräkt med Barn-hus-Barnen i *Stockholm*: och skall jag vidare, om deras upfostran så föranstalta [288] som 6. § i Kongl. Stadgan af år 1642. om tiggerijers hämmande innehåller: niutande desse Barn nu imedlertid, $\frac{1}{2}$ *portion* om året; så at deras underhåld kan för hwardera ohngefähr bestiga sig til 30. d^r S^{mt}, förutan hwad kläderne komma at kosta: Dessutom är ock ifrån *Sweaborg* et Soldate-Barn om 8. Åhr intagit; hwarom jag, d. 22 *Ianuarii* sidstledne, i underdånighet berättadt. Eljest undfår äfwen en hustru, som har at bestyra så wäl om *Hospitals*-Hionens som Barnens skiötzel, 1. *portion* Åhrligen.

Hwad *Hospitalets* *Jn-* [289] *komster* beträffar; så ägde det, då jag

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

anlände hit til länet, År 1746, ingen redbar behåldning; undantagno en underdånig fordran hos Eder Kongl. Maj^t och Cronan, om 1607 d^r S^{rmt}, som Kongl. StatsContoiret af *Hospitals*-Medlen, under sednaste ofredstider *disponerat*: och om hwilckas ersättning jag hos Eder Kongl. Maj^t åtskillige gånger tilförene samt i synnerhet, genom Bref af d. 14 *Februarii* och 23. *Maji* 1754. i underdånighet anhållit; men medelst god och försigtig hushåldning, har man wunnit en besparing af fembtusende Sexhundrade fyratijo dahler 16. öre Silfwermynt; hwaraf [290] doch, enligt sidstleden Månads förslag, uti *Cassan* nu ej mera finnes än 151. d^r 27 $\frac{1}{2}$ öre Silfwermynt; warande de öfrige 548 d^r 20 $\frac{2}{3}$ öre d^{omt}, emot säker pant utlånte, på Ränta à 6. för hundra; deraf 5. *proCent* tilflyta Hospitalet, och den 6te länets Räntemästare, för beswäret wid redogiörelsen, samt länens och *Interessens* infordrande.

Förutan, redannämde medel, äger äfwen *Hospitalet* en behåldning af 157. tunnor Spannemål, hälften Råg och hälften korn; hwilcken Spannemål, til mästa delen, kommer at försäljas, och de derföre fallande penningar, på sätt som förberördt är, at utsättjas på *interesse*.

Härutaf lærer Eder Kongl. Maj^t i Näder tæc. [291] kas förmärcka, at ehwad omsorg man haft om *Hospitalsfondens* förökande, blifwa utgifterna deremot doch nog dryga; Hwarföre jag, wid detta tilfälle wågar i underdånighet återhemta mine förut gjorde underdånigste hemställningar, om ej Kongl. Stats-Contoiret kunde undfå Nädig antydelse, at låta ersätta *Hospitalet* the, under sidsta flyckten *disponerade* 1607. d^r S^{rmt} och samme medel, för *Hospitalets* Räkning, på Ränta uti Riksens Ständers *Banco* insättja; underkastande jag jämwäl; i all underdånighet yttermera Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste godtfinnande, om ej *Hospitalet* för då- [292] rars eller hufwudswaga Personers inlösen, hädanefter borde undfå, åtminstone 30. dahler Sifwermynt, medan desse förorsaka mera beswär och fordra flitigare skötzel än Siuke Personer; för hwilcka *Hospitalet* i början blifwit inrättadt.

Wid detta tilfälle wågar jag icke allenast förnya min förre underdånige hemställning, om ersättning för hwad *Zigeuner*-Barnen, efter Räckning, kommit *Hospitalet* at kosta; utan ock ytterligare i underdånighet anhålla, at *Hospitals*-Prästen, så wida dess beswär nu anseentligen blifwit ökt, både genom den skiötzel och wård- [293] nad, de intagne hufwudswaga, mera än andre *Hospitals*-Hion tarfwa, samt genom *Zigeunare*-Barnens underwisning, jämte annat mera, som under det honom äfwen updragne Sysslomanskap besörjas bör, måtte få til

Boställe nyttja, det länge sedan *projecterade* Hemmanet i *Skattmansby* och *Helsing Sokn*.

Barn- Tuckt- eller *fattig-hus*, hafwa hwarcken i förre eller sednare tider, warit här i länet inrättade; utan skiötas de fattige i Soknarne, på det sättet at Prästen och församblingens Äldsta gifwa them anwising på någon wiss *tract* eller Rote i Soknen, at där begära Allmosor: Hwarjämte sådane fattige [294] äfwen, af de wid hwarjehanda tilfällen inflytande fattigpenningar, som stå under *Pastorens* och Kyrekjöföreståndarnes *disposition*, på wisse tider om året få hielp och undsättning, så långt slike medel kunna föreslå: Och ehuru 32. §: uti Kongl. Stadgan af d. 26. Decembr. 1619. om Städernes *Administration* och upkomst, biuder, att Barnhus i Städerne böra inrättas; så hafwa döch *Magistraterne*, til hwilcka jag härom, bland andre *Oeconomie-mål*, giordt föreställningar, ännu ej kunnat bringas til slik skyldighets fullgörande: Och lära ej heller, hwarcken Städerne eller Jnnewånarne på landet, så snart som angelägenheten [295] fordrar, kunna, för deras oförmögenhet, åstadkomma sådane Jnrättningar.

Jag har derföre, samt i underdånigste följe af Eder Kongl. Maj^{ts} Nådigste Befallning, genom Bref under d. 10. April nästledit År. underdånigst hemställt, om ej alle *fattige* och usle *Barn*, hwilcka mist sine föräldrar och af sin Släkt ej heller hafwa någon som dem til upfostran emottaga kunde, finge intagas i *Hospitalet*, och wederbörande Jnnewånare förmås at til sådane Barns skiötzel och underhållande göra något sammanskott, åtminstone til Ett öre S^{rmt} om Åhret af hwarje Rök- eller Matlag [296] på landet, samt 2. öre d^{omt} i Städerne, som ohngefärligen skulle stiga til en *summa* af 300. d^r Silfwermynt: Och så wida Nådigt swar härå ännu ej följt; wågar jag härom nu i underdånighet yttermera anhålla.

För öfrigt beropar jag mig, hwad Jnrättningen af et Spinhus här å Orten beträffar, på hwad som uti föregående 5. §. i underdånighet anfördt är: och har thertil nu äfwen underdånigst lägga bordt; at ther Eder Kongl. Maj^t i Nåder funno godt, at låta här i länet något Spinhus inrätta, skulle derigenom många Medel för Cronan besparas, som nu imedlertid [297] och när de, til slikt hus dömde Qwinspersoner, blifwa til *Åbo* försände, måste til deras skiuts, och förtäring under wägen, användas.

XI: §: *Om Städernes-Staquetter, Åkrar,
jämte Nybyggnader, och andre oeconomiske
Inrättningar.*

1755 d. 10 Decemb: remitterad til Commerce Utskottet.

1:o *Uti Helsingfors* äro *Staquetterne*, efter gammalt, kring Staden wid mackt håldne; samt ej vidare ändrade, än hwartil fästnings-Byggnaden gifwit anledning: warande ock ¹ the til samme behof intagne *Stadsens Åkrar*, och hagar nu uti obrukbart tilstånd; men de öfrige som ligga utom *Stadsens Staquett* och tilsamman bestå af ohngefähr 100.de tunneland, blifwa nu som tilföre af *Stadsens Jnnewä-* [298] nare besädde, och til hwarjehanda nödtorfter nyttjade.

Utom nyssnämde, af *Fortificationen* intagne *Åkrar*, jämte en anseelig god Beteshaga, hafwa äfwen flere gårdsTomter för fästningswärckets anläggning, samt til byggnad af *publique* hus, Borgerskapet ifrångåt: Och sedan jag d. 20de *Iunii* nästl. åhr, i underdånighet anmälte hos Eder Kongl. Maj^t, Borgerskapets klagan öfwer omtalte Stadshagas bortmistande; så har wäl, på det Staden derigenom ej måtte alt för mycket komma at lida, samt at någon Jord kunde gifwas til en Ny hagas instängande å *Stadzens marck*, til Borgerskapets, men särdeles fohrmännens [299] nytta, Herr Öfwersten och Riddaren *Ehrensward*, i *Septembr.* månad nästledit År lemnat Staden en Åhrlig afgift för bemälte haga til 150. d^r S^{mt}; efter samma haga war nödig för *Fortificationen*; och staden i framtiden ansågs ändå icke kunna få densamme behålla; doch utan at sådant hos mig anmäla, eller öfwerlägga med mig derom. —

Beträffande ofwannämde *Åkrar* och tomter, jämte flere lägenheter som til fästningsByggnadens behof blifwit Staden fråntagne; så har then, för sådant alt, ännu ingen ersättning erhållit; Hwarom jag likwäl, uppå *Stadens klagan*, uti min sednaste underdånige *Relation* giordt underdånig erindran; Haf- [300] wande jämwäl Staden sielf, genom sine, wid sidsta Riksdag ingifne underdånige Beswär, låtit anmäla sitt lidande härutinnan; samt anhållit, at ej allena för the bortmiste lägenheterne blifwa benådad med ersättning i annan jämn god jord, och närmast Staden belägne Oindelte HemmansRäntor; utan ock, at för the, til fästningsByggnadens behof, afstådde enskildte Tomter,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

wederbörandom äfwen Nädig ersättning bewiljas måtte; Hwilcken underdånige ansökning Eder Kongl. Maj^t, under d. 23. *Octobr.* 1753. behagat i Nåder remittera til dess samt Riksens Krigs- och Kammar-Collegiers [301] underdånigste utlåtande, som derpå, medelst ankommit Bref infordrat min Berättelse, och yttrande i målet, det jag ock med första skall afgifwa.

Ehuruwål denne Stad, sedan sidsta Riksdag, i sin handel ej wunnit någon förkofran; utan fast mera; såsom redan uti VIII. §. här förut underdånigst anmärckt är, aftagit, så har then doch, hwad både husbyggnaden och andre *Oeconomiske* Jnrättningar beträffar, sökt bringa dem i godt stånd.

Stadsens Kyrckja är, utaf den *Collect* Riksens Höglofl. Ständer til dess *reparation* bewiljat, anseeligen förbättrad worden; ehuru den icke aldeles ännu hunnit blifwa färdig, [302] samt Tornet på Klock-Stapelen uphögt; och et Slaguhr deruti anskaffat ifrån *Stockholm*: Och som ingen ordentelig Bänck-delning i denne Kyrcka förut warit skedd; så har äfwen, förledit År, slik delning blifwit af mig och *Consistorio*, uti wederbörandes närwaro förrättad.

Publique-hus äro, sedan sidsta Riksdag, härstädes ej flere upbyggde, än Ett af Sten wid torget, som Fortificationen låtit upsättja, at nyttjas til *Corps de Garde*: warande eljest nu anstalt giord til en Ny *Scholas* upbyggande med Stadsens Medel, af Sten, samt Rijtning derå til Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste *approbation* d. 26 nästl: *Nov*: i underdånig-[303] het insänd, hwilcken *Scholæ*Byggnad Rådmannen *Jacob Johan Tesche* åtagit sig för 20000de dahler kopparmynt innom *October* månads slut i Åhr at låta förfärdiga.

Så har äfwen Staden, nästledit År, med egne medel låtit här upsättja et Slacktare-hus; til *Milicens* och Jnnewånarnes betjäning; Hwarjämte åtskillige af Stadzens Handlande, sammansatt sig at inrätta et stort Bryggerij, på en dertil upkiöpt läglig tomt; Hwilcket de nu i Sommar förmoda få i behörigt stånd, at likaledes giöra så wäl *milicen* som Jnnewånarne erforderligt gagn.

Utaf *private* hus berättar *Magistraten* [304] sedan år 1751, Ett af Sten, och 68. af Trä, med dubbla och Enkla wåningar, wara tillbyggde.

Berörde Stenhus står på den sidan af Staden, som wetter åt *Esbo* tull, och nyttjas för Tobaks-Fabriken; hwilcket *Interessenterne* wäl woro hugade at ännu låta giöra större, och til de wid sagde *Fabrique* warande

behof ansenl. utwidga; Men finna sig derutinnan hindrade, af sådane orsaker som nedanföre i underdånighet skola omröras.

Til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Befallning, genom Bref af d. 10. *Julii* 1753 har jag wäl sökt, genom *Magistraten* tilhålla wederbörande [305] här i Staden, när någre Nybyggnader blifwit företagne, at i stället för trähus upsättja *Byggnaderne af Sten*; men therwid hafwa the förewändt sin oförmögenhet at kunna sådant åstadkomma; Hwarutom jämwäl, at få Stenbyggnaderne i gång, thet warit och är stort hinder, at the Jnnewånare som ägde förmögenhet dertil, warit osäkre om sine nu innehafwande tomtställen; medan efter en, öfwer Staden, 1753. författad, och *Magistraten* til efter rättelse af Herr Öfwersten och Riddaren *Ehrensward* d. 6. *Augusti* samma år meddelad Ritning eller *Charta*, mera än $\frac{1}{3}^{\text{del}}$ af Stadsens gamla qwarter och tomter skulle komma at bortgå til fästnings-wärckets behof: Och som den öfrige *tracten* [306] af Staden, är med nödige trähus fullbyggd; så finnas nu inga ställen at tilgå, där byggnad mera kunde ske; undantagno på Bergen Norr och Nordwäst bakom kyrckjan; hwilcka endast, efter omtalte *Charta*, skulle kunna än nyttjas til nya qwarters och Tomters inrättande; men derpå wågar ej heller någon *privat* göra Byggnadsförsök; så wida sagde Berg, först böra undansprängas och jämnas; som fordrar anseelig kostnad, och hwartil Jnnewånarnes lilla förråd ej will förslå; Hwarföre och i fall omtalte *Charta* skulle af Eder Kongl. Maj^t i Näder faststæld blifwa, Stenhusbyggnader ej eller framdeles lära, nu imedlertid, af Jn- [307] newånarne härstädes kunna företagas; så framt the therhos ej warda Allernådigst försäkrade om ersättning för then kostnad, flyttningen skulle orsaka, när husen kommo at nedrifwas, och the gamla qwarteren med tiden för fästningswärcket at intagas, samt de omtalte Berg, på norra sidan af Staden, med Cronans kostnad blifwa nedersprängde och jämne giorde, hwilcket alt jag för den skuld Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste förordnande i underdånighet underkastar.

För öfrigt har, ej allena, denne Stad, sedan 1751, föresedt sig med en stor och kostbar Wattuspruta, jämte alle nödige Brandredskap [308] utan är jämwäl af mig och *Magistraten*, behörig *Brand-ordning* författad worden, som til Jnnewånarnes efter rättelse blifwit Allmänneligen kundgiord; sedan jag, d. 7. *Januarii* berörde år, anmält den samme hos Hans *Excellence* H^r RiksRådet och *GeneralGouverneuren* samt Riddaren och *Commendeuren* af Eders Kongl. Maj^{ts} *Orden* Högwälborne Grefwe

von Rosen; och Hans Excellences swar samme år til mig ankommit; Hwarjämte ordentelig *Brandwackt*, bestående af 18. man och 2^{ne} under-officerare eller uppsyningsmenn, förledit År här i Staden blifwit antagen och inrättad; hwilcket jag d. 13. Junii hos [309] Eders Kongl. Maj^t Allerunderdånigst anmält, och tillika insändt *project til Instruction* för sagde Brand-wackt, Hwaruti, som åtskillige omständigheter äfwen kommit at inflyta, rörande the härstädes befindtelige *Garnizons-Wackterne*; så har jag, då äfwen, underdånigst hemställt, huruwida Eder Kongl. Maj^t i Näder täcktes samme *projecterade Instruction* gilla, och Allernådigste Stadfästelse deröfwer utfärda; såsom det ock, Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste förordnande samme gång i all underdånighet blifwit understådt, om alle Slagsmål och *Excesser* som på torg och Gator här i Staden begås, jämte de *insolentier* och förbrytelser, hwilcka [310] emot Brandwackten, eller andre Wackter föröfwas; kunde, lika som i *Stockholm*, enligt 1733: Års Kongl. Förordning sker, wid SlottsRätt uptagas och afgöras; deruti *Commendanten* med 2^{ne} officerare, samt 3^{ne} af *Magistratens* medel kommo at wara ledamöter, med mera; Hwaröfwer Nådigt swar ännu ej hunnit afwacktas: Och wågar jag therföre nu i diupaste underdånighet therom anhålla.

Kring Borgå Stad, har annat *Staquette-wärck* aldrig warit brukeligt, än en hög Gärdes-gård; hwilcken, såsom wid sidsta fiendteligheten förstörd, Stadsens Jnnewånare ånyå [311] upsat, under the Allmänne frijhetsåren; då Staden niutet del af Tull-Jnkomsterne, til ersättning för sitt lidande wid nyssnämde fiendtelighet, och den beklagelige förstöring som kriget dem åbragt.

Efter frijhetsÅrens förlopp har *GeneralTullArrendeSocieteten* låtit sagde Stängsel behörigen wid mackt hålla; såsom then ock tilkommer sig therom framgent at wårda; medan Staden ingen del uti *Accisen* och tull-täkten nu mera äger; doch har Staden sig til last, den förbij löpande Åens Stängsel, om Sommaren med Bohm och om wintertiderne med Gärdesgård: Äfwensom den förskaffar Bohmar och Lås wid Tullportarne.

[312] Enligt en, öfwer berörde *Borgå Stad* och dess Ägor, År 1726. författad landtmätare-Syn och mätning, skall den samme äga, mot 300. tunnor *Åker-land*, af Sätess- och frälsse-jord; som Jnnewånarne, efter Stadzens *Fundation*, utaf Adelsmenn sig tillöst, och hwarå Borgerskapet sedan erhållit lagfarter och Skiötningar; skolande thesse Åkrar nu gå i fritt kiöp, utom och innom Börd. Wäxten af dem räknas i det

högsta til 7de eller 8de kornet, stundom mer och stundom mindre; alt som wäderleken om Sommaren fogar sig. Ganska litet Äng berättas theremot lyda under Staden, doch äro Jnnewånarne tämmeligen [313] föresedde med Boskaps-Creatur, til hwilckas underhållande nödigt foder ifrån landtmannen skaffas.

I bland de *publique husen* uti *Borgå*, är et, af Trä, för många år tilbaka, upsatt *Gymnasii-Hus*, med rum för *Consistorium* til sammanträde; hwilcket nu mera finnes så aldeles förfallit, at det på intet sätt längre nyttjas kan och ehuru jag, med *Consistorio* giordt underdånig ansökning, d. 5. Decembr. 1749. om 2^{ne} owlckorlige *collector* öfwer hela Riket, til nödige medels ernående at få å nyå upbygga berörde gamle Hus; äro likwäl sådane *Collector* ej widare i Nåder bewiljade, än at de endast innom *Borgå* [314] Stift, fingo samlas, til underdånigste följe af Kongl. Brefwet under d. 3. Augusti 1751; Hwarföre, och som tilräckelige Nybyggnads-Medel i så måtto, ej kunnat erhållas: Och meranämde *Gymnasiihus* altså ännu måste befinnas i sitt förfallne tilstånd; så wågar jag ytterligare Allerunderdånigst hemställa, om ej, til thetta angelägne behof, *collector* öfwer hela Riket kunde i Nåder warda bewiljade; då *Gymnasii-* och *Consistorii-Rummen*, torde, til mera nytta och waractighet, få upbyggas af Sten; hwarom jag med DomCapitlet wille draga försorg.

J anseende til den *private-husbyggnaden*, har *Borgå* Stad, på kortt tid märckeligen tiltagit, samt wunnit nog prydnad: war ande der[315] äfwen, et SurBrunns-hus desse Åren upbyggt: Och hafwa jämwäl Borgerskapet, til förekommande af Eldswådor, föresedt sig med nödige Brand-redskap; samt hålla til then ändan, *tour-wijs* någre man, hwilcka hwar natt såsom Brand-wackt gå i kring Staden.

Med *Staquetten* i *Ekenäs*, är enahanda beskaffenhet som angående *Borgå* redan i underdånighet blifwit berättadt: Skolande thenne *Ekenäs* Stad eljest äga Åkrar til 28. tunnors land; hwaraf hälften endast är i bruk; och bestå slike åkrar af idel Sandmo; som under hwart Såde måste giödas; Hwaraf växten, när heta och torra Somrar infalla, näppeligen skall swara emot utsädet, men i wåta Åhr [316] berättas thesse Åkrar af sig kasta til 8de 9de eller 10de kornet, och theröfwer.

Uti bemälte Stad finnas, förutan RådstuguByggningen, som är nog förfallen och gammal, ej flere *publique hus* än en *schola*, hwilcken af Stadzens medel wid mackt hålles; Men annors hafwa Jnnewånarne derstädes, mycket winlagt sig om den Enskildta Husbyggnaden;

Hwilcket jag wid min warelse derstädes, nästleden Sommar, med nöije fick erfara; Och hwarföre jag nu ej kan undgå at lemna Borgerskapet wälförtjänt beröm.

Ehuru *Ekenäs* boerne tilförene, antingen icke warit af Stadsens Handlingar underrättade derom, at Staden, til *Magistratens* aflöning [317] och flere allmänna behof, äger wiss och i Nåder fastställd *Stat*; eller ock icke welat, de sednare tider, då där ingen Borgmästare warit, göra deraf bruk; utan sin emellan Årligen undergått *Taxering*, til *Magistrats*-personernes aflönande; så mände jag likwäl, wid det Stadsens Handlingar, under min derwaro wid Jordransakningen förleden Sommar, blefwo genomgångne, finna, at efter en, af Glorwürdigst i Åminnelse *Konung Carl den XII^{te}* i Nåder fastställd *Stat*, wisse medel af Tomtören och åkertäppe-afgifter, dertil äro anslagne; Hwilcka jag derföre genast befaldte *Magistraten Observera*, och för de förflutne Åhren til redighet bringa: För- [318] modande således, at Stadsens Jnkomster nu anseentligen blifwa förmerade, och at tilgång på nödige medel både til *Magistratens* aflöning samt andre erforderlige behof, framdeles skola gifwas.

Uti *Tawastehus* Stad underhållas *Staquetterne*, på Södra sidan, utaf *GeneralTull-Arrende Societeten*; men then andre, eller Norra sidan, kringflyter wattnet: Skolande berörde *Staquetter* eljest nu wara i godt och förswarligt stånd. Åkren wid bem^{te} Stad, skall wara nog ringa; och bestå endast i någre små täppor, som doch blifwa wäl *cultiverade*.

Jngen Rådstugu-byggnad finnes der i Staden, [319] ej eller lærer sådan kunna uppsättjas, nu så länge Borgerskapet äro i osäkerhet om wist ställe, dijt Staden, efter Nådigste Befallning, flyttas bör; utan har *Magistraten*, til sitt sammanträde, föranlåtits betjäna sig af en liten gammal Stuga, som hyres af en Borgare; Men et nytt *Scholæ*-hus af Trä, har derstädes likwäl, nästleden Sommar blifwit upbyggt, på en *tract* något afsides ifrån Staden där kyrckan står; Hwartil dels *publique Scholæ*medel blifwit anwände, dels ock, hwad Borgerskapet af sine egne förräder til berörde Byggnad sammanskutit: Bestående eljest de enskildte [320] husen, nu för tiden i sagde Stad, af små och anseentlige(!) wåningsrum: eftersom, ehuru Jnnewånarne, ej mindre för deras egit gagn, än på det Staden, äfwen måtte winna prydnad och bättre utseende, giärna skulle bygga, både flere och anseentligare Hus; de likwäl icke wåga thér til göra någon kostnad; så länge Staden; såsom i underdånighet beimält är, står under flyttning, och owist är, hwar den nya platzen

blifwer, dijt husen ändteligen kommo at *transporteras*; Hwilcket jag ock redan uti VIII. § här förut i underdånighet anfördt.

Sidst, kan jag ock icke obemält lemna, huru [321] som jag, til underdånigst följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste tillåtelse, genom Bref af d. 6 *Iunii* 1752; af Stadsens enskijldte medel, tillagt 2^{ne} *Extraordinarie* Rådmänn här i *Helsingfors*, 200de d^r S^{mt} Åhrlig lön för hwardera, såsom ock påökt något för Borgmästaren samt de öfrige *Ordinarie* Rådmännen; hälst, de med then förut bestådde litzla lönen funnits swärligen kunna sig behielpa, i anseende til den nu här å orten warande dyrhet på alt hwad til uppehälle och annor nödtorft fordras; samt så wida jämwäl Sysslorne, desse sednare tider, mycket tiltagit; doch hafwa bemälte wederbörande ej ännu kommit til åt- [322] niutande af sådane löner och tilökningar; efter som slike Enskijldte Medel nu i medlertide åtgått til *publique* Byggnader i Staden, och andre högst oumgängelig *usus*; hwartil the jämwäl äro anslagne.

XII: §: Om Kronans Ingielder.

1755 d. 10 Decemb. remitterad til Räkenskaps Utskottet

Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans Höga Ingielder här i länet bestå i gemen, af *ordinarie* JordeBoks- samt Hemmans- och Mantals-Räntorne; hwilcka til *diverse* Stater äro indelte, någre få undantagne; äfwen af Boskaps-penningar, Slotts-hielpen och hielpe-weden, samt gierningsören; krono- eller kyrckjotijonden och Qwarntulls-Spannmålen: hwaraf [323] äfwen en del är til wisse Stater anslagen, och den öfrige anwändes til Brödkorn för Regementerne; jämwäl, af Mantals- samt Domare- och lagmans-penningar; Riksens Ständers Bewillningar; lön- och BetalningsAfgift; *Stockholms* Slotts-hielp; *GeneralTull-Arrendemedel*; fierde *parts*-förhögnigen på landt-Tullen; *Consumtions-Acciser* och *Licente* samt Skatte-Rätts-Medel; med mera; Och hafwa alle desse Räntor, för hwart År, sedan sidsta Riksdag, så blifwit upburne, at ganska litet deraf i landet innestår; hwilcken *rest* ock, til mästa delen ledes ¹ ifrån de förre åren, och härrörer så wäl af en del, då ännu, kronan behåldne [324] Hemmans för dryga Räntor, dem Åboerne icke mächtat

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

betala, som deraf, at en hop folck, utan förpassning och behörigt tilstånd, flyttat sig til andre orter utom länet; the ther för ut icke erlagt sine Crono-utskylder; af hwilcka de icke heller sedan kunnat utbekommas; ehwad flit och möda man användt, genom *correspondance* derom, med Eders Kongl. Maj^{ts} Befallningshafwanden derstädes; hwarjämte äfwen, Cronofogdarnes mångfaldige giöromål; som, besynnerligen uti detta län, tilstött, sedan fästnings-Byggnaden börjades, med Cronoskiutznningar, durchmarchers befordran, Weds anskaffande, Skogars utsynande til fästningsByggnadens behof, [325] Ränte*Fourages* utdrifwande och införsel, många förrymmares efterlysande och upspanande, förutan mycket annat, som nu på en gång eller wid detta tilfälle, ej så noga beskrifwas kan; hafwa hindrat dem, at med den flit och skyndsamhet som wederbordt, skiöta Cronoupbörden, och widtaga alla de mått som nödige warit, til Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans Räntors indrifwande, på sine, i förordningar och *instructioner*, bestämde tider.

Jecke desto mindre hafwa Cronans Jngielder, de framflutne ären, wunnit här i länet förkofring; så wäl genom åtskillige, på frihet uptagne Hemman; hwilcka i desse sednare ären kommit at skatta, samt nu utgiöra til Cronan *extraordinarie* Räntorne; såsom [326] Boskapspenningar, samt Slottshielpen och hielpe-weden; som ock derigenom at Crono-Tijonden, uppå de, på frihet uptagne Hemman, Årligen förökats, efter det Ägorne blifwit bragte i bruk ; Hwarförutan *Mantals-pennningarne*, hwilcka, år 1747. då länet war odelt, bestego sig til 19006 d^r S^{rmt}, men År 1748. med hwars början, ifrån detta til *Kymmenegårds* län, 427.mantal afgingo, allenast til 18293 d^r 20 ·/· S^{rmt}; hafwa åter så tiltagit, igenom de tillätne Hemmansklyfningarne, som här uti länet nog kommit i gång, samt flere loflige Jnrättningar, jämte afhyste hemmans föreseende med Åboer, och hwarjehanda giorde upodlingar; at *de, för nästledit År, bestiga sig til 20671 d^r 24 öre Silf^{rmt}*, [327] såsom i underdånighet närlagde *Extract* utwisar; i följe hwaraf, ej allena domare- och lagmansRäntan, sedan år 1748. då den war 4646. d^r 26. öre S^{rmt}, äfwen tiltagit; så at den, för Åhr 1754. bestiger sig til 4911. d^r 2 ·/· d^{omt}; utan ock alle öfrige utskylder sig förökt: warande altså, emot de fordna tider, särdeles ären 1698. och 1708, då Mantalspenningarne utgiorde 12794 d^r 24. öre S^{rmt}, samt domare- och lagmans-pennningarne, 4354. d^r 12. öre S^{rmt}, en märckelig skilgnad at finna.

Sedan sidsta Riksdag, har jag ock, wid de håldne Jordransakningar,

haft tilfälle, at föröka Cronans Jngield, dessmedelst, at en hop Holmar i Nyländske Skiäregården då blifwit Cronan tilerkände; hwilcka sedan, och på der- [328] om til Eder Kongl. Maj^r afgifwen underdånig Berättelse, äro på wisse Åhr för *arrenderade* igenom *auctioner*, til dem som mäst budit; Hwaraf Cronan nu hafwer ständig Jnkomst til mer än 100: d^r Sifwermynt; undantagne En Hollme i *Raseborgs Östra-Härads* skär, som nu will *disputeras*; hwilcket jag til wederbörande TingsRätts laga åtgörande förwist: warande ännu flere slike Hollmar uti *Raseborgs Västra* Härad förleden Sommar, wid Jordransakningen derstädes upspanade samt Cronan förbehåldne; men som samme Jord-Ransaknings-*Protocoller*, för hwarjehanda hinder, ännu icke hunnit blifwa *justerade* [329] och ren- samt underskrifne; så hafwa ej heller de derwid fattade Beslut kunnat hittills i wärcket ställas.

Jgenom åtskillige Skattlagde Säg- samt miöl-qwarnar, de där härintils utan någon Ränta och afgift til Cronan, warit nyttjade, hafwa äfwen, Cronans Jnkomster tiltagit: bestigande sig, de förres Skattläggning, til 233. d^r 18 $\frac{2}{3}$. öre S^{mt}, som til Kongl. Cammar*Collegii* öfwerseende och fastställande blifwit d. 31. *Julii* och 5 *Augusti* nästl^{ne} insände: De sednares, eller Miöl-qwarnarnes skattläggningar, hafwa, för mellankomne beswär och andre hinder, ännu ej hunnit här skiärskådas, och til Kongl. Cammar*Collegium* insändas; Hwarom jag doch med första skall wara sorgfällig: Och finnas ännu flere [330] sådane oskattlagde qwarnar uti *Raseborgs Östra* och *Wästra* Härader, uppå hwilcka domhafwanden blifwit anmodad at förrätta behörige Skattläggningar; ehuru han härintil, för andre trägne Embetes-Sysslör, ej hunnit sådant sig företaga; Hwilcket doch nu i Sommar förmodes kunna ske. —

För öfrigt, äro jämwäl Cronans Jngiälder förökte, igenom 2^{ne}, uti *Borgå* Härad, sedan näst förflutne Riksdag Skattlagde Nybyggen som Ränta 14. d^r 1 $\frac{1}{2}$ öre S^{mt}. Hafwande också flere Nybyggen, desse År, blifwit af mig, uppå widlyftige Skogar och Ödesmarcker i länet tillätne; de där nu redan *importera* Cronan *Per*-[331] *sonelle* utskylder, och komma framdeles, enär de kunna blifwa Skattlagde, at betala så wäl *ordinarie* Räntan som Tijonden, med mera.

d. 7. *Januarii* 1756 är *Transumt* häraf sändt till *TullDeputation*.

Häremot finner jag i underdånighet, för min del, Cronans *Jngälder* *aftaga*; derigenom, at uppå *Sweaborg* ingen *Tull-Cammare* är inrättad;

hwarmedelst Cronan ställes i mistning af Tull- och *Accis*-Inkomsten, för det anseendiga förråd Spannemål, som Årligen wid de där inrättade Salu- Brygg- och Brännerijerne användes; at förtiga, det en myckenhet hwarjehanda *Wictualie*- och andre-wahror, samt specerier, utan Tull skola dijt komma; the ther under namn af sådane mat- [332] wahror och förfriskning, ej lära kunna begripas, på hwilcka Eder Kongl. Maj^t allernådigst behagat förunna tull-frihet för den wid fästnings-Byggnaden sysslosatte *Milicen* och dess Befähl, så länge samme Byggnad sker utom denne Stads *Staquet*, Hwarjämte anledning torde gifwas at befara, det *inpracticeringar* hit til Staden, så wäl af förbudne som otulade wahror, omöjeligen lära kunna hemmas och förekommas, så länge ingen Tullbewakning på berörde Ort hålles: Och är för den skuld min underdånigste tancka; för det första at det woro ländande til Eders Kongl. Maj^{ts} [333] och Cronans Höga *Jngelders förökelse*, om Tull-Cammare och nödig bewakning uppå *Sweaborg* inrättades; hwarom jag ock, redan d. 4. *Aprilis* förledit År giordt underdånig hemställan; hwilcken jag nu äfwen fördristar mig i all underdånighet *återhemta*; Dernäst, och emedan hemmansRäntan af Ålder, eller då den först blifwit påbuden, är utgiord efter hwarje mansdrächt eller bolag; som sedan här i Finland, i anledning af Skattläggnings*Methoden* blifwit kallad et Hemman; derefter Räntan utgiöres, lika af alla Hemmantal; doch högre och lägre, efter hwarje Härads- och Sokns särskildte Underwisning, och är aldeles *Separerad* ifrån MantalsRän- [334] tan; ty håller jag i underdånighet före, at en slik Ränta, hwar ock en Åbo på de hittils blefne, eller hädanefter blifwande klufne Hemman i flere delar, kunde åläggas til fullo, såsom nu efter et helt hemman sker: Hwarigenom man snart finge räkna Kronans ingielder til anseenligt högre än som förut warit: kunnande wäl häremot inwändas, det Jnnewånarne derigenom torde blifwa afskräckte at söka Hemmans-klyfningar; men jag för min del håller i underdånighet före, det Allmogen uti detta län, hwilckas begär och åtrå at bekomma hemmansbruk, jag nu i flere Års tid försökt, [335] skulle sedan, ännu häldre, winlägga sig derom; enär de förmärckte, at de, på ofwannämde sätt delte Hemman, icke mera så lätteligen kunde åter sammanläggas; och woro ej heller sådan författning Allmogen til synnerlig *gravation*; efter som denne Hemmans-Ränta, allenast utgiör ifrån 17: öre til 2. d^r 26. öre alt Silfwermynt; så at genom en slik tilökning Åboen allenast skulle beswäras til det högsta med 1. d^r 13. öre och til det minsta med 9. öre Silfwer-

mynt; Hwilcken afgift, Hemmans-Ägarne dertil med så mycket mindre synas kunna undandraga sig här å orten, som de, i anseende til [336] nödig timmerskog, äro frija för Stenhus-byggnad på sine Hemman; hwartil Bonden i Sverige, på flere ställen, enligt Kongl. Förordningen om Hemmansklyfning, af d. 30 Junii år 1747. läser kännas skyldig: berörde afgift äfwen ganska litet synes wilja säga, emot den beqwämlighet Allmogen, genom omtalte klyfning tilflyter, då de jämwäl til sitt behof få nyttja Cronans skog, och på dess mark giöra hwarjehanda upodlingar; som lända dem och deras barn til bergning och båtnad, så länge de sine utskylder derföre erlægga; Hwilcket alt [337] til Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste ompröfwan och förordnande i diupaste underdånighet hemställes.

Med allo säkerhet kunde man också förmoda, Cronans Jngielders tiltagande; om til detta län blefwo förordnade flere *Extraordinarie*-lantmätare; så at ej allena Ödes-Hemmanen, hwilckas ägor nu äro af Grannarne inkräktade, och til en del wilja för obefindtelige ansees, kunde af dem blifwa behörigen igensökte och utbrutne; samt sådane Hemman sedan komma at få Åboer; utan ock de, besynnerligen uti *Tawastehus* lähn, warande store Skogar och Ödemarcker Refwade och beskrefne, då kringliggande Hemman [338] och Byar deraf, kunde så mycket tildelas, som dem efter Skatt och Ränta, enligt Skattlägnings-*Methoden* tilbör; men den öfrige marcken, Kongl. Maj^t och Cronan förbehållas; Hwarpå sedan nya Åboer kunde planteras; samt slike Nybyggen, efter widd och godhet, til Ränta och utskylder för Kongl. Maj^t och Cronan Skattläggas: Och ehuru jag, i anledning af Kongl. Skogsordningarne, samt til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Bref och Befallning af d. 9. Julii nästledit år, enär någon sig anmält til nybyggens uptagande på slike utmarcker och widsträckte Skogar, föranstaltat, at om de sammes beskaffenhet, så wäl först af CronoBetjante, som sedan wid HäradsRätterne undersökt blifwit, Hwarpå jämwäl en [339] del nybyggare redan äro tillätne; torde doch, wid slike undersökningar, ej altid så noga kunna utrönas, hwad som nödwändigt är at märcka och iackttaga, til förekommande deraf, at hwarcken Nybygget eller Bohlbyn framdeles mätter åka i obestånd, eller någon, i dess rätt, komma mer eller mindre at lida; men blefwo marcken af landtmätaren skådad och beskrefwen; då också, hwad de gamle Hemmanen efter Skattal och Ränta, enligt Skattlägnings*Methoden* tilkommer, lätteligen kunde urskiljas; så woro man säker om, at

undwika ofwan nämde olägenheter; och hade redigare grund at stödja de författningar uppå, som i sig sielfwe här å orten äro, til Nybyggens bewiljande [340] högst nödwändige, så framt landet skall *cultiveras*, och de många nu ödeliggande widsträckte marcker för Cronan göras nyttige.

Hwarjämte, som jag förmärkt uti detta län, på många ställen finnas fördelacktige Strömmar och forssar, til både Säg- och miöl-Qwarnars inrättande; besynnerligen, uti *Loppis* kyrckjoby, 7. å 8. mil ifrån Salt-sjön; hwarest också et Crono-By-*Magazin* är anlagt; af hwilcken förmon doch härintil ingen welat sig betjäna; så håller jag i underdånighet före at Cronans Jngielder äfwen kunde förmeras, om uti berörde Strömmar, för Cronans räkning, slike Qwarnwäreck blefwo inrättade, efter hwart och et ställes tjänlighet dertil; hålst kronan då, icke allena til [341] egit behof, kunde betjäna sig af samme wäreck, och dymedelst bespara den dryga utgift wid nödige mälдер och Säg-Bräders uphandlande, hittils blifwit giord; utan ock, när de af Cronan sielf ej behöfde nyttjas, hafwa af them en wiss Årlig Jngield, om slike wäreck til den mäst biudande blefwo förarrenderade.

Wid denne omständighet kan jag icke heller lemna i underdånighet obemält, huru angelägit det synes wara, at den, wid 1734. Års Riksdag anbefaldte Qwarn-*Commissionen*, til Qwarntullens jämckning, med första kommo at för sig gå; hwarom äfwen redan här förut i 2: §. är förmält; då ej allenast [342] Kongl. Maj^{ts} och Cronans Höga Jnkomster blefwo förökte, igenom så många, sedan förra Qwarn*Commissionen*, uti detta län inrättade Sqwalte-Qwarnars Skattläggande til tull, utan kunde ock, Jnnewånarne winna den nog länge efterlängtade jämckningen, til mera likhet uti qwarntullens erläggande, samt den olägenheten tillika afhielpas, som åtskillige nu klaga öfwer, hwilcka betala tull, ehuru de aldrig haft eller nu äga Qwarnställen, mindre någre Qwarnar på sine ägor.

Eljest, och som det icke litet bidrager til Cronans Jngielders förminskning, om Råntorne, öfwer sin behörige tid, blifwa uti landet innestående; då en och annan tilfällighet förorsakar, at de ej [343] mera sedan kunna utgå, utan måste afskrifwas: Och man befunnit största orsaken dertil wara, at ganska många af länets Innewånare, underlåta, wid de påbudne upbördzmöten sig infinna, til sine utskyl- ders afbördande; så länge de finna det wara beqwämligare, at låta Crono-Betjanten komma hem til sitt hus på *Execution*; då de altid, utan någon

befarad utmätningskostnad, kunna sin skuld betala; Men Crono-Betjante åter, hwilcka dessutom äro öfwerhopade med margfallige Sysslor och giöromål, omöjeligen hinna så snart resa Gård ifrån Gård at utsöka *restantierne*, Hwarigenom på tiden dermed måste ankomma; det jämwäl stundom hända torde, at länsmännen [344] hwilcka wid obetalte Crono-utlagors indrifwande giöra betjäning, häldre företaga sig andre ärender och *private Executioner*, hwarföre de niuta arwode, än at de alltid skulle med nog skyndsamhet hemsöka de *restskyldige*; derwid dem ingen betalning bestås; i synnerhet som de på *Staten* niuta så ringa löner, at de nu, då alting är ganska dyrt, knappast kunna deraf hafwa sin föda. Så hemställes underdånigst, om icke läns- och nämдемänn, enär de, efter HäradsFogdens *Ordres*, hos någon, som icke bijwistat Upbörds-möten och där *clarerat* sine utskylder, måste anställa *Execution*, kunde lemnas nådigt tilstånd, at tillika af den *restskyldige* [345] och ohörsamme utsöka det *Arwode*, slike KronoBetjante för *private Executioner*, enligt Kongl. *Resolutionen* af d. 6. *Martii* 1728 tillkommer, Hwarigenom ej allena de, blefwo mera upmuntrade, at alltid genast företaga sig *restantiernes* indrifwande; utan kunde äfwen, alle tredske betalare, som hittils föga achtat den ringa plikt, hwartil de, för upbörds-mötens försummande under tiden blifwa fälde, och den de jämwäl, innan HäradsTinget infaller, torde finna en och annan utwäg at undfly, bringas til mera sorgfällighet om utlagornes *clarerande* på sine behörige tider och ställen, än hittils skall skedt; då, efter CronoFogdarnes klagan, en del Jnnewånare, af wårds-[346] löshet och elak wane, antingen aldrig bijwistat de pålyste upbörds-möten; eller om de derwid sig i bland infinna, likwäl ej afbörda sine utlagor tilfullo; utan stadna alltid för någon *rest*; den de genom tidens förhallande, och då de ej tro sådant af länsmannen eller fogde-tjänaren så hastigt kunna hos dem *utexequeras*, torde förmoda sig finna tilfälle at aldeles undslippa: warande, ifall CronoBetjante för omtalte *restantiers* utmätning med Arwode blefwo benådade, så mycket mindre något ofog för allmøgen och Innewånarne, genom onödige *Executioners* anställande, at befara; som ingen utmätning sker, utan HäradsFogdens *Ordres*, eller förr än *rest-längderne*, til [347] underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste Bref och Befallning af d. 14. *April* 1752, blifwit i Socknarne Allmänneligen kundgiorde, och de steg i ackt tagne, som Högstbemälte Bref föreskrifwer: och ther Eder Kongl. Maj^t äfwen skulle i Näder tackas stadga någon anseenlig plikt för dem, som ifrån upbördsStemmorne, antin-

gen wåga aldeles borttoblifwa, eller ock afresa, innan de *clarerat* sine krono-utskylder; så förmodar jag underdånigst, at ganska ringa eller als ingen *rest* framdeles blefwo uti landet stående.

d. 8. Januarii 1756. et *Transsumt* häraf tilsändt Bergs och Tull *Deputationerne*.

För öfrigt skulle jämwäl Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans Höga Ingielder förökas, genom Tulltägt, el- [348] ler annor skiälilig afgift, för den Spannemål, jämte *Victualie*-persedlar, som af landtmannen, til stor myckenhet, årligen föres och föryttras til de, i detta län warande många JärnBruk: Och emedan desse wärck äga hwarjehanda Handelsfriheter och förmåner; ty hemställes underdånigst om ej Cronan af den dijt skeende tilförsslen någon inkomst på et eller annat sätt borde tilflyta, i anledning af Kongl. Maj^{ts} *specielle privilegium* af d. 9. Aug: 1673. §. 7. för nya Bergwärcks inrättande och *cultur* här i Storfurstendömet Finland; hwilcket ock förmodas kunna ske, utan Kongl. Bergsordingar- [349] nes eller Brukens undne *privilegiers* och frijheters kränkande eller ändring; samt at äfwen derigenom så mycket bättre, alt olofligt lans-kiöp och flere härintil öfwerklagade olagligheter, torde kunna hämmas och förekommas.

Innan jag slutar detta ämne, bör jag jämwäl underdånigst andraga, huru som jag inhemtat både af de äldre och sednare tiders brefwäxlingar at wederbörande Kongl. Collegier som oftast giordt påminnelser om Cronans utewarande *Räkenskaper* här ifrån länet; hwilcket äfwen under min tid skedt; och ehuru jag nog warit sorgfällig at få Lands- [350] Böckerne och Räkenskaperne wid lands*Contoiret*, på sine rätta tider afslutne, stå de likwäl ännu tillbaka, altifrån och med 1748.

Til redighets erhållande härutinnan, har wäl, efter förd *correspondance* med Kongl. CammarCollegio, vice HäradsFogden Hans Gabriel Myrberg i fiol Sommar blifwit antagen, som nu skiöter de wid lands*Contoiret* förefallande *Expeditioner*, och af landsCammereraren sielf lönas; Hwaremot landsCammereraren allenast har at besörja om Boksluten och de dertil hörande Räkenskaper, så at han, hwarje år, borde afsluta och inlewerera 3^{ne} Års Böcker til Kongl. [351] CammarCollegium, til dess de återstående Räkenskaperne blifwit bragte til slut och redighet; men som likwäl, sedan detta skedt, enahanda olägenhet härwid framdeles torde möta; och ogiörligt är, at landsCammerera-

ren allena hinner, både med Bokslutet, och nödig *correspondence* i *Contoiret*; samt alle de *Oeconomie*- och Räkenskaps mål, som nu, emot förre wanligheten, i anseende til tidernes omständigheter, böra wårdas och i *Contoiret Expedieras*: warande doch angelägit, at landsCamereraren sielf förrättar berörde *Expeditioner*, samt lägger handen wid HushåldningsÅrenderne, såsom hwar [352] til mera insicht och kundskap fordras, än til en landsBoks afslutande; hälst han ock bör, för alle Anordningar och mera dylikt, wara ansvarig; samt, i min frånwaro, med landsSecreteraren förestå landshöfdinge-Embetet, så föranlätas jag i underdånighet anhålla det Eders Kongl. Maj^t täcktes Allernådigst bestå 200 dahlr S^{rmt} om Åhret åt en Betjänt, som med landsBoks-sluten och länets Räkenskaper hade at Syssla; på det de, å sine rätta utsatte tider, måge blifwa slutade, och til wederbörlige orter insände, så länge alt woro ännu i friskt Minne: och torde jämwäl det, som lands-Contoiret nu ifrån andre Wärc [353] niuter i arwodislön för deras Räkningars afslutande, kunna en sådan Betjänt för bättre utkomst, tilläggas.

Jag kan i underdånighet försäkra, at om Eder Kongl. Maj^t, åtminstone til nästa Riksdag, skulle Allernådigst bijfalla denne min underdånigste hemställning, Eder Kongl. Maj^t då wordo i Nåder förmärckande, at länets och Cronans Jnkomst derigenom skulle winna anseelig tilökning; hälst landsCamereraren då kunde få bättre tid och råderum at bijwista rest- och JordRansakningar, samt derwid bewaka Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans Höga förmån.

Ytterst, som CronoFogdarne oftast hos mig giordt [354] förfrågan, om och huruwida de här i länet warande åtskillige Ståndspersoner, som berättat sig wara *Adelsmän*, men uti Swenska *Matriceln* ej finnas införde, måge, för sig och deras folck, niuta Adelige friheter och förmåner; samt således slippa betalningen af Mantalspenningar och dylikt mera; Så har, til Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste bepröfwan och förordnande, jag nu äfwen skolat denne omständighet underdånigst hemställa: och häröfwer i lika underdånighet utbedja Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste Befallning; mig och KronoBetjeningen til underdånig efterlefnad.

XIII: §: Om Magazinerne.

1755 d. 10 Decemb. remitterad til kamm̄ar utskottet.

Cronan har här i Helsingfors et så kalladt landt-Magazin; som under min Embetes wård och Disposition hörer; hwaruti all den Ränte-

Tijonde- och QwarnTulls-Spannemål emottages, som här i Nyland Årligen inflyter; hwilcken, jämte hwad ifrån *Tawastland* inkommer, mäst åtgår *in natura*, til de här i höfdingedömet förlagde Fem *ArtillerieCompagniers* och de 2^{ne} wärfda *GarnizonsRegementernes* månadtlige Bröd-korn och uppehälle.

Huru stor Behåldningen uti detta *Magazin* nu är, har jag, enligt 1: §: i underdånighet särskildt berättadt: Och blifwer samme *Magazin* förwaltadt [356] af landtRäntemästaren; som derföre niuter 120. d^r S^{rmt} Årlig lön: warande sielfwa Rummen, som för 15. å 16. år sedan, af Bräder blifwit upbyggde, 1751, *reparerade* med nog anseelig kostnad; och kunna således ännu någon tid hafwa bestånd.

Eljest har och Cronan, både här wid *Helsingfors*, på den så kallade *Lökholmen*, samt å *Sweaborg*, Förråds-Magaziner; hwilcka in til År 1752. stodo under Hans *Excellences* RiksRådets och *GeneralGouverneurens* samt Riddarens och *Commendeurens* af Eders Kongl. Maj^{ts} *Orden* H^r Grefwe *von Rosens Disposition*; Men sedermera warit under H^r Öfwerstens [357] och Riddarens *von Törnes* inseende.

Uti desse FörrådsMagaziner uplägges ej allena den Spannemål, som ifrån Sverige til Fästnings-Arbets Manskapets förnödenhet blifwer hit bragt; utan ock den Säd, som genom Uphandling för Cronans Räkning kunnat erhållas.

Sammaledes äger Cronan uti *Tawastehus*, et landt- och et förråds-Magazin; hwilcka bägge förwaltas af en *Proviant-Mästare*.

Om Behåldningen af det förre som står under min *Disposition*, har jag redan i 1. §. underdånigst berättat; men om Behåldningen uti det sednare, eller förråds-Magazinet har jag ingen underrät- [358] telse; medan derföre af Profviantmästaren wisas redo til H^r Öfwersten *von Törne*, som deröfwer äfwen har inseendet.

Til desse *Magazin* lefwerera Jnnewanarne uti *Tawastehus* län sin Afrads- och Tijonde- samt Qwarntulls-Spannemål. Och har jämwäl dessutom under tiden, någon del, för Cronans Räkning blifwit derstädes uphandlad, samt uti FörrådsMagazinetförwarad.

Utaf denne Spannemål niuter den, uti *Tawastehus* i *Garnizon* förlagde wärfda *Milicen* sitt underhåld.

Efter Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste förordnande [359] har ock, til Cronans behof, ett så kalladt *BijMagazin* uti *Sibbo* Sokn af *Borgå* Härad, för trij År sedan blifwit inrättadt; Hwaruti jämwäl Spannemål warder insamlad.

Likaledes har ock Cronan sedan År 1751. ägt et BijMagazin wid *Kallwijk* uti *Esbo* Sokn och *Raseborgs* Östra Härad; som blifwit försedt med Spannemål och allehanda *Victualie*-wahrer, som förwaltas af en *Proviant*-Skrifware.

Uti *Loppis* sokn och samme Härad, finnes äfwen et, Åhr 1752: upbyggt och Cronan tilhörigt Bij-Magazin; hwaruti likwäl ännu ej någon Spannemålsinsamling skall skedd.

Wid *Anjanpeldo*, uti [360] *Hollola* Sokn och *Öfre Hollola* Härad af *Tawastehus* län, är jämwäl et år 1752. upbyggt och Cronan tilhörigt, så kalladt *HufwudMagazin*, som förwaltas af en *Proviant*Skrifware: Och har, sedan en anseelig hoper Spannemål blifwit uphandlad och derstädes uplagd, bewakning wid bemälte *Magazin*, äfwen blifwit hållen af *Milice*, som til den ändan är dijt *commenderad*, och niuter af Cronan underhåld.

Uti *Packas*- och *Kåskis*- i sagde Härad belägne twänne Bij-Magaziner, hwilcka Cronan också låtit nyligen upbygga, skall ännu hwarcken Spannemål eller an- [361] nat wara uplagdt; Hwarföre någon bewakning ej heller därstädes hålles.

För öfrigt äger ock Cronan uti *Hausjärwi*-Cappel och *Janackala* Sokn af *Nedre Hollola* Härad, ett, År 1752. upsatt BijMagazin; Hwaruti doch ej heller härtills någon insättning af Spannemål eller annat skedd; Och hafwa alle förenämde Hufwud- samt Bij-Magaziner, hittills, stå under H^r Öfwersten och Riddaren *von Törnes disposition*.

Eljest hafwa, til underdanigste följe af Kongl. Maj^{ts} förklarade Nådigste wilja och Befallning, detta läns Jnnewånare allestädes förenat sig om *Sokne-Magaziners* eller *Enskildte Spanne*- [362] måls förrådshus inrättande; undantagno i någre få Soknar; the ther doch äfwen framdeles lära beqwäma sig til slike för dem sielfwe gagnelige Jnrättningar: och har Allmogen, til omtalte behof, på en del ställen, redan bygt nya *Magazins*-hus; såsom i synnerhet, wid *Borgå* Stad och i *Sibbo* Sokn, samt wid *Karis Nyby*: — En del åter äro i wärcket begrepne at bygga; och en del Soknar *reparera* sine *Tijonde-Bodar* til samme bruk, warande, enligt *CronoFogdarnes* Berättelser, uti bemälte *Magaziner*, öfwer hela länet, de förflutne åren, redan insamlat mot par [363] tusende Tunnor Spannemål; deraf the nödträngde *Sokneboerne* blifwit, både til utsäde och uppehälle, undsatte med åstundadt lån; som åter hwarje höst, blifwit, med behörig wäxt, infordradt och ersatt.

XIV: §: *Om Supplications Måhlen.*

1755 d. 10 Decemb. remitterad til Förordnings Utskottet.

Då jag, til sednaste Riksdagen d. 15 *Iulii* 1751. afgaf min underdåniga Berättelse; woro, redan det året, Siu hundra Fembton *Supplications*-mål härstädes anmälde: och finnas ännu, intil slutet af samme år, 200.de *Suppliquer* och förklaringar wara inlagde.

1752. äro Ettusende Twå- [364] hundra och två *Suppliquer* och Förklaringar hos mig ingifne.

Sammaledes 1753, Ettusende Tuhundra och femtio Sex: Och

1754. Ettusende fyrahundra: warande redan i Åhr Tuhundra Siuttjo och Sex *Suppliquer insinuerade*.

Hela antalet på the, sedan sidsta Riksdag, här intil inkomne *Supplications* mål, blifwer således, tilsamman, Fyra tusende trij hundra Tiugu Otta.

Af desse, äro en del genast, med *Resolutioner* behörigen afhulpne uti landsCancelliet; en del åter, som angåt Hemmans-klyfningar och [365] Nybyggen med mera, äro först utstälde, antingen til *communication* med wederbörande Parter; eller til undersökning wid domstolarne, alt efter målens egenskaper och befundne beskaffenhet; och hafwa sedan, samt enär förklaringarne, eller behörige Berättelser om undersökningen, inkommit, blifwit, enligt lag och förordningar, sluteligen afgiorde; så fort giörligt warit och man någonsin, för en ganska widlöftig Brefwäxling, samt mångfallige andre, trägne och angelagne Sysslor och för rättningar, kunnat medhinna.

Någon del af förenämde *Suppliquer*, hwilcka antingen innehållit Ansökningar om frijhets- [366] Åhr; eller, hwarigenom rättelse uti påförde Räntor och utskylder blifwit begärad, eller ock warit sådane, at i anledning af dem *Resolutioner* om Afkortningar och mera dylikt, som Cronans Jngäld beträffar, bordt utfärdas, har jag låtit föredraga mig uti lands~~Conto~~*iret*; och där besörjt om slike måls afhielppande; så fort andre Ärender och angelagne giöromål kunnat tillåta.

En myckenhet af ofwan sagde til landsCancelliet inkomne *Supplications*-mål, beträffa *twistigheter*, som här å Orten ständigt yppa sig Allmogen emellan, om deras åboende *Crono*Hemmans Ågor och der- til hörande lägenheter, Och som mäst allestädes [367] här i länet Bolstadaskial och Råer saknas, så wäl emellan Byamålen, som ther Enstaka Hemman finnas: warande icke heller, såsom jag redan uti III: §: förut

i underdånighet anfördt, laglige Råmärkecken lagde å de ställen som ofta påstås böra för Ägo-skilgnader gälla; så ehuru en stor del af slike twistemål, som redan för 20. å 30. år tillbaka blifwit härstädes anhängige, äro af mig, efter hand genom Öppne utslag afgiorde; har doch, med en del, icke hunnit komma til slut; medan sådane ärender jämwäl, i anseende til theras widlöftighet, fordra rådrum at gå dem behörigen igenom, och i anledning [368] af skedde laga undersökningar, samt förrättade landtmätare-Syner och Beskrifningar, lemna öfwer them slutelige utslag; Hwilcket råderum nu härstädes, redan flere År, eller alt sedan 1747. års början, så mycket mindre altid kunnat hafwas; som en, emot wänligheten ganska mycket ökad och widlöftig Brefwäxling, uti detta *Cancellie* behöfts, och ännu måste föras; samt många hundrade, både slutne och Öppne *Ordres* thertil med *Expedieras*, rörande the anstalter, som fästningsByggnaden, samt *Milicens*, til den ändan af- och an skedde Tåg [369] och *Transporter* orsakat; Hwarföre sielfwa ogiörligheten altså förmenat alle, under samme tid, inkomne *supplications*-måls Årlige afhielpande, och än mindre sådanes, som angå Ägotwister eller mera dylikt; til hwilekas afslutande större tid och ledighet fordras, än härstädes kunnat, eller kan gifwas.

Desse omständigheter har jag ock redan föredragit Hans *Excellence*-Riksrådet och *GeneralGouverneuren* samt Riddaren och *Commen deuren* af Eders Kongl. Maj^{ts} *Orden* Högwälborne Grefwe Herr *Gustaf Friedrich von Rosen*, så wäl under d. 30 *Julii* och 6. *Novembr.* 1747, som i synnerhet d. 6. *Nov.* 1749, [370] samt derhos anhållit, om Hans *Excellences* Gunstige bijträde och förmående therhän, at Arbetet här i lands*Cancelliet*, måtte, genom Skrifwarehielps tilökning, kunna understödjas.

Hwarjämte, som jag under sorgfälligt bemödande, at ej mindre få the anstalter skyndesammast giorde, som til befrämjande af Fästnings-Byggnaden nödige warit; än at kunna skiöta alle öfrige Embetesgiöromål, som eljest, uti detta widsträckte Höfdinge-döme dageligen förefalla; har, den ena tiden efter den andre, med ej ringa bekymmer måster- [371] fara, at detta tillika med det förutnämde, omöjeligen kunde genom den på *Staten* bestådde *Cancellie*Betjäningens tilhielp, nu åstadkommas; utan at många Ärender skulle, til *publici* otjänst komma at stå tillbaka; och i synnerhet *Supplications*Målen, icke kunna, til länets Jnnewånares behof och nytta, så skyndesamt afgiöras, som wederborde, och mången Saks angelägenhet fordrade; så har jag afwen-

ledes sedt mig för anlåten, at redan d. 6. *Septembr.* 1749. detta alt hos Kongl. Maj^t i underdånighet anmäla; hwilket jag jämwäl d. 20. *April* 1751. och ännu särskildt [372] genom den, til samme År Riksdag ingifne underdånige *Relationens* XIV: §: underdånigst återhemtat; samt yttermera, under Eders Kongl. Maj^{ts} Höga warelse här i Landet, medelst Bref af d. 25. Junii 1752: i underdånighet anhållit, om Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste bijfall och förordnande til *Skrifware-hielpens* och *Cancellie-Expensernes* förökning; hålst arbetet annars, ogiörligen kunde, med den förut på *Staten* bestådde litzla *Cancellie*-Betjänings tilhielp, hinna skiötas.

J den underdånigste förtröstan, at härutinnan omsider winna Allernådigste [373] willfarighet, wågar jag härigenom i underdånighet ytterligare anhålla, det täcktes Eder Kongl. Maj^t i Nåder förordna, at Skrifwarehielpen, åtminstone med par Hundrade dahl^r S^{rmt} kunde förökas; i anseende så wäl til Eders Kongl. Maj^{ts} och Rikets therunder beroende Höga Tiänst, som äfwen, detta läns Jnnebyggares angelägenheter och wälfärds befordran, så at Sysslorne, genom tilräckelig Betjäning i *Cancelliet*, måge härstädes behörigen warda skiötte och wärdade; antingen samme tilökning då kunde i Nåder bestås för en *Oeconomie-Secrete*- [374] *rare*, som wid hushåldnings-målen i länet, kunde göra erforderligt bijträde; eller huru Eder Kongl. Maj^t annars täckes Allernådigst förordna.

Til någorlunda understöd och upmuntran för mig och lands*Staten*, har Eder Kongl. Maj^t, uppå Riksens Högloflige Ständers underdånige tilstyrekande, wid sidstleden Riksdag i Nåder behagat samtycka til lörens Jndelande, för mig och hela lands*Staten* uti Hemmans Räntor; såsom ock förut redan, under d. 29. *Augusti* 1749. Allernådigst förordnat, det borde Crono-Fogdarne [375] och Häradsskrifwarne jämte läns-männen i detta län, få til Boställen eller ständige hemwister nyttja wisse, thertil utsedde Oindelte Crono-Hemman, Men Högloflige Kongl. Cammar*Collegium* och Stats*Contoiret* hafwa doch, genom Bref under d. 11. *Januarii* 1753. ej allena afslagit lands*Cancellie*-Skrifware-Lörens samt de 40. d^r S^{rmts} Jndelande, som landtRäntemästaren niuter för landt*Magazinets* förwaltning här i *Helsingfors*; af den grund, at samme Syssla, och 40. d^r S^{rmt}, icke woro på 1696 Års *Stat* upförde; utan ock, ehuru *Cancellie*Wacktmästare-lönen, 78. d^r S^{rmt}, jämte de 72. d^r d^{omt} [376] 2^{ne} Wackt-knecktar här i *Nyland* niuta, så wäl som Skarprättare-lönen 36. d^r S^{rmt}, på 1696. Års *Stat* äro bestådde, för-

klarat, at så wida deras wederlikar i Åbo-län samt *Öster- och Wästerbotten*, icke niuta Jndelt lön: och desse Betjante äfwen hörde mera under Slotts- än lands*Stat*, så borde sagde lönings*Summor* jämwäl gå utur den af mig för fattade Jndelnings-*Rullan*, och bemälte wederbörande med Penningelön sig åtnöja; Hwarjämte, emedan länets *ordinarie* landtmätare efter 1696. Års *Stat* har 250. d^r S^{rm}ts lön; och tilgång på Hemmans Räntor för honom blefwo, när *Can-* [377] *cellie*Skrifware- och Wacktmätare samt de flere förut nämde lönerne, deremot skulle slutas utur JndelningsFörslaget; Ty borde landtmätaren äfwen undfå Jndelning, och tillåtas upbära Räntorne af de Hemman som för sagde Betjante warit *projecterade*: Och som Kongl. Maj^{ts} ofwan högstberörde Nädigste Bref af d. 29. *Aug.* 1749. angående lands*Statens* Boställen, woro, genom Eders Kongl. Maj^{ts} sednare Nädigste Skrifwelse, under d. 7. *April* 1752. ändradt; och hela lands*Staten* den förmån tillagd, at niuta Jndelt lön, som förut blifwit afslagit: Hwarjämte [378] om någre Boställen deruti ej heller stodo förmält, med mera; så kunde Kongl. Cammar-Collegium och *StatsContoiret* icke anslå flere af Lands*Staten* här i länet Boställen, än HäradsSkrifwarne; hwilcka funnos hafwa dem så mycket nödigare, som de på wisse Boställen borde hålla Handlingarne tilhopa doch kommo äfwen härtil inge andre lägenheter at lemnas, än af de i länet befindtelige Ödes-Hemman, sålunda belägne, at de dertil tjäna kunna; men, i annor händelse, dertil, de Hemman at tagas, som til Boställen för HäradsSkrifwarne redan blifwit *projecterade*.

Detta alt har jag för den skuld, genom Skrifwelse under d. 10. *April* 1753. hos Eder Kongl. Maj^t i underdånig- [379] het anmält: Och wägar härmedelst yttermera underdånigst andraga följande:

Uppå Riksens Högloflige Ständers, wid sidsta Riksdagen gjorde underdånige föreställning, har Eder Kongl. Maj^t, af Högtbeprislig Konungslig Nåd behagat i Näder samtycka, til hela Lands*Statens* små penningelöners Jndelning här i länet; och det, utan skilgnad, om samme löner på Riksens *Stat*, förr eller sednare, bestådde warit, hälst sådant til Betjänernes någorlunda understöd wid allmän dyrhet i landet, och derjämte, til deras upmuntran, under the, emot fordna tider, nu warande mångfalt flere Sysslor och giöromål, efter Eders Kongl. Maj^{ts} [380] Aldranädigste afsigt och bepröfwande, lända borde.

Wid sådan Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste författning, förmodar ock i diupaste underdånighet *Cancellie*Betjeningen få blifwa bijbehållen som uti Eders Kongl. Maj^{ts} och Rikets Tjänst, med flit och oförtruten-

het sökt uthärda det mödosamma och trägna Arbete, härstädes nu i flere års tid, emot wanligheten warit, och ännu samt framdeles gifwes.

Mine underdånigste Berättelser af d. 6.te Septembr. 1749, och 20. April samt 15. Julii 1751. såsom och d. 25. Junii 1752, wisa til en del, hwad bekymmer, möda och Beswär, landsSecreteraren med [381] sin på Staten bestådde ena Skrifware, warit underkastad; särdeles ifrån början af år 1747. och huru han, äntå sökt, i underdånighet skiöta, så wäl en ganska widlöftig Brefwäxling, som hwad mera utöfwer wanligheten, nu på Nijonde året, här bordt expedieras, i anseende til de anstalter fästnings-Byggnaden fordrat.

Hade så drygt arbete, så trägen och ständig uppwacktning, samt tillika så dyr tid här warit, då penninge lönen 1696: blef för landsSecreteraren på Staten upförd, som nu är: så synes, efter all billighet och Rättwisa, at Skrifware-lönen, wid [382] landsCancelliet, säkert skulle på en gång blifwit anslagen: Och ehuruwäl härmed lærer til något der-efter hafwa kommit at bero; så wida Sysslorne, den tiden, kunnat eljest, någorlunda i Cancelliet skiötas; har doch Kongl. Maj^{ts} och Rikets tjänst, för detta längst, befunnits kräfwä, at äfwen bestå Cancellisten årlig lön; ehuru then i de sednare årens Stater blifwit i andre columnen för; Hwarföre, och emedan Cancelliearbetet, såsom i underdånighet redan bemält är, nu alt mera tiltagit; och wärckeligen är så drygt, at det ej eller med 2^{ue}, och än mindre med En enda [383] Skrifwares tilhielp kan hinna behörigen skiötas: J anseende hwartil, landsSecreteraren äfwen, hela denne tiden, föranlåtits, på egen kostnad hålla Betjäning i Cancelliet, och dertil med äntå understödja Ordinarie Cancellisten, som af sin ringa Penningelön ogörligen kunnat här å orten hafwa födan, mindre kläder, Qwarter och annor nödtorft; samt aldraminst räcker deraf någonting för dess arbete och möda; Hafwande dessutom, härstädes warit ganska swårt at få sådant folck til Cancelliet som kunnat göra gagn och någorlunda bijtråde wid Sysslorna Hwilcken [384] olägenhet ännu skulle blifwa större, ther Skrifware-lönen kommo utur Indelningen at slutas; För den skuld, och som Rik-sens Högloflige Ständer, uti thetas, d. 4. April 1752. til Eders Kongl. Maj^t ingifne underdånige Betänckande och föreskrift, om Jndelt lön för landsStaten här i länet, jämwäl behagat förmåla, sig hafwa funnit. huru mycket Sysslorne genom de här å orten påstående fästnings-Byggnader och trägne commenderingar af ArbetsManskap, från Ort til annan, samt deraf följande widlöftig Brefwäxling, med Kongl. Colle-

gierne, wederbörande *Chefs* och andre Embetsmän, blifwit [385] ökte; och priset på alle, til uppehälle oumgängelige waror, emot förra wanligheten, ganska högt stigit; så at den i Nåder bestådde Penningelönen, til dagelig utkomst woro aldeles otilräckelig; Hwarjämte, och så wida anseelig tilgång på Oindelte CronoHemman här i länet befants, af hwilcka lands*Staten* sine löner *in natura* kunde undfå; och Eders Kongl. Maj^{ts} samt Riksens Cammar*Collegium* och *StatsContoir*, då de deröfwer hörde blifwit, förklarar sig ej eller hafwa något derwid at påminna: Riksens Höglofl. Ständer, wid öfwerwägende af besagde ömma omständ[386] digheter, funnit skiäl och anledning, at i underdånighet styreka Eder Kongl. Maj^t til at AldraNädigst bewilja, *hela landsStaten* Jndelt lön; såsom ländande til Betjäningens någorlunda understöd och upmuntran; derwid Riksens Höglofl. Ständer icke giordt, *någon åtskilgnad emellan the, på Staten förr eller sednare, i Nåder anslagne Penningelöner*; Altså, och emedan Eders Kongl. Maj^{ts} ofwan högstbemälte Allernädigste Bref af d. 7. *April* 1752. förmår och stadgar, at hela lands*Staten* i detta län ägde niuta Jndelning, af de dertil nog tilräckelige befundne [387] Oindelte Hemmans Räntor, Ty bönfaller jag Allerunderdånigst, at äfwen *Ordinarie Cancellie-Skrifware*-lönen kunde, efter thet *Project* til Högloflige Kongl. Cammar*Collegium* blifwit härifrån öfwersändt, *Aldranädigst tillåtas få wara Jndelt*, uti de dertil utsedde 5. eller 6. små Crono-Hemman; och Cancellie-Skrifwaren framgent äga frijhet, at upbära deraf Räntorne, såsom härtil skedt; så länge målet berodt på Eders Kongl. Maj^{ts} närmare Nädigste förordnande.

Ty hwad widkommer lörens Jndelning för länets landtmätare, [388] så har jag redan, genom min underdånige Skrifwelse af. d. 10. *April* 1753. wid handen gifwit, at, wid närmare efterseende i lands*Contoïret*, jämwäl för honom funnits wara full tilgång på HemmansRäntor här i länet; helst förutan de til Jndelning förut *projecterade* Hemman, ännu warit, af behåldne och uptagne Krono oindelte¹ Hemmans Räntor, mot 200 d^r S^{rmt}; samt af ödeliggande Hemmans Räntor 360 d^r *dito*^{mt} at tilgå; Hwarföre jag ock låtit upsättja förslag til landtmätare-lörens Jndelning i HemmansRäntor; Af hwilcka han jämwäl redan, de förflutne Åren, sin lön upburit; Och emedan [389] ännu, anseeligt öfwer skott gifwes, både af uptagne Oindelte Crono-Hemman, samt af Ödeliggande lägenheter; hwilcka desse Åren til en del redan med Åboer före-

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

sedde och uptagne blifwit; så wäl som af en hop Nybyggen, the ther med tiden äfwen kunna komma at Skatta; ty återhemtar jag i diupaste underdånighet min förre underdånigste hemställning, om ej Wacktmästare-lönen 78 d^r S^{rmt}; jämte de 40. d^r hwilcka Räntemästaren för *Magazinet* undfår, i anseende til slik tilgång äfwen fingo Jndelas; ther ändteligen Wacktknecktarne, borde med Penninge-lönen [390] sig benöja; ehuru ock de, af Öfwerskottet kunde efter handen få hwar sin lön Jndelt; warande landtRäntemästarens öfrige Jndelte lön allenast 200 d^r S^{rmt}, så at han äfwen, til understöd och upmuntran, nog synes behöfwa de, för honom derjämte *projecterade* 40. d^r S^{rmts} Jndelning; Och har Wacktmästaren jämwäl, med sin på *Staten* bestådde ringa Penninge-lön, nu så mycket swårare at kunna, å denne dyra ort, sig behielpa; som hans möda och arbete, desse åren, ganska mycket blifwit ökt.

Beträffande för öfrigt [391] *Boställen* för CronoBetjante här i länet, så aldenstund Kongl. Maj^t, genom Nådigste Skrifwelse af d. 29. *Augusti* 1749. behagat, på underdånig giord ansökning, i Nåder bewilja wisse Hemman, för Crono-Fogdarne, Häradsskrifwarne och Länsmännen, til hemwister; ifrån hwilcka jämwäl redan, en del Bönder sig flyttat, til andre, dem anwiste Hemman: warande, ej mindre för Häradsfogdarne, än Häradsskrifwarne, angelägit, at äga ständige Boställen; hwarest de, under fogdarnes wård befindtelige *publique* Handlingar kunna blifwa i förwar, och hållas i behörig ordning, så at när Om- [392] byte med desse Sysslor ske, omtalte Handlingar och skrifter måge finnas oförryckte, och genom wederbörlig *inventering* kunna lemnas til Efterträdaren; För den skuld och så wida Eders Kongl. Maj^{ts} Allernådigste förordnande om lands~~Statens~~ löners Jndelning, ej finnes uphäfwa, hwad förut, angående Boställen, i Nåder blifwit stadgat: Och Häradsfogdarne jämwäl, så mycket mera synas tarfwa slik hielp och förmån, som Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans Höga tjänst kräfwer, at fogden och Häradsskrifwaren böra, för Räkenskapernes skuld, bo hwar- [393] andra så när möjligheten kan medgifwa; Hwarwid nog swårighet, om Fogdarne ej hade wisse Boställen, skulle i anseende thertil blifwa, at the tå woro föranlätne hyra sig rum annorstädes, och taga Qwarter, nu på ett, nu åter på annat ställe, hwilcket man erfarit härtills hafwa, med nog stor olägenhet, enkannerligen uti *Öfre Säxmäki* Härad, skedt; hälst Häradsskrifwaren derstädes ännu, i brist af hus-rum eller sådant Boställe, hwarpå han kunde sig i Häradet behielpa, måste wistas långt

ifrån Fogden, uti annat Härad, Altså [394] bönfaller jag yttermera Allunderdånigst, Eders Kongl. Maj^t tacktes af Högtbeprislig Konungslig Nåd och mildhet, tillåta HäradsFogdarne här i länet, at äfwen som i Swerige, få behålla och innehafwa de dem på lönen anslagne Boställs-Hemman, samt at länsmännerne jämwäl, hwilcka til antalet hafwa, i anseende til *districternes* widlöftighet och Sysslornas mångfaldighet, de förflutne Åren måst blifwa flere än *Staten* utsätter, och derföre af de på *Staten* bestådde löner nu niuta, somlige mer, och somlige mindre; kunde, til bättre utkomst, hielp och upmuntran, få likaledes hugna sig af de för dem *projecterade* Boställen: helst någon ändring igenom alt detta i Rotorne [395] och knecktehålden icke torde behöfwa ske; så wida samtelige CronoBetjäningens Boställshemman, likafult, om Eders Kongl. Maj^t så i Nåder förordna tackes, kunde stå uti Roteriing såsom tilföre; hwarmed ej heller ännu, skiönt Boställen för ofwannämde Betjante År 1749. blifwit Allernådigst bewiljade, något Ombyte här i länet skedt: Och har jag sluteligen skolat underdånigst erindra, at så wäl de i Höfdingedömet förut bekandte, och i JordeBöckerne ännu upförde ÖdesHemman, som the lägenheter Jag, wid skedd undersökning i lands*Contoiet*, samt wid Jord-Ransakningarne, funnit wara utur de sednare årens JordeBöcker lemnade, men uti länets äldre handlingar och JordeBöcker, til Hemmantal- Mantal och Räntor [396] utförde, och hwilcka, sammanräcknade, lära stiga til nog anseenligt; kunde förmodas så mycket snarare blifwa utur sine Ödesmål hulpne, til ej ringa winning för Cronan; om Fogdarne, Häradzskrifwarne och Länsmännen, få i underdånighet niuta den understöd och hielp, som then af Eder Kongl. Maj^t Aldernådigst bewiljade Jndelningen, jämte BoställsHemmanens *Disposition*, kan dem tilföra.

XV: §: *Om Expeditionerne, samt Folckets till- eller af-tagande i Lähnet, med mera.*

1755 d. 10 Dec: remitterad til Förordnings utskottet.

1:o Jfrån det, sidsta Riksdags*Relationen* år 1751. in *Julio* öfwersändes, hafwa här intil Trijhundrade och Tolf Kongl. Bref och Nådige Befallningar hit ankommit :warande, genom Utdrag af lands*Cancel-liets*-Bref*Diaries*, [397] i underdånighet hwarje År anmält, huru samme Nådigste Befallningar af mig blifwit *Expedierade* och wärckstälde.

Jfrån Hans *Excellence* RiksRådet och *GeneralGouverneuren* samt Riddaren och *Commendeuren* af Eder Kongl. Maj^{ts} *Orden*, Högwälborne Herr Grefwe *von Rosen*; samt Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Hof-Rätter, *Collegier* och *Commissioner*; hwaraf landshöfdingarne i Swerige och Finland; *Consistorierne* här i landet; samt wederbörande Herrar *Chefs* för detta läns, samt de hit komne wärfwade Regementer, äro, innom berörde tid, eller sedan *medium Julii* 1751. ankomne Twå tusende Otta hundrade et och Nittijo Bref.

Thessutom har jag, af domhafwänderne och *Magistraterne* i Höfdinge-dömet så wäl [398] som af *Artillerie-Fortifications-* och andre *officerare*, samt Crono- Päst- och Tull-Betjante, jämte flere Embetsmän, både i och utom länet, under besagde tid erhållit Femb Tusende Etthundrade Sextijo och fyra Bref och *Memorialer*, Bestigande sig således antalet, på the, sedan *Iulii* Månad 1751. hitkomne Bref och *Memorialer* tilsamman, *Ottatusende Trijhundrade Sextijo-Siu*: Och har jag redan underdånigst anfördt, i hwad måtto *Expeditionen* Årligen skedt af alle Kongl. Maj^{ts} Nädigste Bref och Befallningar.

Hwad åter angår wärckställigheten så wäl af Hans *Excellence* Herr RiksRådets och *GeneralGouverneurens*, som Kongl. HofRätternes och *Collegiernes* Bref, och hwad the, thessmedelst, å Eders Kongl. Maj^{ts}, samt å dragande kall och Embetes-wägnar [399] förordnat; har jag alltid, i giörligaste och skyndesammaste mätton, sökt befordra omtalte wärckställighet, så snart Brefwen ankommit; ehwad tid eller dagar som hälst detta skedt; så at fölgackteligen icke et enda af samme Bref, är uti *Cancelliet*, utan *expedition*: warande the jämwäl merendels redan beswarade; och skola på de öfrige likaledes behörige Swar afgifwas, alt efter som de underrättelser från Embetsmännen i Höfdingedömet hinna inkomma, som, i hwarje mål, först behöft infordras.

Sammalunda har jag låtit wara mig angelägit, at få de Bref utan uppehåld wärckställdte, som angående Räntor och Räkenskaper jämte hwarjehanda penninge-Saker, dels [400] ifrån Kongl. Collegierne dels och ifrån andre Embetsmän ankommit; och om hwilckas, antingen *Expedition* eller fullgörande uti lands*Contoiret* åter, behöft föranstaltas; eller ock, at i anledning af dem behörige underrättelser och Besked utur Räkenskaperne; jämte slike Betänckanden, som i hwarje Sak nödige funnits, eller af Kongl. *Collegierne* äskade blifwit, i *Contoiret* jämwäl, enligt landshöfninge-*Instructionens* 44. §. och then fördelning af Sysslorne, emellan lands*Secreteraren* och lands*Cammereraren*, som Eder

Kongl. Maj^t jämte Nädig Skrifwelse under d. 23. April 1752. behagat i Näder mig meddela; hafwa bordt författas, och til Högwälbemälte Kongl. Colle- [401] gier insändas: Men at nu kunna, genom *Extracter* och *Diarierne*, efter Riksdags*RelationsMethoden*, wisa, alle, sedan *Julii* Månad 1751. hitkomne och härförutnämde Brefs och Befallningars *expedition* särskildt; eller hinna i underdånighet berätta, när och hurulunda, hwarje mål blifwit wärckställdt, eller hwad sådant hindrat och uppehållit; det faller nu för tiden lika omöjeligt, som då sidsta Riksdags-Berättelsen afgick; uti hwilcken jag tå war föranlåten underdånigst andraga, hwad swårighet wid slike *Extracters* författande befunnits möta, samt huru sådant ogiörligen kunnat ske, så wäl för Betjäningens, som *Expensernes* ringhets skuld i *Cancelliet*, [402] Hwarest dessutom nog drygt arbete stundeligen bör skiötas; och som Sysslorne alt sedermera warit och äro, öfwer fordna wanligheten mångfallige, Men Betjeningen likwäl funnits och är enahanda, efter thy som *Staten* består; så hoppas jag i all underdånighet, at detta hinder äfwen nu, wid omtalte *Extracters* uprättande, må aldranädigst warda ansedt, för så mycket större och mera gällande; som, i anseende til Betjäningens otillräckelighet härstädes, det ock med möda kunnat åstadkommas, at sielwa Riksdags-*Relationen*, under margfallige andre giöromål hunnit [403] för denne gången blifwa så omständeligen och widlöftigt författad, samt behörigen Renskrefwen, som *Methoden* gifwer anledning til: Anhållande jag härhos ännu i all underdånighet, thet täcktes Eder Kongl. Maj^t, så wäl Aldranädigst anse, hwad jag uti nästföregående §: om Sysslornes myckenhet härstädes, underdånigst anmält; som ock therhos i Näder låta Sig föredraga mine underdånige Ansökningar om understöd i Arbetet härstädes, genom någon tilökning af *Skrifwarehielp*; samt then förut bestådde *Cancellistlönens Indelning* uti Hemmans-Räntor, [404] efter det dertil författade och til Kongl. Collegierne insände förslag.

Annor, och ther härutinnan ej winnes Nådigt bijfall; frucktar jag med skiäs at många angelägne Sysslor uti länet måste blifwa här ogiorde; och i synnerhet *Supplications* Målen föga kunna medhinnas, samt behörigen afhielpas, til Allmogens och Jnnewånarnes därunder beroende gagn; Hwileka ock redan, the förflutne År, nog klagat deröfwer, at de icke få sine ansökningar så fort afgiorde, eller kunna winna så skyndsam handräckning, som de, i hwarje mål, hade af nöden, och deras wälfärd kräfwer, [405] ehuru wäl sielfwa ogiörligheten deremot wisar

sig, at i så mätto hafwa kunnat gå Allmogen och länets Innebyggare mera til handa, än skedt är; Ty som Brefwäxlingen, hwilcken icke får läggas å sido, eller uppskiutas öfwer the dagar då Påsterne afgå, hela tiden warit härstädes mäcka widlöftig: Och *Expeditionerne*, i anledning af ofwannämde hitankomne Ottatusende trijhundrade Sextijo Siu stycken särskildte Bref och *memorialer*, the förflutne Åhr, kan finnas hafwa gifwit lands~~Secreteraren~~, med dess på *Staten* bestådde ena Skrifware, jämte två å tre stycken andre, dem han tillika föränlåtits hafwa sig [406] til hielp, thesto mera at Syssla, som wärckställigheten af samme Bref, merendels ankommit på antydelser och *Ordres* härifrån, til alle, uti Höfdingedömet warande *Magistrater* och Crono- samt Upbörds-Betjante; förutan hwad til Herrar Regements*Chefs*, så wäl som DomCapitlen, och Häradshöfdingarne, samt flere EmbetsMänn, behöft Skrifwas: då man, i anseende til *Circulaire expeditionerne*, och en myckenhet Öppne *Ordres*, samt om endast Siu Bref, eller et til hwarje härad här i länet, föreställes hafwa, i anledning af allenast hälften utaf de hitkomne [407] och förutnämde Bref och *Memorialer*, blifwit utur lands*Cancelliet expedierade*, kan tydeligen sluta, at således härifrån, sedan *Julii* Månad 1751. Tiugu Nijo tusende Twå hundrade Ett och Ottatijo Bref och *Ordres*, äro utfärdade; Hwileka, så wäl til deras uppsättjande, som Renskrifning, och *Expedition*, fordrat tid och arbete; utan at jag må nämna, om alle the swar och Berättelser, som ej mindre til Kongl. HofRätten och *Collegierne* än andre EmbetsMänn afgåt; så underkastar jag Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste bepröfwande i all underdånighet, huruwida jag, då så ringa Betjäning som här, på *Staten* består, meniskligt och möjligt-wis [408] kunnat hinna, tillika afhielpa alle, den tiden äfwen, inkomne Ansöknings-mål och *Supplications-Saker*; eller huruwida detta, än vidare skall kunna låta sig göra, om på Betjäning och *Expenser* icke fås någon tilökning; hälst för lands-*Secreteraren* odrägeligt faller at längre sielf underhålla så många Skrifware som Arbetets widlyftighet i *Cancelliet* fordrar.

Öfwer *Lagens* så wäl som Kongl *Förordningarnes* obrotzlige efterlefnad, har jag icke allena genom *Magistraterne* uti hwarje Stad, utan ock genom CronoBetjante på landet, samt wederbörande lands*Fiscal*, stedze sökt hålla alfwarsam hand och upmärksam tilsyn; samt låtit mig högst angelägit wara, at hwad [409] til *Executions-wärcket* hörer, thet äfwen altid måtte ställas i fullbordan.

2:o Beträffande *folckets* årliga *tilwäxt* eller *aftagande* här i länet, så

utwisa de i anledning af *Consistoriernes* inkomne *Tabeller* författade, och til Hans *Excellence* H^r Riksrådet och *GeneralGouverneuren*, redan någre år, härif^r öfwersände *Tabeller* på födde och döde, at folcket, Gudi lof! i detta Höfdinge-döme tiltagit: ehuru en hop späda Barn, i brist af behörig skiötzel, torde somligstädes, bland Allmogen och menige man, hwart År aflidit; jämte många mödrar eller Barnaföderskor, hwilka måst sakna hielp och bijträde af förståndige JordGummor, samt således tillika med sine foster ofta kunnat tillsätta [410] lifwet: Och har jag wäl, til förekommande häraf, sökt, isynnerhet wid Jordransakningarna, förmå Jnnewånarne at til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Befallning, förena sig om skickelige Qwinnors öfwersändande til *Stockholm*, at uti JordGumme-wettenskapen blifwa underwiste, Och inhemta derom nödig kundskap; men dertil hafwa ej flere ännu kunnat beqwäma, än *Jngå* Sokns Jnnebyggare; the ther utfäst sig, nästa Sommar, wilja öfwersända en Qwinsperson til *Stockholm*, at lära sig JordGummekonsten med hwad dertil hörer; Hafwande kyrkjoherden uti bemälte församling, *Magister Jacob Sirelius* haft berömlig omsorg och mycken ömhet [411] för torftige och nödlidande Barnaföderskor samt fattige Barn der å orten; hwilcket jag ej kunnat undgå at til hans loford äfwen låta här inflyta; med underdånigste erindran, at om Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas, på kronans omkostnad låta, i förenämde angelägne omständighet, giöra nödige författningar, til länets föreseende med skickelige Barnamoderskor; wordo sådant ofelbart räddande många lif; samt skulle anseentligen bijdraga til folckets förökelse.

Wid detta tilfälle bör jag ej heller förbigå, at i underdånighet anmäla, hurusom jag, i anledning deraf, at många hushåld, [412] uti de til *Tawastehus*-län, stötande Soknar befunnits äga ganska få Barn, och somlige åter alls inga; sökt wid Jordransakningarne utleta orsaken dertil, och hwarföre den ena Bonden ej hade Barn så wäl som den andra: då mig blifwit 2^{ne} omständigheter wid handen gifne, the ther til slik skilgacktighet skola bidragit; nemligen: den ringa wårdnad och ömhet, hwarmed det gemena folcket skola handtera sine späda Barn; i thy at när föräldrarne gå ut på arbete, skola de lemna Barnen allena hemma utan uppsigt och skiötzel; hwilcka derunder således kunna lida brist både på föda och värma, jämte annan sytning, samt fölgacktelⁿ [413] råka i hwarjehanda Siukdomar, derigenom de til en stor del, i otid blifwa borttryckte.

Den andre omständigheten består derutinnan, at gemena Man bär frucktan före, at få många Barn, i anseende til sin fattigdom och oförmögenhet at kunna dem behörigen försörja, föda och upfostra: derföre och hwarjehanda oordentligheter skola brukas at förekomma, thet theras hushåld ej måtte med Barn förökas; Hwilcka omständigheter Härads höfdingen *Lostierna* berättat mig äfwen hafwa wid Härads-Tingen stundom förekommit: Och som dette är en ganska öm Sak; så har jag i underdånighet hemställa bordt, om icke, til at företaga thet sednare, och befrämja thet [414] förra, samt giöra Gemene-man mera sorgfällige at beflita sig om Barnens tilwäxt och tilbörliche upfostran, Eder Kongl. Maj¹ skulle i Näder täckas befrija de föräldrar ifrån alle *personelle* utskylder, som kunde wisa sig hafwa Femb Barn Mantals-skrefne; men at the som ägde Siu eller deröfwer kunde med någon annan förmån eller understöd benådas; helst derigenom, näst Guds hielp, woro til förmodande, at folcket skulle anseenligen tilwäxa och förökas; samt flere Missbruk förekommas, hwilcka de alfvarsammaste warningar nu icke kunna hämma; ty huru obekymmersamme och litet måne [415] somlige¹ af¹ Allmogen äro, at äga Barn; besannar nog samt det swar, som i *Tawastland* gemenligen lemnas, då man frågar efter antalet på Bondens Barn, hwilcken sålunda yttra sig: Nog Hafwa Wij, Gud bättre, många Barn; Gud gifwe wij så wist ägde, så många korn-Säckar, eller Spannemåls-Stackar.

Eljest utwisar hwad jag redan uti den XII: §: underdånigst anfördt, at antalet på mantalsskrifne Personer i de sednare Åren anseenligen blifwit ökt; Hwartil de många Hemmans-klyfningar, och bewiljade nya upodlingar, mycket bijdragit; och jämwäl lockat dem fram, som til-förene sig undandölgt; hafwande man ock, til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} [416] Nädigste Befallningar, sökt hålla noga uppsigt deröfwer, at tjänstehion ej måtte få begifwa sig öfwer Gräntzen utur Riket, eller annors gå utur länet til andre Höfdingedömen; som the til-förene haft mycken lust före: Och ehuru, under tiden, somlige sökt sig bort-*practicera*; doch, då wida the genast blifwit återfordrade och derföre under laga tiltal stäldte; har sådant, til ändring härutinnan, äfwen mycket wärckat, och satt skräck i andra; så at man förmodar detta sielfswäld ej vidare förelöpa; utan hoppas at folcket framdeles skall kunna qwarhållas, och hwarje år tilwäxa; så länge Gud behagar

¹ Sana lisätty sivun laitaan. — Ordet tillagt i marginalen.

wälsigna landet med fred och Årswäxt, samt bewara det ifrån smittosamma [417] Siukdomar.

Om *Medicinalwärckets* tilstånd i detta Höfdingedöme har jag, efter Nädigste Befallning, til Kongl. Sundhets*Commissionen* afgifwit min Berättelse: warande, til Jnnewånarnes förnödenhet *apotheker* inrättade, både här i *Helsingfors* och uti *Borgå* samt *Tawastehus* Stad; hwilcket sednare med Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste tilstånd af d. 3. *Septembr.* År 1753, warder med nödige *medicamenter* föresedt af *Apothecaren* här i Staden, som derstädes håller en *Provisor*: Och emedan således tilgång för Jnnebyggarne uti *Tawastland* nu warit, på allehanda nödige läkemedel; hwaröfwer the sig nog fägnat; ty hafwa en del af dem som bo i kring [418] *Tawastehus*, begärat och af mig äfwen fåt tilstånd, at betjäna sig af en fältskiär; så länge den, til *Tawastehus* län i Nåder förordnade *ProvincialMedicus*, *Doctor Johan Beijersten* nu i wår hinner ifrån Sverige öfwerkomma; Om hwars aflönande Jnnewånarne där i länet, på lika sätt som här i *Nyland*, sig förenat; Hwileket til Eders Kongl. Maj^{ts} Aldra Nädigste *approbation*, jag för detta i underdånighet anmält, och hwarpå äfwen Nädig Stadfästelse följt.

Af den hit til *Nylands* län i Nåder förordnade *ProvincialDoctoren*, *Jacob Rudberg*, som bodt uti *Borgå* Stad, hafwa wäl Jnnewånarne, wid påkomne Siukdomar, de framgångne åren, niutit råd och nödigt bijtrade; Men som han nu mera skall erhållit *Transport* härifrån [419] til en lika Beställning uti Sverige; och Jnnewånarne således, nu äro utan någon förfaren läkare; så hemställer jag Allerunderdånigst om ej Eder Kongl. Maj^t skulle i Nåder täckas återbesätja omtalte ledige blefne *ProvincialMedici* Syssla här i *Nyland*; på det Jnnewånarne, hwilcka sielfwa aflöna sådan *Medicus*, ej måtte sakna den hielp och underwinning de, wid påkommande Siukdomar, af honom böra niuta.

Och aldenstund åtskillige personer här i länet, tid efter annan, befunnits *inficierade* med *Veneriske* Siukdomar; för hwilcka the måst undergå *Salivation*; sedan the, til den ändan, blifwit uti *Gammelstads-Hospital* intagne, och Cronan, til nödig [420] kostnad derwid, gåt i förskott, fördenskuld, och som länets medel, ej altid kunna tåla slike förskotter: Och dessutom angelägit är, at särskildte rum för sådane personer ständigt måtte gifwas: helst *Hospitalet* af andre personer nu mera blifwer så upfyldt, at ock de derstädes med möda kunna bärgas; så hemställer jag i underdånighet, om ej Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas låta utse någon *fond*, til tiänlige rums upbyggande här wid Staden, samt

nödige botmedel, med mera, för slike besmittade Personer, som behöfde genom *Salivation cureras*; Hwarjämte Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste godtfinnande i all underdånighet underställes, om icke the [421] här i länet inflytande *Lazarett-fond-medlen*, kunde få behållas qwar, och användas til ofwansagde Siukas *curerande*; så wida sielfwa omöjelic-heten förbiuder, at kunna få någon Siuk härifrån öfwersänd til *Stockholm*: Och förmodar man, at enär nyttan och fruckten af slike medel fingo härstädes niutas, det en hwar, wid någon Sysslas eller befordrans erhållande i länet, skulle härtil sedan något rundeligare *contribuera*.

För öfrigt bör jag i underdånighet widhanden gifwa, at redan i flere års tid En *Hälsso-Brunn* uti *Esbo* Sokn warit inrättad; Hwilcken så wäl af *Milicen* wid fästningsByggnaden härstädes, som länets Jnne-wånare blifwit, med god nytta, bru- [422] kad: warande jämwäl ej långt härifrån *Helsingfors* 2^{ne} dylike *Brunnar* upfundne, nämligen En wid *Hertonäs SätensGård* i *Helsing* Sokn; och den andra wid *Östersundom* *Rusthåld* i *Sibbo* Sokns skiär; the ther äfwen skola, af en och annan blifwit, i fiohl nyttjade; men huruwida sidstnämde *Surbrunnars* watten blifwit, til sin godhet förut behörigen *proberade*, är mig icke bekant.

Thessutom gifwes äfwen i *Borgå* Stad en *Surbrunn*, som med nödigt hus, genom *Magistratens* föranstaltande blifwit öfwerbyggd: och af hwars watten åtskillige med god nytta skola sig betjänat: Hwarjämte, wid *Ekenäs* Stad också finnes *Mineralwatten*; [423] samt uti *Orimattila* Sokn af *Öfre Hollola* Härad och *Tawastehus* län, som de förflutne Åren skola wara brukade.

J hwad tilstånd detta mig Nädigst anförtrodde Höfdingedöme nu befinnes; samt hwad författningar til thess förkofring och bästa, sedan sidsta Riksdag, af mig giorde blifwit, såsom ock, huru jag underdånigst sökt wärckställa Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste Befallningar, samt uträtta de mål och ärender, hwarom jag antingen erhållit Kongl. *Collegiernes* förordnande, eller af wederbörande Embetsmän blifwit anmodad; sådant alt har jag nu, efter Riksdags*RelationsMethoden* genom föregående Be- [424] rättelse Eder Kongl. Maj^t Aldraunderdånigst wid handen gifwa bordt; jämte hwad jag, för min del uti hwarje omrördt mål af fullkomlig Nijt och undersätelig wälmening, tyckt til detta läns ytterligare upkomst, kunna bijdraga; Men innan jag sluter denne min underdånigste *Relation* har jag äfwen i underdånighet skolat förmåla något, om Regementernes tilstånd här i Höfdingedömmet: Och hwad således

1:o *Dragone*-Regementet beträffar: så har jag, til underdånigste följe af Kongl. *Resolutionen* af år 1697, jämte flere Kongl. Stadgar, sökt, tillika med Herr Regements*Chefen*, förmå wederbörande Rusthållare, at efter- [425] komma sin skyldighet med hästars och karlars anskaffande, samt *monderingens* *completthållande*: warande äfwen, til den ändan, Årligen, *Recruterings-Möten* håldne; då den tredske wid förelagde witen blifwit antydd, at ofelbart fullgiöra, hwad för honom uti en eller annan måtto befunnits brista: Och hafwa wederbörande jämwäl uppå *General-Lieutenantens* och *Commendeurens* af Eders Kongl. Maj^{ts} Swärdz*Orden* Herr *Baron Åkerhielms* anmodan, blifwit af mig genom Bref til Crono-Betjänterne alfwarligen anbefaldte, at, såsom til sidstleden *Novembr.* Månads slut, wara föresedde med Hästar och [426] karlar, hwilcket, jämte den omsorg wederbörande *officerare* i detta mål sielfwe haft, wunnit den wärckan, at enligt *Majoren* och *Riddaren Taubes* wid handen gifwande, fögo *Vacancer* wid berörde Regemente på Hästar och karlar nu mera skola finnas: Hwarföre ock Herr *GeneralLieutenanten*, för i År ännu ej äskat något *recruteringsMöte*: skolande jag doch i-medlertid låta mig angelägit wara, at få de *vacancer* ersatte, som för et eller annat Rusthåld ännu torde gifwas.

Häst- och karle-*Monderingarne* hafwa, efter de af Kongl. Krigs-*Collegio Approperade Modeller*, blifwit til Rusthållarne, igenom Herr *GeneralLieutenanten Baron Åkerhielms* föranstaltande [427] aflemnade; Och bestiga sig the, för samme *monderingar* redan upburne medel, til en *summa* af 125662: d^r 23 $\frac{1}{3}$ öre S^{rm}t: återstående således ännu 623. d^r 30. öre; förutan hwad Små-Persedlarne komma at kosta; hwilcka genom *Compagnieofficerarnes* föranstaltande blifwa förfärdigade.

Förleden Sommar undfick ock Regementet, efter behörig Besickting, sine *Tälter*; som wid *BuldansFabriquen* i *Borgå* blifwit gjorde: Och hwilcka kommo at kosta 10800 dahler Silfwermynt, enligt Kongl. Krigs-*Collegii* hit ankomne skrifwelse af d. 21. *Febr.* 1754.

Och som största delen af Hästarne, sedan min ankomst hit til länet, blifwit anskaffade, så wäl som en god del karlar: så lærer Eder Kongl. Maj^t utaf alt detta, i Nåder täckas finna, at *Dragone*-hållarne, sedan sidsta [428] fredsslutet, haft en anseelig och dryg utgift.

Medan Eder Kongl. Maj^t behagat at, uppå min gjorde underdånigste hemställning, medelst *rescript* under d: 18de *Sept.* Åhr 1753, i Nåder samtycka, at alle gamle och ålderstegne *Reserver* af förre upsättningen, fingo utmunstras och afskedas; ty hafwa, i underdånigste följe deraf,

wid den af mig och Herr Regements*Chefen* sidstledit År håldne *Recruteringen*, alle *Dragone-Reserver* blifwit behörigen öfwersedde; samt the, som til krigstjänst odugelige befunnits, utur längderne strukne och som jag låtit Rusthållarne förstå Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste wilja och åstundan wara, at de, med gode *Wargierings-karlar* [429] sig måge förese; hwilcka äfwen framdeles kommo at undfå den wanlige Beklädningshielppen af 10. d^rkop^{mt} årl.¹ som Cronan härintil bestådt hwarje *Reserve*; så hafwa Rusthållarne, oacktadt den brist på folck här i länet är, wijst sig nog beredwillige at i underdånighet fullgiöra Eders Kongl. Maj^{ts} i ofwanrörde måtto förklarade Nådigste behag och wilja; samt redan förskaffat sig wackert antal *Wargieringskarlar*, som, i anledning af 1754. Års utbetalning, stiga ² til 497. man, och niutit 1656 dahler $21 \frac{1}{3} \cdot \cdot$ Silf^{mt}: Och när man räknar tilhopa hwad de ifrån och ² med ² År 1750. til och med 1754. niutit, har Cronan haft en utläggning [430] af 7111: dahler $21 \frac{1}{3} \cdot \cdot$ ² Silfwer^{mt}, til *WargieringsManskapet* wid *DragoneRegementet*.

Sedan sidsta Riksdag, har detta *Regemente* allenast en gång, nämligen förleden Sommar, warit upbådat til *Excercering* på sine wanlige *Compagnie-Platzer*; Hwarwid Herr *GeneralLieutenanten* och *Commendeuren Baron Åkerhielm* sielf warit tilstädes; och som han då befunnit, at en del Rusthållare, hwilcka haft antingen Häste- eller karle*vacance*, blifwit hemma ifrån sagde Möte; och således undgått utredningskostnaden; then the öfrige *Dragonehållare* fått widkännas, som sine Hästar [431] och karlar til meranämde möte skickat; Så har, uppå Herr *GeneralLieutenantens* härom gjorde föreställning Kongl. Krigs*Collegium* förklarat, at sådan Rusthållare böra erlægga Afgiften för *indragne Möten*, enligt de här i länet, wid *Dragone-Regementet*, för någre År sedan skedd föreningar; J följe hwaraf; samt så wida Herr *GeneralLieutenanten* äfwen sedan anmodat mig låta, om slik Afgifts betalning af wederbörande Rusthållare, genom pålysningar och CronoBetjäningens handräckning föranstalta, jag jämwäl låtit, i Höfdingedömet *publicera*, at hwar en Rusthållare, som til förenämde *ExcercitieMöten* sin Häst eller karl icke [432] utredt bör betala afgiften för *Jndragne Möten* Sex dahler Silfwermynt; hälst ehuru härom, uti Rusthållarnes ofwanrörde föreningar ej finnes något tydeligen wara stadgat, det lik-

¹ Sana lisätty sivun laitaan. — Ordet tillagt i marginalen.

² Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

wäl synts billigt, at sådane *Dragone*-hållare, til en likhet med de andre, äfwen borde erlägga, hwad de i utredningskostnaden kommit at undgå.

Härwid har jag äfwen bordt underdånigst andraga at emedan ofwan högstbemälte 1697. Års Kongl. *Resolution*, bland annat, förmår, det för hwarje Rusthåld Årligen bör erläggas Sex dahl^r Silf^{rmt} til en *Reserve-Cassa*: Om [433] hwilcka medels indrifwande jag doch, sedan min ankomst til länet ingen befallning haft; Ty utbeder jag mig nu i all underdånighet Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste förordnande, huru-wida slik upbörd hädanefter, må komma at förrättas; eller ock at uphöra; sedan Rusthållarne, såsom i underdånighet anfördt är, ingåt föreningar wid bägge *Escadronerne* om Sex dahl^r S^{rmts} betalning, de år, inge möten ske; samt tillika åtagit sig afgiften för *vacante* karlar och Hästar til Sexton öre Silfwermynt månadteligen; den de också erlägga.

Widare och hwad angår Öfwer, och under *Officerarnes Boställen* [434] wid detta läns *Dragone* Regemente; så hafwa HäradsHöfdingarne, å the förre eller Regements- och Öfwer *Officerare*-Boställen, förrättadt behörige Husesyner efter Regements *Chefens requisitioner*: warande å the sednare, eller UnderBefälets Boställen, slike syner wärckstådte af wederbörande *auditeur* och RegementsSkrifware.

Öfwer en och annan af förenämde Syner hafwa wäl beswär hos mig blifwit anförde men förmedelst the, i lands *Cancelliet* warande marg-fallige Sysslor hafwa alle, med behörige Utslag, ännu icke hunnit afhielpas. —

[435] En del gamle och¹ afskedade *Officerare*, hwilcka wid ofwanrörde Syner blifwit med Huseröte-medel *graverade*, men efter laga undersökningar befunnits uti ganska fattigt och torftigt tilstånd, samt således oförmögne dem at betala, hafwa deröfwer af mig, enligt 1752. Års Kongl. Boställs-ordning, undfått Bewis; samt i anledning deraf antingen redan blifwit befriade för slike *gravationer*, eller kunna, wid framdeles skeende Syner erhålla afskrifning.

För öfrigt, och emedan, angående *Pantsatte Crono-Rusthåld*, och huru med them bör för- [436] faras, när Panthafwaren theruti begärar *immission*, ej något finnes förmålt uti 1749 Års Kongl. Förordning; Ty hemställes underdånigst huruwida, då tiden til Pantens inlösande förflutit; och Panthafwaren uti Rusthållet begärar *Immission*, sådant, på lika sätt bör, förut i Häradet *publiceras*, som Högstbemälte Kongl. för-

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

ordning biuder, då en CronoRusthållare genom döden eller eljest afgåt samt sedan Natt och år ifrån *publicationens dato* utan något laga jäf eller klander, förflutet Panthafwaren deruti behörig *Immission* lemnas: Hwileket oförgripe- [437] ligen tyckes hafwa desto mera skiäl med sig; som en slik Pantsatt ägendom annors, och ther Panthafwaren wid förpantningstidens förlopp, ej fingo hugna sig af oqwald Besittning, skulle til Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans otiänst kunna råka i lägerwall: Äfwensom wid infallande krig, eller swåra och kostsamma Bekläd- och utredningar, när Panthafwaren det då wille ifrån sig lemna, och ägaren woro ur stånd, om detta alt, sielf at besörja, mycken saknad och olägenhet för Cronan kunde orsakas.

2:o Ehuru *Nylands InfanterieRegemente*, sedan sidsta Riksdag, hwarje [438] år, om icke helt och hållit, likwäl til största delen warit *commenderadt* på fästningsarbete, har doch, igenom de årligen, af mig och Herr *GeneralMajoren* samt *Commendeuren Aminoff* håldne *recruterings-Möten* man sökt få Regimentet med *complett* manskap föresedt; Hwarwid jag, til ändamålets winnande, haft godt bijträde af wederbörande *CompagnieChefs*, i anledning af det föranstaltande Herr *GeneralMajoren* derom giordt så at, oacktdt den *Cassation* som år 1749. eller 1750. af Herr *RegementsChefen* wid hållen BesicktningsMunstringskedde, på alle gamle och til krigstjänst odugelige karlar samt den afgang, som [439] igenom fästningsarbetet och andre tilfälligheter timat, jag förmodar at wid then i nästinstundande *Martii* Månad skeende *rectureringen* få Regimentet i fullkommeligt stånd; ther annors, nu imedlertid, någon märckelig afgang uppå de Soldater, som måst denne kalla tiden *Marchera* hit, och redan äro på fästningsarbete, sig icke til-drager.

Wid detta tilfälle kan jag icke lämna obemält, det en del frälsseMänn här i länet warit nog bekymmerslöse att förese de *vacante Rotar* med *Soldater*, hwaruti deras frälsseHemman *interessera*; ehuru *touren* at skaffa karl dem tilkommit, och man wid *Recruterings-* [440] Möten, samt genom *publicationer*, sökt förmå wederbörande i så måtto deras skyldighet efterkomma: warande i synnerhet, den så kallade *Jockis* fiärding, eller de under *Jockis-Gods* i *Tammela* Sokn och *Nedre Säckmäki* Härad lydande frälsseHemmans Åboer, härutinnan nog tröge; Hwarföre man ock altid haft största swårighet at få de *vacancer* ersatte, som yppat sig wid *ÖfwersteLieutenantens Compagnie* derunder sagde frälsseHemman äro Roterade.

Och som ej mindre wederbörande *CompagnieChefs*, än de, med slike frälsse-lägenheter i Rotelag stående Crono- eller Skatte-Bönder, oftast [441] ligga mig öfwer, med ansökningar om sådane måtts widtagande, hwarigenom berörde tröga och obekymrade *interessenter* kunde förpliktas, at efter deras *tour* skaffa *Soldater*; på det Eders Kongl. Maj^{ts} och Cronans tjänst ej måtte lida, och de andre Rotelagare ej eller ständigt finna sig underkastade beswäret och kostnaden, at ersättja *wacancerne*, utan slike wårdslöse med *interessenters* bijträde, med mera; så hemställes allerunderdånigst, om jag ej får, i sådane fall, hålla mig til Ägarne af frälsseHemmanen; och när de, genom förelagde witen ej kunna förmås draga [442] försorg, om *vacancens* ersätjande, tå hafwa mackt at utskrifwa deras dränger eller Bönder till *Soldater*.

På lika sätt som om *Dragone*Regementet redan förmält är, hafwa äfwen *Wargierings*karlarna wid *Nylands Infanterie*, blifwit öfwersedde, cho de, til krigstjänst otjänlige befundne utur längderne strukne, wid den förledit år håldne *recruterings*: Hafwande the öfrige, som då inalles woro 392. man niutit sin Beklädningshielp; hwilcken tilsamman, för åren 1750, 51, 52, 53 och 1754, gör 6116 d^r 19 ¹/₃ Silfwermynt: Och har man, på det Rotarne så mycket mera måtte upmuntras, at anskaffa sig *Wargierings*-karlar, tillåtit den ena [443] Rotan at få den andres *reserve* til *ordinarie*-Soldat, när *interessenterne* i den förre, deremot skaffat godt kneckteämne i stället til *Wargierings*karl för den sednare; hålst man eljest skulle haft alt för stor swårighet at hålla Regementet i fullkomligt stånd, i anseende til den dageligen *Existerande* afgången, och de dryga legor Rotarne nu för tiden måste gifwa åt sine *Soldater*; Hwarföre jag i underdånighet hoppas, Eder Kongl. Maj^{ts} Aldranådigst lærer anse, denne min och Herr Regements*Chefs* gjorde författning.

Så wäl 1753. som 1754. har detta *Infanterie* haft sitt Regements-Möte wid [444] *Helsing-Malm*; medan på den så kallade *Kampen* här wid Staden, där det tilförene blifwit hållit, tycks för Regementet wara obeqwämt at sig sammandraga: Och ehuruwäl 1734. Års Kongl. *Resolution* på Allmogens underdånige Beswär biuder, at hwart 4de år allenast hela Regementet bör samlas på Regements-Mötes-platzen; samt at det, dessemellan bör *Battaillons*-wis sammandragas på de wanlige *Battaillons*-Mötes-ställen, nemligen i *Lojo* och *Sibbo* Soknar; så har jag doch icke tyckt mig med skiäl kunna wara emot Herr *General-Majorens* åstundan härutinnan; utan derföre lå- [445] tit Rotarne, såsom ofwanförmält är, föra sine *Soldater* til Mötes-Platzen; hålst ock Rege-

mentet ej warit, i många år förut, til hela dess styrcka på et ställe sam-
ladt; och det äfwen therföre synts angelägit, at thet, til inöfwande uti
the nya *Exercitierne*, mötas borde; Hafwande, til underdånigste följe
af Eders Kongl. Maj^{ts}, genom Hans *Excellence* Herr Riksrådet och
GeneralGouverneuren Grefwe von Rosen, med Herr RegementsChefen
år 1748 *communicerade* Nådigste förordnande, omtalte Regements-
möte påståt 15. dagar; sedan, enligt samma Nådigste förordnande,
Manskapet likwäl förut, warit samladt på sine wanlige [446] *Com-
pagnie-Platzer*; Hwarunder *Soldaten* således niutit hela den Rotekost
som kneckte *Contractet* honom årligen tillägger: Och som Regimentet,
förleden Sommar kom at dröija qwar, något öfwer *terminen*, enligt
GeneralMajorens och *Commendeurens* af Kongl. Maj^{ts} SwärdsOrden
H^r Grefwe Hamiltons, derom stäldte *Ordres*; så har jag uppå wälbemt¹
Herr *GeneralMajors* begäran låtit tildela Manskapet både Bröd och
Penningar för hwarje dag det, öfwer *terminen*, wid Mötet drögt; Hwilcket
jag redan tilförene Eder Kongl. Maj^t i underdånighet berättat, och
äfwen wunnit dertil Nådigste bijfall. Men icke desto mindre och sedan
Regimentet hemtagat på sin Rote- [447] kost, samt en del deraf åter,
förleden Höstas blef *utcommenderad*, och en del nu i sidsta *Januarii*
Månad; *hafwa Rotarne* åter gifwit sine *Soldater* 15. dagars kost; hwilcken
de ock haft med sig til fästningsarbetet; som kommit *Fortificationen*
til godo: Och som dertil, mig witterligen, ingen Befallning warit: så
ankommer det på Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste förordnande, huruwida
Rotarne, med desse 15. dagars kost, för nästledit år ytterligare, böra
beswäras; sedan de, såsom ofwanförmält är, enligt ofwanhögstbemälte
1748. års Kongl. Bref¹, först skaffat sine *Soldater* til *Compagnie-Samlings*
Platzerne, och sedan vidare til Regements-Mötes [448] stället, och dem
derstädes i Fempton dyggn uppehållit; samt dem åter, efter sluten för-
rättning, hembragt, eller ock om samme andra gången utgifne Rote-
kost, bör på innewarande års utredning afräknas; Hwilcket Nådigste
förordnande jag fördenskuld, så mycket mera mig i underdånighet
utbeder; som mig i följe af *Instruction* samt lag och Kongl. Förordnin-
gar åligger tilse, at af Allmogen, i förenämde eller annor mätto, ej mera
fordras må, än then, efter kneckte-*Contractet* eller Kongl. Förordnin-
garne likmätigt, bör betala.

¹ Sanat »enligt — — — Bref» lisätyt sivun syrjään. — Orden »enligt — — — Bref»,
tillagda i marginalen.

Angående the Släpekläder, som Rotarne, i nästframflutne Åhr [449] måst gifwa sine, på FästningsArbete *commenderade* Soldater, utöfwer hwad kneckte-*Contractet* biuder, och hwilcka Eder Kongl. Maj^t i Näder lofwat låta Rotarne ersättja; Hafwa wederbörande fuller, til underdånigste följe af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste Skrifwelse under d. 30de Septembr. 1752, blifwit antydde at *liquidera*; men som samme *liquidationer* ännu ej hunnit för flere Härader, än *Borgå*, infås: så lærer Eder Kongl. Maj^t i Näder tackas anse drögs målet med theras underdånige insändande.

3:o Hwad beträffar *Tawastehus* läns *infanterie* Regemente: så har icke mindre H^r Öfwersten och Riddaren *von Törne*, än jag, [450] warit sorgfällig, at få derwid *Complett* manskap Och ehuruwäl, nästledit år, någon liten afgang wid fästningsbyggnaden skedde; förmodar man doch mästa *vacancerne* blifwa ersatte wid then *recruteri*ng, som d. 10. i nästa *Martii* månad kommer at hållas.

Med detta Regemente har, sedan sidsta Riksdag 2^{ne} gångor *Regementsmöte* blifwit hållit på dess wanlige Sammelplats wid *Wesiwechmais* By i *Asickala* Soken och Öfre Hållola Härad; medan, förbemälte Regemente någre *Battaillons-Mötes* ställen härtils ännu ej blifwit utsedde; Hafwande jag, så wäl härom som hwad mera *Tawastehusske Infanteriet* angå [451] om Hösten 1752. giordt underdånig förfrågan; men therå ännu icke erhållit Nådigt Swar.

*Wargieringskarl*arne wid detta Regemente äro, på lika sätt, som wid de öfrige, öfwersedde och utmunstrade: Hafwande berörde Manskap, År 1753, beståt af 553: Man, men wid 1754. Års slut har Beklädningshielpen endast blifwit *requirerad* för 521: Man; och således 32: Man mindre. Ifrån och ¹ med ¹ 1750. til och ¹ med ¹ 1754 Års slut bestiger detta Manskaps aflöning til 8780: d^r 7 ·/· Silfwermynt; som tillsammans, med hwad *reserverne* wid de 2^{ne} förut nämde Regementerne undfått, gör en *summa* af 22 008. d^r 15 ²/₃ ·/· Silfwermynt; Bestigande *Reserverne* nu sig, til omtränt [452] 1500. Man, som niuta Beklädningshielp; förutan många Gåssar; hwilcka för deras spädhets skull ännu icke kunnat til Beklädningshielps åtniutande antagas, men doch i längderne, til wederbörandes säkerhet, äfwen äro införde.

Sedan jag således nu haft tilfälle, at i underdånighet gifwa Eder Kongl. Maj^t, tilståndet af hwardera Regimentet här uti Höfdingedömet,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

särskildt til känna; wågar jag i öfrigt Allerunderdånigst andraga någre omständigheter, som gemeensamt röra den här i länet Jndelte *Milicen*: såsom

4:o Angående *Roteringswärcket* och Jndelningen; Hwilcken på 1690: talet blifwit här inrättad: warande [453] då Tretusende Man, jämte Öfwer- och Under*Officerare*, som alle fingo sine Boställen och löner, i detta Höfdingedöme til ständig *Milice* utsedde och Jndelte, Men som länet endast bestod af 4000. Mantal; så blef Roteringen ganska knapp, så at högst $1\frac{1}{2}$, men stundom $\frac{3}{4}$ ^{dels} mantal kommit at sättjas i Rotelag om en Soldat: Och ehuru sålunda sielfwa Roterings-wärcket blifwit uprättadt, finnes detsamme doch¹ ej wara behörigen öfwersedt och faststält; utan ankommer ännu på Höga Öfwerhetens Nådiga gillande; Hwarföre, och som sagde Roterings- tid efter annan, dels igenom Cappel-lansBohlens slutande derutur, och dels af andre orsaker, hwilcka wid *General*- [454] Munstringarne, och eljest andragne blifwit, har undergått hwarjehanda ändringar; hwilcka *in margine* på thet här wid lands-*Contoi*ret befindtelige *Exemplaret* af Roterings-wärcket, äro *Annoterade*; så har, til Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste bepröfwande, jag tilförene i underdånighet hemstält om icke Roteringsarne wid detta läns bägge *Infanterier*, sedan de, af mig och Herrar Regements*Chefs*, blifwit noga öfwersedde, och efter beskaffenheten af Rotelagens nuwarande tilstånd, närmare lämpade, fingo til Eder Kongl. Maj^{ts} AldraNädigste ompröfwande och *Approbation*, i under- [455] dånighet insändas: wågande jag yttermera här igenom sådant underdånigst hemställa; medan på omtalte min förre underdånige Ansökning Nådigt Swar ännu icke hunnit erhållas.

5:o *Infanterie*Regementernes *HemkallsHemman*, äro wäl, wid 1734. Års kneckte*Commission*, belagde med en wiss årlig Ränta i Penningar; Men som andre Hemman i samme Byamål, the ther hafwa lika stor Ränta och jord, måste med förhögnings utgiöra sin Skatt; så skulle thet synas, oförgripeligen, både skiäligt och för Cronan nyttigt wara, at Hemkalls-Hemmanen jämwäl, efter JordeBoken och Åhrlige Marckgängen, ut- [456] gjorde sine Räntor; då Soldaten äfwen kunde komma at niuta något mer, och hafwa bättre understöd än han nu äger. Hwarjämte

6:o Så wida klagomål ofta yppas emellan Räntetagare och Räntegifware af de så kallade *provisionaliter afskattade* Hemman Och något

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

wist, angående samme Hemman, eller huru Rântan af dem beräknas bör, ej finnes stadgat: derföre och lands*Contoiet* haft nog swårt at i slike mål afgifwa sitt utlåtande, så hemställes underdånigst, om icke Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas låta fastställa någon wiss grund, hwarefter Rântan utaf de [457] *provisionaliter* afskattade Hemmanen kommer at beräknas och upbäras, med mera.

7:o Som, uppå WargieringsManskapets bestånd och bijbehållande, Rikets nytta beror; så kan jag wäl intet i underdånighet styreka til den afgifts indragande som til 4: à 5000de dahl^r S^{mt} årligen kunnat stiga åt bemålte Manskap i Beklädningshielp; men härwid har jag doch underdånigst anmärcka bordt; at ehuru, både skiälige och alfwarsamme författningar til *Reserve*-karlarnes förmående at taga sig års-tjänst, gjorde blifwit, söka the likwäl sig sådant undandraga; och sittja, til en del, med sine hustror inhyste hos deras Släckt och anhörige; Hwarigenom the Jnnewånare som tarfwa arbetsfolck, kommit at känna anseentlig brist på drängar [458] och Pigor wid sine Hemmansbruk: Och när härtil kommer at wärfning tillåtes, på landet för *artilleriet*, samt i Städerne för de här i *Garnizon* liggande wärfda Regementen, så ökes folckbristen ännu mera deraf och den swårigheten för Allmogen redan blifwit, at enär någon ledig Rota skall skaffa sig *Soldat*, måste den erlägga i *lega* 3. à 400. d^r kop^{mt} ja, stundom mera; och dertil med lemna *Recruten* andre förmåner; som i längden ännu stiga högre, och försättja Allmogen i Armod; ej til förtigande, at ock Cronans Hemman med sådane Åboer ändteligen råka i ödesmål, som hafwa den olyckan at ofta mista karl, och nödgas flere resor omtalte drygale gor betala.

Til at för den skuld någorlunda förekomma desse landet wärckeligen tryckan- [459] de omständigheter, har jag allerunderdånigst hemställa bordt, om icke Eder Kongl. Maj^t i Nåder skulle täckas aldeles befrija detta Höfdingedöme ifrån *wärfning*, äfwen som *Österbottens* lähn; samt låta Jnnewånarne aldrånadigst niuta kneckte-*Contractet* til godo; så at, enär någon karl finnes til krigstjänst förfallen, han genast må få insättjas för en ödes- eller annan ledig Rota; jämwäl ock, at *Corporals*skapet, hwilcket består af 20. Rotar, enligt redansagde *Contract*, borde *tour-wis* *recruter*a och ersättja den i *Corporals*skapet sig yppande *vacancen*; nemligen sålunda, at den *vacante* Rotan wäl anskaffar karlen, men til *legan* *Contribuerar* hela *Corporals*skapet; Hwarigenom then Rota kan warda *conserverad* som annors måste gå under [460] när then på en kortt tid mister flere karlar.

8:o Medan thet förnimmes, at wid Regementerne skola wara en del ålderstegne *Soldater*; samt en del igenom fästningsarbetet förlamade, och til krigstjänst odugelige; ty, och på det genom en *hastig cassation*, för stor *vacance* wid Regimentet icke måtte *Existera*, och swårighet sedan blifwa för Rotarne at skaffa sig andre karlar i stället; såsom och legorne ej warda än mera stegrade; hemställer jag underdånigst, til Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste godtfinnande och förordnande, om ej landshöfdingen och Öfwersten kunde lemnas tilstånd, at wid the årligen skeende *recruterings* förafskeda, til 20. sådane karlar, som til behörigt afskedsPass undfående sedan kunde uti Kongl. KrigsCollegio anmälas.

9:o Eljest, som jag, bland andre til detta läns bästa och [461] upkomst nödwändige medel, uti min sednaste underdånige *Relation* anmärckt, angelägenheten af en *Genomfart eller Öppning ifrån Päjände Siön, förbij Tawastehus och hit ned til Hafwet*; samt derom äfwen ytterligare uti föregående VIII: §: i underdånighet erindrat; så bör jag ännu i underdånighet andraga, huru detta synes i högsta måtton förtjäna befrämjande; ty om någorlunda beqwäm Båt-led, på det sättet, genom *Tawastland* erhålles, at forssar och de nu warande trånga wattudrag uprensas och farbare göras; skulle ej allena finnarne från öfwersta delen af landet, som nu, på 40. å 50. mil wäg, en gång om året med möda och tidsspillo hit nederhemta litet Råg, Smör och Talg, på sine Slädor, kunna med [462] beqwämlighet och ringa kostnad nedskeppa allehanda landtmanna-wahrer, utan ock Borgaren med wighet dijt upföra sit gods, til Marcknader, kiöpingar och Nederlags-ställen; samt således en nyttig Handels-rörelse emellan Städerne och landet åstadkommas, til båtнад och fromma både i allmän och Enskildt motto.

Med synnerlig åtrå och fägnefull tancka, föreställer man sig den ganska stora och wäsenteliga nytta, som durchfarten skulle orsaka; i anseende til Sågar, Hamrar och allehanda slags Bruk samt andre nyttige wärck, som då kunde uti landet anläggas, och hwickas tilwäreckningar sedan, woro lätt at nedfå; deraf Städerne fingo *Exporter* til Jn- och utländsk *Handels-drift*; som nu, på någre år, för Helsingfors warit ganska ringa, [463] enligt hwad uti VIII^{de} §.ⁿ redan anfördt är.

Cronan så wäl som Jnnewanarne skulle tå få giöra sig gagn och båtнад af de härligheter, som nu endast inneslutes i *Tawastlands* ymnige Skogsmarck: Jag menar, det kosteliga och rena *furutimmer*, samt de många 1000de Spiror, Master och StorwärcksTrän; hwilcka dels miss-

brukas til then, hela landet wanskapande och ohyggelige *PörtByggna-*den; dels upbrännas, under thet i landet warande förderfwelige bruket af så kallade Pärtor; dem finnarne nyttja i stället för lius; dels ock af ålder och Storm nedfäldte, ligga och förruttna i Skogen; til et wedermäle deraf, at wattudrag icke gifwas, hwarigenom så nyttige ting, antingen medelst Sågning förädlade, eller til andre be- [464] hof eljest tiänlige gjorde, kunde skaffas hit utföre, och widare til andre orter öfwerskeppas.

Spannemål, Boskap, Lijn och Hampa, Smör, Talg, Humbla, Bräder, Tiära, Näfwer, Wed och Timmer, samth warjehanda flere, til mat, kläder och annor nödtorft, tiänlige och nödwändige wahrer, skulle, om durchfart woro, i ymnighet fås ned ifrån landet; til Städernes stora båtнад, så wäl här som på Svenska sidan: och om tilfälle gofwos, at ther uppe jämwäl inrätta Järn-wärck; så woro ej allena landtmannen hulpen och lisad ifrån den möda han nu har, at komma ned til Städerna, så ofta han behöfwer Järn; utan skulle jämwäl til- [465] wärckningen af nyssnämde för Riket, så mycket indrägtige wahra, säkert kunna genom Bruks och Grufwors anläggande, där i landet förökas.

Det stora antal *Jnhyses-hion*, som upp i landet sig förborgar, utan at the alle, hwarcken medelst undersökning wid Tingen, eller genom then strängaste efterfrågan, då mantalsskrifning sker, kunna uptäckas, och hwilcka, dels i brist af Jordabruk, dels ock af medfödd eller ifrån ungdomen inbiten lättja, sällan eller aldrig lägga sine händer wid annat arbete, än at the hemligen hugga och afswedja Skogen, samt giöra All mogen, på Åker och Äng, hwarjehanda intrång; skulle jämwäl, om durchfart [466] blefwo, samt tilfälle gofwos til Arbete, och förtjänst wid Bruk och Sågar, antingen lockas och dragas, af begär efter winning, til at komma fram utur sine skrymslor; eller torde af dem som wid omtalte wärck behöfde Arbets-folck, tå nogare upspanas; och således kunna fås om händer; samt tilhållas at giöra gagn; i stället för thet the nu äro landet til tunga.

Så framt någon genomfart i landet blefwo inrättad, skulle jämwäl en *uppStad* uti den widlyftige *Rautalambi-Tracten*, til äfwentyrs kunna anläggas; hwicket Jnnewånarne wid åtskillige tilfällen förklarar sig högeligen åstunda; och hwarigenom landsbyggden i hela then omtalte neigden mångahanda fördel skulle [467] synas med tiden kunna tilflyta.

Wid *Anjanpeldo By* uti *Hollola Sokn* och *Öfre Hollola Härad*, kunde

jämwäl tå, en *kiöping* skaffa anseenlig nytta: Om hwars Jnrättande jag, å thetta läns wägnar, både wid 1746. och 1751: Årens Riksdagar underdånig ansökning giordt: Hafwande jämwäl *Helsingfors* Stad, wid denne sednare, i underdånighet ansökt, at Enskildt få inrätta sagde *kiöping*, och där, utan intrång af andre, idka Handel; Hwilcken underdåniga ansökning, Eder Kongl. Maj^t i Nåder remitterat til dess och Riksens *CommerceCollegii* underdånige utlåtande; som deröfwer äskat mitt yttrande, thet jag ock allaredo d. 7. *Maji* 1753. til Högwälbemälte Kongl. [468] *Collegium* afgifwit; hwarå jag derføre äfwen nu, hwad thenne angelägenhet beträffar, mig i underdånighet beropar.

En god del af *Tawastland* skulle af berörde *kiöping* hafwa anseenlig förmån, och kunde Allmogen, så länge ännu ingen Öppning ifrån *Päjanne* är ned til Städerna, mycket lindras uti deras swåra och långwäga Stads-Resor, såsom ock i mång annor måtto winna förkofring: Hwilcket alt ännu för them blefwo mera fördelacktigt, sedan durchfarten äfwen woro bragt til wäga.

Utan wigtige orsaker, har altså, oftanämde Genomfart här i landet, alt sedan år 1738 års Riksdag icke blifwit ansökt: Och har jag, genom min sidsta Riksdags*Relation*, jämwäl therom i underdånighet anhållit; samt förestält hwad [469] båtnad så wäl Cronan, som landets Jnnebyggare dessmedelst skulle tilflyta, Och som i synnerhet detta mig Nådigst anförtrodde Höfdingedömmes förkofring och upkomst therigenom til det mästa synes kunna befrämjas; så återhemtar jag nu igen samme min underdånige anhållan, och beder, på länets wägnar, i all underdånighet, at oftanämde genomfart ifrån *Päjanne-Sjön* hit neder, måtte, så snart någonsin möjligt är, kunna, medelst Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste förordnande, blifwa företagen, och sålunda fullfölgd, som the redan [470] ingifne underdånige förslager, thertil anledning lemna.

Sluteligen har jag underdånigst wid handen gifwa bordt, at Brandstods-Medlen här i länet, ifrån d. 21. *Novembr.* 1752. til samme Års slut, befinnes stiga til 2655. dahler 16. öre, för År 1753. til 17974. dahler 10 öre, för År 1754. til 8086. d^r 12 öre; och ifrån detta års början til *Februari* månads slut, til 2630. dahler 30 öre, som i *hop* gör 31347. dahler 4 öre, alt *kopparmynt*: Härrörande slike anseenlige Medels sammanskott, och för landet nog känbare utgifter, til stor del deraf, at wåningshus-byggnaden, i hela *Tawastehus* lähn, där *Rök-Pörten* [471] samt de så kallade *Stegerhus* eller *kiök* utan *Spislar* och *EldRör* bru-

kas, ständigt är underkastad skada af wådEld; hwilcket man altså, bland annat äfwen tagit til skiäl, wid giorde föreställningar om nyttan och angelägenheten, at skaffa af berörde farlige Pörten och Stegerhus; samt, i deras ställen, upbygga, sådane wånings- och andre rum, som både lag och Kongl. Förordningar biuda, och Rikets öfrige Jnnebyggare, så wäl å Swenska sidan som annorstädes här i Finland, nyttja: Och woro önskeligt, om sådane författningar af Öfwerheten blefwo widtagne, [472] hwarigenom ändring och bot, i omtalte angelägne måtto, omsider kunde winnas.

Jag framhårdar med undersätelig Nijt och trohet til döds stunden
 Stormächtigste Allernådigste Konung
 Eders Kongl. Maj^{ts}

Helsingfors
 LandsCancellie
 d. 27. Februarii 1755.

*Allerunderdånigaste och Tro-
 plichtigaste tienare och undersäte*
Gust: Gyllenborg
S. Sticheus

Savon ja Kyminkartanon läänin maaherran kertomus
valtiopäiville 1755—1756.

Landshövdingens i Savolax och Kymmenegårds län
berättelse om länets tillstånd till riksdagen 1755—56.

Föredragit utj *Secrete* utskottets Urskillnings*Deputation*
d. 20 Dec. 1755. Och remitteres til Riksens Ständers Kammar
Oeconomie och *CommerceDeputation*, som behagade lämna
BergsDeputationen behörig del af 7. §. handlande om Bergs
Bruken; men, 1—2, 12. och 13. §. §. har denne Ursk^s *Deputa-*
tion låtit *Extrahera* och remitterat til sine behörige ställen.

Ad mandatum
J. R. von Strokirck.

Underdånigste Berättelse
Om

Safvolax LandshöfdingeDömmes, samt
then thärtill lagde dehlens af Kymmenegårds, Nylands
och Tafwastehus Lähner, med Carelens, tillstånd i Allmänhet, sedan
sidsthällne Riksdag; I anseende till nedanbeskrefne omständigheter och
Orternes ägande särskilte beskaffenhet och Näringsmedell.

1. §:

Angående Balancer och Behåll-
ningarne i Räntteriet. —

Eftersom särskildt Underdånig berättelse till Hans Kongl. Maj^t om
desse delar kommer at afgå, Så gås the här förbj.

2. §.

Rest och JordRansakningar. —

1756 d. 5 *Januar*. Remitterad till Kammar- och Räkenskaps Utskotten.

1mo *RestRansakningar* hafwa äfwen sedan sidsta Riksdag, på lika sätt som tillförene efter *Instructionerne* och *Circulairebrefwens* föreskrift och innehåll, uppå förutgångne Lysning och Stämningar blifwit wid HäradsTingen af HäradsRätterne utj Menige Allmogens och de *Restskyldigas* närwaro Årligen hållne, samt om the så wid hwarje UpbördsÅhrs slut, innestående *Restan*- [1 v.] *tiers* richtighet noga och tillförläteligen undersökt, them jag och till en dehl wjd mine Åhrligen gjorde resor utj Länet haft tillfälle at bewista; Äfwen som ock Lands-Cammareraren en dehl af sådane *RestRansakningar*, enär han för dess eljest åliggande mångfaldige och dryge EmbetesSysslor utj thetta GräntseHöfdingedömmen kunnat umkomma, biwånadt; Hafwandes icke mindre wid the således biwistade *RestRansakningar*, än af the themellan inkomne och af Häradshöfdingarne till theas richtighet bestyrckte *RestLängder* wid theas vidare genomgående och *examine-rande* befunnits, at then ther upförde *Resten* wärckeligen härrördt af wederbörande Skattdragares åkomne oförmögenhet, förnemligast genom misswäxter och Hagellfall, samt Boskapsstörtning, utan at Upbörds-Männernes efterlåtenhet något thertill bidragit, hwilcket the wid Räkenskaperne bilagde *Originale Restlängder* närmare å daga lägga.

2° *JordRansakningar* hafwa wäl under de, sedan sidsta Riksdag framflutne Åhren, för de mångfallige andre dag- [2 r.] ligen hopetals tillstötande Embetesgiöromåhl och sysslor, utan thessas eftersättande icke medhunnits at här i Länet blifwa förrättade. Icke desto mindre är om de måhl, hwilcka till sielfwa IordransakningsFörrättningarne höra och Cronans rätts behörige iackttagande fordradt, med Härads-Rätterne brefwäxlat. J anledning hwaraf ock thärstädes utj wederbörandes närwaro noga blifwit undersökt, samt sedermera uti hwarje

---

Sivun lopulla erikseen. — Nedtill på pag. 1 r: 1756 d. 5 *Januar*. Upläst i Riksens Högl. Ständers KammarOeconomie och Commerce Deputation och Remitterad till thes Utskott.

Inkom d. 5 *Januar*: 1756

N:o 79.

Ad Mandatum
C. S. Sebaldt.

måhl för sig efter omständigheterna sådane författningar widtagre, som Kongl: Förordningarne i slike måhl föreskrifwa; Så at Kongl: Majj^{ts} och Kronans Höga rätt i thenne delen icke thesto mindre behöri-gen är worden iackttagen.

3: §:

Om Skogarne.

1756 d. 5 Januar Remitterad till Kammar och Förordnings Utskotten.

1mo På sätt som utj sidsta Riksdagsberättelsen anfördt finnes bestå the förnämligast i Allmänhet, af Furu, Tall, Gran, Biörck, Ahl och asp, samt på dels orter små Buskar af Rön, Pihl, Wjde och Hägg, Hwarförutan här nedre wid Strandskanten gifwes [2 v.] Een, något Brakwed, Try, Winbärsbuskar och Lön.

Uthi Behällne Dehlen af Carelen,

Hwarest Tall, Gran, Biörck, Ahl och Asp wäxa, brukas marcken til Swedjande som derefter gifwer 1. 2. à 3. Åhr å rad säd, bestående i Råg, Korn och Hafra samt dehls Rofwor, där som låglänt är, Men Bohwete på Backhymplarne, och Sommar Hwete på the Ställen hwarest Iorden är Lerblandad: Hwarefter Skogen åter tiltager på sådane Swedieställen, innom 15. 20. à 30. Åhr, men där FuruTrän wäxa kan marcken såsom endast bestående af Sandmo icke Swedias innan sådane FuruTrän å Roten Kringskårras och huggas för at uttärckas, Hwaremot återväxten på Löfskog befordras, så at efter 10. 15. à 20. Åhrs förlopp, slike Sandmoar kunna blifwa fruchtbare til sädeswäxt: På hwilcket sätt Skogsmarcker där i orten till nog myckenhet blifwit frucktbärande, och många nya Hemman på slike ställen *planterade* dock som antalet på Folck Åhrligen tilltagit Så hafwa the jemswähl [3 r.] i brist på tillräckelig Åker, igenom starckt swedjande, utödt Skogsmarckerne, at dertill framdeles ringa tilgång lærer finnas: Hwilcken nalekande brist ock redan börjat twinga Inwånarna at winlägga sig om så kallat Kiärrbruk, eller oländig marcks uptagande: Hwarmed the dels förut, dehls sedan sidsta Riksdag giordt anseelig början på åtskillige ställen och nästan i alla Soknar där i orten hwarest någon tilgång funnitz på sådane dugelige Kärr, som kunnat anten till Sädeswäxt eller Höslag nyttige giöras.

Uti Provinsen Safwolax —

Kunna Skogarna icke annat än alt mehr och mehr aftaga, genom thet starcka Swedlandet, hwileket therstädes wunnit en sådan häfd, som icke så lätt eller på en gång står at rätta eller ändra; Emedan Inwånarne innan the med tiden hinna utwidga och iståndbringa ett på Åker och Eng rätteligen grundadt Landtmannabruk, och thermed kommit till hälst någorlunda fullkomlig stadga, måste nödwändigt taga [3 v.] både Lifsbärgning, som ock hwad till Räntans och Kronoutskyldernes afbördande upgår från Skogen.

Efter inhämtad noga underrättelse om egenteliga beskaffenheten af sådane Swediebruk, har jag befunnit them wara af twäggehanda beskaffenhet Nembl.ⁿ

1mo Efter Landets språk så kalladt *Huchtama* eller GrofträdsSwedior, å Granskogarne hwilcka ofta kastat af sig hundradefalt fruckt. Hwar emot sådane ställen hwartill löfskog nyttias dock mindre lönt mödan än the förre. De omrörde GrofträdsSwedior warda wäl till stor dehl med Wideträn och Mossa öfwerwuxne, dock wäxa the på en dehl bättre eller torrare ställen omsider up til täta Granskogar och Kallas

2do *Witama* eller Småskog och swedias efter hand.

Och änskiönt thetta senare swediande tyckes wara mera gagneligit än skadeligit, emedan derefter växer Löfskog i stället, samt skadediuren fördrifwas; Så skall den likwäl näppeligen kunna Swedias [4 r.] mehr än en gång i Mannaminne. Biörck, Ahl och AspSkogen växer wähl på de ställen där oftare blifwit swediat, således at han efter 15. å 20. Åhr kunnat å nyo swedias: Hwarföre ock Ortens Landtmän wähl wela hålla före sådant wara det säkraste, samt at marcken thärigenom warder ju längre thess mehr förbättrad och frucktbar giord. Men som det dock är wist, at ju mehra marcken brennes, thesto mindre blifwer Matjorden och fölgackteligen swagare både til sädeswäxt och ny skogs upwäxande. Hwilcket therutaf liusligen kan skönjas at när skogen i ofwanomrörde måtto först är nyttiad til Swedie af thet så kallade *Huchta*, har then lönt till Hundradetahlet, men sedan then blifwit tillred af *Wita* har wäxten lönt mindre, och så framgent slagit af till 15. 12. och 10.de samt omsider til 8.de Kornet allena, Så synes häraf följja: Att änskiönt Inwånarena där i Landsorten icke hafwa tillfälle at annorlunda nyttia sine Skogar, hwaraf i förstone warit nog öfwer- [4 v.] flöd och ännu tilgång therå, efter som Städerne äro långt aflägsne

och fölgackteligen derifrån till them, hwarken kan skaffas Wed, Skiepps-
wircke eller andre slike ifrån Skogarne ärhållande förnödenheter, borde
likwäl ett slikt öfwerflödigt swedlande efter hand inskränckas. Men som
sådant för the redan härframmanföre anförde omständigheter icke låter
sig så snart göra, innan Landtmännen kunnat efter hand komma till
Stadga med Ny Åker och Engs opodling genom Morasbruk och eljest
blifwa underwiste, om wattnets utledning och jordmohnens igenkän-
nande, samt ett lättare dikningssätt än härtills ther å Orten warit
wanligit, hälst watnets utfall wid en dehl belägenheter torde föra någon
swårighet med sig, och största dehlen Kjärr till sin bottnhalt och Mat-
jord wara mindre dugelige Så är thetta en omständighet som på tiden
måste ankomma.

*Utj Kymmene Härad samt then [5 r.] thärtill lagde dehlen af Nylands
och Tafwastehus Lähn. —*

Här hafwa wäl Skogarne i anseende till de genom Hemmansklyfningar
åstadkomne särskilte Byggnader, samt FästningsByggnads behofwet,
icke mindre än thet til Bruk och Sågwärck skiedde Stockhygget och
Kohlningen, såsom ock nödige Husbyggnader här i Staden, i desse
nedre eller StrandSoknar; samt Swedian och Kyttande utj the öfre,
eller så kallade FinSoknarne förmärckts tämmeligen aftaga. Dock är
hopp at en sådan förminskning, genom the upwuxne Telningars mog-
nande må¹ efter hand kunna framdeles blifwa ärsatt. Jmedlertid finnes
än å the flästa ställen nödigt Hustimmer och wircke till andra tarfwor:
Så wida all möjelig flit om thetas befredande använd blifwit, och än
framdeles i görligaste måtto användas skall.

2° *Eek och BokPlanteringen* har i anseende till ortens beskaffenhet,
och hwad [5 v.] utj sidsta RiksdagsRelation thärom anfördt är icke
något åtgöras kunnat.

3° *Med TjäruBränning och Beckkokerie* är lika beskaffenhet som utj
sagde Relation anfördt finnes och thet i anseende till the thärstädes
omrörde mötande hinder. Skolande utom hwad i Landet till Husbehof
användes, det som hit till Torgs föres efter *Magistratens* upgifwande
knappast bestiga till 300: Tunnor Åhrligen, som innom Staden åtgår.

¹ Sana lisäetty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

4: §:

Hemmans häfdande till Åker och Eng: ÖdesHemman, GräsGälder och Åhrswäxten.

1mo *Hwad Hemmanens häfdande till Åker och Eng* uti behla thetta Landshöfdingedömmet beträffar: Så utwisar then till sidsta Riksdag afgifne underdånige berättelsen omständeligen beskaffenheten deraf hwilken tillika med the thärwid gifne förslag och medell, till Hushållningens förbättrande därwid jag alttherföre lika underdånigt mig [6 r.] åberopar. Dock får jag lägga thertill det the behällne eller i bruk warande Hemmans gamla Åkrar och Engar sedan sidsta Riksdag öfwer alt blifwit genom then flit och möda, som wid Jordabruket under thesse Åhren anwändts, utj tämmeligen godt och förswarligt bruk försatte; utom thet utj KymmeneHärad en anseelig dehl af ny Åker och Eng äfwen blifwit tilgiord, ehuru Tunne och Parmtablet theraf än icke kan med någon särdeles wisshet upgifwas innan the hinna bringas utj fullkomligt stånd; Äfwensom ock utj the 3^{ne} Safwolax häraderne till 200: Tunnor Ny Åker, samt något öfwer 400: Lass Eng blifwit upgiorde och i bruk bragte: Förutan thet en stor dehl af Jnwånarne äfwen i then Landsorten, med syebar nytta giordt början med Kärr och Måssars upodlande til frucktbär marck: Äfwen som uti Carelens Svenska dehl någon utwidgning på Åkrarne skiedt, alt efter som tilfällen thertil wid Hemma- [6 v.] nen funnits.

2° *ÖdesHemman* finnes ännu här i Höfdingedömmet 46 $\frac{1}{3}$. Crono och 11 $\frac{7}{12}$. Frälse Tillsammans 57 $\frac{11}{12}$. Hela Hemman, hwaraf 15. stⁿ äro belägne i Carelen och af then beskaffenhet, at en dehl af them äro aldeles obefintelige och the öfrige, hwilcka endast kännas igen af Stenhögar, som fordom warit ugnställen, äro belägne wid RiksGränsen in utj diupa och willa Skogen, där ingen kan boo, icke eller hafwer thär tillförene bättre Folck bodt, än förrymde Jllgiärningsmän; hwilcka under förra Ryska wäldens tjd där nedsatt sig, utan at bruka synnerlig Åker eller Eng, emedan the allenast födt sig med villdiurs fänge och skytterje.

Warandes ifrån sednaste Riksdag eller 1751. Åhrs början till Nästl.^{ne} Åhrs utgång 38 $\frac{1}{2}$. särskilde Hemman af *pura* Öden uptagne och med Åboer försedde, samt 112. hemman, som nyssnämbde Åhr warit öde och på frihet uptagne, redan för sidstl^t Åhr 1754. och en [7 r.] dehl tillförene utgiordt och kommit at ärlägga fulla Ränttorne.

Och ehuruwål äfwen omsagde ännu befintelige ÖdesHemmans skyndesamme uptagan och i bruk bringande, ingen optänckelig sorgfällighet spard blifwit, medelst theras utbiudande, både wid HäradsTingen och af Prädikstohlarne i Kyrckiorne emot the i Kongl. Förordningarne och *Resolutionerne* föreskrefne förmåners tilgodo niutande; Så hafwa the ändock härintills, i anseende till theras förut omförmälte swaga egenskaper icke stått at uphielpas eller med någre Åboer försees. Dock torde framdeles en stor dehl äfwen af thesse slags ÖdesHemman kunna i bruk bringas, på thet utj Kongl: Maj^{ts} till thess och Riksens Höglofl^e KammarCollegium under d: 16. November 1752. aflätne Nädigste bref föreskrefne sättet till ÖdesHemmans och lägenheters utbrytan och uptagande på Kronones bekåstnad, enär thet som till ändamåhlets winnande erfordras i Nåder blifwer bestådt. Ehuru på [7 v.] et sådant förordnat sätt mycket ringa i thetta Lähn therwid hitintill kunnat tillgöras; J anseende till saknad wärckställighet, så af the uti mitt under d: 26. Martii 1752 till Kongl. CammarCollegium aflätne skrifwelse begärdte *Medells* anslående och flere Landtmätares tillförordnande, som det ännu oafgiorde *alternative* om sättet till Åboers antagande på sådane för Cronans Räckning utbrutne ÖdesHemman: Om hwilcka till thetta anbefalte giöromåhls förrättande högstnödvändige omständigheter jag äfwen utj skrifwelse under d: 29. April nästl^{ne} Åhr ytterligare påmint. Och ehuruwål intet något swar eller förordnande theruppå följt, Så har icke thesto mindre sedan sidsta Riksdag 2^{ne} såsom förut för aldeles obefintelige angifne Hemman, genom de *Ordinarie* Landtmätarne i Lähnet medelst ordentelig refning blifwit igenfundne, jemte thet åtskillige andre af öde uptagne och nu på frihet warande hemmans ägor [8 r.] äfwen äro genom Landtmätarnes åtgärd igensökte. Och som det Högstomrörde 1752. Åhrs Kongl: Förordnande om ödeslägenheters utbrytningar och uptagande, icke med then drift som wederbör kan i wärcket ställas, innan de nödige *Requisita* af Medels anslående och åtminstone En Landtmätares tillförordnande, utom the 2^{ne} som förut här i Lähnet äro, blifwa bewiljade; hälst then ena af thessa sidstnembde, alt sedan sidsta fredsslutet warit samt ännu är och än widare lär blifwa sysselsatt med Gränts*Commissions*förrättningen wid Riksgräntsen: Altså anhålles underdånigst så wäl om the uti Högst berörde bref utlofwade Medells anslående, såsom aldeles oumgängelige till ändamåhlets winnande och wärckställigheten theraf; Som ock et nädigt förordnande utj det ännu oafgiorde *alternative* om sättet til

Åboers antagande på sådane för Cronans räkning utbrutne ödesHemman: J öfrigit är

2° Then ringa *GräsGiäld*, som af [8 v.] Ödeslägenheterne falla kunnat till ÖdesRoteSåldaternes wederlag, och Allmogens lindring i den utgiften behörigen i ackttagen och beräknad likmätigt Kneckte *Contractet* och *Reglementet* för thetta Lähn.

3° *Åhrswäxten* har under the sedan sidsta Riksdag framflutne åhren warit utj detta Lähn i Allmenhet tämmeligen god och tillräckelig, Så at om then ena Sädeswäxten på et eller annat ställe slagit något fehlt, den andra warit bättre och ömnigare: Kunnande således: Gudi Åhran! icke öfwer någon almän misswäxt klagas ehuru nästförwekne 1754. Åhrs wäxt i anseende till thet fallne ständiga rägnen eij warit så lönande som de förra Åhren. Dock har Landtmannen af thess Jnbärgning icke allenast haft sitt nödiga uppehälle, utan ock så mycket som till Cronoutskyldernes afbördande erfordras, undantagande et och annat Hemman eller By i Safwolax och Carelen, som för leden skada a wäxten utaf fräst och Hagell- [9 r.] fall stadnat för någon *Rest* på Cronoutskylderne.

4° *Nybruk och Brukbara Platzer*: til opodlande finnes wäl utj Kymmene och Safwolax Häraderne icke någre andre än the ägor¹ som på Hemmanen refwade och skattlagde äro, och en dehl Hemman i Safwolax kunna mehra innehafwa än then Jord them wid 1664. Åhrs Jordransakning, efter uppgifwande blifwit påförd och the skattlagde före; hwarom utj 1. mom: af thenne §: widare förmäles, Men sedan sidsta Riksdag hafwa särskilte Nybyggen eller Hemman uti Swenska Carelen på sådane ställen hwarest aldrig tilförene någre Hemman warit, blifwit inrättade och uptagne: Och är thet otwifelacktigt at om sagde Landsort eller *Province* skulle blifwa i föllje af Kongl. *Resolutionerne* på Allmogens Allmänna beswär af d: 16 *Martii* 1739. och 1. *September* 1741. §: §: 81 och 41. Ordenteligen fördeld, refwad och skattlagd till wisse Hemman och Mantal samt Rännta, så förmo- [9 v.] des, at icke allenast nybyggen utan ock fullkomlige Hemman därstädes skulle stå at århållas; utom thet ett säkrare och påliteligare sätt till Ränntornes beräknande, än härtills warit brukligt medelst Åhrliga Skattläggningar skulle winnas. Hwilcket giöromål dock icke utom 3. à 4. Landtmätares bestående, endast till thenne förrättning omöijeligen sig giöra låter.

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Detta är nu hwad jag under denne *Articlen* hufwudsakligast funnit höra. Men innan jag går längre, påminner mig min Embetesplicht i underdånighet anmähla, huru det så kallade *Kyttandet*, som utj Artsiö, Jthis, Elime och en del af Lappträsk Soknar, af en skadelig osed sig så inritat, at jag sielf icke utan rörelse sedt stora fälten wara tymedelst til all matjord så utmärglade och förbrände, at de likna de Kalaste och ofrucktbaraste ödefält, som så medelst blifwit onyttige gjorde at the ej åtminstone i flere Mans Ålder, om icke aldrig, bära hwarcken [10 r.] en eller annan slags växande frucht eller gröda. Detta föranlät mig at wid sidsthällne WinterTing uti Elime Sockn sielf närwarande behörigen föreställa menigheten. huruledes thet borde wara alla wälsinnade Iordbrukare bekant at omrörde Kytt ellet Jordbrännande wore ett fullmogit ämne till efterkommandernes illönskan öfwer en sådan theras förfäders elaka omtäncka; för them, som äfwen i framtiden borde hafwa sin trefnad: Genom hwilcka jämte flere på thet Allmänna och Jnbyggarenas enskilte bästa syftande föreställningar, jag feck Allmogen därstädes så öfwerlytygad om ett sådant fördärfweligit bruk, att the satte sig emellan ett friwilligt wite af Tijo dahl^r S^{rmt} för hwar sådan förbrytelse. Och som jag hindrad af andra Embetesiöromål icke hant komma till Jthis och Artsiö Soknars Ting; Så anmodade jag Häradshöfdingen *Törn*, at ifrån domstohlen äfwen giöra til Allmogen therstädes lika förestälning, [10 v.] hwilcket och skiedt; Men jag har icke utan missnöije måst förnimma af thet thäröfwer till mig insände utdrag af Häradsrättens Tänkebok, at sagde Tingsmenighet i thet högsta påstådt, at the icke kunna lemna thet näringsfång theras Förfäder från urminnes tider, med fördehl idkat, så framt the eljest wille undgå blifwa uhrständsatte, at Ränntan och flere nog dryge utskylder ifrån theras Åboende Hemman betala, samt at sedan blifwa tryckte af en oumgängelig fattigdom och brist på brödföda, föregifwandes at deras Kytt- och dikländer icke skola wara för Jordmohnen skadelige, emedan the icke skola upbränna mullen, utan allenast antända små Risqwistar therunder, så at röken tränger sig ther igenom och i Jorden åstadkommer någon syra, som sedan i fall Sommaren icke är aldeles torr skall bära en god växt: Och skola slike Kyttland wanligen besås i fyra Åhr efter hwarandra, och enär de sedan legat i linda 10: Åhr sägas the åter [11 r.] utan någon möda å nyo kunna Kyttas. Dock som thet står fast at ehuru Kyttländers skadelighet på någon tid och så länge Jordens fuktighet genom Eld och rök ej blifwer aldeles utmärglad och förtorckad, intet

kan märckas: Så blifwer dock fölgden så ofehlbar, at framtiden med dryg känning får ärfara vår tids mindre åhåga om efterkommandernes trefnad.

Kongl. Majj^t underställes altderföre underdånigst hwad kraftigare utwäg, än min Embetesomsorg i sagde måtto kunnat åstadkomma må tagas och stadgas till at hemma en sådan Landsed som har största osed med sig, och är fast skadeligare än öfwerflödigt Swediande, emedan thetta allenast öder skogen till någon tid, men thet förra både skog och Iord.

5: §:

*Humble- Lin- Hampa- Tobaks- Jord och Träfrukters
Planteringar, samt Schäferierne.*

1756 d. 5 Januar. remitterad till Commerce Utskottet.

1mo Med *HumblePlanteringen* är ännu merendels lika beskaffenhet, som utj [11 v.] sidsta Riksdagsberättelse omförmäld finnes. Dock sedan Humblepriset i Städerna begynt tämmeligen stiga hafwa dehls trefne Åboer, börjat med mera åhåga winlägga sig om then samma och det i brist på andra, af wille humblerötter, som nu i början tyckts wara tiänlige. Hwarjemte man icke underlätit at tillhålla wederbörande Hemmansåboer, at fullgöra theras skyldighet härutinnan efter B:B. VII *Cap*: så långt thet sig göra låter. Och torde thet anseenligen bidraga till thenne planterings utwidgande, därest tillgång i landet blefwe på goda Humblerötter, och menigheten underwiste om rätta planteringssättet samt huru humbleGårdarne rätt ansas och wårdas böra, Som med tiden och efter hand torde kunna komma i bättre tiltagande och stadga.

2° Likaledes är med *Lin och Hampa* samma beskaffenhet som förut, och utj nyss ofwannembde RiksdagsBerättelse under thenna *article* och *Mom*: närmare omförmäles. —

[12 r.] 3° *TobaksPlanteringen* har näståberopande af sidsta Riksdagsberättelsen, i synnerhet utj Carelen nu mehra så tiltagit: Att ingen Bonde behöfwer eller will Kiöpa något Skålpund Tobak ifrån Städerna, emedan theras egen hemwäxt är för them nog tillräckelig: Hwarigenom Allmogen därstädes efter ohngefärligit öfwerslag, kan Ährl.ⁿ göra en *Contant* besparing till 7. eller 8000: d^r S^{rmt} till understöd wid Krono

utskyldernes utgiörande med mehra. Dock blifwa sådane Tobaksbladen icke af then godheten, eller till sådan ymnighet, at theraf något kan sälljas, vidare än hwad the föryttra sig emellan och efter egen smak opbruka.

I det öfriga äro TobaksSpinnerie *Interessenterne* här utj Staden *Louisa* sysslosatte med en större Tobaksplanterings anläggande på Stadsens marck, samt the thertill hörande inrättningar: J hwilcken afsicht the ock under hålla en ständig *Planteur* med Åhlig Löhn.

4° *Jord- och*

5° *Träfrukter* beträffande: Så wet jag mig [12 v.] icke kunna lägga något til thet, som utj sidsta Riksdagsberättelsen therom anfördt blifwit, emedan thermed är lika beskaffenhet nu som då. Det bör jag likwäl icke förbigå at omröra: det Probsten och Kyrckioherden i *Läppä-wirda* Safwolax Medledels Härad *Magister Hans Dawid Alopæus* för någon tid sedan af en såkallad Krakmandell updragit ett träd till tämmelig högd: Hwilcket alt hærtills i anseende til flitig skiötsel icke gått aldeles ut. Dock af den thär å orten wanlige skarpe Kiölden blifwit mycket skadat, Ankommandes således thetta mehra *Curieusa* än i sig sielf för Allmänheten nyttiga försök, på tiden.

6° *Schäferier* äro här ännu inga som egenteligen kunna komma under sådant namn, utan i lika tilstånd som utj sidsta Riksdagsberättelsen omständeligare anfördt är; Dock har Probsten *Magister Henrich Helsingius* och *OeconomieCommissarien* samt KronoLänsmannen *Henrich Gummerus* uti [13 r.] Jdensalmi, som är then högst op i Norden belagne Soknen af thetta Landshöfdingedömmet, emellan Österbottn och Carelen belägen, på försök skaffat sig någre utländske Får; hwilcken inrättning dock är så nyligen begynt at man ännu icke wet at fullkomligen sluta, om ock huruwida then må kunna mehr eller mindre lyckas.

6: §:

Om Pärle och Andre Fiskerier. —

1756 d. 5 Januar Upl. och Remitterad till Förordnings Utskottet.

Det enda jag för denne gång wet at lägga till thet, som under thenna *Article* utj sidsta Riksdagsberättelsen anfördt finnes och jag mig i underdånighet åberopar, är thet: Att thenna Stadens och andra Lähnets

Inwånare hafwa tagit en god dehl Lätter utj then i *Borgo* Stad nyligen inrättade SaltSiöfiskerje*Societeten*: Och änskiönt detta wärck ännu är i sin början, så tyckes thet dock gifwa hopp om god framgång; Ankommandes thet i öfrigit på tiden hwad allmän eller enskilt båtnad thet samma kan föda af sig. Eljest förmehna en dehl förfarne Skiäreboer, at sedan fisken nu mera [13 v.] börjat öfwergifwa sine gamla lägen och hålla sig mäst ut på diupet, thet the om ett och samma Fiske wattn eller Fiärdar rådande Skiäremän borde utom the wanlige små notdrägterne äfwen sammansätta sig om en så kallad Stor eller diup Nots anskaffande; J hwilcket fall mycken fisk, enkannerligen Strömming, skulle kunna fångas, då then till ganska stor myckenhet står ut på diupet, at med omrörde små notdrægter till honom ej kan hinnas. Men ehuru angelägen och högstnyttig en slik sammansättning af Stornot så wäl för SkiäreAllmogen som androm liusligen tyckes wara: Så har man dock orsak at twifla, thet något thermed kan uträttas, utom högsta Öfwerhetens förordnan och påläggande befallning.

Pärlefiskerier äro ännu som tilförene här å orten obekante.

7: §:

Bärgs och Andre Bruk.

1756 d. *Januar* Utskrifwit och lemnat till Bergs *Deputation*

1mo *BärgsBruk*. *Forsby JärnBruk* uti Kymmene Härad och Pärno Sockn, [14 r.] består enkannerligen af en Masugn samt 2^{ne} Hamrar, En KnipSmedja, samt grytstöperie, hwarwid äfwen så Iärnstycken kunna giutas; Wid thetta Bruk är för 3^{ne} Åhr sedan påhittad Silfwer-malm, hwilcken redan utj Höglöfl. Kongl. Bergs*Collegio* blifwit upwist, försökt och godfunnen.

Strömfors Bruk i *Pyttis* Sockn bestående af en Hammare med Knip-smidia, En Säg och En miöhlqwarn med fyra par stenar, hwarjemte en inrättning af såkallade Stampar till Allmogens beqwämlighet giord blifwit, som drifwes utj ett och samma hus, så ofta thet åstundas.

Iuckas Bruk, som utj *Safwolax* Medledehls härad och *Cuopio* Sockn med Högwederbörlligit tilstånd Åhr 1746. inrättadt blef, har wäl småningom blifwit förbättradt, Men ännu icke kommit till sådan stadga,

som det i anseende till tiden då med Jnrätningen begyntes borde wara. hwilcket förnimmes hafwa enkannerlⁿ. härrördt af Interessenternes mindre fullkomlige Kundskap om [14 v.] ett IärnBruks tillbörlige drift, samt at the icke gådt utj sådant förlag som erfordrats. Dock sedan the nu icke länge sedan blifwit underrättade om Brukets wäsendtl.^e förmohner, hafwa the beslutit at med större eftertryck fortfara med sagde wärck, helst emedan därwid skall funnits tilräckelig Siömalm, utom Bergmalm samt alle andre förnödenheter at erhållas, med så stor, om icke större fördel än någonsin wid andre JärnBruk Dock bekymrar thet *Interessenterne* wid alt thetta mäst, at afsättningen icke kan swara emot thet som kan tilwärrakat blifwa. Hwarföre ock wid sagde IärnBruk icke sedan sidsta Ricksdag blifwit giordt mehr än en Blåsning, som kunnat af sig kasta wid pass 100 Sk⁷⁷⁷l.: Iärn.

1756 d. 5 Januar. remitterad till Commerce Utskottet.

2° *Kalk och TegellBruk*. Med thesse är lika beskaffenhet, som utj sidsta Riksdags*Relation* omförmäles; warandes sedermera ingen *privat* anläggning theraf giord; Men wäl til FästningsByggnadens behof, med Kronans förskätt en och annan fördelacktig inrättning. Hwilcket, såsom [15 r.] icke i sitt närwarande måt egenteligen hörande till Landt-hushållningen här förbjås.

3° *Sågbruk och Qwarnar*. Utom the här nyss förut upnämbe inrättningar wid Bruken samt *Tessio* Sågqwarn i *Pyttis* och 2^{ne}a ndre små Sågqwarnar i *Pärno Sockn*, hwilckas beskaffenhet under thenne *puncten* i sidsta Riksdagsberättelsen närmare omförmäles. Så hafwer

1mo H^r Öfwersten och Riddaren *Baron Wrede* med särdeles nytta och beqwämlighet både för det Allmänna som och för hwart och ett enskilt hushåll i *Neigden* å thess SkatteRusthålls ägor i thet såkallade *Tessio* Qwarnby och *Pyttis Sockn* jemte ett Tegellbruk låtit inrätta en *Miöhl-qwarn* med 2^{ne} par Stenar, wid hwilcken senare man får med owanlig skyndsamhet sin mäld färdig och sine utskickade derifrån tillbakars.

2° Hafwa en del Handlande härstädes och i *Borgo* uprättadt 2^{ne} Nya Sågwärck, thet ena uti *Porlom* by och *Lappträsk Sockn* och thet andra [15 v.] utj *Ummeljokj* by af *Elimä Sockn*, hwarest *Kymmene Elf* har et tjänligt fall hwilcket dock icke ännu till alla delar är färdigt. Och som *districten* har ömnig Skog så äro *Interessenterne* i begrepp at där

anlägga ett Sägwärck med fyra Ramar på Hollenska sättet, ehuruwäl det icke låter sig giöra utan anseelig omkåstnad i then strida och starcka Strömmen Jcke til förtigandes at Bräderne måste *transporteras* Sex mihl Landwägen hit till Staden. Och giöra sagde *Interessenter* sig hopp at så mycket mera blifwa wilfarne utj theas Ansökning om högwederbörlligit tilstånd till thenna Sägbyggnad, som samma wärck ögonskenligen gagnar det allmänna, samt wore snart det endaste medel at uphielpa thenne Stadens handell och stället thessutom redan för *Friedrickshamn*s öfwergång wid skiedd behörig undersökning funnits thär till ganska tianligt. Om hwilcket alt jag och redan til sin behöriga Ort för detta afgifwit min berättelse och betänckande. —

[16 r] 3° Har *Lieutenanten* wid Safwolax Regimente och *Cuopio Compagnie* H^r *Carl Iohan Tafwast* jemte Hemmansbrukaren *Hindrich Argilander* låtit utj nyssnembde Sockn inrätta en Säg med ett blad, hwilcken allenast betiänar Safwolax medledels Härad med bräder, emedan i brist af Siöled ingen afsättning kan skie å andra orter mindre til någon Kiöp- och StapelStad: Och således icke eller något sådant större wärck därstädes (hwarest nog tilgång wore på Skog) anläggas.

4° Sackerbruk. —	} Äro ännu uti thetta Höfdingedöme obekante.
5° OlljeSlagerier.	
6° Såpsiuderier. —	
7° Pappersbruk. —	
8° GlasBruk. —	
9° KrutBruk. —	

10. *SaltpetterSiuderier*. Sedan en *SaltpetterSiuderieInspector* blifwit äfwen hit till orten förordnad, är uppå Hans giorde *Requisitioner* och ingifne *Memorialer*, all handräckning lemnad till thenna inrättning, och lär tiden utwisa hwad thermed widare til thet [16 v.] Allmännas nytta må kunna uträttas, sedan Jnwånarne blifwit wande till Hörsamhet utj thet som then härwid åligger at i ackttaga, warandes och redan här neder uti Lähnet, såsom enkannerligen Pärno och flere Socknar en dehl *Saltpetter* redan tilwärcat, men *quantiteten* är mig ännu obekant utan borde wederbörande *Inspector* thet på sin ort hafwa anmält.

Härwid får jag icke obemält lemna: Att Kongl. Hofrätts*Assessoren* Herr *Carl Krook*, om wahren förledit Åhr på *Kintula* berustade Säterje i Artsiö Sockn, anlagdt *SaltpetterLador* uppå then grund och med the

wilkor, som Kongl. Maj^{ts} Nådige Bref angående SaltpetterSiuderiets befrämjande i Riket gifwit dⁿ 8. Martii 1753 therom Stadgar.

11° *PåttaskeSiuderier och Refinaderier*, hafwa här i Länhet warit obekante hwarföre då jag under min resa till Safwolax 1754. om Winterten, kom till Läppawirda Sockn, och af tilfälle [17 r.] fant them wara bekymrade om en KyrckioKlockas tillskaffande, Men tyckte sig wara thertill mindre medelfaste, upmuntrade jag them at samla Aska. Och som jag fant them lydige så war jag å nyo omtänckt at utj *Augusti* Månad samma Åhr sielf infinna mig i orten, för at underwisa them huru Påttaskan skulle brännas och tillwärcas. Samma gång föreföll mig then eftertanckan at wänja Folcket till

12° *HartzKokning*. Iag brackte them at samla Kåda, och blef then uti min egen närwaro pröfwad och giord uill Hartz: Hwarföre jag ock hade så mycket bättre tilfälle at till theras upmuntran försäkra thesse Soknmän; Att ther the wille förskaffa så mycken Aska och Kåda som Kunde gifwa så stor afkastning, at både KyrckioKlockan och nödig Skrud thermed stode at inlösas, wille jag icke låta falla mig beswärligit, at bestyra så wäl om Hartzens som Påttaskans afsättning; Som ock en tienlig KyrckioKlocka och nödig Kyrckioskruds förskaffande hit till [17 v.] orten samt samma Församlings nytta och Kyrckians pryd-
nad. —

Wid samma tilfälle utsåg jag ock en skickelig Karl, hwilcken jag under Namn af befullmäktigad *Oeconomie*Upsyningsman, föresatte Allmogen til handledare sedan jag underwist honom huru han sig så wid then ena som andra af nyss ofwanomrörde nya Inrättningar hade att förhålla. Detta alt har ock redan så märckeligen wid en späd början äfwen utj Sulkafwa Sockn af Safwolax Nedredels Härad lyckats, Att jag tiltror mig utj nästa Riksdagsberättelse, om icke förut kunna hos höga Öfwerheten anmäla et stadgat wärc, hwilcket ehuru enfaldigt det synes; likwäl måste med tiden lätta en om sin egen wälfärd af sig sielf så litet hogad Allmoges annors nog dryga beswär: Bestående enkanerligen i Swediande. Samt tillika göra utlagorne för them mindre swåra med tilhielp af uslingar och wäxlingar, som wid så lätte slögder både kunna och böra sielfwa gagna sin näring, samt i theras mått tiäna [18 r.] det Allmänna; äfwen medelst samling af Aska och Kåda: hällre än lägga sig på en Lastbar lättia och the odygder som thensamma med sig förer. Jcke at förtiga den olägenhet och tyngd som StafKarlar och wärlrige bättlare Idoge och Arbetssamme Hushäld tillskynda.

8: §:

*Om Handelen och Siöfarten
samt Lähnets Producter. —*

1756 d. 5. Januar Remitterad till Commerce Utskottet.

1mo *Handelens och Siöfartens Tillstånd.* — Här uti Lähnet är en enda Handels och StapellStad Nembl. thet fordna *Degerby*, som af Konungens Nåd blifwit stort giordt, genom Namnet *Louisa*, som utj hwar undersåtares hierta Högst wördas och Älskas: samt hos Grannarne äger en siälfständig Drottningahälgd.

Större Nåd! hade intet kunnat wederfaras ett olyckeligt samhälle, som wore drefne ifrån theras första Nybygge; där the med all undersåtelig wördnad kunde skryta af *Friedrichs* stora KonungaNamn.

Magistraten och Borgerskapet hafwa [18 v.] alt thärför wid thetta tilfället giordt mig till Tolck af then underdånigste troplicktigste och tillika säkraste wördnad, hwarmed the erkänna En så Hög Konunga-Nåd, som tillika ökar Stadens anseende, samt gifwer thess så högre som lägre Inwånare en härdad påminnelse, at med oförfalskad undersåtelig nit och trohet städse gå theras Höga och så mycket Nådiga Öfwerhet, med all Undersåtareplickt och skyldighet tilhanda.

Denna så lycklige blefne Staden hafwer ock sedan sidsta Riksdag märckeligen tiltagit i *private* byggnader: Så at numera nästan ingen tilgång är på Tomptställen annorstädes än innom HufwudFästningen; Hwarest inge andre än Stenhus skola få byggas: Som i första kastet icke lär inträffa med hwars mans råd och lägenhet.

Samrådigt med *Magistraten* är wäl nyttan af Stenhusbyggnad wederbörandom förestäld: Hwarwid icke eller de minst tiänlige upmuntlande steg tagne blifwit; Dock utan någon ögonskienlig wärckan hittills. [19 r.] Brist på en lydig wälwilja får jag intet här framropa; Ty då förrådde jag det goda förtroende som jag håller före att så Hederligt Borgaresamfund billigt bör hafwa för mig. En Kundbar Medellöshet hos the fläste; fahrhugsan hos the något bättre bemedlade, at på denne GräntseOrten nedlägga sina penningar i kostsamma byggnader: Utom thet then swårigheten äfwen mött at muhrtegell i orten ej kunnat till nog stor myckenhet erhållas; hafwa hittills wälladt at ingen anstalt ännu till ordentelig Kyrckio- och Rådstuwubygnad fogad är. Dock står then förra angelägenheten i sådant förslag, at en samfält Kyrckia för *Guarnizons* och StadsFörsamblingarne må byggas således:

Att Kronans Manskap förrättar arbetet, och Staden thärtill utgifwer, utom nödigt antahl af Öke- och drängedagswärcken, En wiss penninge-Ståck af the till thetta behof med Kongl. Maj^{ts} Nådigste tilstånd insamlade Allmänna Medell. Hwarnäst thet äfwen blifwit på- [19 v.] tänckt, at med thet första och i thetta Åhr så mycket som medhinnas kan anskaffa byggningsämnen och förnödenheter till Rådstufwan.

Emellertid är ett *Schole*Hus samt tillräckelige Husrum och utrymme för Stadens Prästerskap, upbygde alt af träd samt Staden försedd med Brandspruta och annat thärtill nödigt Brandredskap. —

Siöfarten till Utrikes Orter.—

Fortsättes på wanlig fot; Således at the Handlande med sine Skiepp till Spanien föra Sägbräder och thärifrån försee från första hand thenne Landsorten med nödigt behof af Salt: Äfwen som the låta ifrån Holland inkomna TobaksBlader jemte flere wahrer, Och något Malt ifrån Pomern.

Åhr 1753. hände wäl Rederiet then olyckan at ett af Stadsens Skiepp wid utgåendet till *Spanien* förgicks utanför *Hellsingfors* på et obekant grund: Men thäremot är redan et annat på Stapelen som förmodas icke så långt till blifwa både färdigt och utredt. [20 r.] Den stora brist som denne Staden måste kännas wid på utskieppningswahrer, gör i öfrigit at denne *Utrikes Handell* här eij kan utwidgas eller winna någon särdeles styrcka: Ty tillförslen af *Tiära* är som förut anmält knappast tillräckelig till Stadens egit behof.

Af *Stångjärn och Smide* har wid nu warande Stadsens belägenhet och omständigheten med then Siöfahrt som hittils här kunnat åstadkommas, litet eller altzintet på utrikes Orter blifwit afsatt. Äfwen som the omrörde *Sågwärcken* som hitintils wunnit någon stadga icke kunna nog tillfyllest gagna *Exportationen*: Utan hafwa till then ändan, så långt thet tillåtits, Bräder till thenna nödwändighet samt SaltSkeppens Lastande, måst förskaffas ifrån Ryska sidan.

Jnrikes Handelen åter beträffande; så hitförer Landtmannen nog anseenligit *partie* af Spannemåhl Smör och Talg; samt mindre Landtmannawahrer; Hwaremot han sig tilhandlar Salt, Tobak, Järn, *Specier* och *Fabriqswahrer*, [20 v.] hwilcka sidstnembde ifrån *Stockholm* af de Handlande (hwaraf antahlet bestiger sig till Fyratijo af större och mindre rörelse) förskrifwes: Hwaremot så mycket af sagde Landt-

mannawahrer som icke här winner afsättning til nyssnembde ort öfwerskieppas.

Så liten som thenna Stadens rörelse wid slike omständigheter wärckeligen ännu är: Så betydande kunde then likwist wara, om icke then widlöftige och tillika ännu outredde RiksGräntzsträckningen afskuhre både wägen och hitförslen ifrån större dehlen af Safwolax och Carelen Som efter alt utseende måste gifwa the Ryska Städerna och the Ras Kringfarande Handlare tillfälle, at om icke aldeles upsluka, åtminstone dehla then winst som ett Jnhemskt Borgerskap ostridigt synes böra tilhöra: Hälst då sidstnembde påstå sig betala Bondens wahrer til högre pris Hwarföre thet ytterligare önskas: At någon läglig platz uppe i landet kunde påfinnas till en Ständig Kiöpings anläggande, hwarest thenne Stads Handlande kunde hafwa uplag af wahrer till försälgning åt Allmogen [21 r.] hwilcket med skiähl kan hållas före äfwen kunna befordra Swenska ManufacturWahrers afsättning. Och så vidare. Eljest bestå näst återopande af hwad nyss omrördt är

2° *Lähnets Producter* Enkannerligen utj Spannemähl, Smör, Talg, något af rökt och Saltgrönt kiött, rökt och Saltgrönt fläsk, samt Torr och Salt fisk, Fogell och willebråd samt Pästerier och Skinwahrer; dock, till föga antahl, något litet af Tiära, Såg- och bilade Bräder, Lijn, Hampa, Lärfter, Säckwäf och Wallmar. Hwad åter till Landtmannens behof hos Kiöpman efterfrågas är förnembbligast Salt, Tobak och Iärn, jemte något smått Kram, Wijn och *Specerier*. Det bör härwid icke obemäلت lämnas, at brist på tjänlig Siöfart och mindre kåstsamt tilfälle, än at wid winterföhre långwägad bringa Lähnets *producter* till afsättning, är et ganska stort hinder utj Handelsrörelsen. Ty öfra dehlen af Safwolax måste framläpa deras pundwahrer till *Uhleå*, *Brahestad* och *Cajana*, å en så beswär och äfwentyrlic wäg Höstetiden, då i [21 v.] synnerhet Smöret är begiärligit och något gällande, at icke allenast Godset; utan ock Häst och Karl måste wägas i största fahra, efter som then igenom Safwolax Medledehls härad i tämmeligit godt stånd bragte wägen uphör och slutas, där som å Österbottniska sidan allenast möter Fä och gängstigar öfwer sänckiga Kiärr och Måssar samt starcka Strömmar och Forssar ifrån *Willjoki* til *Cajana*. Ifrån then närmare hitåt belägne Landsdehlen, drifwes Bondhandelen på 30. å 40. mihl mehr och mindre. Swårigheten så för Stad som Land utj Handelsrörelsen kan således lätt finnas: Men sätt och medell till thess om icke aldeles häfwande så åtminstone någorlunda lättande står ej giörligen annorstädes

än genom wattuledningar at ernås. En omständighet som kräfwer ett särskilt öfwerwägande, så i anseende till sielfwa giöromåhlet, som kostnaden derwid.

Då jag utj *September* Månad förledit Åhr, besökte *Cuopio* och *Idensalmi* Socknar, som sluta *Safwolax* [22 r.] Låhn emot *Österbottn* och *Carelen*, beklagade sig så wähl *Probsten* uti sidstnembde Sockn *Herr Magister Hellsingius* såsom en *Jdog* Hushållare och trefwen eftertänkare å *Landtbrukets* uphielpande (hwilcket jag honom til beröm är skyldig at nämna) icke mindre än *Allmogen* thäröfwer at the hade altför stor swårighet af flödwattn, hwarje *Höst* och *Währ*, på theas *Åkrar* och *Engar*. Hwilcket the trodde förorsakas thärutaf at utloppet ifrån then så kallade *Wiando* forss wore trångt och så stenigt at the *Resande* måtte släpa sine *Båtar* öfwer ett näs där bredewid. Iag tänckte genast på utwäg till förekommande thärutaf, och fant tillika rådeligit, at sagde *Näs* som wetter at *Wäster* ifrån *Forssen* borde genomGräfwat: Efter som mig tillika blef kunnigt at mehromrörde *Forss*, som utgör ohngefärligen 60: ahlnar i bredden och *Twåhundra* ahlnar i längden, hade en af bärg och sten bestående bottn. Näset som thertil skulle genomGräfwat, war ohngefärligen 300: [22 v.] ahln twärs öfwer.

Allmogen ehuru thärå orten nog sehtrogne antog likwäl thenna min föreställning så wähl, at the (ware thetta til theas wärckeliga beröm sagt) genast började arbetet, samt sedermera med glädie funno sig hafwa orsak at tacka mig för hylst något bidragande til theas för-mohn: The hafwa åtminstone wunnit ett både nyttigt wattnets aflopp och tillika en förut obekant båtled til theas beqwämlighet: The torde äfwen framdeles få fägna sig åt bättre trefne *Åker-* och *Ängsfält*, för hwilka the skatta. En omständighet som jag icke nu i förtid får omorda: Men wid närmare wunnen stadga framdeles i underdånighet bör omständeligare underdånigst inberätta.

§: 9.

Om Manufactur, Fabriquer och- -Handtwärckerier. —

1756 d. 9 *Januar*. Upl. och *Remitteras* till *Commerce* Utskottet.

1mo *Manufacturer* och *Fabriquer*. Ingen vidare tilwäxt af thesse nödige omständigheter har än [23 r.] kunnat erhållas, än ett här i *Staden* anlagt *Tobaksspinnerie*, som förledit Åhr blef försedt med *Hög-*

lofl^e. Kongl. *CommerceCollegii Privilegio*. *Interessenterne* utj thet samma hafwa upbyggt ett ansenligt hus med tillräckeliga källare och wärcket drifwes med twänne bord, samt lofwar sig tämmeligen god framgång, om afsättningen icke hindras af then begiärlige Hollenska Tobaken, som i the närmaste Ryska Städerne Säljes för så billigt pris, at thesse Handlande ej på långt när kunna theri hålla jämnwigt: J anseende til den dryga afgift, hwarmed Tobaksbladen på thenne sidan äro belastade. De inrikes bladerne kunna wäl fås för lindrigare pris, men äro ej så goda som de Hollendske. Hwarföre och som här enkanerligen bör hafwas afseende på Tobakens godhet om then skall kunna winna afsättning: Så är Tobaksspinnerjesamhället föranlåtut, at skaffa sig de bästa bladerne, ehuru dyra the ock [23 v.] måge falla, icke thesto mindre är en större Tobaks*plantage* härstädes anlagd, samt en ständig *planteur* med Åhrlig Lön underhålles.

Ehuru man sökt på alt sätt i Allmänhet uphielpa *GarnSpinningen* till befordran af Linnewäfnaden har thet icke särdeles Lyckats. Ty utj Safwolax och Carelen tilwärc kes hos Allmogen intet mehr än till husbehof. Och när trefne Huswärdinnor här nedre i Strandorten hunnit låta spinna något antal af finare lingarn, än hos them och i theras wärdskap, kan tiänligen wäfwat; finna the ingen utwäg, at få thet i hopslagit, och måste således med missnöije ofta see theras pätänckte, så goda som oumgängeliga slögde, ligga på längre tid ofullkomnadt, samt oftast blifwa bortskiämt, och genom tilfällen onyttigt giordt.

Kongl: Majj^t underställes Altthärföre underdånigst, om icke nödige och efter laga Ransakning [24 r.] nyttige och oumgängelige fundne Soknewäfware kunde öfwer alt, (lika som i Tafwastland skier) tillåtas och förordnade blifwa: til icke mindre förmohn för så then enskildta som Allmänna Landthushållningen, än Skomakare och Skräddare. Äfwenledes Städernes handlande Borgerskap ålagde at Åhrligen skaffa, och för någorlunda billigt pris sälla både Lijn och Hampfrö; samt sådant alt godt och wäxande.

§: 10: —

Hospitaler- Barn- Tucht- och Fattighus.

1756 d. 5 Januar. Remitterad till Förordnings Utskottet.

Om nödwändigheten af Endehl thesse här ännu som tilförene saknade inrättningar, åberopas sidsta Riksdags *Relationen*, samt hwad therwid under thenna *Article* i underdånighet anfördt blifwit.

En sådan inrättning är ännu icke här uti lähnet skjedd: utan är annors i några Socknar sådan författning giord, at för the uti them befindtel. Kyrckofattige insamlas åhrligen af alle gårdar och hemman i församlingen nödig Spanmähl, hwilcken sedan ej mindre än the penningar, som uti fattigbössan och med håfwen samt wid bröllop och andre samqwäm insamlas, och eljest af sakören inflyta kunna, till them af Kyckones föreståndare wisse tider på åhret, tå Högtiderne infalla, utdelas; Men som sådant icke will förslå, till eländige och af smittosam sjukdom behäftade, samt eljest till sine sinnen rörde korsdragares wårdande och skiötsell, utan hafwa i dessa tider slike besmittade och wanwittige samt uhrsinnige meniskior, så wida til theas inlösande och emottagande uti the öfrige Hospitalerne, icke tillfalle gifwits måst med största äfwentyr, samt hinder och tidsspillan, af Sockenmännen bewakas och skiötas, då det dock, ofta händt, at de som warit ifrån sine sinnens bruk komne, antingen giordt skada på andre, eller ock blifwit sine egne sielfspillingar; Så wore det högstönskeligit, om Eder Kongl. Maj^t i Nåder och af Högstpriswärd Riksfaderlig försorg för des trogna undersåtare skulle täckas, anslå någon fond till ett Hospitals inrättande så wähl uti thetta Höfdingedömmet, som the öfrige Höfdingedömmen häri Landet redan hafwa sig thäraf at hugna. Lika önskeligit och för det allmänna gagneligit, wore det, om ett tuchthus blefwe antingen här eller i Hellsingfors, anlagdt, på det löse qwinspersoner, som förnöta sin tid, uti otucht, skiörlefnad, lättja, sielfswäld och hwarjehanda odygder, äfwen de, som sättja sig opp emot deras husbondefolck, och wela hwarcken af GudeLag, eller wärdslige Ordningar låta sig rätta och således äro till en framhårdande förargelse, utan at annan boht thärå kan skaffas, måtte under en tilboren tillsyn och aga, tillhållas, till nyttige handaslögder, samt således under en inskränktare lefnad, dragas till besinnande af det, som theas fred tillhör.

§: 11: —

Städernes Staqueter. —

Dito Remitterad till Commerce Utskottet.

Härmed är för samma orsak skull, som utj sidsta *Relationen* omförmältes Aldeles enahanda beskaffenhet: och åberopas thet till- [24 v.] lika då afgifne underdånige betänckande.

Emedan thenna enda här uti Lähnet belägne Staden icke ännu i

brist af wiss anwist plan kunnat annorlunda än provisionaliter byggas, och man förmodar thensamma omsidere blifwa kringgifwen med wallar och murar, ty har wid så fatte omständigheter inge rätte eller ordentlige Staqvetter här kunnat anläggas, utan är emedlertid på de angelegnaste ställen spanska Ryttare lagde, och eljest med giärdegårdar hägnad och stängd.

§ 12: —

Kronones Ingiälder.

1756 d. 5 Januarii Remitterad till Räkenskaps Utskottet.

Hwad Kronones Räntors förbättran eller förminskande sedan sidsta Riksdag beträffar: Så har wähl utj hela detta Lähn, undantagande Carelén; Hwarest ingen ständig Ränta är, icke någon särdeles tilökning skiedt, utj the åhrl. Iordeboks och Mantals Ränttorne, Men utj Carelens Norra Fögderie eller then Swenska dehlen hafwa Ränttorne, efter de åhrlige skattläggningarne något förökts dehls genom Nybyggens anläggande; dels medelst *fulla Räntans* utgiörande af the hemman, hwileka under sidsta kriget blifwit aldeles medtagne, och thärföre enligit Kongl: Brefwet af d: 3. Februarii 1748. niutit *frihet å halfwa Räntan* till Åhr 1753. Åhrs slut: hwartill med thet äfwen bidragit till Kronans inkomst: at thet i Carelen förpantade *Liebelitz* Gods blifwit inlöst och till Kronan indragit; Så wida thet [25 r] af Godsets Räntor Åhrligen *afskrefne Fyrhundrade Attatjo* dahl Silfwermynts *Interesset* jemte siälfwa Hoflägersförmonerne nu mera i *Contant* uti Kronans *Cassa* inflyter. Hwar till äfwen kommer then tillökning uti Räntorne som ejj allenast genom the till full skatt sedan sidsta Riksdag komne *Ödesfrihets* Hemman; utan ock thet som genom inwänarenas Åhrliga tillskott utj Egne utskyl-der sig tildragit.

§: 13: —

Magaziner.

Dito Remitterad till Kammar Utskottet.

Utom thet *Magazins* Hus af träd som Åhr 1748: af *Fortificationen* för Kronans Räckning blifwit upbygdt, hwars rymlighet kan räknas emellan 10. och 12000: Tunnor: Hwarutj så wähl de för Fästnings-ByggnadsArbetsManskapets, som *Guarnizonens* förnödenhet samblade Spannemåhls och mundpersedlar blifwit uplagde och förwarade; Så

är äfwen ett annat eller mindre *Magazin* utj *Elime* Sockn Åhr 1753. för Kronans räkning up- [25 v.] bygdt: Hwaruti likwähl tills *dato* ingen upläggning skiedt: Ståendes så wähl thet förra som senare nu under H^r Öfwersten och Riddarens *won Törnes* inseende.

Hwad *SoknMagaziner* beträffar, Så har jag på alt sätt thärom på-
yrekad, samt äfwen sielf, så långt jag hunnit besöka Tingen och eljest
styrekt Allmogen thärtill. De Löften som jag thärom erhållit äro ganska
goda. Men om wärckställigheten af alt thetta på en öppen Gräntzort,
kan jag än intet försäkra, innan fullbordandet räcker mig handen.

Flit och Idoghet skall hos mig aldrig tryta till min med det Allmänna
bästa förknippade Embeteswårds fullgiörande. Men jag behöfwer och
tjd hos ett Folck, som äro så beredwillige som okunnige.

Mig bör alt thärföre i Näder tillgifwas, at jag icke bryr Riksstohlen
med Förslag och berättelser om sådane ting till hwilckas wärckställig-
het jag ännu icke något wist stadgat [26 r.] ännu funnit, men när thet
en gång står at ärhållas och wisat sig uti en hälst möjlig utöfning will
jag thärpå så arbeta: Att jag, kanhända en annan gång, får thärom
gifwa en fullständig, och nytta med sig förande underrättelse.

Kort sagt. Häri Låhnet wore mycket tillgiörandes: Som eij så hastigt
kan uträttas. Emedlertid behagade Kongl: Maj^t i Näder hysa till mig
och thess trogna Embetsmän samt undersätare härå orten thet Nådiga
förtroende: Att the skola och wela fullgiöra och beqwäma sig til alt,
som öfwerheten af ömsint wård befaller. och the efter hand kunna
åstadkomma, samt wänas til.

§: 14: —

Suplications Måhl. —

1756 d. 5 *Januar* Remitterad till Förordnings Utskottet.

Äro sedan sidsta Riksdags berättelse eller *Iunii* Månads slut 1751
således afhulpne

	<i>Uti Lands</i> <i>Cancelliet</i>	<i>Uti Lands</i> <i>Contoiret</i>	<i>Tillsammans</i>
1751. senare halfwa Åhret.....	380: —	44: —	424. —
[26 v.] 1752.....	702. —	95. —	797: —
1753.....	888. —	106. —	994. —
1754.....	1054. —	121 —	1175. —
<hr/>			
<i>Sammandrag</i> 3024.		366 —	3390: —

Alla *Supplicanter* äro så fort thet sig giöra låtit och theras ährenders mehr eller mindre tohlande drögsmåhl Kräft afhulpne. Hwad som ännu ligger ogjordt skall så snart giörligit är fullkomnas.

§: 15: —

Expeditionerne. —

1756 d. 5 Januar: Remitterad till Förordnings Utskottet.

Alt hwad Kongl. Maj^t och dess *Collegier* detta wärcket skrifteligen anbefalt, är med giörligaste skyndsamhet antingen til wärckställighet befordrat, eller ock sluteligen wärckstält, i hwilcket afseende följande antal af bref äro härifrån wärcket, under nyss ofwanomrörde tid, uti särskilte Embetsmåhl utgångne.

	<i>Lands Cancelliet</i>	<i>Lands Contoïret</i>	<i>Tillsammans</i>
1751.....	570: —	137. —	707. —
1752.....	1282: —	252. —	1534. —
1753.....	1286. —	310. —	1596. —
1754.....	1131. —	295. —	1426. —
	S ^a 4269: —	994. —	5263. —

[27 r.] Och således har LandshöfdingeStohlen giordt alt hwad som möjligit warit och tilgiöras kunnat.

Önskanswärdt wore, om Eder Kongl: Maj^t med Riksens Ständers tilstyrckande, En gång i Näder skulle finna, at LandshöfdingeStohlen blefwe understöd af hälst någorlunda tilräckelig betiäning, Ty utj thetta Gräntzlähn är Sysslan i synnerhet för Lands~~Secreteraren~~, mehr träl- och upmärcksam, än utj något annat Höfdingedömme i hela Riket.

Upmärcksam är hon wist i anseende til the snart dageligen förelöpande granlaga omständigheter twenne Riken och theras Undersåtare emellan.

Trälsam är hon wisserligen i anseende till the måhl som fordra uhrskillning af flere hoplagde Landsorters särskilte dehls tillätne dehls af Alder behållna Hushållnings och lefnadssätt.

Nyland har sitt för sig, äfwenslikt *Tafwastland*, *Safwolax*, *Carelen* och then lilla behållne delen af *Kymmenegårds* Lähn. [27 v.] Lika

mödosam i anseende till the flere slags här i Lähnet warande Regimenter. Jag räknar intet så mycket de 2.^{ne} härliggande wärfda *Bataillon*er utom 2.^{ne} *ArtillerieCompagnier*, eller the ras wärf- och rymningsmähl. Som ju mera at man i anseende til Jndehlnings*districter*ne har at giöra med särskilte Regimenter och *Corpser* samt the ras *Chefer* Nembl.ⁿ *Nylands* och *Tafwastehus Dragone*Regimente, *Carelska Dragone*Corpsen, *Sawolax-Nylands* och *Tafwastehus Infanterie*Regimenter samt *Kymmenegårds Bataillon*. hwilcka alle så i anseende til thet *ordinarie* som *WargiäringsManskapet* gier en fördubblad möda och *Correspondence* med lika många *Chefer* utj the mähl, som them angående förefalla kunna, och hopetals från alla sidor inlöpa. Jcke at förtiga det beswär som hwarjehanda handräckning til *GräntzCommissionen* efter the thär förekommande omständigheter af sig föder.

Och som wid alt thetta, är alt [28 r.] för otillräckelig Skrifwarehielp, hilst för *LandsSecreteraren* som dock behöfwer thensamma här framför annorstädes *högst oumgängeligen*. Så anhalles icke allenast underdånigst at omörde Skrifwarehielp eller *Cancellist*Lön Etthundrade dahl^r S^{rmt} Som efter Kongl: *CammarCollegii* och *StatsContoires* bref under d. 19. *Ianuarii* 1753. gifne swar om thetta Lähns *LandsStats* föreslagne Indelningswäreck blifwit icke mindre än tilökningslönnen för *Secreteraren* af lika *Summa* til penningeLöhn åter förwist må så¹ utj en som annan mätto under Indelningsförmohn återställas. Utan ock en tilökt penningeLöhn af 300: minst 250: d^r S^{rmt} för en *Registrator* wid *LandsCancelliet* och likaledes för en Bokhållare wid *LandsContoiret*: samt en *Expeditions*Fogde i hwarje Härad med 200: d^r S^{rmt} Löhn och 50: d^r ditomynt i Resepennyngar (utom rubbning af then förr bestådde *staten* giöras) Tå man helt säkert har at förmoda: Thet [28 v.] sysslorne till hehla Rikets förmohn långt bättre til förwaltning medhinnes och för then lilla tillökte utgift som härmedelst skulle Kongl. Maj^t och Kronan fast större nytta och förmohn ährligen tilflyta kunde.¹ Ty en hinner icke med alt. och då något nytt skall uträttas, är beswäret genast förökt.

Utom thet at *LandRänttemästaren* härstädes har et sådant beswär, som sysslosätter honom både natt och dag; Är så ostridigt som det är wist; att han intet kan lefwa wid sin Löhn, ehuru then ock blifwit indelt. Efter som thet såkallade *Remislaget* wid thesse senare tidars til-

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

komne Allmänna omständigheter mehr än ringa utgiör: Så äger han ock en synbar Knapp näring; om han icke i *Proportion* mot andra äfwen niuter the för Profwiantmästarewården honom bestådde och til Indehling anmälte, men af Kongl: *Collegio* och *StatzContoirtet* till penninge- [29 r.] Löhn återförwiste Fembtijo dahl^r S^{rm}t uti HemmansRänttor. Och Thet oförgripeligen, med bättre rätt än thet i *Abo* Lähn bestås; Hwarest icke på långt när samma eller ditåt räknande beswår förefaller, i anseende til härwarande *Garnizon* och Åhrlige durch *Marcher* med thet mera: Hwaraf åtskillnaden skulle kunna wid Räckenskaper nas jämnförande blifwa nog tydelig. Hwilcket, til ett rättwist och Nådigt öfwerwägende mig alt thärföre äfwen tilbordt at omorda.

2° *Tabellwårcken* lära bäst utwisa huru thet med Folckets tillväxt eller aftagande äfwen här i Lähnet sig förhåller: Emedlertid har man (Gudi Ähran) icke hört af någre Allmänne tilfällen af brådöd eller andre smittor än then som utj Hirfwensallmi Cappellgiäld för någon tid sedan upkom; Men blef medelst tidigt tagne mått dämpad och så mycket än witterligit är förekommen. Hwarom särskilte [29 v.] berättelser förut ingifne blifwit.

Således är Lähnets nuwarande tillstånd i Allmänhet efter then föreskrefne *Methoden*. Och lär Kongl: Maj^t för öfrigt i Nåder tillåta, at hwad til Lähnets gagn och bästa särskildt lända kan; på lika sätt, å sine behörige orter må i underdånighet förebringas. *Lovisa Lands-Cancellie* dⁿ 30. *Iulii* 1755.

A. J. Nordenskiöld

J. A. Ingelotz.

Gabriel Gylling.

**Turun ja Porin läänin maaherran kertomus läänin
tilasta valtiopäiville 1755—56**

Landshövdingens i Åbo och Björneborgs län berättelse om länets tillstånd til riksdagen 1755—56

[1] *Oförg[r]ipeliga Tanckar
om
LandtHushållningens förbättring
i
Åbo och Björneborgs Lähn med Åhland.*

§. 1.

Det första och förnämsta, som i alla wäl inrättade samhällen tages till grund, wid ett lands upodling och des hushållnings förbättring, är otwifwelachteligen en säker och pålitelig underrättelse om landetz rymd och *étendüe*; Hwarest kunskap om detta saknas, der famlar man i mörcker med alla hushålls- och *Oeconomie* inrättningar; Hela hushålds Byggnaden ställes på swaga fötter, och kunna inga anstalter göras, hwilka swara emot förhållandet af landets widd och des folckrikhet, inga försichtighetsmått tagas till des räddande för Ödesmål, eller någon förwaltning till des gemensamma wälgångs befrämjan- och förkofring lämpas, förr än *quantitéten* af den marck, som förtienar Allmen upmercksamhet i Hushållningen, blifwit igenom wederbörlig *Geographisk* afmätning till sine widder undersökt, och till sin mängd kiend och utredd.

[2] Riksens Höglofl. Ständers förordnade *OeconomieDeputation* wid 1747. Åhrs Riksdag, som både mogit och nitiskt föreslagit allehanda Högst nyttiga medel till Finska hushållningens förbättring, hafwer eij allenast sielf yrckat på detta, utan merckes ock, till landets Allmänna fägnad, huru efter Hans Kongl. Majj^{ts} och Riksens Höglofl.

Ständers ömma omsorg och föranstaltande, landet nu mera i sielfwa wercket till sin rymd och särskilte lägen blifwer utrefwat och aftagit: Önskeligit wore allenast, at detta Höfdinge-dömmе, hwarest en ringa början med samma förrättning giord är, måtte, ju förr des heller, till sine lägen, *proportion* af Siöar, berggryggar, mögelige Segelleder till hafwet, Kärrbördig marck och öde skogar, utbrytas, och i wederbör-
ligit lius ställas.

En upprichtig och öm tancka för landets wäl och des Hushållnings förbättring, öker så mycket mera längtan efter fullbordan af denne angelägenhet här i Länet, som Riksens Högl. Ständer [3] redan Åhr 1683, om Skogarnes utbrytning i Finnland förordnat; Men emedan werckställigheten beklagligen hittils Hwilat; ty har ock landet til sin sällhet och Kongl. Majj^{tt} samt Kronan till sin Höga rätt, warit i mistning af de många fördelar hwilka af Landetz afmätning och Skogarnes utbrytning, hade blifwit fägnessamma fruchter. Jgenom denne Landets afmätning och Skogarnes skyndsamma utbrytning, skulle här i Länet, Kongl. Majj^{tt} och Kronan tillfalla ansenlige Parcker, Allmenningar och Öde marcker, hwarpå allehanda Nybyggen, kan skie, och hela Härader och Socknar kunde uptagas. Orternas rätta läge, nermare eller fiermare skillnad ifrån hwarannan jemwäl HafsKusterne, kunna ¹, medelst detta giöromål, bäst och snarast till theras fördelar utredas.

Landtmannen blefwo härigenom föranlåten, enär hwart Hemman, By eller Sockn hade des enskiljte marck och skog, at sparsammare Hushålla med then samma, samt med mera alfware [4] idka Åkerbruket och Ängsrödningen, än härtills skiedt.

Alla widlyftiga Rättegångar och tidsutdrägter, som till hinder wid ÖdesHemmanens och Nybyggens upptagande, de sökande möta, skulle härigenom förfalla. Åwerckningar med Wed, Sparrars, Bielckars, lächters och tälgda bräders huggande, så wäl som SkiärBondens hittils öfwade oinskränckte Handel och Siöfart, blefwo härmedelst, inom måtteliga Gränsor stängd och inspärrad.

§ 2.

Enär Landet och Skogarne i detta län, medelst en slik *Geographisk* mätning, här åfwantill sagt är, blifwit utbrutne, refwade och aftagne,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

förekommer såsom det Hufwudsakeligaste af altsammans, at Landet ju förr des heller, till thes halt och värde, samt härliga natursens för-mohner må blifwa undersökt och granskat; Men så länge denne ömma [5] och Högstnödiga omständigheten saknas, kan man med säkerhet icke weta, huru wida näringsfängen i landet idkas på des rätta sätt eller på orter och ställen som wederbör, i synnerhet tå Landetz bästa och Ädlaste ämnen, hwilcka äro de förnämsta, som böra förädlas och kunna med warachtighet öka och understödja Städernes Handels *Producter*, obekante äro. Landets näringslöshet kan ej hielpas, innan man först wet, hwad i Landet finnes, och hwarmed folcket N3: fördel-achtigast bör sysselsättas; Så förblifwer man ock uti okunnogheter om the willa växter, *Mineralier*, diur, Kräk och andra Naturesns gåfwor, för hwilcka penningar Åhrligen utgå, såsom för färgeörter, färgor, *Medicinalväxter* och åtskilligt dylikt, som Landet, tör hända, ej allenast till egit, utan ock till andra samhällens behof, af sig sielf fram-gifwer. Enär underrättelsen brister om Jnwånarnes Hushållning, inrotade skadelige oseder i Åkerbruk [6] Ängs- och Boskaps skiötzell, deras mat, dryck, *Diät*, tilfällen till sundt eller osundt watn, siukdomar, m:m: kunna hwarcken de förre omständigheterne rättas, eller till hämmande af de senares olägenheter, några lämpeliga botemedel föreslås. J Korthet, så länge *quantitéten* af ett land, på det nogaste blott är aftagen, och om des *qualitéten* ej finnes wara undersökt, liknar man med Hushållningen i alt sammans en man, som wet sig wäl äga mycket godt, men begriper icke, Hwaruti det egenteligen består, eller på hwad sätt, han skall nyttia sine fördelar; Huru och på hwad sätt, — thetta mig Nädigst anförtrrodde Höfdingedömmen, så till des Huushållning, som Naturliga förmoners kännedom, såsom Hufwudgrunden till Hus-hållningens förbättring, må behörigen kunna utredas, derom aflemnes i sidsta §. af desse tanckar mitt wälmenta och owälduge yttrande.

§ 3.

[7]

At äga ett stort och widlyftigt land, wara innehafware af många natursens Håfwor och Rikedomar; Men stundeligen mercka wid giöromålen och författningarne, brist på folk och Arbetare, det förringar wärdet af fördelarne, gagnar intet samhället eller främjar någon Bor-

gerlig sällhet, utan blifwer altid folckbristen ett oöfwerwinnerligt hinder, som förwänder ändamålet af de försichtigaste anstalter och förslager i den Allmenna Huushållningen.

Rikens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputation*, som med så mycken ömhet budit till, at ur vägen rödia thesse hinder för Finnlands Hushållning, hafwer ock till förekommande af denne olägenhet, åtskilligt ganska wälbetänckt föreslagit; Jag will förthenskull här nemna, huru slikt här i Landet lämpligast kan wärkställas, och Jag funnit, under mine i [8] Rikets wärf förrättade utländske resor, å andre orter, med nytta- och ganska mycken förmon nyttias.

Att foleket här i Norden, är så fruchtsamt, som på någon Ort i hela werlden, det utmercker Swears och Giöthars forna härfäder: derom lemna våre grannar witsord; det besannar dageliga förfarenheten; Men icke des mindre, hafwa dock folcködande Krig och siukdomar, Ringa uppmuntran till skiälige tidige giftermål, Näringslöshet och fattigdom i Landet, samt det, at gift folck i synnerhet, warit deltagande uti Allmen tunga och utskylder, så hindrat folckets förökelse, at här i Landet är nästan så stor folckbrist, som i de ofruchtsamme Södra orter. Huru näringslöshet, igenom en god Hushållnings rätta utstakning i Landet kan hielpas och förekommas, samt des oundwikeliga följeslagare fattigdomen Landtförwisas, det utredes särskilt i mine tanckar och 5: §. om näringsfångens inrättning i Länet. [9] Hwad uppmuntran till skiälige tidiga giftermål, och en derpå grundad folckets förökelse angår, dertill föreslås följande: At nyssgifte Hionelag böra första Åhret wara frije för *Personelle* utgifter, therom påminner oss the Uhråldrigaste och första HushållningsLagar, hwilcka frijtaga Alle nygifte för härfärd och All utgift, första Åhret. Wij, såsom stadde i ett Ewangeliskt lius, och hwilcka ärkänna den Heliga skrifts Usprung och värde, lära altså eij fela, om till någon del, häraf, skulle tagas ett nyttigt efterdöme.

Alla Bergsmän, Handlande, Slögdeyreckare och Handtwereksmän, som öfwer 35 eller 40. Åhrs Ålder finnas ogifte, StåndsPersoner, som äga lön, och innom 40. Åhr eij träda i Ächtskap, tyckes skiäligen kunna beläggas, Alle andre utlagor oberäknade, med 1. d^r Silfwer^{mtz} Åhrlig afgift, och af de senare Lön, för hwarje Åhr 1. *ProCent* innehållas. J *Pfaltz* kallas sådane, som utan skiälig orsak, till hög ålder gå ogifte, [10] *Hagestoltzen*, och betala för denne sin förmenta frijhet en Åhrlig afgift. Om *Censores* hos de gamla *Romare* är ock bekant, at de togo Ed af dem, som hunnit sine mogna Åhr. det de skulle gifta sig, och idka

en nyttig Borgerlig lefnad. Hoos *Chineserne* dömmes än i dag, den till anseendliga Böter, som till Hög Ålder warit ogifter. Detta är altså ej någon oförsökt nyhet och onyttig eftertancka, emedan then hafwer i många samhällen ej ringa bidragit till folcketz förökelse; Härwid lærer ej heller någon kunna påstå, at des frijhet blefwo Kränckt, efter som frijheten ej består deruti, at få göra, hwad man will och åstundar, utan yttrar sig frijheten mera i sådane gierningar, hwarigenom Skaparens afsigter uppfylles, Menniskians egit wäl främjas, samt samhället gagnas. All förwärfd Egendom i löst och fast, åtminstone till större delen, som qwarblifwer efter gamla ungKarlar, hwilcka dödt i 45. eller [11] Högre Ålders Åhr, borde *Jure Hagestoltiano* som i *Pfaltz* brukas, så framt, igenom *Testamenten*, de icke förut till Allment gagn sielfwa föranstaltat om sin Qwarlåtenskap, tillfalla en Allmen *Cassa*, tillika med alla the medel, hwilcka förmedelst den Åhrliga afgiften af ogifta ungKarlar erlägges. Häraf skulle sedan, efter hand, blifwa en *fond*, hwaraf till uppmuntring för skäliga tidiga giftermål, af Arbetssamme Åkerbrukare, Slögdeyrckare, Bergsmän, hafs fiskare, och andra fattige skickelige StåndsPersoner, utdelas förskotter, Brudskatter och medgiften. Wid denne *fonds* Åhrliga utdelande skulle förnemligast derpå hafwas afseende, at folck i de Allmenna näringsfången dermed wid giftermål blefwo understödde.

Widare woro nyttigt, om de Hionelag, blefwo hugnade med någon *immunité*, som ägde myckenhet af barn, hwarföre mina tanckar i detta fallet äro thesse, at hwarje Hionelag [12] som ägt 9. Piltebarn eller 6. deraf på en gång lefwande, eller ock hade 12. barn på en gång af begge Kiönen, at tillika föda och Kläda, borde för alla *Ordinarie* och *Extra Ordinarie Personelle* utskylder förskonas; Förutan det, at sådant är wedertagit i alla wäl inrättade samhällen, är bekant, i synnerhet om Konung *Philip* den IV i *Spanien*, at han Åhr 1623 lät utgå ett Allment påbud, at hwilcken, som ägde Sex Piltebarn, han skulle wara fri för alla utskylder. J *Lucca*, *Sienna* och *Florence* i *Italien*, är den anstalt, at så snart ett flickebarn födes eller blifwit Åhrs gammalt, hafwa Föräldrarne frihet, at efter behag insätta, i en dertill upprättad *Cassa*, en wiss *Summa* penningar, som blifwer flickans Brudeskatt. Lefwer hon till 18. Åhrs Ålder, får hon straxt i medgifte ifrån samma *Cassa* 10. gånger mera, än som insatt är; Men skulle hon thessförinnan dö, tilfaller det insatte *Capitalet Cassan*. Härigenom [13] bär sig denne Hälsosamma inrättning ej Allenast wäl, utan blifwer ock mindre för-

mögit folck¹ här medelst i sine giftermål förhulpne till ansenligt understöd, och ofta stor Egendom.

Wid förefallande Allmenna frögdebetygelser, wore wäl, om med någon minskning af yppigheter, wederbörande hos oss, äfwen som annorstädes i wäl inrättade samhällen, skulle kunna förmås göra små frivilliga sammanskätter, til främjande af fattigt folcks giftermål. J genom Barnhuusinrättningar, *Lazareter* och fattighus, skulle och bäst yppas tilfälle för en och hwar, at lemna wedermälen af sin wördnad för Almagtens Nåd och wälsignelse, Kärlek för Öfwerhet, samt ömhet om sitt fosterland. Detta tyckes wara så mycket angelägnare, som *Franckrikes* härigenom nyligen erhållne anseenliga tilökning på folck, tydeligen å daga lägger nyttan och fördelen af en sådan inrättning. Barn-Fattig- Siuk- och Tuchthus inrättningar, [14] hwilcka Riksens Höglofl. Ständers *Oeconomie Deputation* ömsint påyrckat, äro wäsentel. medel, Hwarigenom folketz förökelse i Landet kunna främjas. J brist på brödföda och skäl g upfostran, försmäckta nu imedlertid många Landsens barn och gå i Allmenna Hächten förlorade; En hop willsinte Mödrar bära händer på sina egne foster, och hela skahror af siukt och bräckligt folck, som till Lif och Hälsa kunde räddas, blifwa Riket till skada, förmedelst en tidig död, för hastigt saknade; Hwarföre och emedan den Allmänna drätselens tillstånd ej lærer tåla, at till desse inrättningar lemnes *prompt* förslag, så borde wissa böter samt Konungsandelen uti then, som delas till treskipte, härtill kunna anslås, med mera tylikt, framdeles till thesse inrättningars uppkomst, påfinnas kan.

Hwad af Riksens Höglofl. Ständers *Oeconomie Deputation* wälbetänckt föreslås, om Finnars återkallande ifrån Sverige, om uppmuntringar [15] för folck, at ifrån Swenska Finn marcken begifwa sig hit, at upptaga ödemarcker; Om finskt och Swenskt folcks inlockande ifrån Utländsk tjenst, emot 10. Åhrs frijhets åtniutande för alla *Personelle* afgifter, erkiennes wara Hälssosamma Medel, at främja folckets förökelse här i Landet: warandes thet ej mindre gagneligit, at hindra folkbristen af arbetare i Länet, som stadgas om ungdomens snilleurskillning wid läroSäten; Äfwen som thet till folketz bijbehållande skulle bijdraga, om Landtmanna *Seglation* blefwo innom skäliga skranckor stängd. Härwid, utan föregående, anmerckas bör, at så länge här i Länet ej tillgång är på Större Betiening, än som nu, och the widlyftige

¹ Sana lisätty sivun syrjään. — Ordet tillagt i marginalen.

Oeconomie och *Politie* målen måste om hwarannan skötas, wårdas och handhafwas af en och samma KronoBetient, stannar större delen i Förslager, papper och *publicationer*, och kan icke i slike omständigheter hafwas den nödiga uppsiekt, som swarar, [16] emot Lagarnes påsyftan och ändamål.

At the, hwilecka fattige Mäns Barn, under theas mindre Årighet till uppfostran antaga therföre, genom theas tjenst på längre tid, niuta någon wederkäntzla, är icke Allenast med 1739. Åhrs Legohions stadga, utan ock, med then Naturliga billigheten öfwerens stämmande; Men at Legostämmotiden för annat tjenstefolck förlänges till flera Åhr å rad, emot förra wanligheten, therwid torde möta en och annan swårighet, såsom till *Exempel*, om en Husbonde funno sig föranlåten, at skilja sig wid thes Legohion, måste han en alt för lång städjotid afbida, så wida thet skiäl'gen *Supponeras*, at alt tjenstefolck ifrån then ena stämmotiden till then andra bör wara i Laga tjenst. Och emedan fahrdag ifrån Boställen och andre Hemman icke kan förlängas till annor tid, än Lag föreskrifwer så skulle tilträdare af Hemman, som icke [17] förut med Legofolck woro försedde, en alt för stor olägenhet möta, om the till Legohions anskaffande en lång stemmotid måste afwachta, med mera, som nog ömt härwid torde förekomma; dock hwad flytte eller anbytningstiden med Legohion angår¹, som¹, Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputation* när in till *November* Månad föreslagit, så synes åtskillige förmoner här i Länet thessmedelst winnas, emedan sämber folcks utflyttning, igenom then öfwerflödiga *Seglation*, hindras; Ty såsom Husbonden, den tiden siöfarten ändas, ännu hafwer tillgodo någon tid af Legohionets Åhrstienst, är tydeligit, at han, för egen derinunder beroende fördel, nödgas wara mera achtsam at tilse, det thess tienstedreng ej i andre orter får qwarstadna eller hemorten afwika; Så kan ej heller tjenste- och annat löst folck, thenna Åhrstiden till Lifland, Estland el. Swenske Kusterne öfwerkomma, utan nödgas i Landet qwarblifwa och antaga Åhrstienst. [18] Ängsrödnningen, som nog Allment här i landet försummas, under folckets nu öflige flyttetid, infaller just då, när ett så angelägit arbete bör förrättas, härigenom främjas, och i bättre skick bringas, emedan wid ombytet af tjenstefolck, altid någon tid fruchtlöst bärtgår, innan de med arbetet kunna i ordning komma. Then här i Landet wedertagne seden, at ombyte

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

med åboer å Hemman skier *Michaelis* tiden, är Högst skadelig och för åkerbruket förderfwelig, emedan lätt är at uträckna, med hwad trohet en aflyttande, kanskie, missnögd Åboe, fodret, som then tilträdande kommer at nyttia, inbergar, samt huru troget trädesjorden flyttnings-Åhret, giödes, plöjes, härftwas och besås åt en annan och fremmande uppskiärare. Eftertanckan härwid uppenbarar nogsam, hwad skada ett Hemmansbruk, uppå ett enda fahrdagsÅhr, så medelst kan tillskyndas hwartill kommer, [19] at then tilträdande Åboen kan äga flere Creatur, än å Hemmanet förut warit fordrade; När nu Creaturen äro många, fodret skiämt, illa och otrogit bergat, blifwer ju fölghen then, at tilträdaren en dubbel olägenhet tillskyndas; Min tancka är förthenskull, at med flyttning ifrån och till Hemman i thetta Län, bör förhållas, enligt 16. Cap: 5. §. Jorda B:, i synnerhet, som then aflyttande Åboen, medelst en tilräckelig uppsägningstid, winner tilfälle, under fahrdags Åhret, icke allenast bättra och bygga, hwad som blifwit, under Åboetiden försummat, utan får ock längre råderum, at höra sig om annat Jordbruk, som så länge then nu brukelige Uppsägnings och flyttetiden *practiseras*, icke så lätteligen kan skie, emedan uppsägelsen förrättas om Wären, och flyttningen samma Höst; dock hafwer Iag, i anseende till nu nemde omständigheter, enär twist om fardag på KronoHemman *existerat*, uti mine [20] therå lemnade Utslag, utan afseende på thenne Landssed, som innefattar en skadelig osed, rättat mig efter Allmenna Lagen och åfwan åberopade Lagsens rum.

J min Åhr 1751. aflemnade Riksdags*Relation* är bewist, at då i Länet war 73602. tunnor 28. Cappeland Åkerjord uptagen i werckeligit bruk, hwilcket *quantum* Åkerjord jag tryggeligen kan säga wara sedermera ansenligt ökt, på de orter der tillgång på dugelig marck gifwitz. Jgenom samma Åhrs MantalsLängd blef ock då utredt, at sedan oförmögne till arbete, Städernes folck, *Milicen* och andra, som icke sielfwa lägga handen wid Landtbruket, blifwit afdragne, befans, at 49963. Menniskior endast idka jordbruk och Landtskiötzelen, fölgachteligen belöper sig 1mo af blotta Åker Bruket wid pass 1 1/2 tunneland Jord, för hwar Person, det må wara Man eller Qwinna, till Åhrlig åtgärd, at sköta och uppbruka. 2° när [21] härtill lägges alt det arbete, som utom Åkerbruket förefaller, wid Äng och Boskapsskiötzelen, Byggnader, tierubrännerijer, Swedjandet, Jagt och diurfång, fiskerier, *Seglation*, tids-spilla och dagswercken med widt aflägsne Stadzresor i Skiutsfärder, med mera, blifwer folckbristen alt för känbar.

Wid Landtskiötzelen, såsom den Hufwudsakeligaste af alla näringsfång, är folckbristen så mycket swårare, som, wid jemförandet emot andra näringar, thenna bristen är störst. Man märcker med tilförlåtelighet om *Franckrijke*, at af 20. delar Jnwånare derstädes, 16. delar äro Åkerbrukare eller de der idka Landtskiötzelen. 2. delar äro *Manufacturister*. 1. del Köpmän, 1. del Präster, *Civile* Betienter och af andra *Stater*; Hos oss här i Länet, tyckes af 20. delar Jnwånare efter all möjelig underrättelse 11. delar wara Landtbrukare. 2. delar *Manufacturister* el' Slögdeyrckare. 4. delar Köpmän. 3. delar Präster, [22] *Justitia* och *Civile* Betienter, samt af andra *Stater*, så at, emellan Landtbruk och de andre näringarne, ej är någon richtig *proportion*. När framdeles det blifwer ett naturligare och nogare band emellan Landtbruk och andra näringsfång, än härtills warit, samt efter det Högsta nödwändigheten och sakens wigt kräfwer, *Oeconomie*ärenderne skiljas ifrån *Politie*sakerne, at de kunna med större uppsicht och mera alfware wårdas, då kan antalet af folcket, emellan näringarne, bättre lämpas och jämkas, och det altså mycket lättare, som nu i 3de Åhrs tid, eller sedan Åhr 1751, besynnerligen i Landtbruket här i Länet, hafwer blifwit en tillökning af 3551. arbetsföre Personer.

§. 4.

Sedan Landets rymd med thes förmoner bekante äro, och till thes uppodling finnes tilgång på tilräckelige arbetare, är Högst nödigt, [23] at förese Jnwånarne med tilräckelig föda.

Ett wanmäktigt folck, gör wanmäktige gierningar; hunger är en ständig siukdom, then förtager all lust och åhåga för arbete, utmärglar Lifskrafterne, och gör de starckaste kroppar wacklande, under nödige Hushållsbördor.

Finland i gemen, som ock till en del, äfwen detta mitt i Nåder anförtrorde Höfdingedömmen, besynnerligen i Norra *Tracterne*, är uppfyllt med mångfaldige Måssar, Kärr, sumpige marcker, grunda siöar och wattudrag; J anseende hwartill och emedan Naturen härstädes af Konsten ännu föga hunnit at blifwa understödd, ej annat kan hända, än at Sädeswäxten i Landet esom oftast måste blifwa fråstskadd och misswäxter infalla. Denne olägenhet är så mycket större, som i goda Åhr, när Landtmannen äger förråd på Spannemål, han deraf ej får göra något upplag eller någon besparing, [24] utan måste då till afbör-

dande af sine utskylder och andra förnödenheter, framläpa till Städerna en så mycket större *quantitet*. När Spannemålen för missväxt skull betalas dyrt, då hafwer han hwarcken sielf något at äta, mindre at handla med; Nödgas således i brist af egit förråd af några få SpannemålsHandlare, hwilka wid slike olyckelige händelser nog weta med tilökning af en oskäligh *Profit*, utmärgla inwånarne, sig brödfödan förskaffa eller gripa till onaturliga medel, äta Tallbarck med Jkornen, samt Stamp, agnar, missne och bark med andre oskäligha Creatur.

Drottning *Christina* har på Riksdagen 1634., samt Riksens Höglofl. Ständer uti 1727. Åhrs Riksdags Beslut, och nu äfwen thes *Oeconomie Deputation*, til förekommande af missväxt och dyr tid här i Landet, [25] wälment föreslagit nödigh *Magaziners* inrättande, samt af wanlig sorgfällighet om Landets uppkomst, på det ömmaste detta behiertadt; önskelighit wore förthenskull, om igenom åtniutandet af en slik anstalt, Landtmännen fingo inskörda fågnesamma fruchter af så goda och gagneligha råd.

Allmenna förrådsHuus har Iag för min del här i Landet ansedt för så mycket angelägnare, som i annat fall, i misswextÅhr, och tå nödigt utsäde saknas, landet blefwo öde och obesådt, så mycket mera, som förr än Spannemålen ifrån Sverige till thetta behof öfwerskieppas kan, HöstSädestiden, mäst är förbij, åtminstone förr än *Transporten* kring landet och utdelningen kan medhinnas, så skulle ock en slik orijad Säd, under wägen och öfwerförslen på Siön, orna och förskemmas, och i fall then, både i tid, samt oskadd hit ankommo och utdelas kunde, är then ändok, [26] såsom ifrån Södre orterne och ett blidare *Climat* under wäxten för thetta Lands wanlige Sommarfrosträtter, fara underkastad. Och emedan all Sädeswäxt i Söder, mognar snarare, än i the nordlige orter, så följer theraf naturligen, at en slik ifrån Södern hit *Transporterad* Säd, icke i sin rätta tid winner mognad, utan måste för then ordsaken, antingen omogen inbergas eller ock utstald för tidiga Höstfrosträtter, förskämmas, hwilcken omogna säd, enär then till föda warder brukad, medföljer en lika werckan, som annan onaturlig spijs, hwarigenom Menniskian en hastig ändring i thess kropp och *Constitution* tillskyndas, samt fölgachteligen owanlige krämpor, hälsans aftagande och en tidig död; till förekommande hwaraf, enligit Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* tilstyrckan, både angelägit och önskelighit wore, om uti Allmenna Förråds- [27] huus och *Magaziner*, i goda Åhr, kunde samblas någon tilräckelig Spannemål, antingen genom

besparing af Cronans behåldne andel uti Tijonden och afraden, eller ock upphandling skie utaf then af Riksens Höglofl. Ständer föreslagne *fonden* till thetta behof, hwaraf the förmoner flyter, at utom thet, uti swårare Åhr, förråd af Spannemål i Landet woro at tilgå, skulle äfwen Landtmannen tå han såge sig winna tillfälle till en beqwämlig afsättning och ett skiäligt prijs för sin Spannemål, mera än tilförene uppmuntras till Åkerbrukets alfwarsamma skiötzell, helst om inga andra än the, hwilcka af egne Åkerbruk, drefne med egit folck och afwel, werckeligen kunde wisa sig äga Spannemål at afsättia, fingo theas besparingar till the Allmenna Förrådshusen afsättia, i synnerhet om then, som med gode skiäl och bewis, gittade styrcka, at han thes Åkerbruk till högre än [28] tolfte Kornets afkastning hulptit, fingo till belöning för sig och uppmuntran för flere, såsom *Præmium*, End^r Koppar^{mt} mer på tunnan, än the öfrige, och then som sitt Åkerbruk öfwer 16de Kornets afkastning upprachte, 2 d^r samma mynt; Äfwen som the, hwilcka af Kärr, Måssar eller annan oländig, Stenbunden och obrukad marck, Åkrar uppodlade, samt wisade sig thermed gådt så långt, at afkastningen kunde räknas till 8de Kornet, borde med the förstnemde niuta en lika förmon. Genom en sådan Spannemålssambling i goda Åhr, kunde thenna Högstangelägna wahran hållas wid ett ständigt prijs, som skulle blifwa emellan Aderton och tiuguen d^r Koppar^{mt} tunnan, hwilcken förra Summa borde blifwa Högsta upphandlings- och then senare, försälgningspriset, när omtränga skulle, något till Jnwånarne at aflåta. Riksens medel skulle härigenom kunna hållas inom Rikets gräntzor, och icke [29] så lätt falla utlänningen i händer. Jnbyggarnes olika afsichter med SpannemålsHandelen och ett oskiäligt ockrande förekommas; Kronan och thet Allmenna skulle thesse förrådshuus ej heller kunna komma till Last, utan snarare til förkofring enär Spannemålen i bette Åhr blefwo upphandlad för 18. d^r och åter igen afsättes för 21. d^r hwarmedelst thesse förrådshuus i framtiden af sig sielfwa en *fond*, till theas beständiga warachtighet så mycket säkrare skulle framföda, som i fall förrådet, uppå längre tid, icke kommo at nyttjas, finska Rijtorra Rågen ändock icke skadas eller ornar, besynnerligen som, när then blandas med agnar, efter försökt, skall kunna oskiemd förwaras till 100. Åhr och theröfwer. Och jemte alt thetta, tycks sielfwa försichtigheten fordra, at, wid förefallande tillfällen, här i Landet, såsom en grentsort, Spannemålsförråd bör wara at tilgå, till undwikande af then olägenhet, [30] under senare Fegden hände, tå Kongl. Krigs *Commissariatet* för en tunna Spannemål nöd-

gades betala 30. d^r Kopparmynt. Här i Höfdingedömmet torde thetta SpannemålsUpplag så mycket lättare kunna skie, som uppå förråds-huus redan finnes tillgång för *Ahländ* på *Castelholms* Slätt, för *Åbo* län här wid Staden uti *KronoMagazinerne* ut med Elfwen samt på Slättet, hwarest utom the förra *Magazinsrummen*, ännu ett komer å nyo at inrättas, och hwartill Kongl. *StatsContoiret* för thetta, nödige medel anordnat. J Norra delen af Höfdingedömmet, eller Öfre Sata-gunden i *Biörneborgs* Län, äro uti Cangasala och Jkalis Socknar 2^{ne} anseelige nya och wäl försedde förråds*Magaziner* med Allmogens bekåstnad Åhr 1750. uppsatte, äfwen som uti Nedre delen i Hwittis Sockn, så at i thetta Höfdingedömmet Penningarnes anordnande och [31] upphandlingen endast återstår, wid hwilcken förra omständighet Jag dock ärhindra skolat, om icke thetta Höfdingedömmet, i anseende till thes talrikhet af Menniskior, Jndelning, som består af trenne Regi-menter, med theras Wargiering, samt 450. Båtsmän, med en nestan lika fördubbling, bör efter thes storlek emot the mindre Länen, niuta en *proportionerad Summa* af then föreslagne Spannemålsupphandlings-fonden eller mera, än the utnemde 25000 d^r Silfwermynt. Widkommande the så kallade enskilte SockneBodars eller *Magaziners* inrättande i orterne, om hwilcka Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputation* uti thess senare betänckande §. 3^{ie} N° 1. 2. 3. 4. 6. 7. och 8. förmåler, så är med Allmogen om slike Sockneförrådshuus i thetta Höfdinge-dömmet handlat, men har till en så nyttig inrättning, utom Öfre- och Nedre dels Härader i Öfre Satagunden i *Biörneborgs* Län, i anseende thertill icke [32] kunnat förmås, at Jnwånarne ännu icke funnit Landet hafwa niutit någon förmon, af the uti Kangasala, Jkalis och Hwittis Socknar med theras nog dryga kåstnad, uppsatte *Publique* förrådshuus, utan hafwer thenne aflägne delen af Länet, på någre och trettjo samt flere milar, lika så wäl i senare Åhren som förut, nödsakade blifwit, theras CronoTijonde och afradsSpannemål, som them dock låfwat blef, till Sådesförrådssamlingar, uti åfwanberörde *Publique* förråds-huus få inlefwerera, hit till *KronoMagazinerne* wid *Åbo* Stad, för belägenheten skull wid Siön och *Transporten* till *Helsingfors*, måst afföra.

§. 5.

Näst det, at folcket i ett land, förses med spis och föda, blifwer angelägit, at till främjande af deras wälmogo i framtiden de inöfwas i allahanda nyttiga slögder och näringar.

[33] Näringsfängen äro i Allmenhet. 1^m Landtskiötzelen. 2° BergsHandteringen. 3° Slögdeyrcken, och 4° Handelen: Landtskiötzelen, såsom den Hufwudsakeligaste, och then ther upplifwar, samt dageligen uppehåller alla andra näringar, förtienar här i Landet största uppmerksamheten och åtanckan; När man tager detta näringsfång under skiärskådan, märkes, at thet Sysselsätter folck, antingen med ämnens fördelachtiga Handtering och wård ifrån wäxteRiket, såsom Åkerbruk, Planteringar, Äng och skogars rätta bruk, eller ock omgå'r hon med föremål ifrån DiurRiket, som äro Stuterijer, Boskapsskiötzell, Schäferijer, Fogelfänge, Jagt, Diurfång och Fiskerier. Hwad för olägenheter, som hindra desse särskilte näringars uppkomst och rätta drift, samt huru de lämpeligast här i Länet till förkofring och tillwäxt kunna bringas, derom skall nu efter ordning, handlat blifwa.

[34] *Åkerbruket*. Jbland des förnämsta hinder förekommer först det, at landet till des widsträckte skogar och obebrukade Ödemarcker, hwarom förut sagt är, ännu icke behörigen afmätt och refwat blifwit, hwari genom tilfälle åth Landtmannen lemnat är, at igenom inkräcktade skogars ödande, skaffa sig brödfödan, och Åkerbruket blifwer således en bijnäring och försummas; Hwarföre Landets *Geographiska* afmätning altså Högst nödig är. 2° Måssar och widlyftiga Kiärr, samt en myckenhet willa lötat, som i Landet ännu finnas oupodlade, är en brist i Hus hållningen, och åstadkommer ej ringa saknad i Spannemålsförrådet så länge the icke warda utdikade samt uppodlade, emedan the för, ordsaka Allmän Sommarfrost och påföljande misswäxt i landet, som i anseende till Jordmonen och Ortens jemna och stadiga wintrar, af naturen är långt mera ämnat till en Allmän Sädesboda i *Europa*, [35] än någonsin *Polen*.

Till desse Allmänna frostnästens uppodling, skulle mycket bidraga, om efter Riksens Höglofl. *OeconomieDeputations* råd, efter skiedd underdånig ansökning, Kongl. Majj^{ts} skulle¹ täckias ett *Interessentskap* tillåta, at, emot de frijheter och förmoner, Kongl. Förordningen af d. 25 *November* 1740. och förklaringen af d. 5. *October* 1741. utsätter, slike oländige och obrukade orter få upptaga, och med Nybyggen besätta.

Thet skulle ock till thetta angelägna ändamåls befordran lända, om Kongl. Majj^{ts} och Kronan, till slike ohyggelige marckers och Måssars

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

upprödning och utdikning, skulle nyttia, wahr och höst, när Landtmannen med annat nödigt Hemmans arbete icke hindras, dagswercken af Krono oindelte Hemman, eller ock the i Landet warande wärfwade eller ständige LandtRegimenter, i fredlige tider, när de ifrån *Garnizoner* och Fästningsarbeten kunna [36] umbäras. Och emedan ifrån *Finland*, igenom Landshjelp och *Manufacturfondsafgifter* anseenliga Penningar blifwit uppburne, så tyckes icke wara obilligt, om, emot behörig pant och säkerhet, wederbörande, hwilcka till Mässars, Kärrs och oländig marecks upprödning, Lån åstunda, deraf nödiga förskotter gifwas.

At Nybyggen, Tärp och Klufne Hemman för hastigt belastas med Skattläggningar, och under frijhetsÅhren betungas med Präste Rättigheter, och andra utskylder, hindrar ÅkerBrukets förkofring här i Landet ej ringa, hwilcket at uhr wägen rödia, bäst synes, at alla nybyggare the 2^{ne} första Åhren, under frijhetstiden, aldeles befrijas för Personliga och andra utgifter, och 5 à 6. Åhr icke betungas med några PrästeRättigheter af hwad namn de wara måge, ej heller med Domare, Lagmans, Jagt, Brofogde och KläckareCappar, utan desse således begripas under Bergsfrälse- [37] *Natur*. Af en och samma grund synes äfwen wara nödigt, at fördelte eller nyss klufne Hemman till särskilte rökar, borde lemnas i början 3. a. 4. Åhr fria för Lagmans-Domare, Jagt- Brofogde och KläckareCappar, samt PrästeRättigheter, och borde ej heller Krono och PrästeTijonden ökas för Landtmans nya åkeruppodlingar, så wida honom all uppmuntran, flit och lust, at öka sine Jordägor, therigenom betagas, Och ehuru wäl Kronan i början, igenom thetta Förslag, uti thes inkomst, synes känna någon saknad, ersättes dock sådant mångdubbelt, när igenom en lindrig Åkerskatt, folcket lockas, at mera älska och uppodla Landet, samt träda i flere HushållsLag, helst igenom ett således gifwit NB. otwungit tillfälle till folcketz förökelse, Kronan, genom ett mera förökt folks Personlige utgifter och deras Hushållsrörelse, återwinner det, som i begynnelsen tyckes wara förlorat. Af samma grund lærer ej heller Presterskapets [38] inkomster kunna segas härigenom blifwa förminskade, änskiönt the 5 à 6. Åhr i början af Nybyggen och Tärp icke skulle få några Rättigheter, emedan sådant ersättes dem, äfwen som kronan, när framdeles efter förflutne frijhetsÅhr, af slike tilökte nya uppodlingar och HushållsLag, efter föregången Skattläggning betalas Tijonde, Påske-Penningar, Afgifter för wigsell, dop och begrafningar, mångfalt igen

det, hwaraf någon tid i början de tyckes warit i mistning. Hwar och en undersåtares ömhet för Allmen wälmågo och Landets uppodling, tyckes thesse och alle slike hinder uhr wägen rödja.

Och emedan then utländske SpannemålsHandelen ligger Åkerbruket till thes uppkomst märckeligen i wägen, så förtienar thenna Handels inskränckning, så mycket mera en öm eftertancka, som then hindrar inhemska Spannemålens afsättning med skiälig fördel [39] och utkomst samt förordsakar en anseelig under*Balance* uti utrikes Handelen, och tärer wår Allmenna Hushållning, serdeles som, utifrån inkommande Säd, icke är Rijtorr, och kan altså, hwarcken Köparen eller Säljaren till förmon, länge förwaras, förr än then tager skada, efter som, wid en slik SpannemålsHandel, både strid och slö, förlegad, torr, fuchtig och ornad säd blandas om hwarannan. Then är ej heller så kärnefull eller till wichten så dryg, som then finska, och förthenskull på långt när ej så födande. Till utsäde kan den med fördel sällan nyttias, så i anseende till den skada den kan hafwa tagit wid öfwerskeppandet, som ock, at hon är wuxen och bergad i ett warmare *Climat*, Att denna Handel altså, ju förr dess heller, antingen må förbiudas eller och i det nermaste inskränckas, det Kräfwär allmän wälmågo, och detta landz Åkerbruk, så framt det skall kunna upprättas. [40] At Sverige och Finnland i äldre tider kunnat, ej allenast med Jnhemsk säd, föda egne Jnbyggare, utan ock dermed understödt andra samhällens nödtorfter, ses dels af Konung *Johan* den III.^s *mandat*, angående SpannemålsHandelen af dⁿ 7. *Aprill* 1574. och dⁿ 7. *Maij* 1591., som ock af Konung *Gustav Adolfs Patent* af Åhr 1622. 1627. 1629. och 1631, då Riks*Cancelleren Axell Oxenstierna* i synnerhet, war lemnad uppsichten öfwer Spannemålens utförsel ifrån Riket. Om nu thet, hwad så wäl om Förråds*Magazinerne*, som eliest wälment anført är kunde till werckställighet befordras, twiflas ingalunda, at ju Swenske män, utan utländsk Spannemåls införssell, i wår tid, kunna af inhemskt bröd hemta sin styrecka, till hwilcket Högst angelägna ändamåls så mycket säkrare ärhållande, kunde jemwäl wissa SpannemålsHandlare uti alla Städer utsees och förplichtas, at altid wara [41] försedde med mera, än ett Åhrs Sädesförråd; Och emedan sparsamheten af thenna Ädla wahren till någon del förekommer bristen uti nödtorftigt bruk, så woro ganska wäl om Landtmannen, mera än hittils, winlade sig om Boskapsskiötzele och nyttiga planteringars afdragter, i stället för thet, at han nu tager af säden både sitt bröd och mästa delen sitt såfwel, den dock endast

the förre borde lemna honom det senare. Sädens slösande genom Brännewijns brännandet, kan här beklageligen icke gierna hindras, så wida Allmogen, näst brödfödan och Klädnaden, endast trähla i sine Sysslor, och önska ymning skörd af Åkerbruket, för denne för them nog läckra och förmente styreckande dryck. Jgenom de afgifter, hwarmed denne osed och yppighet, Kongl. Maj^{tt} och Kronan till fördel, är betungad, såsom ock, när Landet efter hand blifwer mera *policerad*, lærer [42] detta förfalla och af sig sielft inskränckas; dock är högstnödigt, at, wid infallande misswext åhr, noga i achttages Kongl. Förordningen af dⁿ 23. *October* 1724., som förmår, at ren strid Råg, ej bör till Brännewijns brännande användas, när Spannemålen kåstar öfwer 18. el^r 24. d^r tunnan. Utländska Spannemålens beläggande med en Hög tull, och friheten theremot för inhemsk, åtminstone lindring, betager utlänningen, at med förmon sin skiämnda säd oss påtvinga, äfwensom mindre eftertäncksamme Svenska Handlande förnekas, at någon fördelachtig *Monopolisk* Handel med thenna wahran inrätta, utan skulle, jemte åkerbrukets dageliga tilwext, ifrån Finland och andre orter i Riket, inhemsk Spannemål för lindrigt prijs i Landet kunna ärhållas.

Inbyggarnes bijsysslor, jemte Åkerbruket, hindrar mycket des uppkomst; helst i Skiär- [43] gårdarne, hwarest man får see, besynnerligen i de, näst in till fasta Landet, gränsande Socknarne, huru Bonden på en gång äflas med Åkerbruk, Skiälskiuterij, fiskerij, SkutByggnader, *Seglation* och LandtHandel; Des wälmåga är dock mycket ringa; den är obeständig och wacklande, då deremot Landtman, som idkar endera af desse näringar, alltid mår bättre. På de Orter i Höfdingedömmet, hwarest jemte Åkerbruk, mycket fiskerij öfwes, såsom i *Cumo* Sockn, eller derest till bijsyssla et otidigt swedjande, Tiärubrännerije, Kolande, eller öfwerflödigt idkande af någon olämpelig slögd, är antagen, förwetter sammaledes. Oundwikelige Skiutsfärder om Sommaren ifrån widt aflägsne orter, och Hällskiutzer till Giästgifwerijerne i bråda arbetstiden, äro äfwen Åkerbruket ej ringa hindrande bijsysslor. Olägenheterne af alt detta, tyckes bäst [44] kunna ur wägen rödjas, när framdeles, som nöwendigheten kräfwer, i Landsorterne tilförordnas förståndiga Embetsmän till *Oeconomi*målens särskilte werckställande och uppseende; desse kunde då, efter en noga underrättelse om Landetz tillstånd, Jnwånarnes bögelse och färdighet wid wissa slögder eller Handteringar, gifwa wid handen, hwarest nödigt blifwa kan, at aldeles skilja ifrån Åkerbruket, der det endast för sig sielft bäst

kan uppdrifwas, Allehanda andra bijnärningar, eller ock wisa om mögeligt och nyttigt woro, at derjemte flere kunna öfwas samt underrättelser och påminnelser therom uppgifwa, huru hwart och ett näringsfång, efter Orternes belägenhet, bäst kan med fördel lämpas och inrättas.

Beträffande åter igen Hållskiutzen och andre skiutsfärder i thetta widsträckte [45] land, hwarest Allmogen stundom, under brådaste Arbetstiderna, ifrån aflägne Orter, en del bakom Siöar och träsk boende, till Giästgifwerijerna måste framkomma, thess medelst under fram- och återfärden, samt wid Giästgifwerijet med folck och dragare, hela weckan tillsättes och spilles, och kan så mycket mindre undwikas, som at then nermast intill Giästgifwerijerna belägne Allmogen, Hållskiutzen, utan theras undergång och Hemmans ödeläggande, omögeligen kunna underhålla; Och woro derföre¹ önskeligit, om till botande häraf, then seden här blefwo inskränckt, at Ting 2^{ne} gångor om Åhret i NB. hwarje Sokn hålles, emot thet, at af hwarje Rök betalas uti Tings gästning 4. Cappor eller $\frac{1}{8}$ dels tunna strid säd, tre Cappor till Häradshöfdingen och then fierde till Lagmannen, medan emot thenna förmente förmon, i stället för 6. $\cdot$ Silf^{mt} [46] som är rätta TingsGiästningen i then öfriga delen af Riket, belastas Jnwånarne af hwarje matlag här i landet, the *Privilegerade* undantagne, med en Åttendedels tunna Spannemål, som gör tå tunnan endast räknas till 18. d^r Kopparmynt på hwarje Rök eller matlag, fattig och Rik 1. d^r 22. $\cdot$ Kopparmynt mera, än the öfrige Orter i thenne utskyld utgiöra, och enär Röketalen uti hela Storfurstendömet sammanslås, lærer nogsamt finnas *GeneralSummans* anseenlighet, hwilken kommer til delnings emellan 3^{ne} Lagmän och 14. Häradshöfdingar, utom thet, at the i alt niuta lika med the öfrige Domare i Swerige. Förmonen är, efter mitt tycke, för Allmogen och Jnwånarne ingen, men utgiften wiss, och en Allmän skada, i ty, at medelst thet Ting hålles i hwarje Sockn, kan en så ringa del af [47] Jnbyggare, hwarcken twingas till Tingshuus eller Giästgifwaregårdars byggande, emedan Lagen uti 2. Cap: 1. §. Rättegångs B: talar om Härad, men icke SockneTing, och uti 7. §. handlas om Häradskista, Hwarutinnan Häradets insegel bör gömmas, men icke SockneKista; sielfwa Rätten kallas Härad; men icke SockneRätt, Domaren heter Häradshöfding, men icke Socknehöfding. 26. Cap: 4. §. Bygg: B: säger; at Tingsbyggning skall hwart Härad bygga efter gårdatal,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

28. *Cap*: 2. §. i samma Balck stadgar äfwen, at Härad, men icke Sockn, skall å¹ giästgifwaregård på CronoJord bygga nödige Huus för wägarande, med mera, hwarmed GiästgifwareOrdningen af dⁿ 12. *Dec*: 1734. jemwäl instämmer; Förthenskull och emedan thesse nu nemde, med flere dylike hinder, gästgifwerijernes uppkomst hittils uti thetta Län i wägen legat, så wore [48] både nödigt och nyttigt, om thenne SpannemålsCappeafgift blefwo undanrögd, på thet, at giästgifwerijerne med Tingsställen uti Hwarje Härad en gång måtte kunna förknippas, samt Jnwänarne efter Lag, sedan thenna utgift jemte then 5te Cappan the för tingshushyror mest öfwer alt betala, upphörer, kunna förplichtas, theras skyldighet, wid Tings- och GiästgifwareHuus uppsättande, fullgiöra, therigenom Giästgifwerijerne, enär Ting, Cronouppbördsstämmor och andre *Publique* sammankomster på them kunna anställas, icke allenast styrckas, utan ock Lag samt goda ordningar här, så wäl som på andre orter i Riket, hwad thenna delen beträffar underhållas. Och emedan giästgifwarne på thetta sättet, genom tillräckeligare förtienst, wunno mera förmågo, än till förene, så twiflar Jag [49] ej heller therom, at ju skickeligare folk, än the nu warande finska Bönder, på många ställen, hwilcka måste twingas, till Giästgifwerijernes emottagande, kunna anskaffas, helst om the på samma sätt som uti flästa orterne i Sverige, med *Augumenter*, eller andre theremot swarande förmoner, jemte Rotefrihet, warda hugnade och försedde.

Enär Giästgifwerijerne således en gång blefwo bebyggde och i stånd satte, samt med någorlunda frijheter och förmoner försedde, skickelige Giästgifware anskaffade, tå kunde till Allmogens lindring i hållskiutzen, något sammanskott, i *Proportion* af Hemmantalet och theras aflägenhet ifrån giästgifwerijet af hela skiutzlaget samlas till en *fond* för giästgifwaren, at therifrån emot Pant eller Borgen, emot 3 *proCent*, få giöra lån till nödige hästars uppköp och fordring, så många till hwart giästgifwerij dageligen pröfwades nödige, utan at med hållskiuts [50] Landet beswära; dock så, at the närmast belägne, härifrån borde undantagas och lemnas såsom till *Reserve*, i fall flere hästar på en gång, eller en dag, betarfwades, än giästgifwaren woro plichtig af egne och uppköpte underhålla, hwilcken *Reserveskiuts* dock icke på giästgifware gården borde uppassa, utan på giästgifwarens budskickning,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle — Ordet tillagt ovanom raden.

enär så omträngas skulle, ankomma; Men durchtåg, *Marcher* och andre anseenlige stora Kronoskiutzar, härifrån undantagne, till hwilckas forthielpande, Landet Likmätigt Kongl. Förordningarne, gemensamt bör bijdraga.

Genom thesse medel, och uppå thetta sättet, förmodar Jag Landtmännen, åtminstone the flitige, med Hållskiutzen skola kunna lindras och wid theras rätta Handtering jordbruksskiötzele, samt flere näringsfång lemnas oroade; Men som ingen sak är så god, at then icke kan *Disputeras*, så föreställer Jag [51] mig, at thet inkast härwid torde i wägen läggas, at igenom Tings och LagmansCappornes indragande, Allmogen och mehnige man, til ärhållande af rätt och rättwisa, nödgas fara många och långa vägar, eller ock, till undwikande af tidsspillan och Kåstnad, lida orätt, och låta thes talan falla; Men så lemnas theremot till öfwerwäggande, skillnaden emellan en frij wilja och twång. Allmogens och then okunnoga Mehnighetens flästa Rättegångar äro merendels af ringa eller alts intet wärde: En del onödige samt utan grund, så at målsäganderne, utan skada som åftast them lemna kunde, om icke ett wigt tilfälle, agget till nästan, och en mindre betänckt *Advocats* inrådande, menige man förförde. Af thenna grund slutar Iag helt wist, at många tråtor afstادنade, om icke så godt tilfälle, innom Socknen, till Rättegången gifwes, och mindre betänckte Hushållare hade [52] afseende på åtta eller flere dagars sielfswäldiga lefnads sätt, än sakens angelägenhet, Hwarom HäradsRätternes DomBöcker bära wittne. Enär således ostridigt är, at större delen af Tingsresorne kunde undwikas men Hållskiutzen ej, så bör ju then förra omständigheten, såsom *Dependerande* af en frij wilja för then senare, så mycket mera wika, som till befrämjande af Rättegångars tillökning, genom lätthet i *Processen*, Landsens *Politie* och en del *Oeconomie* icke bör stå tilbaka. The förra hafwa bringat wälmående Man i sämsta tillstånd, enär the senare upprättadt både land och Städer. *Criminale* mål, hwilcka lika fult kunna hafwa sin gång, härunder icke räknade, emedan öfwerträdare af Lagen, ingen förmon hafwa at wänta. Härtill lägges äfwen, at en rätt sökande för all sin kåstnad, möda och tidsspillan, om Käromålet är rättwist, bör niuta ärsättning, äfwen som [53] Swaranden, om han ohemult antastas; men för hållskiutzen wanckar intet annat, än stundom en illa medfaren häst, och stundom något wärre, samt Sex à Nijo marck, Högst tre dagl^e Kopparmynts skiutzpenningar för en hel weckas tillsättiande wid giästgifwerijet, jemte 6. à 8. milars

fram- och återresa ifrån och til Giästgifweriet. Obefogade Tingssökande, och the som andra förorätta, och förthenskull blifwa dragne för Rätta, förtiena intet medlidande, så wida sielfwa Lagen them med böter och straf belägger.

Landtmannens grofwa och onödiga trälldom wid Åkerbruket, lägger och hinder för des uppkomst, emedan med de widlyftiga omgångar, Bonden i Handalaget wid Åkerbrukets skötzell öfwar, han öfwerlastar sig på en gång med för mycket arbete, biuder aldrig till, at lätta det samma, igenom förminskning af det, som kunde umbäras, utan [54] utmattad i bästa Åhren, och intagen af huglöshet, uträttar ingenting med besked eller eftertryck. Han äflas at upptaga ny åker, igenom ett wäldsamt och arbetsdrygt swedjande, der han dock med mindre möda, snarare, och med större förmån, kunde winna det ändamålet, igenom gräslindors upptagande och ett försiktigt rödningssätt. Har förfäderne, wid en Åkerjords upptagande, träffat i Bolåkren, Jäsörjord mo- och sand, och de det till flere tunneland uppodlat, ledes Sonens Soneson af wanan och en otidig wördnad för sin farfars fars giöromål, at äfwen nyttja sådan otacksam jord till Åkermareck, i thet stället, at han borde erindra sig, thet Ett tunneland åkerjord af bästa slaget, wäl ansadt, är långt bättre och fördelachtigare, än hafwa twenne tunneland till, af det sämsta, och wårda altsammans illa. At Plöga, Harfwa, [55] sladda 1. tunne land god Åkermareck, är snarare giordt, än äflas med 3. tunneland otienlig mareck. Det är lättare och spijssammare, at giöda ett tunneland wäl, än widt kring sprida giödningen, utan serdeles nytta, på trenne. Af 1. tunna land god mareck och wäl häfdad Åker, kan fås så mycket säd, som af 3. tunneland otienlig Åkerjord. Det är lindrigare och mindre arbets drygt, at uppskåra ett tunneland fullkommelig rik säd, än 3. tunneland, som äro beklädde med små ringhaltige Ax. Det lönar bättre mödan, at tröska 100. skylar rik och kärnfull säd, än 300. *Dito* swag, slöo och klen. När god mareck wähl¹ skiötes, hindras man för 2^{ne} tunne land olämpelig Åkers dikning, så äfwentyrar och wäxten aldrig så mycket i wälhäfdad, som i en illa wårdad och otienlig åkermareck. J öfrigt spares utsädet, genom wäl drukning till helften och mera. Alt detta, [56] Hwarmed Bonden sålebes fördubblar, utan behof, sitt arbete och öker sin trälldom, kan ej annat, än mycket bijdraga till Åkerbrukets tröga och sena tillwext.

¹ Sana lisätty rivilin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Medelen till förekommandet häraf, kunna icke werckställas eller nyttias förr än i Landsorterne särskilt duchtig betiening tillsatt warder, som gifwer ackt uppå desse och flere Hushållsfel, samt dem, medelst Allmogens tienliga och försichtige underwijsningar, rättar, såsom om Kundskapen af jordblanningar¹ eller at förbättra den ena Jordmon med den andra, och at igenom dem öka matjorden och myllan i Åkrarne. At jorden försiktigt och i rättan tid plöges, icke för diupt eller för grundt, och så åfta som wederbör, så at gräsrötterne rätt uppkörde och uppryckte warda, på thet the måge förtorckas och aftyhna. At wält och harf nyttias till fyllest; at Åkren må kunna hållas *fin* och sams, at then i rättan tid icke för tätt eller för glest, utan efter Jordmonens [57] särskilte bördighet, warder besädd och säden wäl myllad. Och är det sant at², wid dikningen mycken både wårdslöshet och okunnoghet förefaller, i ty, en del Åker, i brist af nödige diken, lemnas syrlig och sanck, då torra åkrar dikes ofta onödigt, medelst alt för många, både lång- och twär-diken. Uti Skiärgården merckes i synnerhet, huru Diken giöres så oskiäligt diupa, at i dem all must och fetma från åkeren utsilas. Sättet at öka giödnigen är mästa delen af Landtmännen än obekant, de förstå eij på många ställen, ehuru början doch dermed i *Wirmo* Härad och flere trachter är giord, at skaffa sig god stadga gödning, igenom Kärrjord, blålerans och andra mullarters införande på Ladugården. Här i Landet merckes ännu icke wara bekant den inrättning, som är Allmen Utrikes, at Sopor, Hår, ben och annan slik bråte, angewendes till giödnig. At uppgräfwä Kärrjord, uppblanda den med [58] något granrijs och litet Kalck till förrutnellsens snarare befrämjande, hafwa fåå försökt, mindre sig till fördel lämpadt. Den gödsell, som af Landtmans Ladugård samlas, utföres af bonden mäst, dels obrunnen och oförmultnad, hwarigenom masken fortplantas och ogräset i Åkrarne ökes, dels ock utsläpas den i olaga tid, i brist af dugelig Kiörerredskap af jernskodde Kiärror och wagnar, ofta på mera än $\frac{1}{2}$ alns diup snö, då om wåren, wid snöns afsmältande, bästa musten afrinner och föga mer, än blotta Hallmen samt ogräsfrön, åkren till skada och mehn, qwarblifwer. Desse och flere fehl, samt kunskapsbrister, kunna af den otillräckelige KronoBetieningen, som nu i landet

¹ Sanat »rättar — — —»jordblanningar» lisätty rivin yläpuolelle. — Orden »rättar, — — — jordblanningar» tillagda ovanom raden.

² Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

finnes, omögeligen hafwas i ögnasichte, rättas och hos Allmogen ändras, om icke, som framdeles här i underdånighet föreslås, *Politieärenderne* i Landsorterne skiljas ifrån det, som hushållningen angår, och [59] de med behörig samt Allmögelig Alfvarsam uppsicht, drift och myndighet af särskilte Embetsmän, redigt hwardera för sig, skiötes handhafwes och wårdas.

§ 6.

Ängen, som är åkrens moder, förtienar ej mindre nödig wård och ans, än uppsicht, i bland Landtnäringarne. Dess skiötzell är här i höfdingedömmet, på många ställen, nog misswårdad.

Skall derföre Åkerbruket rätteligen och med alfwar hielpas, och en fördelachtig Boskaps skiötzell kunna främjas, är högst nödigt, at thenna Landtmannanäring, genom försichtiga och *Promte* anstalter, förbättras.

The Hufwudsakeligaste orsaker, som här i Landet, serdeles uti Norra eller Öfre delen af thetta Höfdingedömmet, lägga hinder för Ängs skiötzelen, äro följande. 1mo At Ängarne merendels ifr. Hemmanen och theras rätta Bohlstäder finnas [60] wida aflägne, stundom i andra och tredie Sockn ifrån åboens rätta hemwist, och stundom uti hela trenne Socknar Kringskingrade och spridde, hwilcken enda omständighet, wid theras hägnande, röd- och bergning, fördubblar arbetet, och gör skiötzlen både Kåst- och mödosam.

2° At watndragen, som wid Hwarje Åhrs Jsgång, medelst allehanda bråte- och Jordachtigheter, the ther floden åtfölja, blifwa grundare och watnets aflopp förhindra, ändock therutöfwer stängas, medelst obeqwämt anlagde watnQwarnar och fiskerijer, genom hwilka wattnet i the åfwanföre befintelige grunda små Jnsiöar öfwerstiga theras rätta widder, och therigenom förwandra i hast en torr marck till sumpigt kiärr, samt således en god HårdwallsEng till sanck, måss- och starrbärande.

3° Blifwa Engarne, genom thet, at dikningen försummas, och at Höstwatnet, som icke [61] finner något aflopp, på them Botnfryser, förskiemde, äfwen som, genom Hafswatnets uppstigande, hwilcket, enär thet öfwer Somaren i Pussar och giölar får qwarstadna, med sin salta Skarphet, gräswexten hindrar och förtärer.

4° Skada åboerne i Skiärgården sine Engar therigenom sielfwa, at the all tång och annat Siögräs, som samblas, uppbränna på Engen, utan at askan kringsprides, hwaraf händer, at sådane ställen aldeles

till theas bördighet utblottas, samt blifwa i manna minne icke gräs-bärande.

5to okunnogheden om rödningen och efterlåtenheten med then sammas werckställande, hafwer förderfwat de flästa Ängarne, i ty tufworne warda icke utrotade, och Biörck samt Alla andre löfbärande trän lemnas, utan skillnad, qwarstående, ther likwist, utom Ahl och Hassellbuskar på hårdwall, samt han- [62] trän af Jolster i sanck marck äro Ängarne skadeliga, efter som theas löf seent rutna, och gifwa icke någon serdeles mylla, men betaga gräsörterne theas näring.

6° En illa passad bergningstid, förr än gräset, Allahanda örter och blomster, fult moget frö, marckens förtrampning, och ett alt för strengt Höstbete; äro ock ibland the skadeligaste omständigheterne, som hindra Ängarnes förbättnig, at räckna.

7° Äro Inwånarne therom ännu intet kunnoge eller underrättade, at genom wissa styckens hägnande, sine Creatur ymsom, nu på thet ena, nu på thet andra stycket, beta, på thet, at alt på engång icke må förfaras, utan thet ena stället hinna at återwexa, för än thet andra blifwer utbett, medelst hwilcken Hushållning, hela Åhret igenom, kan hafwas tilräckeligit bete, som för Landtmannen ej är en ringa sak.

[63]. Thesse nu nemde hinder uti Ängs skiöztlen och thess rätta bruk, hwilcka härröra, dels af efterlåtenhet och dels okunnoghet, torde på thet sättet kunna hielpas, i fall, genom en *Oeconomisk* betiening, om hwilcken för thetta talt är, Landtmännen blefwo underwiste, samt tilhållne, medelst rensning i the grunda strömmar, rännilar och watndrag, befordra watnets aflopp ifrån Ängarne, serdeles höstetiden, samt om inga uppdämningar för mindre nödige watnwerck och enskiltas nytta till landets och fleres skada tåltes, utan hwarest sådant befinnes, straxt ändrades. Om Allmogen och andre Landthushållare förplichtades, at Åhrligen, wid hwarje helgierdsHemman, och the öfrige i *Proportion* thereafter, till Ängsmarck upptaga och sköta, heller fuchtig, än torr Jord, åtminstone 4. Cappeland, hwilken jord 2. à 3. gånger borde plögas, på thet at marcken [64] måtte blifwa frij för träd och rötter, och sedan hielpas med wäl brunnen mullblandad giödsell, som straxt nedplöges, på thet, at jorden må blifwa jemn och then färska giödslen kunna meddela henne sin sälta och fetma, samt sedan besås med frö af Klöfwergräs, wäppling, grön tåtell, eller å the orter, hwarest sådane frön, såsom the bästa icke gifwas, med gräsfrön, som blifwit qwar i Ladorne, efter wälbergat Åker- eller hårdwallshö. Härpå är

nödigt, at en så tillredd Ängeswall, första Åhret, skonas för Lijan, så at gräsrötterne måge winna behörig Stadga, och then späda gräswäxten få falla sine frön, samt at then sedermera icke för noga uppbetes eller illa trampas, när then kommer at bergas, utan hwart 6te el. 7de Åhr om mögeligit är, med tunn wäl brunnen giödning, öfwerhölgas.

Utaf ärfarenheten är thet nogsamt [65] bekant, at en på detta sättet upptagen och odlad Äng, gifwer till Höbergning 15. à 16. gånger mera, än the på wanligit sätt skiötte Ängar, hwarföre troligit är, at om Jnwånarne, genom Rön och försök, härom blifwa öfwerlygade, thet the till Ängsskiötzelen framdeles blifwa läckade.

Thenne *Oeconomiska* Betieningen borde ock Landtmännen underätta, huruledes igenom Kalck, granris, barr och Ahlbuskars Plantering, jemte nödigt dikande, samt Hårdwalls höfröns utsående, starr och måsswexten i Ängar, lätteligen kan utrotas; underwisa them, huru som Ängarne, ther tilfälle gifwes, under stundom böra ställas under währwatn, såsom ock öfwerlyga Landtbrukarne om then förmon torra Ängar therigenom tillskyndas, at ifrån Källor och bäckar, igenom små *Canaler* och diken, watn til them inledes; Utmercka hwilcka örter i [66] sanck marck, torra backar, pösjord och andra särskilta jordmoner, bäst kunna drifwas, lemna pålitelig underrättelse, hwilcka slag wexter och gräsarter, efter hwarje Huushållares afwels art och beskaffenhet, med mesta nyttan och fördel woro nödige, at i Ängar och beteshagar plantera och utså, samt i synnerhet, såsom Hufwudsakeligast; theröfwer hafwa uppsicht, at nya Ängars upptagande eij så mycket må Sysslosätta Landtmannen wid Ängsskiötzelen, utan fast mera, at then tillhållas på sätt som sagt är, at wäl skiöta och wårda thet, som redan till Äng blifwit upptagit.

Jgenom thet uppsichten och Kunskapen således skulle fåat följas, och Landtmannen winna tillfälle se sig rättad ifrån sine Hushållsfel, förmodar jag Ängs förbättringen kunna winna framgång.

§ 7.

Hwad allehanda nyttiga planteringar [67] beträffar, så emedan de mycketstyrcka ett lands wälmogo och gifwa anledning till många gagneliga näringar, ty förtiena de ock i landet all uppmärksamhet.

Lin och Hampe Planteringar, såsom grunden till *LinneFabriquer*,

Repslagerijer, Buldanswäfwærijer och Oljoslagerijer, tyckes så mycket mera böra uppmuntras, som de förras tillväxt, är Högst nödig och skaffar samhället ansenlig båtnad, och de senare öka ej mindre Rikets winst, när ifrån inhemska Skeppsbyggerijer fullkommeligen uttacklade Skiepp och Fahrtyg kunna afsättas och utrustas.

Här i Länet är redan nu tämmelig god början giord med desse Planteringar; Jnwånarne hafwa ej allenast till Husbehof, utan kunna äfwen så mycket sälja till Städerna, at förutan egen förnödenhet en myckenhet lärfter, både fina och grofwe dräller, samt andra linnetillwerckningar på *Stockholm* afsättas. [68] Dock skulle till thesse Planteringars widare främjande mycket bidraga, om Städerna, hwilcka hittils, then them förlänte jorden, blått till Åker, och ganska ringa Ängsmarck, uppbrukat, å de orter, hwarest Toback och fergeörter ej kunna uppdrifwas, blefwo alfwarligen förplichtade, theras jord till LinPlanteringar nyttia, och serdeles the Städerna, hwilckas näring grunder sig på Linnetillwerckningar, härmed Sysselsättas: äfwen som *Siberiska* nässlors Plantering, hwilcka gifwa ett förträffeligit godt Lin, och efter *Medecinæ Professorens Johan Leches* flere Åhrs försök, skola tåla landets *Climat*. Medelst Köpingar och mindre uppstäder, hwilcka, wid Segelbara watn leder upp i Landet, beqwämligen samt med nytta stå at anläggas, och hwarom särskilt betänckande till Kongl. Majj^{ts} och Riksens *Commerce-Collegium* kommer at ingifwas, kunde Linplanteringar med fördel [69] inrättas, samt i början understödias med Linfrön ifrån *Carelen* och *Riga*, som till LinPlanterings idkarne af Allmogen och i Städerna kunde utdelas, lika som thet uti *Jrland* skier, hwarest *Engelsmännen* hafwa sine största Linplanteringar och *LinneFabriquer*, det Kronan Åhrligen utifrån upphandlar, och säljer det sedan för helften af inkiöpet åt Allmogen och Städerna; Men det inhemska linfröet nyttia the blott till Oljoslagerijerne. Om mögeligit woro, at tullen på lin och Linnetillwerckningar, till uppmuntran och bättre drift på någon tid, antingen kunde eftergifwas, eller i det nogaste lindras, skulle sådant ej ringa bijdraga till Planteringsens uppkomst och förkofring, äfwen som thet, enär wederbörande blifwa underwiste, samt ärnå en fullkommelig kunskap om *Linsorteringen*, hwilcken kunskap Iag säkert wet, the ännu icke alla här i Länet äga, emedan uti [70] *Orriwesi Sockn* i detta Län Planteras ett mycket skönt, lent och fint grönt Lin: Men som det är inblandat med groft lin, så at den ena tågan är fin, som ett silke, och den andra åter grof och styf, som ett segelgarn, warder af en sådan

blandning och ojämn *sortering* ej allenast thet grofwa garnet ojämt och odugeligt, utan blifwer ock det lena linet som till de finaste Linnetillwerckningar annars kunde nyttias, aldeles fruchtlöst förspildt; den *linsortering*, som brukas i *Westphalen* och *Hannower*, wore altså hos oss nödig, therigenom blifwa Allmän, at wederbörande underrättades wid Linets upphemtning ifrån Åkren, med den ena handen sambla alla långa och grofwa strån eller stånd, och med den andra, the kortare och fina, samt dem i särskilta knippor i hop binda.

Wid Linets rötande följer häraf then förmon, at det grofwa och fina blifwer jemndt [71] rödt, ej för mycket det förra, eller för litet det senare, utan efter det hwardera slaget särskilt tarfwar. Wid Häcklandet, kan thet sedan med beqwämlighet andra gången *sorteras*, thet gröfre för sig, medelsorten åtskild, och thet finaste särskilt. Medelst thenna *Sortering* kommer hwar endaste tåga till bruk och nytta, wid sitt tienligaste behof. Utaf *Hannover* har man det prof, at på detta sättet 1. *Mp.* lin med fina slåta lärfter uppbringas til 84. d^r, och igenom Spetzar *Nobiliteras* 1. lod af det finaste till 200de d^r Koppars^{mts} wärde; J anseende hwartill, utom föregående *sortering*, med thet mera, jemwål nödigt, och nästan Hufwudsakeligt är, at wid Linets rötan- klyftan- och¹ skäcktande, Hallmen wäl skiljas ifrån lintågan, utan at förswaga linet, genom under- eller öfwergörande, at rötningen skier i tienligt watn, och jemt torkas, på det lärft, tråd och spetzar må få en jemn god hwit färg. [72] At wid linets häcklande, rotändan af linstrået, ej må blandas om med spitzarne emedan sådant förordsakar ojämt garn, och hindrar linets tåghet till fina spånader Hasplars bruk och dylikt mera wore äfwen nyttigt at införa.

Till *HumblePlanterings* förbättringen är här i Länet nog tillfälle, emedan Allmogen hafwer ej allenast till eget behof af thenna wahran, utan kunna och thermed understödia Städerna och mästa delen af Skärgården; Om förthenskull här i Länet woro tillräckelig betiening, igenom hwilcken Allmogen kunde underrättas om rätta planteringsättet, samt medelst tillräckelig uppsicht, förbinda dem till sin skyldighets fullgörande, efter B: B: VIII. Cap:, skulle denne Plantering, innom nog kårt tid, hinna anseelig tillwäxt, serdeles om wederbörande blefwo underwiste om nyttan [73] af KupHumblegårdars skiötzell och anläggande, så wida thenna Plantering dy medelst kan drifwas till

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

största styrcka. At till thenna Planterings fullkommeliga uppkomst införskrifwa *Bruns-wigske* HumleRötter, håller Iag för onödigt, så wida, igenom humblefrön eller goda rötter ifrån Wästra delen af *Nyland*, lika god humbla kan Planteras.

Humblan i *Europa* är allestädes enahanda. God skötzell och ans gör allenast skillnaden på des styrcka. At wid Humblegårdars sättande, gamla och träachtiga Rötter skiljes ifrån de friska, förwissnade Jökar bortplockas, rötterne renas wäl ifrån dam och mögel, innan de neder-sätts; at gallhumblan behörigen agas, Humblegårdarne rätt gödas och¹ ställas i skygd för wäder, och öfwerflödigt ogräs i dem hindras, igenom gammal takmässe, granrijs och Ahlbuskar, alt sådant bidrager mera till god humbla, än några utlänska rötter.

[74] J Skiärgården och på de orter, der skogshumbla mycket wäxer, och hwarest naturen sielf utmärckt jordmon för denne wäxt, borde i synnerhet humlePlanteringar inrättas; Tillräckeliga försök hafwa tydeligen bewist, at skogshumblan, igenom *Cultur*, förbättras, och blifwer eij sämre än någon annan.

Trädgårdsskötzelen har här i höfdingedömmet hittills mycket blifwit eftersatter, ehuru Pärön och Äppleträd, Kirsbär och Plommonträd, wijn- och Krusbär samt andra dylika växter med fördel kunna Planteras, om slike trån och växter allenast rätt skiötas, och icke alt för kalla wintrar infalla. At man sig här föreställer, thet för *Climatets* stränghet, Trädgårdsanläggningar icke äro mögelige, thetill finnes så mycket mindre någon anledning, som i äldre tider, åtskillige wackra Trädgårdar eij Allenast i Skiärgården och upp i landet funnits i godt stånd, utan ock at i denna *Abo* Stad, [75] igenom några inflyttade *lÿbske* och *Hamburgske* Köpmäns omsorg och anstalt, i förra tiderne, hela then så kallade klöstersidan, öster om Åhn, så wäl som wästra sidan, i synnerhet stora Slättzgatan, samt således mästadelen af Staden warit beprydd med widlyftiga frugtbärande Trädgårdar, hwilcka genom olyckeliga brandskador å desse tomter blifwit i aska lagde, och så ther-igenom, som under fiendtelige tiderne, till öde förfallit.

At alla, som i Städerna innehafwa obebyggde ödetomter, borde på det strängaste förbindas, någon del af the samma till Trädgårdsbruk upptaga; Så wore ock nödigt, at sedan nu mera, efter Kongl. Förordningen af dⁿ 20. *Julii* 1752; TrädgårdsmestareEmbetet begripes under

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Skråordningen, at ifrån *Stockholm* hit till Staden blefwo försänd en eller flere i Trägårdswettenskapen förfarne och försökte Mästare, hos hwilcka, the som åstunda denne Kunskap, hade tilfälle [76] uttiena sina LäroÅhr, blifwa Gesäller och Mästare, hwarefter i Städerna och på Landet de sedan kunde kringspridas, och i synnerhet till Sockne-Sysslomän befordras, om hwilckas antagande här nedanföre kommer at handlas. Uppå thetta sättet, kunde Trägårdsskiötzelens uppkomst i Landet och des nytta blifwa Allmän, samt i synnerhet i Städerna, medelst en slik Plantering, sund luft och ett Hälsosammare *Climat* befordras, till hwilcket Högstnyttiga Ändamåls winnande, iag redan här i Staden om behörige Löf- och frugtträds plantering omkring torget och ut med the stora gator föranstaltat.

Tobaken, hwilcken bruket och wanan, hos mehnigheten mera, än en werckelig nytta, giordt nödig och outhuierlig, är så mycket angelägnare at planteras, som det här i Staden anlagde TobaksSpinnerijet, annors Riket till skada med utländska Tobaksblader [77] måste för-ses, då ifrån Sverige brist kan gifwas, på inrikes wuxne blader at¹ hit hēmta. Och ehuru wäl Städerna *Åbo*, *Biörneborg*, *Nystad* och *Raumo* uti min företrädare i Embetet, Landshöfdingens H^r *Lars Johan Ehren-malms* tjenstetid, wid försöket af thenna Plantering, haft genom Plan-teurens okunnighet i konsten, en nog känbar skada, är dock befunnit, sedan iag ifrån *Allingsås* hit till Länet förskaffade en i thenna Planter-ing mera kunnig Person, at icke allenast wid *Biörneborg*, såsom längst uppe i Norra tragten af Höfdingedömet, denne Plantering nog för-delachtigt aflupit, utan och wid *Tykö* Iernbruk i Bierno Sockn, några Åhr å rad.

Det är altså icke något twifwelsmål therom, at ju tobaken med för-del och nytta äfwen här i Länet, kan Planteras, allenast dermed förstån-digt umgås, så at then drifwes i skygd för Nordanwäder samt rätt torckas och *Sorteras*.

[78] Enär nu thet står fast, samt medelst försichtiga försök utrönt är, at tobak här i landet med nytta Planteras kan, så blifwer nödigt, at Städ-erne, som äga mästa förrådet på giödning och ledigt folck, till thenna Plantering förbindas; (emedan intet medel finnes them thertill god-willigt kunna förmå) så mycket mera, som thetta är en Stadsnäring, hwarwid Landtmannen bör sparsamt få lägga handen, på det honom

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

icke må gifwas tillfälle, at igenom bönhaserije i en bijnäring, giöra afsteg ifrån sina hufwudgiöromål, Åker och Ängsbruket, Schäferijerne samt Boskapsskiötzel. Med

Färgstofter plantering hafwa Städerna hittills icke giort försök; Men så snart igenom de, af *Oeconomiae Magister Docens Gadd* för *Manufacturernes* nytta, på thenna Stadsens marck nyligen anlagde Planteringar med *Weide*, *Wau*, *Zaflor*, *Ängskär*, [79] *Krapp* och *Karborar*, warder utrönt, om slike färgeörter, inhämske eller utländske, tåla *Climatet*, torde framdeles blifwa nödigt, at i synnerhet på Städernes Ödetomter, likmätigt Kongl. Maj^{tt}s Nädigste skrifwelse af d. 14. *September* 1752, desse färgestofter planteras; och så framt nyttan och fördelen häraf rönes, at någon annan Stadsens marck, till deras utsäende, inrymmes. Till främjande af Oljoslagerijer, woro *Rapsat* Planteringar i Städerna nödige. Jnhemske *Medicinalwäxter*, som i Landet till en myckenhet finnes, förtiena mödan till Plantering at inflyttas, hwarföre *Apothecare*, Stads*Chirurg*er och *ProvincialMedici*, eller andra skickeliga StåndsPersoner, torde kunna förbindas, at wid slike Planteringar öfwa handalag, äfwen som wid Barn- och fattighusen, hwarest tillfälle gofwes, och fattighushion till thenna Plantering hållas kunde, och [80] hwartill the altid hafwa styrcka, allenast styresmannen them om sättet underwisar och handleder, hwilcken inrättning på thessa ställen, synas wara så mycket lämpeligare, som Barn och fattighusen härigenom hade sina fördelar och mera arbetsfört folck således till drygare Sysslor kunde brukas och sparas.

Näst thesse Planteringar i Hog kommes, at Bohweten, Turkisk hafra, Bönor, och i synnerhet hwita samt gröna ärter, mera Allment af Allmogen bör planteras, än som nu skier; Bohwete och den omnemde Hafran, som är lika strid och kärnefull som korn förtiena för sine goda gryn, at sås och planteras, hälst som Bohwetet växer i torra Backar och Stenklapperjord, der ej annan sädesväxt fortkommer. At förspilla fet bördig marck härtill, är så mycket onödigare, som at thenna växt, i en slik [81] händelse, skiuter blott i stälck, blad och blommor, samt aldeles intet frambringar några mogna fröen. Bönor brukas wäl något af allmogen i Skiären, men aldeles intet upp i Landet; dock som thenna växt bijdrager till spijssamheten af såfwel, så borde then Allmännare nyttias och Planteras, äfwen som hwita och gröna Ärtor, hwilcka wäl Allment af Ståndspersoner sås och nyttias, men af Allmogen alts intet, emedan the öfweralt bruka till säde ett slags små grå ärter, the ther i

anseende till storleken, äro af mindre äring, än de förre; de mogna och senare på hösten, än de hwita, och måste åfta, antingen omogne inbergas eller lemnas höstfrosten till rof, hwarföre nyttigt woro om hwita eller gröna ärter, efter Hand, Allmännare skulle till säde brukas.

Potatoes Planteringen är så mycket nödigare, som i goda Åhr dermed kan ske besparing [82] på Säd och wid infallande misswäxt, desse för fräst och hagellfall säkre rötter kunna understödia Jnbyggarna till deras lifs uppehälle. Af de till Plantering för thetta Höfdingedömmen öfwer komne JordPäron, hafwa någre så wäl i Skiären, som Norra delen af Länet thenna wäxt nog lyckeligen Planterat, hwarföre och enär den framdeles vidare kringsprides och Jnwänarne fullkommeligen warda öfwerlygare om förmonen samt thenna Planterings sanskylliga nytta och bruk, borde hwarje hemmans brukare wid wite påläggas, at i sine Kåltäppor af denne wäxt något anlägga.

Af Rotwäxter plantera Allmogen här i Länet ej annat än rofwor; Till at *Policera* landet och främja Jnbyggarnes förråd på beqwämligare spijs och föda, än de härtills nyttiat, woro ej orådeligit, om de [83] efter hand therwid blefwo wande, at i sine täppor plantera HwitKål, Morötter, Palsternackor, lök och Pepparroth; de twenne förstnemde wäxter utgöra nu för tiden åt Bönderne i Norrige, hälften af deras såfwell, oansedt för 24. Åhr tillbaka, de ej mera förstodo sig på at Plantera dem, än tafwastbonden det nu förstår hos oss. Skulle Allmogen i Skiären och andra orter, der de mäst föda sig af fisk, plantera något af de twenne senare wäxterne, wore säkert frässan på slike tragter, en mindre *Epidemisk* siukdom. Allmennaste *Medicinal* wäxter för fäsiukor, såsom *Angelicka*, *Libersticka*, *Åhlandsrot*, *Petasites*, *Jsop* och winruta, m.m: borde om icke alla, dock åtminstone wisse Personer i hwarje Sockn utså, ansa och *Cultiwera*, på det wid påträngande omständigheter, till förekommande af [84] slike olägenheter, botemedel kunde wara för handen.

Planteringar i Topiariis eller wäxande Häckars plantering till hägnad, derpå hafwer här i Landet, äfwen som i Sverige, litet eller alts intet warit tänckt. Den tillgång härtills warit på Skog till gärdesgårdar och andre stängsell, hafwer förqwaft all hug och eftertancka om wäxande hägnaders plantering. Så hafwer man ej wetat, om werckeligen i Landet funnits sådane wäxter, som till samma ändamåls främjande, skulle wara tienlige; Men nu mera, sedan i Skiärgården wid HafsKusterne, wid Städer och Bruk, skogen blifwit så medtagen, at på flera ställen

brist deraf till hägnad förspörjes, Tyckes till förekommande af slike olägenheter, och en myckenhet dagswerckens förspillning, som till trädhägnaders årliga underhållande uppgå, så wäl som skogens [85] anseendiga besparing wara nödigt, at ju för dess heller, en utförlig under rättelse therom utfärdas, huru Jordwallar böra uppföras och växande häckar på dem till hägnad Planteras.

J Skiärgården och wid Städerna kunde detta så mycket lättare werckställas, som *Magister Gadd*, hwilcken till *illustration* af Landets *naturalHistoria* och Hushållning, anstält flere resor i Landet, mig berättadt, at i Skiärgården werckeligen skall wäxa Hagtorn, och till ymnighet slån- och biörnbärsbuskar; Som desse trenne växter äro de förnämsta, hwilcka på andre orter till växande Häckars uppförande i Allmenhet nyttias, så kunna the ock lämpeligen hos oss, till samma fördel användas. Desse äro nu mina tanckar om nyttiga Planteringars inrättande i landet. Tienlig jordmon och marck är här nog; *Climatet* missgynnar icke heller; förstånd [86] och skickelighet fordras, samt tilräckeligare folck, at skiöta thenna och flere nyttiga Planteringar. När efter det, som framdeles warder föreslagit nödiga Embetsmän i Landsorterna förordnas, till så wäl *Oeconomiska* kunskapens kringspri dande, som Hushållsgiöromålens Alfwarliga Handhafwande och uppsicht, blifwer wettenskapen om Planteringarne i landet wäl allmänne, och om therhos skulle fogas den anstalt, som nedanföre nemnes, behöfde man icke fruchta, at nödige arbetare wid desse giöromål skulle saknas, serdeles om folck ifrån tuchthusen, å the orter sådane *Publique* rum äro inrättade, fingo härtill brukas och med thet mäst mödosamma arbetet härwid tämjäs. Om alla Jnhysesshion, Kläckringare, dödgräfware, Gatläggare, Städernes och *Staters* mindre Betienters hustrur och Barn, som icke woro intagne uti Allmenna *Scholan* [87] eller på Lära uti något Embete eller *Manufacturwärk*, ifrån 10. a 14. Åhrs Ålder och deröfwer, blefwo förbundne, at till Allmenna nyttiga Planteringar, såsom en ständig skyldighet åhrligen utgiöra för 24. ·/· Kopparmynt om dagen, 2^{ne} dagswercken, Höst och währ. Om Krögare, som igenom öfwerflödig Brännewijns *Minutering*, idka en mindre nyttig näring, kunde tillhållas, at utom den spånad de skyldige äro at utgiöra, hwarje Åhr, nyssnemde tider, 3^{ne} dagswercken till Planteringarnes uppbringande och i stånd sättiande, aflemna. Jgenom hwilcka anstalter lag säkert tror, hwarjehanda nyttiga planteringar till främjande af enskijlt och Allmän wälmågo, innan kort, skulle befordras och hinna anseendlig tillwäxt.

§. 8.

Skogen, hwilcken är Landets härligaste och yppersta Ägendom, förtienar så mycket [88] mera uppsicht och försichtig Ans, som dessa kalla Nordiska Länder, om de på skog så blottas, som härtills skiedt, blifwa, i brist af en så Ädel och Högstnödwendig wahra, öde och obebodde. Städer och Handell måste ju med skogen förswinna, så wida wår utländska *Commerce* sig nu och framdeles mäst fotar på skogsafdrægter; Hwarföre och emedan wåra i Handelen medtäflande grannar i Norden till mästa delen utödt sin skog; Altså fordrar och försichtigheten af oss, then samma så mycket nogare bespara, som at wåra skogar mycket långsamt tilltaga. Jerntillwerkningar och andra nya näringars inrättande i Landet, jemte det at folckhopen och Matlagen öka sig, genom Hemmansklyfnig och nybyggen, fordra dageligen mera skog, än för. Brist och dyrhet på träwircke till Skieppsbyggerijer och nödige slödeyrcke förtienar en tidig åtancka, till mötande af skogsbrist, i synnerhet [89] som thess utödande förwärrar *Climatet*, blottar Landet på källor och watn, samt utställer det aldeles för kalla nordanwädrrets wäldsamheter. Yppersta medlet till skogarnes räddande ifrån undergång, är utbrytningen och en nödig upsicht therpå, at de sparsamt och försiktigt nyttias. At wid Städer, Bruk och Sågar samt annorstädes, hwarest skogödande näringar idkas, äfwen som i Skiärgården och på skoglösa tragter, fordrar försichtigheten, at fo'cket wid skog Planteringen i tid wänjes. De olägenheter af skogsbrist, som *Halland, Blekinge ÖsterGottland, Nercke, Öland* och *Gottland* redan måste widkännas, utmärcka nödwändigheten häraf.

Här i landet består skogen af ganska ringa Ek på några få ställen, som dock icke till Allmän nytta är tienlig, äfwen som något Alm, Ask, Lön, Lind; Men på Biörk, Rönn, Hassel, hägg, Asp, Furu, gran och En är å [90] the fläste orter ännu någorlunda tillräckeligit förråd, jemwäl på sämre skog, såsom Pil, wide, sälg, Al, brakwed, Gårtall, litet Hyll, Benwed och tryl, misspel, slån och fätörnebuskar. Efter det hwart och ett slag af desse nemde trän, mer eller mindre, nu understödjer oss i wår hushållning med sin nytta, tarfwa de fortplantning och befredande.

Ek växer här i Länet, som nyss sades, mycket sparsamt, allenast i Skiärgården, hwarföre så mycket nödigare är at detta träd Plantering uppmuntras, som bekant är, at Ek, ju längre i Norden upp-

wuxen, desto starkare och warachtigare till Skieppsbyggerijer och slögder.

Wid Engelska *Amiralitetet* brukas helst Ek som är tagen wid Öster-Sjön, af den inhemske, som är långt sämre, bygga Engelsmännen allenast sine små fartyg el^r [91] så kallade *Snaws*. Jnnom oss sielfwa, är också bekant, at af Swensk Ek, för *Franska* Kronans Räckning ÖrlogsSkiepp byggde äro. Woro tillräckelig betiening i Landet, som ägde tid och råderum theröfwer hafwa inseende, at något wist antal af Ekollon på tienlige orter af hwarje Hemmans Åboe eller hans Barn Åhrligen blefwo utsäde, samt the thereafter uppkommande telningar utur Boskapsbetet fredade, torde Ekskog här i landet framdeles och med tiden kunna för efterkommande winnas. Alm, Ask, Apel, Oxell och Lön samt andra fruchtbärande träen, torde wara bäst på det sättet, at till fortplantering befordra, som wid *Lyneburg* brukas, och i 1748. Åhrs *Projecterade* skogsordning för detta höfdingedöme föreslagit är; J följe hwaraf ingen Mans- eller QwinsPerson borde få träda i gifte, innan then gittadt bewisa sig planteradt och ifrån BoskapsBete fredat 5. a 6. telningar af före- [92] nemde bärande träd. Af den sämre skogen är Wide, Pil och Asp lättast, at på skoglöse tragter fortplanta, emedan desse trän wäxa lätt i Kärr, på hedar och annan oländig marck och ingen annan än den, som är lat, kunde anse en slik plantering för trång eller hinder till giftermål.

Barrskogen, om hwars plantering i våra Lagar, än icke stadgat är, bör dock så mycket mera i sin tillwäxt igenom utsående understödjas, som den långsammare, än löf skogen upwäxer, och kan igenom telningar och utskott aldeles icke förökas.

Löftäckt och Näfwerflötande, som oförsiktigt anställas, tarfwa till skogens befredande Laggrannare uppsicht än tillförene. Till winnande af det ändamålet, borde i synnerhet efter 31. §. i 1734 Åhrs skogordning aldrig något träd derföre fällas af stubb, emedan inge andre trän tåla [93] at topphuggas, utan allenast Asp, Hassel. Al, Pil och Wide; Alle andra löfträn taga theraf skada i sin wäxt; Skall Alm, Ask. Lön, Biörk, Lind och annan sådan skog härtill nyttias, är nödigt at qwistarne på thesse trän nära intill Stammen uppåt afstötas, med en stålsatt och Hwässad klyfwa, eller annat wigt verktyg.

På detta sättet kan thenna slags löfskog, eij allenast flera resor nyttias till löfbrott, utan ock befordras till en frodigare wäxt, enär allenast qwistarne, wille telningar och dylikt som hindrar solwärman ifrån Stam-

marne, och beröfwar dem sin näring, till löftäckt nyttias; Och emedan wallhion, tienstefolck och andre illsinnige, utom husbondens wilja, allahanda Skogsträn af sielfswäld förstöra, så tyckes wara billigt, om efter 10. §. i den Åhr 1748. underdånigst föreslagne Skogsordningen, som ännu hwilar, [94] hwar och en af thesse eller andre, som af wanart till löf och näfwers tagande, samt för getters födande, förutan gårtallen, något träd nedfäller el^r skadeligen topphugger, till hemände af en slik osed, utom de 16 $\cdot$ / $\cdot$ Silfwer^{mt} för hwarje träd, som uti Förordningen omtalas, ett wite af Fem dahl^r Silfwer^{mt} blefwo förelagt.

Wedhygget angående, hwarmedelst i Skiärgården, mäst all skogen redan utödd är, fordrar högsta nödwändigheten at inskräncka till någon måttelighet, emedan genom thetta näringsfång, skogarne wid Skiären ej allenast läggas öde, Jordbruket och Ängsrödingen försummas, samt fiskerijerna förskämas och eftersättas; Till hemände hwaraf, min mehnig är then, at om hwart och ett hemans skog i Skiären el^r Skiärgården af wederbörande HäradsRätter *in loco* i Sockn, på Ed och samwete [95] bör undersökas, om then till afsalu woro tilräckelig, och huru mycken åwerckan then til Salu tola kunde, hwarpå sedan hemans-Åboen med trowerdig undersökning af wederbörande Jägerij och *Oeconomie*Betiening bestyrckt, at han alle thess OdellÄngar, samt annan till Äng och mulbete tienlig marck ifrån skog rensatt och upprögt, för honom någon wiss tragt kunde utsynas, at till Saluwedhygge nyttia, hålst biörck, som snarast uppwäxer igen; och förr än något honom vidare till thetta behof inrymdes, borde han på åfwanberörde sätt, wisa och bewisa, at han then förra *planen* rödjat, stängt och med trädfrön besådt. Så borde ej heller någon i skiären lemnas frihet uppå Saluhygge, som ej bewiste sig sielf äga fahrtyg eller fahrtygsdel, emedan wed förande på helften eller fragt, icke annat i sig sielft är, än Borgarenäring, samt [96] således bland Allmogen, ett missbruk af 1617. Åhrs *Handelsordinatie*, och en uppenbar Landthandel, hwilcket är så mycket mera Handgripeligit, som i Skiärgårdarne gifwes the åboer, hwilcka äga ett à twenne Fahrtyg, med hwilcka the segla hela Åhrstiden igenom, så länge öppet watn gifwes, men äga dock icke så mycken skog uppå egne ägor, eller annat förråd af egen afwell at the kunna lasta en enda Båt, hwarigenom händer, at utom thet, en slik siöman icke Landtman, hwilcket senare namn han ej heller förtienar, jordbruket och fisket wid egit Hemman försummar och eftersätter, är och blifwer han ett medel thertill, at flere hans skadeliga *Exempel* efterfölja.

Och ehuru wäl Skatterättighetsägare uti Kongl. Maj^{ts} Nädigste *Resolution* uppå Städernes Allmenna beswär dⁿ [97] 16. *October* 1723. §:¹ 41:¹ en tämmelig oinskränckt frihet öfwer theras SkatteHemmans enskilte skogar tillstadd är, tyckes dock, at inseendet med them äfwen blifwer nödigt, så at thenna frijhet och nyttiades längre, än Allmenna Lagen X. *Cap*: 8. §. B: B: föreskrifwer, och at Skattemannen, lika så wäl som KronoHemmansÅboerne, till Skogs-tränsfrös såning hållas, såsom bijdragande till så wäl allmän, som enskilt förmon.

Lächtehygget, therigenom mycken ung tallskog beklageligen ödes, woro Rådeligit, samt Högstnödigt, enligt Ricksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* Förslag, innom måtteliga gränsor skräncka, såsom 1mo om granskogen till detta hygge i synnerhet utwäljes, och icke en *tract* eller ställe på en gång uthugges, utan till skogens utgalring, i mycket tät skog, de mognaste ämnen allenast nyttias. 2° borde alla [98] utaf unga furuspiror tälgde lächter wara förbudne och *Confiscable*, eller åtminstone med en anseelig hög tull beläggas, samt theremot sågade lächter wid wäder- och watnwerck, eller med handsågar tilwerckade, så wäl för lilla tullen, som stora Siötullen, på någon wiss tid lemnas frija, in till thess slike wäder- och watnwerck, antingen kommo i gång, hwarmed wid Staden *Biörneborg*, medelst ett slik wercks inrättande, redan begynnelse giord är, eller ock Handsågningen, som utom något twång, ehwad uppmuntringar och föreställningar wederbörande giöres, icke antages, blefwo smakelig. Och sedan Landtmannen till slike wäder- watn eller Handsågars anläggning icke kunnat bringas, borde- tā 3° Städerne *Raumo*, *Nystad* och *Biörneborg*, hwilcka på lächter-Handelen äga gamla *Privilegier*, lemnas frijhet, at, näst Jordägaren, lächte- [99] sågar anlägga. 4° Woro thet en nödig sak, at förr än något träd till lächter afhugges, at samma träd Åhret förut till en del ifrån Roten upp åt Stammen katades, hwarigenom, när trädet således något förut torckades, blefwo lächterne icke allenast lättare till utförssell, utan kunde ock af träden, innan de fälldes af stubben, Kåda till harts-kokning och andra förnödenheter samlas. 5° Äro granqwistarne tienlige till giödzlens ökan- och förbättrande, och änskiönt granrötterne och theras skatar icke skulle kunna till tiära användas, kunna the dock förbrännas till aska, at wid Påttaske*Rafinaderierne* aflewerera; Och emedan lächte-tillwerkande 6° ej allenast uppehåller en del landets

¹ Lisätty rivin yläpuolelle. — Tillagt ovanom raden.

Inbyggare wid trefnad och wälmågo, utan härpå är grundad trenne Städens Handel, så blifwer ock nödigt för denne rörelses warachtighet [100] i framtiden, at the idka slik näring, äfwen som förut sagt är, om the öfrige, hwilcka skogsafsalu tillåten warder, måge tilhållas, at igenom mogna gran- och tallkottefröns utsående på tienlig marck besörja, om denne skogs återplantering; Så snart LächterSågarne, jemte hand-sågningen kommo i stånd och gång, kunde all lächter tälgnung eller bilande skiäligen förbiudas wid 10. dahl. Silfwer^{mts} wite och tillwerckningens *Confiscation*, andra gången dubbelt, och tredje resan förbrytaren aldeles mista sin frijhet till denne näring.

BrädeSågwercken fordra också uppsicht samt förbättring, om skogen, igenom dem sparsamt och försiktigt, det allmänna till fördel, skall förädlas; J anseende hwartill, så mycket nödigare är, at mångbladige Sågar på *Hollendskt* sätt inrättas, som tilräckeligen bewist är, at tå [101] af en tolft 6. alnars Sägstäckar, wid de grofwa enbladiga Sågarne, Sägäs allenast $7\frac{1}{2}$ tolft bräder, erhålles med de fina Sägblader 9. a 15. tolfter, fölgachteligen kan af $6818\frac{2}{12}$ tålfter sägstäckar med fina blad, sägäs lika mycket bräder, som med grofwa blad af 10000. tålfter Sägstäckar, hwarigenom skogen medelst mångbladige Sågar, nästan till $\frac{1}{3}$ del bespares. Penningewinsten yppar sig ock härwid; emedan the bästa bräder wid enbladige Sågar, kunna Högst beräknas till 3 dahl. Silfwer^{mt} tålften, och wrakbräderne i *proportion* mindre, och gör således för en tålt sägstäckar ej mera än 14 dahl. Silfwermynt; Men efter tagit *Medium* säljes bräder med finare blad sågade, till 22. dahl. 14. ·/· *Dito* mynt af en tålt sägstäckar; blifwer altså en skillnad på inkomsten af hwarje tålt sägstäckar 8. dahl. 12 ·/· Silfwer^{mt}, som igenom Sägspån och de flere fallande wrak- [102] bräderne wid grofsågningen förloras, icke till at förtiga, thet utlännigen, för en tålt dubbla bräder af grofbladig tillwerckning, ej betalar så mycket, som för enkla finsågade och kantade bräder.

Balckhygget, hwarmed andra länders Sågar i långlig tid för detta blifwit underhållne, torde och blifwa nödigt, at wid lämpeliga tillfällen hos oss på samma sätt inrätta; Men bräders tälgan- eller bilande som härstädes, här och där, än brukas, borde om thet ej äfwen som lächte-Hygget ansåges för ett *Privilegium*, aldeles fördömmas och förkastas; Ty derigenom fås allenast 2^{ne} bräder af en stäck och åfta ej ett enda, om han är wind eller wriden; detta såsom aldeles skogödande, förtienar förthenskuil med aldra första nödig inskränkning, och tyckes wara

lämpeligast, at efter detta Höfdingedömmes 1748. Åhrs *Projecterade* [103] Skogs ordnings 3. §. 1mo at ¹ alt ¹ slikt ¹ förbiudes, på sätt som på ett eller annat ställe begynts, innom 2^{ne} mil när intill Sägbruk eller mångbladig Säg, Högst innom ett år efter det, sådant kan blifwa Allment kungjordt, wid wist wite, samt brädernes Confiscation; Hwar emot Sägqwarns Ägarnes plicht och skyldighet borde wara, at wid lika wite, efter en richtig ordning, låta Allmogen Såga det timmer, antingen till helften eller huru de åsämjas kunde, the till Sågen framförde; dock Handsågningen, så utom som innom förenemde miltal, som bör icke allenast en och hwar tillåteligt wara, utan ock Städernes Borgerskap på de orter, Hwarest inga watusågar finnes inrättade eller när intill belagne äro, uppmuntras, at härutinnan föregå Allmogen med godt *Exempel*; Så borde ock the *Priviligerade* Sägbruksägare af mångbladige Sägwerck förbindas, alla [104] stubbar och rötter efter träd, hwilckas stammar blifwit sågade, till tiära uppbruka, hwilcket här i landet så mycket lättare kan werckställas, som at Sågarne sällan äro i gång hela Åhret. hwarföre Sägägarne theas egen betiening wid thesse werck, jemte en ringa tilökning af andre dagswercken, under the tider Sågningen upphörer, såsom ock de, hwilcka till sågen afsätta ståckar, till tiärrötters uppbrytande och framförssell kunde bruka. Härigenom förknippas ett fördelachtigt tiärrubrännerije med brådtillwerckningen, hwilcka näringsfång med hwarannan hafwa en så nära gemenskap, hwad *Rudimaterien* och warans afsättning angår, at the icke böra åtskilljas, hälst på detta sättet, Landet till nytta användes träsrötterne, som hittils lemnats till spillo, och at genom thenna sammanbindning af brädsågning och tiärrubrännerij, enär allenast [105] ett *Medium* af de nu i Landet inrättade 8. mångbladige Sågarne antages, Nembl. at wid hwarje Säg Åhrligen uppgår 1200 ståckar tillsammans för alle Åtta 9600. Sägståckar, af 64. rötter en tunna tiära, efter det nu brukeliga tillredningssättet, blifwer, om alla stubbarne efter de uppsågade ståckarne nyttias, en Åhrlig tillwerckning af 170 tunnor tiära af så få sågar allenast. Det är altså mödan wärdt, at det Allmänna, medelst thenna sammanfogning af brädsågning och tiärrutillwerckning af rötter, ju för des heller, till en slik fördel hielpes. Skatorne eller Tåpparna af träen kunde Allmogen, Tårpare, Ryttare, *Dragoner*, Såldater och Båtsmän samt Jnhysesshion förplichtas, at för

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

skogens rensning och egen nytta, förbränna till Aska, för Pättaske-*Refenaderierne*, så framt till wed eller annat dylikt Hustorf, de icke kunde [106] nyttias. Och på det

Tiärubränneriet i gemen försiktigt handhafwas må, jemte skogens besparing, Handelens och siöfartens understödjande, fordrar nöwendigheten at 1mo efter skadelig plägsed, ej någon ung späd tallskog härtill måtte få angripas, utan den som hunnit stadga och större mognad thertill användas. 2° tallar i dälдер eller the så kallade *Wehmasmat* borde ej till tiärubrännerijer få katas, ty ther wäxa Träden¹ mäst rakstammige och långa samt blifwa tienlige till angelägnare behof, än på sandhedar och wida fälten, hwarest tallen wäxer kårt, trubbig och Qwistig, samt kan ej stort till annat nyttias, än tiärubrännerijet. 3° borde ej skogen på ett ställe och på en gång öfwer alt härtill uthugas, utan igenom utgallring de mognaste träden uttagas, men främsta raden borde i synnerhet lemnas orörd till skogens bewaring [107] för wädrens wäldsamheter; Så kunde ock 4° the träd, som till thetta behof fingo användas, katas med nytta längre uppåt stammen, än skie plägar, samt längre tid än 2^{ne} Åhr lemnas orörde, at så mycket bättre kådas. Skatarne och Qwistarne borde 5° af de till tierwed nyttjade trän användas till Pättaskebrännerijer, och ej skogen till last qwarlemnas, samt 6° Alla tiärubrännerijeJdkare förbindas, wid näringens förlust, rötterne till samma behof uppbruka. 7° Om Jnwånarne therhän i Allmenhet kunde förmås, at den Norrske eller af *Baron Funck* beskrefne tiärugnen antaga, wore nyttigt, tå afkastningen af tiärweden ej allenast blifwer större, utan kunna ock både skatar och qwistar till wercketz drift, nyttias, hwarigenom Kåhl samt flere *producter* ymnogare än eliest ärhållas. Till winnande af ändamålet med denna tiärugns införsel i landet, torde [108] blifwa gagneligt, om 7mo Alla de, som inrätta slike tiärugnar, samt i synnerhet af Rötter tiära tillwercka, kunde genom *præmier* af Kronan, såsom belöning för sig och uppmuntran för andra, niuta l. d^r S^{rmt} för hwarje tunna de på det sättet tilwercka, lika såsom *England* uppmuntradt tiärans tillwerckning och införssell ifrån egne¹ *Colonier*. 8° Slike tiärugnars anläggare kunde ock, när de tillförliteligt prof af sin tilwerckning wisat, bekomma, des anlagde werck till styreka och understöd, någon del af then the närmast belägne Skatte och Krono-Hemman uti *Åbo Län* pådelta Ränttan eller så kallade Hielpeweden,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

uti hwilcket fall wederbörande kunde förbindas, at i stället för wed, tiärrötter och tiäruwed således lefwerera, at 1. lass goda tiärrötter beräknades för 2^{ne} lass wed, och i stället för 12 ·/· Kopparmynt, hwar med weden efter Krono- [109] wärdie, skulle för rötter och tiärwed af tiärugnsägaren erläggas 24 ·/· samma mynt; Hwarförutan tiärugn- ägarens skyldighet wara skulle, at åt Allmogen, som ej sielfwa mächta slike tiärugnar inrätta, emot skiälig betalning tiära till theras förnödenhet förytttra. 9° Allmogen och landtmän borde i synnerhet desse förmoner wid tiärrubrännerijet tilerkiännas och denna Landtnäring idka; Men the som upp i landet och långt ifrån Städerna boende äro, kunde 10de förmås, at af orena och grofwa Kådor samt förskiämd tiära, beckKokerijer inrätta, så wida inga *Privilegia Exclusiva* i wägen ligga, hwarigenom tiäran ej allenast förädlas, utan ärsätter omkostningarne för en långwäga utförssell, emedan becket är lättare, än tiäran at afföra. 12. Skulle tiärutillwerckare, lika som [110] alla skogshäfdare, så mycket mera förbindas till Tallskogens nödige återplantering, som denne Högst nyttiga Landtmannanäring eliest i framtiden icke torde hafwa bestånd. J Skottland äro nu för tiden redan på flere ställen, skogar planterade af wår Swenska Furu; J *Biscaija* i *Spanien* får ingen hugga ett stort träd, som ej straxt planterar tre unga i stället. Enär således som nu sagt är, tiärrubrännerijerne försigtigt med all mögelig skogens besparing inrättas, blifwer intet mera nödigt, at inskräncka tiärutillwerckningen till ett wist *determineradt* tunnetal för Landtmannen, utan må han fritt nyttia skogen till tiärrubrännerije, hwartill han på thetta sättet nog tilräckelig blifwer, så framt *Oeconomiebetienin-* gen uppå detta närings fång gifwer noga acht. Med

Kälände ödes mycken skog, hwarföre en [111] noga uppsicht blifwer nödig, på thet at wederbörande hädanefter försigtigare än hittils skiedt, måge härmed umgås, och icke såsom tillförene tillåtas, at till Kåhl nyttia friska, wälwuxne och raka, utan förtorckade, gamle, Krokute, winde trän samt qwistar, windfälle och skatar, jemte thet hwad för skogens utgallring tarfwas att uppbrukas. Så borde ock Bruksägare förbindas, at först sielfwe på sina ägor kola till theras bruks behof, och derest egne skogar icke skulle förslå, kunde kollefwereringen *proportioneras* af de uti Bruksdistricten befintelige Skatte- och KronoHemman, efter tillwerckningen och Hammarskatten; till werckställande hwaraf, thet blifwer nödigt, at i närwaro af den, som hafwer uppsichten öfwer Landets *Oeconomiebetiente* och en bergsbetient behö-

rigen undersöka, om de Bruken till Kåhlning anslagne Hemmans skog och tilfallet ther till är¹ tillräckelig¹, på det All- [112] mogen med större Kåhlefereringar icke måtte betungas, än utom deras och landets kånbara skada kan åstadkommas, hwilcken undersökning hwart tredie eller fierde Åhr åtminstone här i Finnland borde anställas, och då efter omständigheterna tillsees, at Allmogen icke måtte ställas under alt för stort twång med Kohllefwereringen, samt ett wist prijs för hwarje kohlstig i gemen så utsättas och jemkas, at hwarcken Bruksägarne eller Allmogen till sin skiälige utkomst, på något sätt, måtte förfördelas; Och i fall Bruksägarne eller Allmogen öfwer slike undersökningars beslut sig beswära wille, borde sådant likmätigt 7. §. uti *Resolution* uppå Allmogens beswär dⁿ 29. Junii 1752. uti Kongl. BergsCollegio anmålās.

Swedande, detta såsom en lemning af det äldsta schytiske lefnads-sättet, är grunden [113] till skogarnes mesta utödande, så framt efter omständigheterna det icke inskränkes, eller ock Jubyggarne förbiudas, at thermed försiktigare, än härtills skiedt, umgå.

Jbland de underrättelser jag om Swedandet, sedan min ankomst till Länet kunnat ärhålla, har ingen påliteligare beskrifning härom mig förekommit, än den, som *Oeconomie Docens Magister Gadd*, hwilcken i landet är uppfödd, och på hushållning flere Åhr warit uppmärksam, nyligen igenom 2^{ne} *Academiske* Arbeten anfördt och å daga lagt. Jgenom des samlade anmerckningar bewises, at Swedandet här i Landet öfwes på fem särskilte sätt, såsom *Hucta*, *Pykelemaa* och *Rieskamaa*, medelst hwilcket senare Swedjesätt skogen samt Iorden diupast förbrännes. *Caski* och Jnwånarnes så kallade *Ylipalo* skola wara något drägeligare. Att detta näringssätt med eftertryck inskränkes, är [114] så mycket nödigare, som i annat fall landet härigenom uppå skog aldeles blottas, i ty för 27. tunnor rotRågs inkomst af swedeland, förbrännes som omnemde *Autor* anförer och bewiser 5250. fullwuxna trän samt således skog för 2625. dahl. Silfwer^{mts} wärde. På detta sättet blifwa 27. tunnor Råg nog dyrt med thet Allmennas skada betalte.

Så utmärglas och Jorden till sin fetma och bördighet; Ett Helgärds-Hemman, som upp i Norra tragten af Landet är belägit och Hwars åboe med husfolck af Swedande nu för tiden har sin mästa brödföda, förbränner nödwändigt, inom 100. Åhrs förlopp, 5. särskilte resor,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

ett och samma ställe, samt således gör wäld på naturen och förvandlar ett bördigt land till en stenig *Arabie*, ther likwist gräslindor kunna upptagas, och igenom upprödningar [115] lättare samt med mindre dagswercken, än något swedande till åker, uppodlas.

Afkastningen utaf Sweder är jemwäl mycket owiss, och i ingen måtto Swarande emot arbetet och mödan, eller den indrägt, hwarmed andra näringar sine idkare richta: Förwärrar Swedande *Climatet* och hafwer till fölgher Allmenna siukdomar, samt lägger ständigt ett uppenbart hinder för Landets uppkomst och uppodling. Uti thetta mig Nådigst anförtrodde Höfdingedömmen tyckes förthenskull lämpeligen kunna skie den författning, at i Skiärgården och alla näst intill Hafwet gränsande Socknar samt orter, hwarifrån medelst watuleder träwiercke till Hafs kan utskieppas, alt nu brukeligt Swedande på det strängaste förbiudes, om icke någon till Ängs eller Åkers rödning skulle wilja Sweda, tå en sådan med thet förbehåll slikt kunde tillåtas, at han [116] först alla Stammarne af stora trän till wed eller annat wercke nyttjade, och sedan med Qwistarne, mässtufwor och fugtig marck, men ej någon annan, allenast afbrände; Men på de *tracter*, hwarest Landtman, i *proportion* till Hemmans storlek, werckeligen innehafwer nödig Åker och Äng, eller medelst gräslindors upptagande hafwer tillfälle till nya uppodlingar, kunde detta näringssätt aldeles inskränckas, äfwen som wid Bruk, Städer, mångbladige Sägwerck, och hwarest till tiärubrännerijers inrättning samt denne warans lämpeliga afförssell, tillfälle finnes; dock så, at uppe i skogsbygden, eller Norra tragten af Länet, såsom Socknarne *Ruovesi*, *Keuru*, *Jkalis* och några Cappellgiälder, hwarest Jnwånarnes mästa näring ännu på swedandet sig fotar, thetta näringssätt någon tid tillåtes, med förbindelse för Jdkarne af Mullbetes, åker [117] och Ängs uppodling till en wiss *Determinerad quantitet*; medelst swadiesätten *Caski* och *Ylipalo*, under hwilcken tid, äfwannemde Swadiesätt, å förberörde Orter, woro tilläteligt, borde med största eftertryck af de i sidsta §. af detta betänckande underdånigst föreslagne *Oeconomie* Betiente, Menige Man tilhållas, at wid utöfwandet, ställa sig de försichtighets reglor till obrotslig efterlefnad, hwilcka i Allmenna Lagen, Skogsordningarne, och i synnerhet Förordningen om SkogsEldar af dⁿ 10. November 1690. samt 1734. Åhrs Skogsordning anförde finnas, hwarförutan en lika granlaga uppsicht deröfwer fordras, at ett ställe ej flere resor, än en gång Swedes, och aldeles intet stenrössen eller bergachtige orter ej heller granskog hwars läge ifrån Åkrarne

är at Norr, fast mindre den barrskog som finnes emellan dem och något Kärr, hwarigenom åfta händt, at de orter [118] blifwit frosträsten, som en slik olägenhet tilförene icke blifwit warse. All marck som till jordmon består af Mosand, rö-, jäs- och hård lera, Bleke, märell, Klapperjord, eller ock är *mineral*, är icke nyttig at swedja och bör förthenskull therföre skonas. The swedjor åter, hwilcka till skogväxt qwarlemnas, kunde Allmogen förbindas, at sedan de nyttiadt dem till säde, de samma till trädrön beså, till werckställande hwaraf i sama swedieland, enligt Riksens Höglofl. Ständers betänckande, Kring¹ några friske löf och Barrträn till ny skogväxts främjande här och där i swedjelandet borde dikas.

Kyttande öder skogen alt för mycket, samt lägger hinder för thes tillväxt; det idkas på trenne särskilte sätt, af hwilcka thet, som werckställes på torr marcks och gräslindors uppbrännande eller öfwes igenom förut swedde marckers förnyade Kyttande, bör efter 1748. [119] Åhrs *projecterade* Skogsordning för detta Höfdingedömmе §. 7. wid grödan- och arbetsförlust, samt 10 dal. Silfwermynts wite, aldeles för biudas; Men som kärkyttandet kan hafwa sin goda nytta, enär det försiktigt anställes, så synes thet wara nödigt, till förekommande af missbruk dermed, at ett slikt kyttande icke bör tillstädias, utan efter föregången Laga Syn, noga beskrifning och anmälan wid HäreadzRätten, samt Landshöfdingens bepröfwande och *ordres* till utsyning. Försummelsen af Skogens rensning och afrödning, efter skogseldar, timmer, wed och annat hygge, bidrager mycket till skogarnes aftagande. emedan therigenom den unga skogens upprinnande och gräswäxten till Mullbete hindras och förkwäfwes. At Creatures i förhuggne marcker afhålles ifrån nödigt bete, medelst toppars, hela och halfwa oränsade träns, grenars och qwistars efterlemnande, derom talar [120] till fullo dageliga förfarenheten; J anseende till hwilcken nog beklageliga efterlåtenhet till följe af 1748. Åhrs föreslagne Skogsordnings 9. och 12. §. Högst angelägit synes, at hwad skogsEldars förekommande och släckande beträffar, 27. 28, 29. och 30. §§. i 1734 Åhrs Skogsordning noga böra efterlefwas, och at efter timad skada af skogsEld, Jordägarne aldeles förmenas, antingen till wedbrand eller annat, hwartill den afbrände skogen pröfwas wara tienlig, någon frisk eller växande skog angripa, så länge den förra ther till kan nyttias; Och i fall ägaren den

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

brände skogen innom 3^{ne} Åhr, icke sielf betarfwade, eller för aflägheten kunde nyttia, skulle, med grannarnes tillhielp, then rensas och afrödjäs, emot thet, at the fingo then samma till sin förmån använda. Skulle den afbrände marcken wara så anseelig, at hwarecken ägaren eller grannarne kunde medhinna den [121] samma rensa, borde til, främjande deraf icke des mindre ett dagswercke Åhrligen, af alla Krono-Skatte och FrelsesHemmans Tårpare, innom Socknen, dertill utgiöras, då weden samt tienliga wireket deraf, efter dagzwercken och arbetet kunde delas och jemkas; Men så framt en sådan afbränd skog, hwarecken till wed, kohl, bränsle och dylikt kunde användas, skulle then, wid slikt förewettande, i högar sammanföras, at på berg eller andre tienlige platzer till aska förbrännas, som till Landets Kiöpingar, sedan kunde införas, at wid Pottaske*Rafenaderierne* brukas. Brinner Lands- Härads- och SockneAllmanning ware då nermaste Härad, Sockn och helst de, som deruti del äga förbundne, den samma rödja. Ho, som tredskas, när han till slik rödning kallad warder, plichte för hwart dagswercke 1. d^r S^{rmt}, och fullgiöre det lika fult. Hwad således om skogens rensning efter skogsEldar anmärckt [122] blifwit, är eij mindre nödigt, at iachttaga, wid Hwarjehanda Hygge, som skier på Allmänningar eller ock enskijlte skogar, af hwad namn de wara måge. thet ware sig antingen, efter timmer, Sågståckars, Bielckars, Lächters, wed, löfbrotts eller näfwerhygge, med flere Åwerckningar, som skogen orena. Finnes wägen wara så lång, at öfwerlefworne efter skogshyggen, utom serdeles omkostnad och tidsspillan icke kunna hemföras och med förmon nyttias, synes bäst wara, med them på samma sätt, som om skogens rensning efter skogsEldar anmält är, förfara, äfwenledes med den på Swe-der qwarblifwande Kohlweden, när then icke kan hembringas eller till kohl förbrännas.

Enär således, som i dene §. anført är, the skogödande näringar försigtigt och med all mögelig förnuftig besparing inrättas samt skogen hägnas för våldsam medfart och [123] till des fortplantning i framtiden läggas de omförmälte grunder, samt wederbörlig *Oeconomie* Betiening tillförordnas, som jemte annat hafwer skogarne i Landet under uppsicht twiflar jag icke, at ju thenna Landets yppersta Ägendom räddas ifrån undergång, och blifwer ett ständigt förråd till ett säkert underhållande af Rikets Högstangelägre näringar

9. §.

Som Jag således mine tanckar nu yttradt om de näringar af Landt-skiötzel, hwilcka grunda sig på ämnens nyttjande och bruk af växte-Riket, så fordrar ordningen, at de lantmannanäringar, som hafwa till föremål diurRikets afdrågter, tages under skiärskådan, utaf hwilcka med all billighet förtiena första rumet.

Fiskerierne, som här i Höfdinge dömmet äro dels *Regale*, såsom Pärlefiskerijerne och *Cumo Sijk*, Lax och Sillfiske, dels och sådane som, enligt Lag och Kongl. Stadgar samt Förordningar [124] Hwarje Jordägare, efter innehafwande Hemmans beskaffenhet äro upplåtne, och hwar under begripes både Hafs- och Jnsjöfiske, hwarom här nedanföre nermare skall handlat blifwa, sedan Jag om the *Regale* mig yttradt, såsom

Pärlefiskeriet, hwartill här i Länet ej annorstädes gifwes någon serdeles anledning, än wid *Biörneborgs Stad*, *Kyroström* och *Tammerfors* i Messuby Sockn, hwilcka dock alla äro af ganska ringa, eller så godt som ingen indrägt, och Jag med så mycket mera trygghet sega kan, som den af Kongl. Cammar*Collegio* Åhr 1751. efter undergången *examen* af wisse Kongl. Wetenskaps*Academie* Ledamöter hit öfwersände Pärlefiskerij *Inspectoren*, Kongl. Majj^{tt} och Kronan mer skada, än nytta hittills tillskyndat, så wida han emot åtniuten Åhrlig lön och arbetzpenningar 600: dahl.^r Silfwer^{mt}, Kongl. Majj^{tt} [125] och Kronan försålde Pärlor tillskyndat 46: d^r *Dito* mynt, i anseende hwartill, och emedan, utan det Allmännas Kåstsamma Känning, icke någon Pärlefiskerijebetiening, *Staten* till last, lærer kunna hållas, så skulle Jag tyckia lämpeligast och bäst wara, at Pärlefiskerijerne, efter Kongl. Cammar*Collegii* förra förordnande, med förbehåll af alla fiskade Pärlores hembiudande till Kronan, antingen lemnas till theas fria och obehindrade nyttjande, som sig thertill anmäla, eller ock efter offenteligit utbod den mestbiudande, med sagde förbehåll, emot *arrende* uppdragas. Och i fall en slik *Arrendator*, under *arrendetiden*, igenom något fördelachtigt handgrep eller synnerlig kostsam förbättring, skulle sätta detta fiskerij i bättre tillstånd än tillföre, kunde, till belöning och uppmuntran derföre, honom tilerkännas den förmohn, at wid Pärlefiskerijets framdeles skieende för- [126] *Auctionering*, wara nermast till *Arrendet*, tå han höllo thet anbud en annan Högst budit.

Regale. Sik, Sill och Laxfisket i *Cumo* Sockn hafwer alt sedan Åhr 1623. warit till *private* för *arrenderat*. År 1726. har Kronan för thetta

fiske, genom *Arrende* Allenast tilfallit 360. d^r Silfwer^{mt} och förut än mindre; Men Åhr 1749. har Häradsskrifwaren *Brander* samma fiske på *auktion* i Lands*Cancelliet* inropat till Åhr 1763, emot Åhrligt *Arrende* 1834. d^r S^{rmt} At Kongl. Maj^{tt} och Kronan om thetta *Arrende* alt framgent må blifwa säker, fordrar Högsta nödwändigheten, at *Canalerne*, genom *Cumo* stora Elf, som löpa genom then så kallade *Biörneborgs* wiken, in uti stora saltsjön, igenom hwilcka fisken uti Elfwen, hwarest fisket är belägit, uppstiger, med Allmän kåstnad rensas och fördiupas, på thet, at medelst thesse *Canalers* tillstoppning, som i senare Åhren anseentligen [127] tiltagit och Wijkens landning, Fisken uti uppgången till Elfwen, under thes leketid icke må hindras, och på sådant sätt, thetta fördelachtiga fiske med tiden gå ut.

Strömmingsfisket här i Länet är en för landet nästan owerderlig skatt och rikedom, emedan Allmogen med samma slags fisk *fournear* sine wisterhuus, och är hos mången hela thes sofwellförråd, året igenom, wid hwilcken fisk, then the weta, på åtskilligt för sig smakeligt sätt, tilreda, Bonden och des Hemmawarande barn sällan eller aldrig ledsna. Thetta fiske, ehuru thet i nyligare tiderne, sedan skogarne i Skiärgården, på Öar och Hollmar samt fasta landet till mesta delen blifwit utödde och till *Stockholm* afförde, anseentligen aftagit, är Skiärbondens yppersta näringsfång, medelst hwilckets flitiga idkande och then Högstas wälsignelse, han både brödfödan och Skatt- [128] penningen, åtminstone större delen på *Ahland* och i *Kärpo*, sig förwärfwar. Landtmannen upp i fasta landet kan så länge Ängsskiötzelen och theras Ladugårdar äro i så slätt stånd, the hittils warit eij heller the mindre Borgare i Städerna, i anseende till thet hwad nyss sades, thenna wahran umbära, och Ståndz-Personerne hafwa then också, Högeligen af nöden, emedan utaf thenna fisk, en legodreng åhrl. måste, jemte halft slacht nöt, tildelas en Half tunna för sofwell, och en Piga något mindre, utom hwilcken fisk och sofwell, StåndzPersoner icke skulle ärhålla något Legofolek. Nödwändigheten af thetta fiskes idkan- och förbättrande genom Fiskens eftersättande på diupet och i Stora Sjön, serdeles sedan thet innomskiärs så anseentligen aftagit, är således ögonskenlig och klar, i synnerhet, som i förra tiderne priset på Strömingen altid rättadt sig efter Spanne- [129] målen, så at en tunna ströming gådt i byte mot en tunna Spannemål eller thes wärde; Men nu emot twenne tunnor Spannemål, oachtadt then senare wahran tämmeligen stigit.

Åhr 1751. har till denne *Åbo* Stad blifwit ifrån Kringliggande Skiäri-Socknar hitbracht och förtullat.

Saltströmming	2676 $\frac{1}{2}$ t ^a	
Färsk <i>Dito</i>	251 $\frac{1}{2}$ t ^a	
<i>Ahr</i> 1752. Saltströming	2297. $\frac{3}{4}$ t ^a	
Färsk <i>Dito</i>	192 $\frac{5}{12}$ t ^a	
<i>Ahr</i> 1753. Saltströming	2970 $\frac{1}{2}$ t ^a	
Färsk <i>Dito</i>	443 $\frac{1}{2}$ t ^a	
	<hr/>	
	7944 $\frac{3}{4}$	887 $\frac{5}{12}$
Tillsammans		8832 $\frac{1}{2}$ T ^r

Sättet till strömmingsfånget innoamskiärs, som med notar, skiötar och nät Währ- Sommar- och något Höstetiden drifwes, tror Jag knapt lærer stå at förbättras, emedan All- [130] mogen i skiärgården och theras barn therwid nog äro wahne; Men at thetta fiske uti öppna siön fortsättia, thet förstå the icke, och hwartill theras förmågo och manshielp sig eij heller sträcker. Om Kusterne en gång hinna at blifwa utpeglade, och till sine grunder samt bänckar, såsom en Hufwudsakelig kunskap för en HafsFiskare, noga kiende, och Städernes Jnwånare ägde tilräckelige *Capitaler*, torde åftaomtalte Fiske, under finska landet blifwa för Riket en nog drägtig inkomst, hwarmed utforsslen eller *Exporten* jemwäl kunde förökas, serdeles om med rensningen och insaltningen, then Allmogen icke lärdt eller är wahn wid, blefwo förfarit, på samma sätt som med then feta Sillen skier, samt om inpackningen i sådane trän och *fastagier* som Sillen inlägges, nembl. af Ek eller bok förrättades. Jag tror helt säkert, [131] at så framt thetta fisket i Stora Siön och på diupet blefwo med någon tilltagsenhet försökt, thet icke skulle blifwa thet sämsta, emedan ärfarenheten wisar tydeligen, at then ströming som fångas med skiötar längre ut i skiären, än noten kan nyttias, altid är större och fetare, än then som fångas med Not och längre in i skiärgården. Wid *Biörneborgs* Stad, har Jag sedt Strömming, som fångas under yttersta HafsKlipporne, hwarest någon Sill, en tid på Åhret, som är straxt efter Midsommar med nät eller skiötar bekommes, så stor ströming som *Glasko-Kulus* eller Hollänsk sill, och Jag bedrager mig icke, at om thenna ströming och *Biörneborgs* Sillen rätteligen blefwo handterade, then uti godhet annan Sill icke skulle efter gifwa.

Sillfisket hwarom näst åfwantill förmåltes, idkas ifrån dⁿ 18. *Maii* till *Jacobi* tid [132] Allenast af några få kring *Nystad* och *Biörneborg*, och så wida the thet icke anställa långt uti hafwet eller öppna Siön, der

fisken kan förföljas och uppsökas, är thet icke af någon synnerlig *importance*, och kan wid *Biörneborg* högst till 40. tunnor Åhrl. räcknas, som fångas med nät om 24. a 30. famnars längd samt 5. fambnars diuplek, och försäljes till 48. dahl^r Koppar^{mt} tunnan, sedan den blifwit insaltad, ej heller Tårskfisket, hwarmed en och annan af Allmogen uppå *Åhland*, samt i *Nagu* och *Kårpo* Socknar utan serdeles fördel äflas, emedan thetta lika som nästföregående, är ett HafsFiske, som fordrar en särskilt kunskap och tillräckeligt förlag, hwilcka 2^{ne} nödige delar them felar. SiöStäderne kunde, efter *Engelands Exempell*, bäst skiöta thesse näringar, som torde för them blifwa ett medel till theras upphjelpande, om the till anläggningen och förlaget, allenast ägde för-måga, dristighet och styrcka.

[133] *Jnsiöfisket* är här i Länet nog betydande, i anseende till the många och fiskrike Jnsiöar och Träsk, hwarmed Naturen thetta land öfweralt begåfwat, det drifwes och brukas lika som i Sverige med Notar, Nät, Kattissor, Mierdar, Ryssior, Rewar och Krokar, alt som omständigheterna fordra. Wid thetta fiske, som Jnwånarne mest öfweralt efter tillfället och indragten nyttia, är icke något vidare, än hwad fiskens insaltning och torckning angår, at påminna. Thet förra skier icke med *St Übes* salt, som wederbör, utan med ett skarpt salt och alt för hårdt, ehuru man sökt öfwertyga menigheten om detta fehl, hwarmedelst fisken mister thess fetma och rätta smak. Wid torckningen af större eller grofware fisk, lemnas ryggbenet qwar, hwaraf händer, at samma grofwa been uti ryggen hindrar sältan ifrån fisken, thessmedelst then surnar, och enär then [134] kommer i wädret, genom thet, at ryggbenet gifwer sin merg ifrån sig och hindrar wädrets torckning, murcknar och till hälften förskiemmes, hwilcket dock, medelst then föreslagne *Oeconomiebetieningens* tillsyn och Allmogens underwisning, efter hand, kan förekommas och rättas.

§. 10.

Fogelfänge, jagt och diurfång therom finnes uti Kongl. Förordningarne och andre Kongl. Påbud, så mycket stadgat, at ther wid intet är at erhindra, vidare än thet, at werckställigheten här i Landet, i brist af Skogarnes fördelning och en ordentelig Jägerijbetiening, hittils beklageligen hwilat, helst igenom dän Jagtbetiening som utom *Åhland*, hwarest Svensk inrättning är, nu i Landet finnes, samt består uti

hwarje Sockn af en finsk Bondedreng, som kallas Jagtfogde, hwilcken Menige Man till- och afsätter, [135] likmätigt Kongl. Maj^{ts} Nådigste *Resolution* uppå Allmogens Allmenna beswär dⁿ 16. *Martii* 1739. 46.¹ §¹ häröfwer icke kan hafwas den behöriga uppsicht, som Lagarne påsyfta; Men enär en rätt *Oeconomie*betiening i landet blifwer antagen, torde det ändamålet winnas, at thenna onyttige betiening kan indragas och förwandlas, samt handhafwandet af Kongl. Förordningarne om fogelfänge, Jagt och diurfång med större eftertryck i achttagas; dock kan Jag ej undgå, emedlertid härwid i synnerhet ärhindra, at emedan genom det i Skiärgården brukeliga äggandet, siöfogelens Åhrliga tillwäxt anseentligen hindras, ett slikt närings sätt aldeles måtte förbiudast, oachtadt thet, at SiöfogelÄgg här i Länet är en JordeboksPersedel, och derföre skatt betalas, så wida igenom förbudet af äggandet, tillkomsten af ungarne och förökelsen af fogell, saknaden af [136] Äggen, till mera än dubbelt ärsätter. Under thetta förbud tycks böra inneslutas all Siöfogell, som dunar bo, och hwilcka ej för roffoglar kunna ansees; med de andra kunde på wanligt sätt förfaras, och tyckes ej onyttigt wara, om den som förstörde 6. roffogelsägg, derföre ärhöllo samma *præmium*, som för en roffogel annors i Förordningarne utlofwat är, samt om Kongl. Maj^{ts} Nådige förordnande angående belöning för dem, som utöda skadediur och Roffoglar på thet sättet kunde ställas i behörig fullfölgd, at then, som medelst HäradsRättens intygan bewiste sig Roffoglar och skadediur dödat, igenom *Assignment* på Räntteriet af Landshöfdingen straxt de utsatte *præmierne* tildeltes, theremot Häradsandelen i Sakören, till ärsättande häraf, af Uppbördsmännerne i Krono-Räkenskaperne till Åhrligt redogiörande kunde upptagas. För det goda understöd, Siöfogell lemnar till lifs- [137] uppehälle, fieder, med mera, och at bästa tillfället till deras underhållande i skiärgården finnes, borde Jnwånarne derstädes wänjas och tillhållas, at mera winlägga sig om Gäss och Anckors anskaffan - och uppfödande, än härtils skiedt.

Jagt och diurfång till thess rätta werckställande, jemte handhafwandet af det som Kongl. Förordningarne innehålla, skulle mycket bijdraga, om den förwäntade *Oeconomie*Betieningen noga tillsyn hade, at wid diurfänge nyttiades hwarjehanda lämpelig redskap, och at för Rof och skadediur, warggårdar, gropar och förgiftiga Åtlar på behörige

¹ Lisätty rivin yläpuolelle. — Tillagt ovanom raden.

ställen utsättes och inrättas. Missgiärningsmän torde äfwen hos oss, som på utländska orter sker, tillåtas, at efter förut härställd Borgen, medelst wist antal af Rof och skadediurs dödande, försona mindre brott; Så tyckes jemwäl tarfwas en noga tillsyn, at *Canin* och *Harskin*, *Hund* och *Kattskin*, hwarmed *Ryssland* och *Polen* en så widlyftig *Handel* drifwa, samt alla andra afdrägter efter diur, och [138] foglar, måge användas till mögeliga behof, och de ej få förskingras, som härtills obetänksamt skiedt är.

§. 11.

Boskapsskiötzelen. härom är uti Kongl. Förordningarne nog tilräckeliga uppmuntringar, påbud och befallningar utkomme; Men man måste beklaga, at werckställigheten hos the flästa af Allmogen och gemene man saknatz, och lærer till thes behörig och med alfwarsamma *Instructioner* försedd *Oeconomie* Betiening i Landet warder inrättad, som så öfwer denne angelägne del i hushållningen, som åtskilligt annat hafwer laggran uppsicht, hwila.

BoskapsAfwelen, som den mest öfweralt här i Landet är nog liten och klen, så tycks nödwendigheten fordra, sedan igenom Landets nogare kännedom warder utredt, på hwilcka orter godt och tienligt bete finnes, antingen i skiärgården eller annorstädes, med better eller [139] Utländsk Boskaps uppfödande till alstring, behörige försök giöra, och en noga tillsyn hafwas, at efter Landzorternes beqwämlichkeit och förmaner, allehanda slags fiederfä, får, getter och annan Boskap skötes på orter, der naturen sielf utsedt deras uppfostringsställen, men icke annorstädes; J öfrigit borde den i Landet tillförordnade *Oeconomie* Betieningen wara förbunden, at wid infallande fäsiukor underrätta Inbyggarne om botemedlen deremot, hafwa efter förordningarne uppsicht öfwer tillgången deraf, som ock förse Landet med slike läkemedel, wid sådane wädeliga tillfällen tarfwas.

Schäferijerne. desse så wäl som Hälländerijet behöfwa så mycket mera uppmuntring och wård, som at Sverige nog drygt måste betala *Curlandare* för kiött, *Lýbeckarne* och *Hollstenarne* för fläsk, Tyskar för Ost, ull och fiäder. Om Schäferijernes trefnad i Landet, till *Manufacturernes* understöd, är så mycket säkrare hopp, som förutan [140] här i Landet redan gjorde försök, bekant är, at Schäferijernes fortkomst mera består i god Ans och skiötzel, än *Climatet*. Om Öen *Texell*

är kunnogt, at den i *Holland* lefwererar den bästa ullen, oansedt denne orten är nära wid Siön belägen utstald för de kalla Nordan- och Nordostwädrén. Jfrån *Skåttland*, som ligger nog under ett nordligt *Climat*, hämtas den bästa ullen till *Engeland*; här i Länet, som med skiäl anses bland the kallaste Orter i Europa, finnes hos åtskillige StåndsPersoner, likmätigt the af mig befalte undersökningar samt therpå inkomne berättelser *Spanska Gumsar* och¹ Får 801.² *Engelska Gumsar* och¹ tackor 698.² Tyska eller *Eiderstedtska* gumsar och¹ tackor 387.² blänningar af bättre Art än Allmenna sorten Gumsar tackor 977.³, tillsammans³ 2863.³ st:³ hwaribland³, Doch Schäferijerne på Kungsgårdarne *Castelholm Haga*⁴ och Grelsby på *Åhland*, som äro i skiälligt stånd, och bestå till antalet af 275 gumsar och Tackor, blifwit⁴ in⁴ räknade.⁴ Och emedan Staden *Biörneborg* för Schäferije [141] inrättning blifwit inrymd åtskillige kronohollmar, så twiflar Jag ej heller therpå, at ju denna Hushållsgren i landet sig mer och mer utwidgar. *Engelska* Får, som äro wane at föda sig på tårna alfwar, Bergkullor, högder och backar, tyckes bäst upp i landet till alstring kunna födas; de *Spanska* hafwer man i Skiärgården märckt läfwa större trefnad.

Stuterijerne angående, så tror Jag säkert at bästa arten af hästar i hela Riket här skulle gifwas, om icke under fejderne, hästeSorten medelst utblanning af Skånske SpattHingstar och andre *Degenerationer* blifwit förringad och sämre giord, hwartill äfwen kommer thet, at the bästa Hästarne af fienden blifwit uppsnappade och från landet bortförde, äfwen som thet, at öfwerförsslen af Hästar till Sverige, samt then handel thermed i senare Åhren blifwit drifwen, Landet på thetta slags Creatur nog blottat, som icke synes wara försiktigt uti en gräntz- [142] Ort, der icke allenast *DragoneRegementen*, utan ock *Fortification* samt *Artilleriet*, så wäl i fredstid som andre påkommande tillfällen tarfwa anseelig *Quantité* hästar; warandes bekant, at *Franska*⁴ kronan uti sidsta *Brabantske* kriget, genom denne Hushållsdelens eftersätjande, i de framfarne förre tider, utbetalt *Millioner Livres* till Hästars upphandling för des *armée* och öfrige behof utur *Westphalen etc.*, i anseende till hwilcka alla omständigheter, nödwändigheten

¹ Myöhemmin lisätty. — Senare tillagt.

² Luku lisätty rivin yläpuolelle. — Talet tillagt ovanom raden.

³ Lisätty sivun laitaan. — Tillagt i mariginalen.

⁴ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

fordrar at Stuterijerne här i Länet warda förbättrade och till sin förra högd, förr än the aldeles gå ut, bragte, hwilcket skie kunde, genom krono-Stallars inrättande, en uti *Biörneborg* och en uti *Åbo* Län af wackra och goda, antingen Finska, Carelska eller *Savolaxske* hingstar, 6. à 8. på hwarthera stället, och sådant utan någon serdeles *depance* för kronan, emedan här i Landet nog tillfälle för Winter- [143] foder gifwes, och af Kronans *immediate* behållne Hemman, innom trenne milar när KronoStallet, kunde tagas, äfwen som KronoUtbyskatter, hwileka *private Arrendatorer* nu äro upplåtne, innom förenemde *District* eller längre, kunde emot hälften Höets betalande *in natura* till KronoStallet blifwa bergade, och en del nyttias till Sommarbete.

Utaf thesse hingstar hade Inwånarne tilfälle, at låta sina Stoen betäckas, som utom afgift borde tillstädjas, på det sättet, som iag sedt utrikes i wäl bestälte Riken *practiceras*, nembl. at wid början af *Maii* Månad göra Allment kunnigt, at wisse Hingstar komma igenom en sådan *Province*, by eller Sockn at *passera*, då en hwar som äger duchtige Stoen af beskrefwen högd och godhet har tillfälle at *præsentera* dem till betäckande, emedan Allmogen, i fall någon betalning therföre fordras, ehuru ringa then ock woro, then samma besparar, eller om wägen at föra Stoen är för lång, tå ändamålet i allmenhet icke winnes. Utaf Konung *Carl* then *XI^{tes}*, [144] Glorwyrdigst i Åminnelse, ordning angående Stuterijerne, är at finna, thet Högsthem^{te} Hans Kongl. Maj^{tt}, medelst fyra KronoStuterijers inrättande här i Landet, thenna omständighet påtänckt; Jmedlertid och till thess Landet med hästar kommit sig före, är nödigt, at HästeHandelen på någon tid emellan Sverige och Finland genom förbud inställes.

§. 12.

Näst det således, som nu anført blifwit, Landtmannanäringarne härstädes såsom grund till den öfriga Hushållningen i Landet böra inrättas, förbättras och hafwas under uppsicht, har Jag eij underlåta bordt, mina tanckar therom yttra, huru Inbyggarne måge winna tillfälle uti allahanda slögder, som hos Allmogen och på Landsbyggden ännu saknas, mera än här tills skiedt blifwa öfwade, och på thet sättet lämpeligast torde kunna skie, om ifrån Sverige, emot wisse fördelars ärhållande, kunde förmås slögdkunnigt folck, at hit inflytta, såsom dal-

karlar at införa [145] ett lämpeligt handalag i rothuggning och andra Landtslögder. *Helsingboer* för timrande, anständig husbyggnad och Murning; *Smälänningar* för Hiul, wagn och kärmakerijet, *Wästgiöthar* i synnerhet ifrån *Ahle*, *Marcks* och andre *Härader* till *Swarfwerijernes*, *Smide* och *Husbyggnadskonstens* införande bland *Allmogen*, hwilcka om de sig härstädes nedsatte, hwarest tillgång på skog gifwes, skulle icke allenast med fördel kunna idka sin slögd, utan efter hand nya handalag, wid skogens förädling, kringsprida; Till uppmuntran för thessa kunde them bestås en frij resa. Twenne åhrs *provision*. Rättighet at wid första tillfällen i Landet blifwa befordrade till ledige Hemman. Borde desse inflyttare wara unga, friska dock gifta Personer, på thet, at theras Hustrur och Barn jemte Konsten af wäfnad och färgerijer för *Allmogens* behof, Hushållningssättet innom huset, i synnerhet *Ladugårdsskiötzelen* och *Fiäderfäs Anss*, måtte medfölga, samt hwad i *Föräldrarnes* tid [146] ännu icke wunnes, genom theras Barn och giften här i Landet fortsättas, samt således *Kärleken* och förtroendet, genom giften, *Seder* och *Språk*, *Nationerne* emellan, förökas. J fall desse ej i hast till *Hemmansbrukare* i Landet kunde befordras, kunde de anwisas till *SkogsAllmänningar* eller andra ställen, hwarest de hade tillfälle sin slögd idka och nya Hemman upptaga.

§. 13.

Husbyggnaden, som hos *Allmogen*, hwad boningsHusen angår, till stor del består i *Pörten* eller *Rökhuus*, är så wäl som annan des byggnad olämpelig. Man mercker, at folcket härstädes, sätta en synnerlig heder deruti, at hafwa *Mangårdarne* öfweralt med hus ombyggde; J *Mangårdarne* bygges flere stugur eller *Pörten*, än som nödwendigheten fordrar, 3. a 4. *Bodor*, at åfta hwar Person har sin särskilte *Boda*; *Ladugården* består af onödige särskilte *Fähuus*, för getter, får, Swin, med sine lanor och lador, [147] för hwart och ett af them, icke at förtiga *Rija*, loga och *Badstuga*, med mera; Till förekommande af hwilcken öfwerflödiga skogsfrätande och tidsförspillande Byggnad, är wäl uti then af *Kongl. Maj^{tt}* Åhr 1753. i nåder faststälte nya *Brandstods-Förordningen* i thetta Län, större delen af slike öfwerlopps hus uteslutne; Men *Jag* fruchtar, at, utom ett *Allment förbud*, sådant icke lärer giöra tilfyllest, i anseende hwartill *Jag* föreslä skolat, at *Pörten*, såsom skadeliga för *Synen* och *Hälssan*, icke böra ansees för laga Hus eller *Brand-*

stodshielp för dem bewiljas. The så kallade Stegerhus borde Inwånarne för theras osäkerhet för eldswådor ej tillåtas, utan Brygg- och Bränhus med murade Eldstäder samt SkorstensPipa till afförande af gnistor och rök i thessas ställen inrättas. The många små onödiga kyffen kunde utan förlust af nytta och beqwämlighet, aldeles förbiudas och afskaffas. Ett Hemman, hwarest födas öfwer winteren 32. nöt, behöfwer ej mer än 2^{ne} Fähus af 12. al' i fyrkant, [148] innom knutarne, hwaruti kan uppföras 2^{ne} rader med spiltor, 8. spiltor i hwar rad, som swarar emot antalet af den nemde Boskapen; Ställes desse 2^{ne} rader så i fähuset, at emellan den ena raden och väggen blifwer 4. alnars rum, är dermed i hwardera huset färdig en afdelning, hwaruti Får, kalffwar, och annan småfasel kan inrymmas; Så är ock här i Landet, hwarest Halmfodret förwaras uti Rijeladan, sielfwa Rijan och logen, sedan tröskningen skiedt, och Höet till winteren kommer i ÄngsLadorne, särskilte lador wid gårdarne onödige, utan när desse omnemde Fähusen 4. a 5. hwarf högre upptimras, kan fodret på Fähusens skullar eller mellantak beqwämligen inläggas. Huruledes ett huus kan giöra dienst för Rijsa, loga, Mälthus, badstuga och swala, efter den byggnadsindelning, som i Kongl. WettenskapsAcademiens Handlingar för Åhr 1750. finnes wara beskrefwen, thet woro gagnetigt för dess [149] nytta i Landet Allment till Byggnadssätt införas och påbiudas, emedan Husbyggnaden således till hälften indrages, hwarigenom skogarne till samma *proportion* bespares. Husen skulle stå så mycket längre, som genom deras antals förminskning, de så mycket bättre wid macht hållas. Många eldswådor torde ock undwikas, hwilcka till större delen härtills deraf uppkommit, at elden antingen uti the förderfwelige stegerhusen ej blifwit wäl förwarad, eller ock gnistor ifrån Skårstenarne itändt de tätt kringstående Husen, och at öfweralt thetta winnes anseelige dagswercken, som wid besparingen af desse onödige hus byggnader kunna på Jordbruket användas.

Desse äro de tanckar, som i anledning af Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* betänckande om Landtmannanäringars förbättring här i Länet, Jag ej underlåta bordt wördsammast ärhindra, till främjande hwaraf det ej heller ringa skulle bidraga, om efter Kongl. [150] Maj^{ts} bref till dess HåfRätter af dⁿ 18. November 1684. *Ordinarie* Härardshöfdingarne sielfwa förbindas, at förrätta de dem åliggande Husesyner, och icke tillåtas therwid få betiena sig af mindre erfarne Personer, och sådanne, som skola aflägga de första profwen i domare-

Sysslor. Kongl. Maj^{ts} och Kronans Höga *Interesse* samt Landetz med Husesynerne påsyftade hushållningstillsyn är af större wigt, än at de några ungdomsfel böra underkastas: Skulle *ordinarie* Härads-höfdingen hafwa laga förfall, torde then näst tillgräntzande Härads-höfdingen här till kunna förordnas, eller en sådan *Substitut*, som af HäfRätten för stadgad kundskap i Lagwett och Hushållning allment kunnig är, och at förkorta arbetet wore önskeligit, om beswär öfwer Husesyner på Regementz och öfwer*officerare*Boställen *Directé* till Kongl. Krigs *Collegii* uptagan- och afgörande fingo insändas, emedan Lands-höfdingen, hälst i thetta [151] Län, som består af 8947 $\frac{1}{6}$. Krono och SkatteHemman, som uti helgiärdsmental utgiöra 5169 $\frac{1}{12}$ mantal, hwilckas Husesyner, i följe af Lag XXVII. *Cap*: 9. §. Bygg: B: honom åligger pröfwa och rätta, icke hinner med en sådan skyndsamhet, angelägenheten fordrar, alla the beswär som öfwer *Militiae*Boställen kunna inkomma, öfwerse och skiärskåda, i synnerhet, som ombyten på öfwer- och under*officerare*Boställen i senare Åhren warit nog täta, och Indelningen uti thetta Höfdingedöme, Båtzmanshållet oberäk-nadt, utgör ett *Dragone* och twenne *Infanterie*Regementen, samt ett *Compagnie* af Kongl. Maj^{ts} AdelsPhana, hwilckas Boställen med öfwer- och underbefähetz, åtminstone räknas till 248. stycken, förut-tan the mindre Betienters såsom Sadelmakare, Hofslagare, Pistolsmed, Hautboister, Puk- och Trumslagare, Pipare och Profoss-Boställen, hwilcka uti thetta antahl ändock icke äro inneslutne.

[152] Om then ofta omtalte, samt föreslagne *Oeconomie*Betieningen warder bestådd, borde then samma jemte annat förut omtalt är, och vidare kommer at omröras, icke allenast förrätta alla Husesyner å Skatte- och KronoHemman, samt them, emot försummelige och tredska Åboer, så wäl hwad sielfwa husbyggnaden, som Hemmans*Culturen*, angår, till werckställighet befordra, utan ock alla Husesyner å *Militiæ*-Boställen, såsom Kronans Ombud bewista, och therwid nödige påmin-nelser, så om thet ena som andra afgifwa.

§ 14.

Bruken och *Bergwercken* här i Länet beträffande, så äro ännu inga Ädla *Metaller*, som förtient arbetes fullfölgd, fundne; men om den föreslagne *Oeconomie*Betieningen warder inrättad, och dertill sådane Personer utwäljes, som äro kunnige i BergsHandteringen och förstå

upspana *Metaller*, torde mångt och mycket nyttigt af Jordarter, eldfästa leror och annat dylikt upptäckas, då de af Rik- [153] sens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputation* föreslagne nya Bergmästare och malmletare äfwen kunna umbäras.

Bergsfogden, som har at Syssla med Uppbörden af hammarskatten och Tijondemedlen, samt hafwer uppsicht theröfwer at tillwerckningen wid Bruken ej må öfwerskrida den *proportion*, hwarföre de blifwit Skattlagde, wore den endaste betient, som i detta fall skulle behöfwas.

Jernbruken kunna wäl här i Länet, i anseende till skogens tillräcklighet ännu bära sig; men emedan Malmen måste hemtas ifrån Sverige, blifwer jernstillwerckningen, genom then sammas öfwerförssel, nog dryg och kostsam; Det förtiente altså utsättas *præmium* åt den, som på god och tillräckelig Jernmalm här i Landet kunde gifwa anledning.

Jgenom Stångjerns utförsel ifran Riket, inhemtas wäl Åhrligen anseentlige Capitaler; men ännu flere, om Bruken till groft smide stångjernet, som intet annat är än en *Rudimaterie*, förädlade och [154] Jnhämska Stålberedningen wunno sin fullkomeliga Högd, samt Plåt-Hamrar mera allment, än hit tils skiedt, inrättades, och at tilredningen af grofsmide, såsom JernAnckare, bultjern, band- och knipjern, SmedjeHärdar, släggor, filar, Jernstycken, kulor, skrot, häst och mulåskneskor, Jernhällar och Kakel, Jernträ och Spik, samt allehanda annat groft smide, som säljes efter wigten, uppmuntrades, hwilcka tillwerckningar kunde med Riketz större båtnad, än sielfwa stångjernet på *Spanien* och andra utländska orter afsättes.

Spiksmidet med wattuHamrar kunde wid bruken drifwas, och wid bruken i achttagas en noga *Sortering* med Jernet, så at ett fint miukt och wekt Jern nyttias blott till bläck, bandjern, Jernträ och så vidare; Ett hårdt, men derjemte segt jern till stål och sådane saker, som måste utstå starck nötning och på känning; Ett hårdt, men mindre segt Jernslag, till sådant arbete, som ej behöfwer tåla någon starck brytning, utan måste uthärda luft [155] och wäta, hwarwid kallbräckt Jern aldralängst förwarar sig för råst och förmultning, samt uti filade och *Polerade* saker, antager det wackraste anseende.

Kalck och Tegelbruk. Af det förra slaget finnes i *Abo* Län och Pargas Sockn till så stort bruk, at *Abo* Stad och närmast omliggande Landet, härmed blifwer försedt, besynnerligen, som i *Kimito* och *Töfsala* Socknar äfwen något deraf tillwerckas. Förutan Tegelbruket wid sagde Stad, tilredes något Tegel i tillgränsande Socknar med tämmelig drift

och god inrättning; doch woro önskeligit at flere kalkbruk och i samma män, tegelbruken öktes upp i stora Landet, tå Jag säkert tror, at Pörten med theras ugnar, alt mer och mer, skulle af- och ordentelige wånings rum med spis murning tiltaga, skogarne besparas, Eldswådor förekommas, samt Stenhusbyggnaden i Städer och på Landet befordras.

Glasbruk, thermed har i detta Län ej ännu skedt någon inrättning. Jngenting kunde norra delen af Höfdingedömet, i synnerhet Socknarne [156] *Keuru* och *Kuorevesi* mera upphjelpa, än om ett glasbruk därstädes skulle inrättas. Orten är ännu obebodd och mycket skogrik, där wore altså bäst tillfälle, genom skogens utgallring till askbrännerijer, som af tillgränsande Kiöpingar, om hwilcka uti 15. §. handlat warder sedan till Påtaska för glasbruketz understöd, kunde förädlas.

Om jemte annan Glastillwerckning, efter det sätt som i 41 *Tomen* af *Histoire de L'academie Roijale des Sciences* finnes beskrifwit, hwit *Porcelain* på ett slikt ställe äfwen tillwerckades, skulle thetta glasbruks *producter* icke allenast wid afsättningen blifwa begärligare, utan ock åtskilligt, dyra *Porcellainer* dermed besparas.

Pappersbruk är här i Länet så mycket mera tillfälle at anlägga, som i Landet och Städerna, medelst förordningarnes behörige handhafwande af *Oeconomiebetienterne*, på lumpor torde blifwa förråd; Ett godt klart watn i ortens strida strömmar, såsom wid *Kyro* och *Tämerfors* [157] skulle ej heller ringa till Papperstillwerckningarnes godhet bidra.

Saltpettersiuderijet är i thetta Höfdingedöme åhr 1745. inrättadt, och hafwer wäl thetta werck så mycket mögeligit warit, blifwit understödt; men på det sätt, denre *Stat* nu på försök är inrättad, lærer thess tillwerckning doch ej till någon särdeles högd kunna uppdrifwas. Jgenom fördelning och inrättning af den *Oeconomiske* betieningen, tror Jag detta werck till största afkastning bringas kan, hällst i stället för 15. *Panor*, 35. tå kunde i gång bringas, samt betieningen och arbetzfolcket blifwa wisse och ständige i hwar sin Sockn, hwilcka med tiden skulle winna en stadgad kundskap om sielfwa inrättningen, och icke söka sig der¹ ifrån, fast mindre wercket förrymma, så som the lösa Personer, them man, genom Lagsens twång thertill förplichtar. Så kunde ock *Saltpetterladornes* anläggande², igenom denna inrättning, bäst främjas, samt detta Högst nyttige werck således i hwarje Sockn med bestånd skiötas. [158]

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

² Ollut »inrättning». — Ändrat från »inrättning».

Krutbruk tyckes sedan Saltpettersiuderijet först är på en fördelachtigare fot satt, blifwa så mycket indrächtigare, som på Swafwelkies i landet finnes tillgång. Saltpettern behöfde tå icke öfwerföras till Swerige, utan kunde den här straxt till sitt rätta behof nyttias.

Och emedan *Arméen* i Finnland, genom Fästningswerckens *Garnizoner*, anseenligen är förökt, så tyckes at Krutförråd härstädes blifwer nödigare än tillföre, hälst wid oförmodade tillfällen; Doch lemna Jag för min del, i anseende till orten och thess aflägenhet ifrån sielfwa Rikskroppen, samt nära gemenskap med gräntzen, thenna inrättning under Allernogaste och ömaste pröfning.

§. 15.

Kiöpingar. at the uti thetta mig nådigst anförtrorde Höfdingedöme hittills saknat, i synnerhet upp i stora Landet eller öfre Satagunden uti *Biörneborgs Län*, som gräntzar emot *Österbotn*, *Tavastland*, *Savolax*, och *Carelen*, thet är en omständighet [159] som lagt hinder i vägen för then Allmenna Hushållningens rätta drift, samt Handelen och rörelsen nog förswagat, emedan emellan Städerne och Landet icke warit eller är något band; The Handlande hafwa härigenom saknat lämpelige nederlagsplatzer för Landtmannawahrer, och icke ägt tilfälle till någre slögdeyrckan af råämnens förädling, i anseende hwartill, Jag om tilfälle till slike Kiöpingars anläggande mig underrättad giordt, och för min del funnit, trenne platzer eller orter här i Höfdingedömet ther till både nödige och beqwämlige, hwilcka Jag här nedanföre omröra will, men twenne allenast för thenna gången, såsom mäst angelägne föreslå, hälst wid en saks eftersinnande, ehuru noga then granskas, sällan alla the omständigheter kunna förutses, som wid werckställigheten möta.

1mo Uti *Biörneborgs Län*, öfra Satagundens Öfre del, *Birckala Sockn* och *Harju Capell* finnes yppersta tilfället till en uppstads eller Kiöpings anläggande, icke långt ifrån berörde Capell, wid en liten by, beståen- [160] de allenast af twenne små *KronoHemman*, thet ena *Augment* och thet andra *KronoBefallningsman* på *Lön* anslagit, *Pispala* benemd.

Utom thet, at omliggande Landet thenna Kiöping Högst betarfwar, är sielfwa *Situation* och belägenheten ganska fördelachtig, uppå en torr Sandås, emellan twenne stora insjöar, *Pyhe-* och *Nesejerfvi* kallade,

hwilcka med sine Stränder å ömse sidor, här intill stöta, till och igenom hwilcka siöar flyta twenne anseenliga watndrag eller strömmar, then ena ifrån *Ruovesi* Sockn, tiugu mil åt Österbotniska gräntzen, och then andra ifrån *Tavastehus* Åtta milar, förutan sidoledden ifrån Längellmäki Sockn och Siön *Lumenen*, samt then stora Elfwen, som kommer ifrån förberörde *Birckala* Sockn, och flyter igenom Landet förbi *Cumo* och flere Socknar, så wäl som *Biörneborgs* Stad, uti stora Siön och hafwet. Till thenna Ort, som är 18. mil ifrån *Abo* och 15. från någon annan Siö-Stad, then sielfwa *Naturen* till en Han- [161] delsplatz för thet omliggande widsträckta Landet tyckes beredt, och hwarföre ifrån äldre tider wid Hariu CapellKyrckia, men i senare Åhren på Pispala backen, icke långt therifrån uti *aug. Månad, Bartolomai* dag, en Åhrlig Marcknad hållen blifwit, kan Landtmannen ifrån nog aflägsne orter Siöledes ankomma, hwilcken belägenhet närmare kan intagas af then *Situations-Charta*, uppå Kongl. Maj^{tt}s Nådigste Förordnande, *Professoren Niclas Hasselbom*, efter förutgångne undersökningar uprättadt, och wid 1741. Åhrs Riksdag till Kongl. Cammar och CommerceCollegierne ingifwit.

Ofwanbem^{te} Kiöping eller uppstad kunde ther igenom styrckas, at then Marcknad, som twenne milar härifrån dⁿ 30. *Nov.* Åhrligen i *Wesilax* Sockn hålles, hit flyttes och Inbyggarna förnemligast Sysslosättas med Linne*Fabriquer*, emedan *Rudimaterien* thertill, förutan hwad af egne Planteringar bringas kunde, ifrån *Orivesi, Pelkene, Lampis, Hauho* och flere nära belägna Socknar, hwarest godt fint [162] Lin gifwes, skulle ärhållas.

Och så wida här omkring finnes en ymnog tillgång af allahanda slags skog, kunde thenna Stads eller Kiöpings näring äfwen blifwa hartz Kokning och *Terpentins* tillredning, samt Ryssolje och Kimröks tillwerekningar, jemte Påtaska*Rafinaderie*, med mera dylikt.

2^{dra} stället eller orten, till Kiöpings inrättande förekommer wid *Tyrfwis* by i *Tyrfwis* Sockn, utmed stora Elfwen eller strömmen, som löper i öpna Siön wid *Biörneborgs* Stad uti den nedre delen af Öfre Satagunden, här hålles Åhrligen en Marcknad dⁿ 13. *Julii*. Jfrån thenna till nest ofwannemde Kiöping blifwer Siu mil, som kan med båt, enligt then *projecterade* och af *Professoren Hasselbom* föreslagne durchfarten, befaras, till thess Nochia forssen möter wid Hafwisto Giästgifwaregård, En mil ohngefär ifrån Pispala, så at *Communication* thesse begge Kiöpingar emellan tå en mil till Lands endast nyttias, blifwer [163] tämmeligen beqwäm, och om trenne samt en Half mil landwäg, therom Jag

doch icke twifla will, ehuru then omständigheten ej ännu undersökt blifwit, till Birilä by i *Cumo* Sockn, skulle kunna uppröddas, kan sedan stora fahrleden, Elfwen utföre, ända till *Biörneborgs* Stad och stora Siön med större och mindre Båtar nyttias; men å sidan till *Åbo* Stad landvägen blifwer Ellofwa och en half mil.

Till uppkomst och förkofring för thenna Kiöping kunde ifrån *Hvittis* Sockn, 2^{ne} mil här¹ ifrån, hitdragas then marcknad, som therstädes Åhrlⁿ dⁿ 28. *aug.* hålles, och till en wintermarcknad här förwandlas.

Inwånarena kunde i anseende till then nära intill belägna strida strömmen Sysslosättas med rörliga werck, som af watn drifwas, såsom Oljeslagerijer af Lin och Roffrön, hwaruppå tillgång ifrån Landet kunde ärnås, Påtask*Rafinaderier*, Linne och yllewäfnader, och för Schäferije-inrättning gifwes äfwen något tillfälle.

Thesse begge nu nemde ställen äro redan förut [164] af Riksens Höglofl. Ständers Cammar, *Oeconomie* och *Commercie* Deputation then 31. Julii 1741, till Kiöpingar föreslagne.

3^{ie} Tillfället till Kiöping gifwes uti NederSatagunden i *Biörneborgs* Län, *Sastmola Pastorat*, Sex mil ifrån *Biörneborgs* Stad emot Österbotniska gräntzen, hwarest jemwäl marcknad Åhrligen uti *Februari* Månad hålles, och thetta Höfdingedömes Handlande haft nederlag, för Beck, Tiära och andra Landtmannawahrer.

Thenna Kiöpings Inwånares näring borde blifwa, jemte beck och tiäru-Handelen, Skieps och andre fahrtygs byggerije; emedan skiärgården till stora Siön på thenna ort ännu äger någorlunda förråd på skog, äfwen som thet ofwanföre belägne landet, hwarest finnes åtskillige *tracter* och obebodde skogar. Uti thetta byggerij kunde the Handlande ifrån *Åbo* och the öfrige Städerna i Länet winna tillfälle at *Interessera*, och Kong. Maj^{tt} samt Kronan torde jemwäl finna [165] fördel theraf, at här låta slögda allehanda *numererad* wircke till *Galerer* och mindre Krigs Skiepp, som wid påträngande behof i hast kunde sammansättas och brukas, till befrämjande hwaraf, ännu en winterfrijmarcknad, för tillförssel af dylikt wircke och andre wahrer kunde bewiljas.

Thenna inrättning skulle helt säkert gifwa anledning till åtskillige slags wäwerijer, Repslagerij och Segelsömmerij med mera, så at med tiden inländske tacklade samt utredde skiepp och fahrtyg härifrån torde kunna utgå, at antingen till utlännigen försälgas, eller thess wärde,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

genom fragter förtiena. Af thesse nu nemde trenne Kiöpingar är Pispala och *Sastmola* the samma Jag för min del mäst nödige och för Landet nyttige anseer; Skulle *Tyrfwis* Kiöping äfwen winna frijhet woro så mycket bättre, i anseende till *Communication* emellan Pispala och *Biörneborg* med stora Siön eller Hafwet.

Härwid har Jag eij ur acht låta bordt wördsamt ärhindra 1mo at desse Kiöpingar måge blifwa frij- [166] Kiöpingar eller Uppstäder, utan at wara någre andre Städer underlagde, i hwilcket fall Handelen sättes under twång och the blifwa grunden till *monopolier*, hwarigenom then påsyftade nyttan förfaller och skada i stället uppwäcket. 2° böra Jnwanarne hwareken tillåtas Åkerbruk eller öfwerflödigt Krögerij, som hittils i the mindre Städer warit the flästa Borgares mästa närings-sätt, utan böra the förnämligast Sysslosättas med landetz råämnens förädling, Planteringar och slögdeyrckan. 3° förmögne Borgare och Bodeswänner, som i StapelStäder tient, samt Handelen lärdt, medelst förmohner och frijheter, läckas at i thesse Kiöpingar sätta sig neder.

Thetta är hwad Jag angående Kiöpingars inrättande i thetta Höfdingedöme afgifwa skolat, såsom ock at¹ icke något lämpeligit tillfälle i thetta Län gifwes, hwarest någon Kiöping kunde anläggas wid landswägen emellan *Åbo*, *Savolax* och *Carelen*, i synnerhet som thetta Län sig icke längre [167] åt then kanten och vägen, som löper åt *Tavastehus* sträcker än $7\frac{1}{2}$ mil, genom *St Mårtens* Sockn; Men i fall någon Kiöping på then vägen i thetta Län skulle pröfwat nödig woro tienligaste stället $3\frac{1}{4}$ mil ifrån *Åbo* i nyssnemde Sockn wid Jufwa *Capitain-Lieutenants* Boställe, under Kongl. *LifDragone* Regimentet, emedan uti *Tammela* Sockn och *Tavastehus* Län wid *Portas* by 11. milar ifrån *Åbo*, ett watudrag begynnas, som sedermera blifwer en stor Å eller Elf, hwilcken Elf nästberörde Boställe förbij flyter.

Om the Forssar, i synnerhet uti *Koskis* Capellgiäld som durchfarten i thenna Elf hittils hindrat, stodo at ränsas, och hwarom ännu icke någon undersökning skiedt, winnes fahrled med större Båtar genom landet på then kanten ifrån *Portas* till stora öppna Siön i *Pemar* wiken $2\frac{3}{4}$. mil ifrån *Åbo*, ut med *Helsingforss* vägen i *Pemar* Sockn.

Nyttan af thenna durchfart blefwo then, at ifrån *Tammela* och *Såmoro* Socknar i *Tavastehus* Län *Sko-* [168] gen, som thär af allahanda *Sorter* nog ymnog gifwes, kunde till stora Siön Transporteras, helst Stor-

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

wercks och sådan skog, som till Skiepsbyggerij är tienlig, hwarpå i thesse Socknar jemwäl skall finnas förråd, therom H^r Grefwen och Landshöfdingen samt Riddaren *Gyllenborg* torde lemna närmare under rättelse.

§. 16.

Städernas Handel och theras rörelse förtienar också uppmärksamhet. Hwad fördenskill *Åbo* Stapelstad widkommer, så beropar Jag mig uppå min 1751. Åhrs afgifne Riksdags*Relation*, samt therjemte wörd-samt nu ärhindrar, at nödigt woro, om till ökande af Stadens Utrikes *exporter*, efter thet som i 8. §. anmärckt blifwit, at ett försiktigt Tiä-rubrännerij kunde med de *priviligerade* Sågarne förknippas, och at samma Sågar måtte förbindas, i synnerhet åt Stapelstaden sine Bräde och Tiärutillwerckningar först Hembuuda, innan slike waror, medelst afsalu åt *pri-* [169] *vate* mindre befogade Kiöpare, Stapelstaden till mehn, skingras. Jag förmodar ock, at medelst de i nästföregående §. föreslagne Kiöpingar, thenna Stapelstads *exporter* skola¹ ökas och thess handel af them anseenlig styrecka hemta

Skulle efter Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* mogna råd ifrån utländska orter, emot *Religions* och annan Borgerlig frijhet, Rika Kiöpmän och *Capitalister* kunna förmås, hit inflytta, samt med sig införa kuñigt folck i Stålsmid och den finare jernförädlingen, hwarutinnan härstädes inga dugelige Handtwerckare finnas, wore sådant Högst nyttigt. Och ehuru wäl Jnbyggarna härstädes ett och annat *manufacturwerck* inrättadt efter som tillfället och theras *Capitaler* kunnat medgifwa, äro de doch ännu för få, hwarföre nödwändig-heten fordrar, at de emot säkerhet understödias med förlag af *Manu-facturefonden*, i synnerhet förtiente en *CattunsFabrique* här at anläggas.

[170] *Säckerbruk*, om hwilckets inrättning, åtskillige handlande för detta underdånigst anhållit, skulle ock bära sig; men at *Interessera* med Fiskerij*Compagniet* i allmenna hafsFiskerijen ther till äga *Åbo* Stads handlande ännu icke tillräckelige *Capitaler*, ehuru nödigt och nyttigt ett slikt *interessentskap* och är, i anseende hwartill Jag ej heller tiltro-r mig, at kunna bringa och förmå dem till ett slikt näringsfång, innan the genom Manufacturer, handel och hwarjehanda planteringar wunnit mera styrecka, till hwileken ända, hwad then senare delen beträffar, de öde tomter, som inom Stadsens *staquetter* brukas till beteshagar eller Åkrar, utom hinder böra få upplåtas them, som sig ärbiuda sama tom-

ter, antingen till gårdar å¹ nyo bygga och hägna, eller ock Toback, Färgestofter och *Rapsad* i them wilja plantera; doch emot then lösen ägaren sielf en slik tomt, antingen genom arf eller kiöp förwärfwat.

[171] *Nådendahl* en liten uppstad, doch wid Siön 1¹/₄. mil ifrån *Åbo* belägen.

J denne Stad, hafwer alt sedan klöstertiden Linnestrumpstickerije blifwit öfwat, uti hwilcken tilwerckning Jnwånarne härstädes alla andra i Riket nu för tiden mäst öfwerträffa, at them härutinnan, så wäl som flere Linnetillwerckningar uppmuntra, skulle anseenligen bidraga, om efter denne Stads hos Kongl. Maj^{tt} underdånigst anmelte ansökning, *Pappila* Rusthåll wid Kongl. Lif *Dragone* Regementet, om hwilcket Staden står i handel, skulle emot *Reso* Sockns Prästegård, som staden till trängsel, inom den samma är belägen, få utbyta, på det, at denne Stad till stöd för sine Linne*Fabriquer*, måtte få utrymme för nödig Ljn-planterings anläggande, äfwen som thet, om Staden fingo till godo niuta thet them uti *privilegierna* af dⁿ 14. Junii 1739. tillsagde Nådige löfte at århålla Åhrligen twenne SK^M. af det korta *Carelska* Linet, emot [172] samma wärde, hwarföre thet i KronoRäckenskaperne woro uppfördt, hwilcket i anseende till tidernes och omständigheternas omskiften sedermera icke kunnat skie, om hwilcka twenne omständigheter Staden äfwen, wid sidstl. Riksdag, *itererad* underdånig ansökning giordt.

Biörneborg, *Nystad* och *Raumo* äro äfwen som näst föregående uppstäder i thetta Höfdingedöme wid stora Siön belägne, och äga thesse twenne senare enahanda näring samt rörelse, nembl. at på in och utrikesorter, inom ÖsterSiön och Sundet, handla med allehanda träwaror, hwaribland jemte Byttor, Spänner, Stäfwor, Wannor, Såar, Embrar, Skåflar, Skyflar, Sparrar, tälgde Bräder och Biälckar, som alt å omliggande skogar af Allmogen tillwerckas och bilas, äfwen ett skadeligit Lächtehygge, så som förnemsta delen af thenna Handel sig insmygt, hwilcken senare Handel, Jag för min del finner för Landet och det [173] Allmenna, så mycket skadeligare, som at skogarne therigenom oundwikeligen utödas, tå 100de Lächtespiror eller raka träns ämnen, säljas för 2. dahl. 8. eller 16. /- koppar^{mt}. Jordbruket, Ängsskiötzelen och mycket annat lemnas handlöst och eftersättes, så länge Allmogen med dylike näringsfång är Sysslosatt; men på thet berörde Städens

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

hittill öfwade yppersta rörelse icke på en gång till Jnwånarnes altför känbara saknad må upphöra, ej heller skogarne längre på sätt som skiedt, äfwentyras och LandsCulturen hindras, skulle Jag tycka bäst wara, om thesse trenne Städer en wiss *quantitet* af Lächter och Sparrar hwarthera till utskieppning blefwo föreskrefwen, hwilcken *quantitet*, the, wid wite och warans förlust icke borde få öfwerskrida. Bewakningen härwid, såsom then angelägnaste omständigheten till ändamåletz winnande kunde blifwa then, at wid Städernes Hamnar och Tullar särskilte Förteckningar [174] öfwer thesse persedlars införssel hålles, efter hwilcka Förteckningars anledning, så snart thet förmärckes, at antalet woro fult, all vidare införssel för thet Åhret, genast borde upphöra. Skulle något missbruk wid thenna bewakning förelöpa, så kunde wid *Dahlarö* Siötull, hwarest thesse Städers Fahrtyg wid utseglandet tullen ärlägga och *visitation* undergå, sådant *Controleras*.

Efter thet, at för hwar och en af omtalte Städer en wiss *quantitet* af huggne och bilade Lächter, samt Sparrar således woro utnemd och faststæld, till Högst helften af then *Summa* i senare Åhren utgådt, kunde i hwarje Stad en *Societet* inrättas och then tillåtne Åhrl. *Summan* *Interessenterne* emellan *Reparteras* och fördelas, igenom hwilcken ordning och *Reglering* Jag säkert tror, at omnemde handel ej allenast skulle komma på en redigare fot än tillförene, tå en och hwar af [175] thesse Städers Handlande sig därmed fådt befatta, utan ock, at bewakningen och tillsynen blifwer möjelig, samt efterföljande förmoner winnas, såsom 1mo Skogarnes besparing, så wida Allmogen, enär then icke finner tillfälle till afsättning, nödwändigt med theras så starcka åwereckningar, som hit tils skiedt, måste innehålla. 2° blifwer priset och inkiöpet för Borgarne, enär icke alla utan några få sig härmed befatta, drägeligare. 3° kunna thesse waror, tå en öfwerflödigg utskieppning icke tillåtes, hos utlänningen bringas till långt högre pris, än nu skier, tå thet ena fahrtyget å utrikes Orter, thet andra till wahnpristwingar, ther likwist 4° helften om icke mindre af thenna *export*, genom en försichtig handel kan bringas till samma *Summa*, som för hela öfwerflödiga *quantiteten* nu winnes. 5° Enär Allmogen, för thess tillwerckningar, icke finner en ständig afsättning, och priset therjemte [176] faller, nödgas then samma med slikt arbete, åtminstone till öfwerflöd, ej allenast innehålla, utan ock, at wara omtänckt på andra samt drägtigare näringsmedel, tå Åker, och Ängsskiötzelen, sedan the lättare fången stadna, lära påtänckas och tilgripas. doch på thet ofta-

omtalte Städernas handel med lächter, utom skada för thet Allmenna, men lika förmon som nu, framdeles må kunna underhållas, fordrar angelägenheten, at med Sägade lächter wid watnwerck eller med hand-sägar, lemnas en frij handel, och om mögeligit wore, tullfriheten för them på någon tid, till thess ett sådant slögde wunnit Stadga, i hwilket fall Jag tror thet senare sättet thet förre skulle ödelägga, och hwarom Jag betänckande till Kongl. *CommercieCollegium* dⁿ 26 *Januarii* 1751. såwäl som then 20 *December*, nästl.^t åhr, afgifwit.

Thesse författningar torde nu wid skogar- [177] nes anseenliga aftagning, och tå Finnlands upphielpande alfwarsamt påtänckes, pröfwat så mycket nödigare, som efter till mig ingifne berättelser Städerna *Biörneborg*, *Raumo* och *Nystad*, if^r och med 1751. till och med 1754. utskieppat 561950. st. bilade Lächter eller unga träns stammar, förutan Sparrar, Bielckar och annat Träwircke; huruwida Riket och Landet för en så Ädel wara niutit fullkommelig ärsättning, therpå twiflar Jag rätt mycket. Sedan Lächte-, eller then så kallade utrikes Handelen i nyssberörde Städer, således blifwit *Reglerad*, kunde the öfriga Handlande Sysslosättas med Schäferijer, *Manufactur*tillwerckningar, Fiskerijer och Påtask*Rafinaderier* med mera dylikt, af hwilcka näringssätt the, åtminstone någre om icke alle, skulle kunna idka, om wiljan woro god och frijheten them icke tillstodde, blanda sig uti alt, stundom thet the hwarcken förstå eller lärt, hwarifrån the sig icke eller låta öfwertala, fast mindre till andra nyttige näringar, utom *posi-* [178] *tive* Kongl. bud och befallningar, beqwäma, hwilcken omständighet, som för många goda saker lägger hinder, Jag, under min tienstetid här i Landet, nog tillfälle haft erfara, hwarföre Jag ock trygt säga kan, at alt hwad *perswasive* eller genom föreställningar skall uträttas, till sin werckan af thet påsyftade ändamåletz utförande, stadnar. Som nu genom thet, hwad här frammanföre anmärckt är, Jag wälment till kienna gifwit, genom hwad medel Jag för min del håller före, *Oeconomien* så wäl på Landet som i Städerna, i synnerhet thetta mig nådigst anförtrorde Höfdingedöme, till Landetz förkofring bör hielpas och understödjat; altså åligger thet mig¹ ock, at nemna och upprepa the hinder, hwilcka hittills i wägen legat, samt förthensskull först böra rättas, såsom 1mo at Landetz *Generale* refning och afmätning, samt Kongl. Förordningen af dⁿ 19: *Dec:* 1683. warder werckställd, 2° At Bonde*Seglation*, medelst hwilcken

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

Landtmannen hindras, thess åliggande, hwad hans rätta Sysslor [179] beträffar, fullfölja, och gifwer honom tillfälle, at blanda sig uti Stadsnäringar; inskränckes, likmätigt Kongl. *Commissions* betänckande af dⁿ 1. Dec: 1726, och Kongl. Maj^{tt}s sig therpå grundade Utslag af dⁿ 23 Martii 1747, som i följe af Kongl. brefwet dⁿ 21 april 1749. ännu till thess werckan hwilar, hälst af thenna *Seglations* öfwerflödighet, ett annat ondt flyter, som är 3° Landthandelen, ther igenom Städernas rörelse stadnar och theras Inbyggare *præjudiceras* och måste gå lediga, tå Landtmannen är både Bonde och Borgare tillika.

Botemedel till hämmande af slike oordningar, hafwer Jag uti wörd-samt betänckande till Hans *Excellence* RiksRådet, *GeneralGouverneuren*, Herren, Riddaren och *Commendeuren* af Kongl. Maj^{tt}s Orden Högwålborne Herr Grefwe *Gustav Friedrich von Rosen* dⁿ 11. Julii 1751. wålment föreslagit, uppå hwilcket betänckande, som här hos under N° 1. jemwål bijlägges, Jag mig beropar, förutan thet, hwad the therutinnan föreslagne Uppsyningsmän beträffar, emedan [180] tillsynen af then nu föreslagne *Oeconomie*betieningen lærer kunna skie.

Och emedan Jag under 5. §. uti min i underdånighet afgifne 1751. Åhrs Riksdags berättelse wisat nödwändigheten af Landetz *Generale* refning och afmätning samt nödwändigheten af then förut åberopade 1683 Åhrs Kongl. Förordnings werckställande, så har ock Jag eij uhr acht låta bordt *Transumpt* af nyssnemde § uti sagde Riksdags berättelse äfwen bifoga. N° 2.

§. 17.

Tullen. dess skiälige *moderation*, såsom en lindring för Städerna och Landet, hafwer Riksens Högl. Ständers *OeconomieDeputation*, wid slutet af 5. §. i dess ömsinta betänckande gagnetligen föreslagit, och tyckes det angelägit wara, at i synnerhet alla inhemska *producter*, som till förädling och bruk i Handel och wandel finnas nödige, måge på alt sätt, så wäl som *Rudimaterier* för *Fabriquer* och slögder, med lindrig Tull och afgifter [181] ansees; Men theremot, så wida en försiktigt inrättad Tull *Taxa* är beqwämligaste medlet, hwarmed Handelen till allment gagn ledes och styres, är skiälligt, at all utlänsk Spannemål, fisk och kiött med mera, alla utländska *Fabricerade* waror, kostsamma Zirater och yppighetzpersedlar, som till en del, antingen aldeles kunna umbäras eller ock, föga nytta skaffa, måge på det drygaste med Tull beläggas.

§. 18.

Skattläggningar. Om en rätt grund thertill, Hemmansförmedlingar, samt på hwad sätt Ränttorne ifrån Landet med säkerhet för Kronan och beqwämlighet för menigheten bäst kunna utgå, hafwer Riksbens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputation*, i början af 5te §. i sitt betänkande, lemnat så hållsamma och goda förslag, som sakens wigt och Landets fördel kräfwer; Men emedlertid och till thess Landet öfweralt blifwer refwat och afmätt, samt at then Socknewis föreslagne Ränttan kan antagas, hemställas, om icke en wiss Räntta af flere Persed- [182] lar än Jordeboken nu innehåller, på thet sättet för thetta Höfdingedöme kunde utföras och fastställas, at alla mindre Persedlar, såsom Humbla, Talg, Oxe, Får, Gås, Höns, Ägg, wed, Halm med mera dylikt, som merendels ankommer på så stora, men ringa betydande brutne tal eller bråk at menige man och then enfaldiga hopen therigenom så förwillas, at the hwarcken förstå sig på sielfwa Persedlens *quantitet* eller betalningen, samt therföre ofta förorättas, hwaraf många efterräckningar och theraf flytande långsamma twister uppwexa, kunde uti Penningar sammanslås, och the qwarstående första Persedlarne uti JordeboksRänttan i *proportion* efter *Summan* samt Kronowärdie påökas, hwarmed Jag förmodar at så wäl Jndelningshafwarne, som allmogen eller Ränttegifwarne skola finna sig nöjde, emedan ingenthera af them häri genom blifwer skadad, utan en ständig redighet them emellan winnes.

The Persedlar uti JordeboksRänttan hwilcka [183] böra blifwa stående uppföres *projectwis* här nedanföre såsom

Spannemål helften Råg och helften Korn .....
Hafra .....
Smör .....
Kiött .....
Men i thet stället i skiärgården eller ther godt fiske gifwes .....
Fisk .....
Höö .....
Dagswercken .....

Alla the öfriga Persedlar, förutan hwad i *Contante* penningar utgår¹,

¹ Sanat »förutan — — — utgår» lisättyt sivun laitaan. — Orden »förutan — — — utgår» tillagda i marginalen.

kunna med godt skiäl, åtminstone uti *Åbo* och *Biörneborgs* Länar, utlemnas, och ofwanskrefne fyra förstnemde Persedlar tillökas, på sätt bilagde förslag och ombytningsRäntta för hemmanet Trittula i *Åbo* Län Wirmo Härad och Wirmo Sockn under N° 3. thet närmare utwisar. At göra någon tillökning på hööRänttan, håller Jag så i anseende till skillnaden uti förwandlingen efter marckgången emot andra Persedlar, som thet påsyftade Åkerbruketz [184] förbättring betänckligt, äfwen som thet, at utlemna Jordeboksdagswercken samt skiutz och dagswerckspenningarne, hwilcka senare under *Extra ordinarierne* uppföras, emedan thet skulle göra en rubbning i Kongl. Reglementet af dⁿ 5. *Januarii* 1684 samt Förklaringen theröfwer dⁿ 7. *April* 1685, therigenom både kungsgårdar, Boställen och RustningsStommar, hwilcka innom twenne milar äga sine Jndelnings- eller *Augmentzhemman*, i brist af wanlige dagswercken skulle komma at lida, och råka i lägerwall. nyttan utaf thenna *Reduction* af the flere Persedlar till ferre uti Jordeboken blifwer then, at

1me Kongl. Maj^{tt} och Kronan äger tillgång uppå sådane waror, som wid förefallande tillfällen kunna betarfwas och äfwen utgå, i thet stället en hel sida Papper uti *folio* nu är uppfylld med Zifror och persedlar, hwilcka utan the Sex redan nemde, och hwad i *Contante* Penningar är utsatt af Ränttegifware, hwarcken kunna [185] anskaffas eller utgiöras, såsom till exempel.

Huida Hemman i *Biörneborgs* Län *Karchu* Sockn af 3. ·/· Skatt $\frac{1}{12}$ mantl. Ränttar

Penningar	1.	4.	—
R ^{ns} penningar		8.	—
1. t ^a 6 $\frac{3}{4}$ C. Spannemål	2.	24	4 $\frac{4}{5}$
— 6 $\frac{1}{16}$ C. Hafra		7.	6 $\frac{3}{5}$
— 8 $\frac{1}{12}$ m ^r Smör		21.	$\frac{2}{5}$
1. m ^l : 10 $\frac{1}{2}$ m ^r Kiött	1.	4.	14 $\frac{2}{5}$
— 1 $\frac{1}{24}$ m ^r Humbla		2.	12.
— $\frac{5}{12}$ m ^r Talg		1.	2.
— $\frac{5}{192}$ st. Oxe		10.	—
— $\frac{17}{24}$ st. Får		17.	—
— $\frac{5}{48}$ st. Gåås		1.	6.
— $\frac{5}{12}$ st. Höns		1.	6.
— 4 $\frac{1}{6}$ st Ägg			10.

— 1 $\frac{17}{24}$ Åhm Höö	1. 22. 16.
— 2 $\frac{1}{12}$ Kärftwa Halm	1. 1.
— 1 $\frac{1}{2}$ dags wercke	9. —
— Winter kiörslen	11. 16.

Transport

[186]

Transport

Saltpetterhielpen	1. 18. 6.
Extra ordinarie Skiutzfärdspenningar	1. 8. —
Dagswerkspenningar	1. 8. —

S^a 2. 16

Summa

2° blifwer redighet, som förut omrördt är, emellan Ränttegifwaren och Ränttetagaren, så at then ena wet, hwad han bör utgiöra och then andra hwad han har at fordra.

3° undwikes efterräckningar, *Liquidationer* och therpå följande långwariga trätor.

4° winnes förkortning uti Cammarwercket, genom Jordeböckernes och the öfrige Räkenskapernes förminskning.

5° förmås Landtmannen, enär thess innehafwande jord och brukning, för hwilcken han skattar, belägges med sådane persedlar, then sāmā genom arbete och flit, näst Guds wälsignelse, framalstrar, Åker och Ängsskiötzelen samt fisket hwarifrån Rättan skall ledas med alfwa- [187] re angripa.

6° kan then förra Skattöres eller stångfalsRäckningen, som här i Höfdingedömet wid delningar i bylag tagitz till *proportion* eller grund Hemmanen emellan, lika fult blifwa stående, samt wid förmedlingar och Skattläggningar jemmäl brukas, emedan then ringa ändring genom ombytningen af persedlarne uti JordeboksRänttan, som träffar thet ena, infaller wid ett annat hemman, emedan Ränttan i hwarje Härad nu utföres efter en wiss *Methode* eller så kallad underwisning, i *proportion* efter hemmantalet.

§. 19.

At Betieningen, igenom hwilcken *Politie* och *Oeconomiemålen* i Landet böra handhafwas, nu är otilräckelig, det hafwer Riksens Höglofl.

Ständers *OeconomieDeputation*, med sitt owälduga omdöme anmärckt. Om icke härmed ju förr thess heller någon bättre inrättning än hit tils [188] warit, skier, blifwa de förnuftigaste Förslag och klokaste anstalter utan werckställighet, och större delen kommer at bero wid blätta kundgiörelser. Jngen eftersyn eller fullbordan är i thet fallet at förwänta. Enligt wälhem ^{te} *Deputations* betänckande är fördenskull nödigt, thet betieningen i Häraderne ökes, Sysslorne på ett naturligit sätt, efter theras särskilte art och beskaffenhet, fördelas i *Politie* och *oeconomie* betiening, at omsider CammarSysslorne måtte hopsämjas med jordbruketz och Landets förkofring, och igenom en richtig hufwudbok kunna ådagaläggas thess rätta styrcka i inkomst och utgift, i fölek och förmåga, samt tydeligen utredas, hwad i Hushållningen kan finnas nödigt at rätta och förbättra. Och emedan then Allmenna Hushållningen är grunden till Riketz Jnkomst och förmåga, öker dess drätsel, och tildelar hwarje undersåtare trefnad och wälmågo, så fordrar ock [189] billigheten, at till dess uppsicht en särskilt betiening tillförordnas, som med insicht ¹ i wettenskapen, nijt för des ² tillwext, kiärlek för fosterlandet, och ömhet för hwarje medlem, den samma wederbörligen skiöter och wårdar. J alla wälbestälte samhällen har detta warit och än är brukeligt. *Romarne* hade fordom sine *Censores*, hwilcka öfwer Hushållningen hos them woro uppmärcksamme. Hos *Chineserne* äro än i dag deras *Mandariner* mäst der med Sysslosatte, at dé underrätta menigheten i Hushållsgiöromålen, och deröfwer i Landsorterne sedan behöriq uppsicht hafwa.

Till hwad antal, det wore nödigt at öka Betieningen här i Höfdingedömet, huru Sysslorne dem emellan lämpeligast kunna fördelas, och huruledes med *Statens* minsta kännning och *gravation* en ny inrättning med them till Riketz gagn och båtnad beqwämligen kan skie, derom will Jag framdeles, efter [190] ärhållen befallning, mig utförligen efter omständigheterna yttra; men angående giöromålen och hwarutinnan de egentligen böra bestå, therom will Jag mig, för utan thet som redan i detta betänckande wid hwarje omständighet blifwit omrördt, efterföljande i korthet anmärcka. Och aldenstund ingen förrättning, intet giöromål i Hushållningen, intet föremål i naturen är så ringa, som icke förtienar denna Betienings uppmärksamhet och åtancka, så bör ock

¹ Ollut »kunskap». — Ändrat från »kunskap».

² Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

deras Sysslande förnemligast blifwa 1mo at underrätta Jnbyggarna om Åkerbrukets rätta häfd; Ängs och Boskapsskiötzelen, fiskerijer med mera, som Landet af sig sielf framalstrar, af nyttige wexter i Hushållningen och färgerijer, samt leda och lära dem sådant, som till en förnuftig och på naturens kännedom grundad hushållning hörer, hafwa tillsyn öfwer alt hwad i utkomme Kongl. Förordningar, [191] till bibehållande af ordning och redighet emellan näringsfängen, stadgat blifwit, såsom ock, at först låta försöka allahanda uppfundne nya *machiners* nytta i Åkerbruk, slögder och annan Hushållnings inrättning, samt dem, sedan de för nyttige erkändes, i Landet til Allment bruk införa.

Under Landshöfdingens uppsicht, kunde 2° öfwer denne Betiening tillförordnas en Hufwudman, som *expedierade* och *Contrasignerade* alla ifrån *Cancelliet* utgående *publique* befallningar om Landets Hushållning, hwilcken ock Åhrligen, wisse tider, borde kringresa Höfdingedömet, efterse, huruwida alt wederbörligen blifwit kungior, och huru then öfriga *Oeconomie*Betieningen, efter sin åliggande plicht, handhaft Hushållsgjöromålen och af hwad ordsaker the Allmenna författningar i Hushållningen blifwit hindrade och ej til werckställighet bragte. J Städerna kunde denna mannen, wid infallande Mantalsskrifningar, wara Personligen tilstädas [192] och tillse, at ej lättingar och onyttigt folck, under skien af tarflige Sysslor, måtte skyddas, utan hwarje näring gifwas tillfälle, at blifwa försedd med nödige arbetare, samt en nödig ordning dem emellan bibehållas. Hwarje Åhr kunde ock af en slik Embetzman, till det minsta en Sockn på det nogaste till dess Hushållning och naturens förmoner granskas och undersökas. hwarwid noga borde upptecknas alla Socknens *Naturalier*, dess widd, belägenhet, watn, Siöar, strömmar, kiärr, fråstnästen, särskilte Jordmoner, tillfällen till rörliga werck, Åkerbruk, Äng och Boskapsskiötzel, planteringar, Husbyggnad, folcketz myckenhet, till- eller aftagande, näringar Barnauppfostran, mat, dryck, *Diet*, siukdomar ortens ödesmål och flere slike omständigheter. Så tyckes och 3° Efter Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* Förslag, blifwa nödigt, at ett Landtgille i Höfdingedömet, inrättadt af wissa ledamöter, nembl. Landshöfdingen, såsom [193] Hufwudman och Präses, Lands~~Secreteraren~~ och Landz~~Cammereraren~~, Uppsyningsman öfwer *Oeconomien* samt 2^{ne} ledamöter af hwart Stånd, som Åhrligen kunde ombytas, hwilcket Landtgille 2^{ne} gångor om året kunde träda tillsammans, at om Landets Hushållning öfwerlägga, höra samtel. af *Oeconomie*Betieningen, samt taga the

författningar, antingen genom utslag efter Förordningarne eller *Remonstrationer* å behörige orter, omständigheterna fordrade; Nyttan af alt detta wore, at ej allenast i hast nödig hushållskundskap i Landet skulle spridas, utan kunde ock medelst denna inrättning knapt något nytt och gagneligt i hushållningen blifwa upptäckt, för än gemene man om¹ tillem্পningen deraf wore underrättad. Werckställigheten med Hushållsgiöromålen kunde ock bäst på detta sättet befordras. Under rättelsen om Landetz naturliga gåfwor och förmoner skulle snarast med största eftertryck och laggrannhet härigenom winnas. All kringströdd *Oeconomisk* kundskap, som hos gemene man, [194] utan allmen tillem্পning än ligger fördold, kunde medelst denna inrättning uppsnappas och upptäckas. The Embetzmän, som härtills med otaliga Sysslor warit öfwerhopade, kunde igenom *Oeconomiegiöromålens* särskilta afskillning, *Justitie* och *Politieärenderne* sedermera laggrannare skiöta och hafwa under tillsyn, samt således omsider emellan Landtbruk, hushållning och Camarwercket blifwa en gagnelig förening samt härmed gifwas en del Riksens ungdom tillfälle, at med en stadgad hushållskundskap, tiena sitt fädernesland.

§. 20.

Således hafwer Jag nu i anledning af Riksens Höglofl. Ständers *OeconomieDeputations* betänckande om hushållringens förbättring i Finnland anfördt, hwad efter denne Ortens belägenhet, till samma högst angelägna ändamåls främjande, Jag för min del förment bidraga. Jag hafwer med detta mitt betänckande fäst min uppmärksamhet wid alla nuwarande och framdeles med fördel mögeliga näringsfång, och budit till, at utstaka, efter Landets *Situation*, rätta ställen för hwarje näring, [195] såsom ock haft afseende, huru Städerne och Landet emellan måtte blifwa redighet och ordning, samt de ömsom förbindas, at gemensamt arbeta på sin uppkomst, förkofring och wälmågo: mögeligheten af det, som anfördt är, hoppas Jag wara satt i liuset, så at, enär Landet framdeles till sine naturlige förmoner blifwer rätt undersökt, folcket ökes till antal, som här tils, Gudi lof, de senare Åhren skiedt, och de underwisas, samt ledes igenom goda stadgar till nyttiga giöromål, den Allmenna Hushållningen ställes, igenom tilräckelig och dugelig betiening, under wederbörlig tillsyn och uppsicht, är intet twifwel,

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

at under Kongl. Majj^{ts} försichtiga Regering och lyckeliga Spira, Sverige och Finnland, innan kort, ju får insamla en ymnog skiörd af trefnad, sällhet och wälmågo. Kongl. Majj^{ts} egen Höga nit och omsorg för den Allmenna Hushållningens förbättring, samt Riksens Höglöfl. Ständers ömma underdåniga tillgifwenhet, och till dess försichtiga Handhafwande uppföra sin tid och omhugsnad, öka hwar och en trogen samt redelig undersåtares plicht och åhåga at till winnande af ett Högstangelägit ändamål, spara hwarcken flit eller omkostnad. J det mitt [196] åliggande kräfwer, skall och will Jag framdeles som här tils, igenom uppmärksamhet och handhafwande af Landets Hushållning mig oförtrutet bemöda, at så therigenom, som hwad öfrigit min plicht af mig fordrar, blifwa wärdig af Kongl. Majj^{ts} Höga Nåd och ynnest samt hwarje rättsint medborgares förtroende och goda omdömme. Åbo Läns LandsCancellie dⁿ 4 Januarii 1755

Jean Georg Lillienberg

H. Lidin

[Titelsida]

d. 8. December 1755.

Föredragit uti *Secrete* utskottets Urskillnings*Deputation*, och remitteret til R^s Hl.St^{rs} Cammar Oec^e och Commerce*Deputation*, som därhoos anmodas skulle at lämna Bergs*Deputationen* behörig del af 7. §^s första *punct* om BergsBruken samt ifrån sig til Def^s *Deputationen* remittera samma *Articels* 9 de 10. och 11te *puncter*.

Ad mandatum

Jean Reinh. von Strokirck.

**Pohjanmaan läänin maaherran kertomus läänin
tilasta valtiopäiville 1755—1756**

**Landshövdigens i Österbottens län berättelse om
länets tillstånd till riksdagen 1755—1756**

Underdånigste Riksdags Berättelse

för

Österbottn och Cajana Lähns Höfdingedöme

Af

Åren 1751, 1752, 1753: och 1754.

1755 d. 9 Decemb. Upläst i Riksens Högl. Ständers Kammar,
Oeconomie och Commerce *Deputation* och remitterad till thes Utskott.

Ad mandatum

C. S. Sebaldi.

1756 d. 19 Jan: i förordningsUtskottet.

Inkom d. 9 Decemb. 1755   N:o 16.

(I artikkeli puuttuu — I artikeln saknas)

[1]

II: *Artickel.*

Om Rest- och Iordransakningar.

Om Iord- och RestRansakningar.

§. 1: Sedan Iordransakning År 1750: öfwer hela Lähnet blifwit hållen, har man warit sysslesatt at wärckställa hwad då blifwit föranstaltat. Men *Restransakningar* äro så ofta biwistade wordne, som för mar-
gehanda andre åliggande Ämbetessysslors skull dertill tillfälle gifwits.

Om Restantier och Afskrifningar.

Lit A.

Lit B.

Lit C.

Lit D.

§. 2: Den i *Artickeln* 1: anförde *Restafskrifning*, för Åren 1751, 52, 53, och 1754, sig bestigande till 30556 d^r 31: ·/· Silfwermynt, ehuru den synes nog ansenlig, har dock icke närmare kunnat uttagas, hwartill dels de dryga *Extra Contributioner*, Begravningshielp, Wargärnings anskaffande, Boskaps död, och andre wädelige händelser bidragit, som ock icke kan nekas, att en del hemman här i Lähnet warit för högt skattlagde, hwilcket nu påstående refning och skattläggning nogsamt å daga lägger, hwaraf härflyter, at deras Åboer utarmas och deras hemman aldeles ödeläggas, [2] skulle, om de icke wid så starcka tillstötande *Extra Contributioner* i deras yttersta wanmächtighet och fattigdom, med någon frihet och afskrifning behugnas och understödjas.

Widare berättelse om afskrifningar.

§: 3: Elljest äro wäl inga andra HemmansÅboer med afskrifningar ansedde, än 1. de som igenom Ryska öfwerwäldet för hårdt blifwit medtagne. 2. de som igenom Boskapsstörtning lidit, hafwa åtniutit Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste Förordning af den 19: *Martii* 1748: till godo. 3. någre få, som af frost, Iordfall eller annat någon misswäxt lidit, samt 4. gamle förlämade hemman, som warit för högt skattlagde.

1755 d. 9 Decemb: upl. i Riksens Högl. Ständers Kamar *Oeconomia* Deputation och remitterat till thess Förordningsutskott.

Härhos bör mig i underdånighet berätta, at jag i min sidsta berättelse

under denne §. androg, huru som jag warit föränlåten att lämna en del hemman afskrifning för det deras åkrar blifwit af Flöd wattn uthur Åar förderfwade, hwilcket dock i dessa År sig sällan tilldragit, utan är fast mera, sedan igenom Eders Kongl. Majj^{ts} och Riksens Cammar Collegii föranstaltande 4000: d^r Sifwermynt till Strömmars upräsande blifwit [3] Anordnade, Åren 1753. och 1754. en början giord med Storkyro Älfs öppnande på twänne tränga och skadeliga ställen, nemligen *Hanikoski* och *Nappo*, hwaraf det förra, wid starcka wårfloder dämt wattnet på *Illmola* och det sednare på *Storkyro* Soknar, Och ehuru wäl desse twänne Somrar, som warit rägnacktige, hwaraf wattnet i samma Elf ei warit så lågt, som de förra Åren, icke welat särdeles gynna detta företagande, så är dock redan på de ofwannämde ställen, anseenligit Arbete giordt, både med stensprängning, samt sten och Iords undanrymmande, fortfarandes man ännu i winter med de enstenars sprängande på Is, som ligga mitt i Äen, och där man wid öppet wattn ei kunnat ankomma; Förmodandes, att hwad redan giordt är, lærer wid omträngande tillfälle wisa en god wärckan. Till detta Arbete har oackadt man låtit efterhöra den hos Eders Kongl. Majj^t sig i underdånighet angifne *Chydenius*, icke fådt honom ännu dertill, utan är samma Arbete År 1753: under en Betiänts eller Byggningsskrif- [4] wares tillsyn blifwit förrättat af några här i *Wasa* befintelige Bergsprängare och Allmogens Iordeboks dagswärcken, som bodd innom 2: mihl när Fallen; Och År 1754. under en Fändricks tillsyn, med Bärghssprängare af Soldater af detta Lähns Regemente, samt ofwannämde Allmoge. Desse bägge Strömmars *Situation* och widd samt hwarest arbetet är giordt at få fallen mera öppna och raka, emedan af dess buckt och *circulerande* den skadeligaste dämning härflutit är Nådigst at se af bifogade *chartor Litt: E et F.*

Lit: E et F.

III: *Artickel.*

Om Skogarnes Tillstånd.

d. 9. Decemb: 1755. remitterat til Förordnings Utskottet.

Om Skogar.

§: 1. Hwad jag i min sidsta underdåniga RiksdagsBerättelse andragit om Skogarnes till undergång lutande tillstånd här i Lähnet, samma

omständigheter hafwa sedermera icke blifwit förbättrade utan fast mera förwärrade; Ty då [5] förut wid 1747. Års Riksdag blef bewilljat, att på hwart helt hemman tillwärecka 12: tunnor tiära, och de mindre *proportionaliter*, har wid den sednare Riksdagen Igenom Eders Kongl Maj^{ts} Nådige *Resolution* på Allmogens beswär *dat*: den 29: *Iunii* 1752: §: 66:, blifwit Allmogen tillåtit en högre tiärutillwärckning, dock at mig ålägo at hafwa behörigit tillseende det skogarne icke alt för mycket medtoges.

Nu emedan igenom det senare nådiga Förordnande tiärutillwärc-kande till hälften blifwit förökt, och därhos lämnat under min tillsyn, at Skogarne ei alt för mycket måge medtagas; Så nödsakas i underdånig-het andraga, at jag med den ringa CronoBetiäning af en Länsman, som hafwer en 10. 20. à 30 mihls *district* at öfwerfara, omöijeligen är i stånd, at hålla den bewakning, som öfwer Skogarne wara borde, ei heller är mig på min underdåniga ansökning om Iägeri- och Skogsbetiäning af År 1750: den 13. *Iunii* någon handräkning lämnad dertill; Bör således till ansvars undflyende i framtiden; underdånigst förmä- [6] la, at jag wid så swag betiäning efter min yttersta hog och willja, ei är i stånd, at som sig bör, Skogarne bewaka; Utan, om sådant skall kunna ske, fordras en tillräckeligare betiäning, och at der nu marckerne hunnit till des widd blifwa refwade, de genast till hwar Åbo, efter dess hem-mantal utdeltes; men der ännu ingen sådan Refning hunnit skie, *pro-visionelle* delningar af Skogarne för hwart hemman giordes, hwarinnom de sig borde hålla, ty nu i de Allmänna häfderne täfla Åboerne sins emellan, hwem som mäst af Skogen hinner kata, hwarwid de folck-rikaste och starckast bebodde hemman winna prisen och för de swagt bebodde undankata, så at de af denne näringsgrenen ringa förmohn äga.

Om Skogarnas Tillhörliga Hushållning.

§: 2: Sedan jag i min sidsta Riksdagsberättelse omständeligen för-mält Skogarnes tillstånd, trädslag och beskaffenhet, hwarpå mig till widlyftighets undflyende i underdånighet beropar, fordrar denne *Artickels* angelägenhet att 1: Antingen tiärutillwärckningen un- [7] der förra wissa tunnetal sättas, 2: Skogs och Iägerij^{Stat} förordnas, som wid Skogarnes bruk kunna hinna hafwa ett närmare inseende efter hwars och ens nödtorft och skogarnes mer eller mindre tillräckelighet och Storwärccksträds bewarande, än som igenom de få, och med många

sysslor öfwerhopade Cronobetiente kan åstadkommas, samt 3: att nu genast de refwade utmarckerne efter hemmantalet, utdeltes, och där ännu på en lång tid ingen Refning stode att hinna, emedlertid *provisionelle* delningar kunde företagas, då man öfwer de Cronan *immediate* tillfallande Skogar kunde vinna ett mera inskränckt inseende, och Allmogen framdeles åtminstone till *publique* Byggnader niuta hielp och understöd, sedan de deras tillfallne skogar för mycket medtagit hade.

Om Diurfång,

§: 3: Widare måste ock i underdånighet berätta: att oacktat Allmogen försedt sig med ett anseeligt Parthi Räfkakor till Rofdiurs dödande efter Öfwersten *Baron Lievens* sätt, och derwid, efter deras begrep, giord all flit, så hafwa dock derigenom inga Rofdiur blifwit fångade, utan hafwa de, som af Lüdret [8] ätit, icke deraf dödt: Wetande man icke, om fel varit i Räfkakorne, eller elljest något af en owan Allmoge blifwit försedt, hwaröfwer, i brist af Iägärijbetiäning och Skallfogdar, af hwilcka sednare allenast halfwa Lähnet är försedt, är swårt att hålla tillbörlig tillsyn och rätt wärckställande.

IV: *Artickeln.*

Om Hemmanens häfdande.

1755 d. 9 Decemb. remitterad till Kammar Utskottet.
Om Åkerbruk.

§: 1: Sedan jag uti min sidsta underdåniga Riksdagsberättelse hade den nåden andraga, dett wid då nyss öfwerståndne Jordransakning wid Lands*Culturen* varit mitt förnämsta göromål, att icke så mycket se på husens mer eller mindre Byggnad, utan fast mera på Åker och Ängs tillbörliga skötande, hafwer jag wäl med hugnad kunnat märcka at åkerbruket särdeles i de Soknar där skogarne af tiärubrännerij blifwit [9] utödda kommit i behörig åtancka och rörelse, men i de Soknar där ännu Furuskog finnes och där de idka sitt winter Siälfänge eller så kallade Fählresor med Laxfänge, är Åkerbruket i slätt anseende, dock kan ei nekas, att här och där öfwer hela Lähnet märckes mera upmärksamhet än förr, fastän det långt ifrån ei är kommit till den högd som

det wara borde, men har dock orsak at hoppas, att fast än slike saker gå trögt och långsamt, ändå med tiden något winnes.

Om Åkerbrukets hinder.

§: 2: Hindren som härwid ligga i vägen äro följande 1: Allmogens osmak för alla nyheter. 2: Behag för en gammal inrotad wana. 3: de förnuftigas Folcklöshet att ingå i nya inrättningar, oacktat de om deras förmon äro öfwertygade. 4: Bristande myndighet för ÄmbetesMän att härwid med eftertryck något framtvinga. 5: Samt Lähnens ofanteliga widd och ringa antal af uppsyningsmän, då de hwarcken hinna eller för sine otillräckelige Resepenningar kunna, så ofta som wederborde alla orters hushållande i Lähnet under weder- [10] börligit inseende taga.

Om Åhrswäxterne.

§: 3: Att ändå alt detta oacktadt Lähnet i desse År mera Spannemål af sig kastat än tillföre och i forna tider, därom bära tijondeLängderne nogsamt witsord, änskönt det nyss förflutne Åhret 1754. till Råg haft en anseelig misswäxt emot de förra Åren; Med utfallsdijken genom åkrarne till wattnets afförande är i desse År anseeligt Arbete giordt, och igenom den införde ByOrdningen, finner man på många ställen, at de förnuftige i Bylagen, igenomtränga och åstadkomma hos de late och gensträfwige många nyttige anstalter till hemmanens häfdande, änskönt här och där de deröfwer knorra och klagemål deremot anföra.

Om Tegskifte.

§: 4: I min sidsta underdåniga Riksdagsberättelse, berördes wäl det, såsom ett stort hinder i ett rätt Åkerbruk, at åkrarne i Byelagen wid denne södra ändan af Lähnet äro i små tegskiften sönderbettade, och att ingen ändring, utan twång stode härutinnan att förmoda. Men [11] sedan Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste befallning, under den 15: Iulii 1752: därtill täkts befalla, att Storskiften uti de Byar, där någon Åbo därom anhåller, bör företagas, förmodar man att saken lærer efter hand komma i gång, änskönt ännu ei öfwer 3. à 4: Byelag därom anhållit, och ändå grannarne emellan öfwer jordens mer och mindre godhet, margehanda stridigheter yppats, som hitintill wärckställigheten hindrat,

som här ock finnes *exempel* i *Nycarleby* Sokn, att en by som warit benägen till Storskifte, igenom Landtmätarens egenmäktige företagande, satt Åboerne i en sådan twistighet, att det hit in tills mera hindrat än befrämjat Storskifteinrättningen.

Om Storskifteinrättning.

§: 5: Synnes altså till denne nyttige sakens befrämjande följande ordning böra widtagas. 1: Att när någon åbo i Byalaget åstundar Storskifte, han sådant hos Landshöfdingen anmäler, som denne ansökning med Byalaget *Communicerar*. 2: Och i fall ei några giltige hinder ligger i vägen, *beordres* [12] Landtmätaren, att Storskiftsdelningen på det beqwämaste inrätta. 3: Skulle då samtelige grannarne med sine utsatte delar nöijas, warder saken fastställd och af Landshöfdingen *Confirmerad*. 4: Men i fall af twistigheter öfwer de omtwistade Storskiften lottat och saken derefter fastställd. Då förmodeligen med minsta swårighet saken efter hand lämpeligast kan wärckställas. Samma *Methode* synes ock wid ängskiften böra i ackttagas.

Om Beteshagar och oxar.

§: 6: Ehuruwål Eders Kongl: Maj^{ts} uppå mitt underdånigste andragande, i Näder under den 15: *Iulii* 1752: täkts anbefalla, at till Boskapsstörtningens förekommande, Allmogen skulle förse sig med Beteshagar, hwarutinnan funnes rent rinnande, eller källewattn, så finnes Allmogen därtill nog trög, utom det att en sådan inrättning fordrar någon tid, så att derwid hit in till ei stort hunnit wärckställas; Dock förmodas att därmed efter hand något lærer kunna framtwingas, [13] när Allmogen sig med sine eftergiftsansökningar för ledne Boskapsstörtningar infinna. Jag hoppas ock, när Eders Kongl: Maj^{tt} uppå min underdåniga ansökning lämnade Nädigste befallning, af den 6: *Novembr.* 1753: angående oxars anskaffande, kan komma till stadga, hwartill redan alla anstalt giord är, skall störtningen af hästar, som för Allmogen i anseende till deras dyrhet warit mäst känbar och äfwen ymnigare än på BoskapsCreatur, därigenom förkommas, att en mindre kostbar störtning Allmogen må öfwergå.

Om Husbyggnad.

§: 7: Hwad huusByggnaden här i Lähnet angår, så är den samma öfwer hufwudet i hela Lähnet så god som på något annat ställe i hela riket, än skönt den norra delen med rökstugor är bebygd. Wid husens ordenteliga anläggning på en Stenfot är man nu i begrep så fort som nya hus skola anläggas. Men at få Allmogen till halmtaks täckande öfwer sine Ladugårdar äro de ännu ganska tröge, än skiönt jag med nödige halmtäckare [14] erbudit mig willja gå dem till handa, icke besinnande att på här wanliga sättet taken hwart tijonde eller 12te År, med ny takwed och näfwer samt tillsatt Arbete måste försees, hwarigenom icke Allenast mycken skog, utan ock Arbete upödes, som till bättre behof kunde användas; Hwaremot ett skänkt halmtak till 70: å 80: År wara kan.

Om Stengårdsgårdar.

§: 8: Några Soknar hafwa med Stengårdsgårdar wijst en berömmelig flit, men de öfriga äro ännu nog tröga, dock skall denne angelägenhet icke uracktlåtas, så wida detta mödosamma Arbete lida kan.

Om Hölador.

§: 9: En stor skogs öde äro ock de många och oräkneliga hælador, som här i Lähnets södra del finnas, hwaraf, ändock de icke äro stora till några Hundrade på en ängs *Tract* finnas, hwilket till största delen härflyter af de förderfwelige små tegeskiften hwaruti ängarne äro sönderbitade; Förmodandes man i fall Storskifte skulle [15] en gång komma i stånd, att åtminstone samma Lador till Skogens besparande till hälften skulle kunna indragas.

Om Ödes-Hemman.

Lit: G.

Lit: H.

§: 10: Sedan min sidsta underdåniga Riksdagsberättelse äro 47: Ödes-hemman uptagne och finnes ännu efter JordeBöckerne ouptagne till 101. Stycken; Af hwilcka dels äro obefintelige, dels hafwa så högt

mantal på de af dem än befintelige ringa ägor, att ingen dem uptaga will, så bidrager ock Folckebristen i detta Lähn, att sådane Ödeshemman ei äro så begiärlige, som på andra folckerikare orter. Dock står att förmoda, att så snart den nu påstående refningen hinner desse hemmans ägor upsöka och utbryta, och de efter deras då befintelige ägor blifwa skattlagde, lära de blifwa mera begiärlige och lättare med Åboer kunna förse. Eljest hafwer Qwartermästaren och Handelsmannen *Iohan Blad* här i *Wasa* tillbudit sig, at så framt han finge i *Pyhäjoki* Sokn inrätta ett Sägwärck, till hwars *Fournerande* efter giord undersökning tillräckelig skog finnes, så wille han genast [16] uptaga och skatta för 10: Ödeshemman, som där i Soknen finnes, men samma ansökning, ehuru jag funnit den både för Cronan och det Allmänna fördelachtig, är ännu i Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Cammar och *CommercieCollegier* anhängig, utan att något utslag derutinnan kunnat ernås.

Om Nybyggen.

Lit: I.

Lit: K.

§: 11. Nybyggen äro sedan sidsta Riksdagsberättelse till 103: Stycken uptagne; och 14. Stycken äro efter förflutne FrihetsÅr, under skatt och ränta inträdde.

Om klufne Hemman.

Lit: L.

§: 12: HemmansKlyfningar äro sedan sidsta Riksdag skedde till ett antal af 130: Hemman, wid hwilckas Klyfning man i ackttagit, att Lotterne eller delarne blifwit Lagde ur teg- i storskiften, och att de som klyfning åtniutit, skulle där befintelig sten är, lägga Stengårdsgårdar till besparing af den skog som efter klyfningen, mera än tillförene upgår.

Om Skattelöste Hemman.

Lit: L. L.

§: 13: Äfwen äro till skatte, emot 3: Års Ränta, löste 294: Hemman, och skattekiöpsDocumenterne [17] till Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens

Cammar*Collegio* öfwersände, samt de derföre fallne medel till Ständernes *Contoir* öfwerremitterade: Men däremot hafwer ingen af Allmogen ännu för hwad i min tid löst blifwit och äfwen några År förut, undfått något Skattebref eller försäkran för sine utlagde penningar, hwaröfwer de nog qwida och ifrån vidare Skattelösen afskräckas; Och ehuruwäl jag under mitt wistande i *Stockholm*, åtskillige gånger derom i wälbemälte *Collegio*, i anledning af Allmogens hos mig inkomne beswär, om någon försäkran för deras utlagde penningar, anhållit, Eders Kongl: Majj^{tt} äfwen på min underdånigste ansökning täckts efter en wiss föreskrefwen *Methode*, anbefalla, att *interims* FörsäkringsSedlar öfwer deras utlagde Skattekiöpsskillingar Allmogen skulle tilldelas, till dess deras hemman refning och skattläggning undergått, då de med *Formelle* Skattekiöpsbref kunde blifwa försedde, så har dock sådant hit in- [18] tills ännu icke kommit till wärckställighet, utan allenast för några få hemman, hwaraf samma Sedlar, jag wet ei af hwad orsak, blifwit Åboerne *directe* tillstälte, utan någon mig meddeld kundskap om deras *Extraderande*, hwilcket dock oförgripeligen tyckes warit både bättre och wid Jordeböckernes inrättande nödigt, att det gått igenom Lands*Contoi*ret och derifrån till wederbörande blifwit utdelt.

Om återsökte Skatterättigheter.

Lit: M.

§: 14: Ehuruwäl Allmogen, något vidare welat draga Eders Kongl: Majj^{ts} Nådigste *Resolution* på Allmogens beswär af den 13: *Decembr*: 1743: §: 26., angående Skatterättighetens återfäende af de Hemman hwars Åboer af Fienden blifwit dräpne och mördade, än den i bokstafwen lyder, så att en stor hop illa grundade ansökningar, under samma förefgifwande hos mig inkommit, så har jag dock icke undgå kunnat, att under Eders Kongl: Majj^{ts} och Riksens Cammar*Collegii confirmation* tilldela 13: stycken mi- [19] na *Resolutioner* om deras SkatteHemmans återfäende, hwilcka ännu, förutan en, äro i wälbemälte *Collegio* anhängige; dock synes af det ena målet som är wordet *Resolverat* och min *Resolution* uphäfwen, att wälbemälte *Collegium* ei ansedt mitt hufwudskäl för så giltigt, som jag min *Resolution* derpå grundat, nembligen, att hugna de arfwingar af sin rättighet, hwars Förfäder sin trohet för Fäderneslandet under swårt pinande med sitt blod beseglat, och deras efterkommande ofta i omyndiga År wid de fiendteliga *invasioner* blifwit hit och

dit förströdde och hwareken förstått, kunnat, eller mäcktat, sin rätt förr än nu att utföra; Underställes altså i diupaste underdånighet, om icke till upmuntring, här såsom en gräntseort, wore nödigt att på alt möjligst sätt gynna sådane olyckelige Fäders efterkommande, hälst det allenast ankommer på några Skattehemmans återställande, hwilcka utan deras förwållande som dem innehaft, igenom så olyckeliga och bistra händelser blifwit förlorade.

Om de nyligen Refwade oh Skattlagde Hemman.

Lit: N.

[20] §: 15: Sidst *insinueras* här i underdånighet Förteckningen af de Hemman, som dels igenom 5: på Låhnets *Stat* stående, dels igenom *Commissions* Landtmätarne till Antalet 13: stycken, äro Refwade, samt sedermera efter *Methoden* skattlagde, jämwäl huru många hemman wäl blifwit refwade, men ännu icke hunnit skattläggas, äfwen wisas de skattlagde Hemmanens förhögning, eller förmedling, som skattläggningen undergått, samt huru mycket ännu i hwar Sokn af dem som undfått Landtmätare ännu kan återstå; Af samma Förteckning lærer Nädigst finnas, att med några Soknar redan är med refning och skattläggning till Åker och äng så nära komne, att nu Skogs och marckers delning därstädes allenast återstår.

Om Refningens och Satteläggningens richtighet.

§: 16: Man will ei annat förmoda, än att wid Ref- och mätningen allting wäl och tillbörligen af edsworit folck skall wara handlat. Iag will ock ei förmoda, att något härwid blifwit [21] undandölgt, som man funnit att afwunden grannarne emellan, warit en kraftig driffiäder till ägornes röjande och angifwande.

Om Skattläggningarnes fastställande.

Lit: N. N.

§: 17: Wederbörande SkattläggningsMänner hafwa sedan på stället pröfwat *gradationen* af jordarterne med mätningarnes ricktighet, samt derpå efter den förelagde Skattläggnings*Methoden* uträckningarne inrättat; Hwilcka, sedan de på Lands*Contoiret* blifwit inlefwederade

och tillbörligen *reviderade*, äro de till Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens Cammar*Collegio* insände. Nu ehuruwäl mera än tre År äro förlupne, sedan de första Skattläggnings*Instrumenter* blefwo i wälbemälte *Collegio* insände, jag jämwäl ifrån första början, då man förmärckte de starcka förmedlingar, som hemmanen här skulle åtniuta, under den 5: *Martii* och den 4. *Iulii* 1751.; den 5: *Octobr*: 1752: samt den 29. *Septembr*: 1753.; wälbemälte *Collegio* sådant berättade, och jämwäl [22] huru jag mig med sådane förmedlade Hemmans Åboer förhålla skulle, hälst å ena sidan Allmogen i anledning af Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste *Resolutioner* på Allmogens beswär, af den 17: *Septembr*: 1723: §: 16: och den 1. *Augusti* 1727: §: 15 påstod, at åtniuta sine förmedlingar tillgodo, å andra sidan Indelnings hafwarne, som derigenom i sin Indelning brista skulle, sig om ersättning hos mig worde anmälande, så är ock, under den 18: *Decembr*: 1751: och den 2. *Septembr*: 1754: samma angelägenhet Eders Kongl. Maj^{tt} i underdånighet föredragen, och i lika underdånighet begärt, Eders Kongl. Maj^{tt} täcktes i nåder anbefalla dess och Riksens Cammar *Collegio* att sig, om icke öfwer alla, dock åtminstone öfwer de äldsta, uthur hwarje Sokn, *revisionen* af de insände Skattläggningar företaga, och i fall de emot förmodan funnes emot Skattläggnings*Methoden* felacktige, behörige Anmärckningar deröfwer måtte lämnas till rättande, innan flere felacktige Skatt- [23] läggningar i orten förrättades, hwars felachtigheters ändrande, sedan ett, utom dess med sysslor öfwerhopat folck, en dubbel tidspillan förordsaka skulle; Så har jag dock intill denna dag på de insände Skattläggnings*Documenter*, deras riktighet och fastställande, ingen den minsta utlåtelse bekommit, huruwida wälbemälte *Collegium* de insände Skattläggnings*Documenter* såsom riktige welat *Approbera*, och ifrån hwad tid och på hwad sätt Allmogen deras därigenom åtniutne förmedlingar skulle till godo niuta, mindre huru IndelningsInnehafwarne så wäl af Landsom *MilitiæStaten*, skulle för den, igenom förmedlingen timade bristen i sin lön blifwa förnöjde. Jag har dock igenom Allmogens träгна Åliggande ei annat kunnat, än låta dem, som sine skattläggningar ingifwit, och de där till Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens Cammar *Collegio* blifwit wid början af Året insände, i anled- [24] ning af Eders Kongl: Maj^{ts} ofwannämde Höga *Resolutioner* af den 17. *Septembr*: 1723: och och 1: *Augusti* 1727.; få åtniuta de påföljande Året sine erhållne förmedlingar, så att nu mera en 553: Hemman sin ränta efter förmedlingen utbetala.

Men som deras hopp dageligen igenom de inkommande och utarbetade

Refningar och skattläggningar förökes, och jag i anseende af ofta åberopade Eders Kongl. Majj^{ts} Nådigste *Resolutioner* icke är i stånd efter ett halft Års förlopp, sedan samma deras skattläggningar i Eders Kongl. Majj^{ts} och Riksens CammarCollegio äro *insinuerade*, den dem tillagde förmedlingen att förneka; Ty. anhålles i diupaste underdånighet 1: Att de insände Skattläggnings*Documenter* måtte warda *reviderade* och faststälte. 2. En wiss *Termin* förelagd, då så wäl de förmedlade som de förhög- [25] de HemmansRäntors utbetalande böra taga sin begynnelse, samt 3: hwarest och huru IndelningsInnehafwarne, som igenom denne nya Skattläggningen i sin Lön något komma at brista, skola få sin ersättning, hwilket wäl icke annorlunda tyckes kunna låta sig göra, än igenom fyllnad af Cronans oindelte och behållne Räntor, hwaraf nogsam tillgång ännu innom hwarje Sokn lärar finnas.

Om Landtmätarenas gjorde arbete och hwad deraf återstår.

§: 18: Hwad änteligen *CommissionsLandtmätarena* och deras i desse Åren anwände Arbete anbelangar, så bör jag öfwer hufwudet lämna dem det beröm, att de flästa wid deras Ämbetes Sysslor wisat all flijt, hwilket jag wid deras Arbetes upwisande, när de i anledning af Eders Kongl. Majj^{ts} Nådigste Bref af den 13: *Novembr*: 1752; anhållit af Allmogen undfå sin betalning, haft tillfälle att inhämta [26] dock änskönt några torde med sine Åker och Ängsmätningar efterhand, i sine Soknar blifwa färdiga, så återstår ännu och lærer erfordras någon tid till utmarckernes, dels afmätande och dels skiftande emellan Åboerne i Byalagen. Och ehuruwäl denne sak i första hänseende skulle synas mindre nödig och sålunda kunna skiutas på framtiden, så äro dock däremot många skiäl, som denne delningen påyrcka. Som är först på Landtmätarenas sida, att de som nyligen Skogarnes *peripherie* omgått och lagt dem i *Charta*, hafwa deras mätningställan och *Stationer* i färskt minne, och altså med mindre swårighet, på färsk gärning, än efter någon tids förlopp, och än aldeles främmande, kunna delningen förrätta. Sedan är så wäl för Cronans, som det Allmännas, samt hwar ock en god hushållares enskijlta bästa, [27] ganska fördelactigt att en sådan skog och marcks utbrytning, ju för dess hålder företages, emedan derigenom skogarnes högst angelägna hushåldning och besparing synes winna sitt genaste ändamål. Aldenstund härigenom 1: hwar och

en bonde får sin enskijlte skog, så att hwars och ens hushåldning *in Specie* därigenom kan utrönas. 2: Få de merbemannade hemman, icke som här in tills är skedt, uthugga och utöda skogen för de mindre bemannade, utan då nödwändigt använde sin styrcka på sin Åker och ängs vidare upodlande. 3: Får Cronan sina afrösade Skogar och marcker, som då dels till Skogswäxande, dels till nya hemmans och Nybyggens upodlande kan användas, och således som ofwan sagt är, den genaste utvägen finnas, till hämmande af Skogarnes *totale* undergång, samt [28] Landets upodlande till flere Nybyggen och hemman, men däremot Allmogen betagit, att på 3: à 4: mihl omkring sina Byar, så som sine räknade törwedshäfders, *ravagera* alla skogar sig och det Allmänna i framtiden till en obetelig skada och afsaknad. Härwid berättas i underdånighet, att de af Eders Kongl. Maj^{tt} igenom Nådigste skrifwelse af den 15: *Iulii* 1752: Nådigst utlofwade flere *Commissions* Landtmätare, sig icke ännu här i Lännet infunnit, så att ännu norra delen af Lännet, där Eders Kongl. Maj^{tt} och Kronan den mästa förhögnings af Ränta, utmarcker och skogar lärers tillfalla, för utan *Pyhäjoki* Sockna, är orefwad; Hwarest dock den största widd och Arbete för Landtmätarena lærer blifwa; och altså först bordt företagas; men igenom afledne *Directeuren Ehrenströms* egenmäcktiga [29] och förwända föranstaltande, hwaröfwer jag i min sidsta underdåniga RiksdagsBerättelse, angående Nybyggen, mig beswärat, men dock ingen ändring derpå följt, utan har ofwannämde *Directeurs* efterträdare *Runneberg*, uptagit samma *plan*, och egenmäktigt Anordnat de efter hand ankommande Landtmätarens *placering*, utan at med mig derom öfwerlägga, hwarigenom är händt, att i somliga Soknar twänne *Commissions* Landtmätare finnas, ja äfwen *Constituerade Commissions* Landtmätare till de Soknar, där de på Lännets *Stat* stående Landtmätare förut haft sine mätningar. Hwilket förfarande, som det både kan förordsaka irring, Landtmätarne emellan, så synnes jämwäl orätt, att ett Län, hwars Inbyggare äro lijka delachtige i Eders Kongl. Maj^{tt} Nåd, skola i somliga [30] Socknar niuta 2: och de Socknar, hwarutinnan Cronan den mästa tillökning af Ränta, Skogar och marcker hafwer att wänta, hafwa inga Landtmätare, hwaraf händer, att Cronan genast kommer i mistning igenom förmedlingar, och det som wärs är, Byalagen ei komma att sättas innom Rå af skog och marck, utan igenom deras till 3: à 4: mihls häfders räknande, skogarne af deras öfwerflödiga tiäruwärckning i grund förderfwas och utödas.

Lit: O. O.

Elljest, utom denne egenmäktiga *Directeurernes* föranstaltande med dess Landtmätare, som jag förmodar i underdånighet Eders Kongl: Majjt i Nåder lærer förmärcka, det utan min wettenskap, så wäl i anseende till mitt Ämbete, som mera kunnig het än de, om Lähnets och Cronans angelägenheter icke bordt skie; [31] Hafwer sig tilldragit, att då *Directeuren Runneberg* esomoftast warit ur Lähnet till några angelägenheter bewakande, som föregifwits antingen wid gräntzen eller i *Stockholm* och jag således owiss hwar han sig uppehållit, anmodat någre af *Commissions* Landtmätarne om handräkning i *publique* mål i de Soknar, de wistats, hafwa de swarat sig icke kunna sådant giöra innan de af sin *Directeur* blefwo derom beordrade, som då warit frånwarande, hwarföre, då sakerne ei tält drögs mål, man warit föranlåten, att ifrån andra Soknar ditsända med skiuts af Lähnets Landtmätare, som deras lämnade swar härhos intyga; Då af *Åkerman* och *Brander*, som bägge wistats i en Sokn begärtes att aftaga Strömmarne i *Storkyro* Älf, igenom en 3: à 4: dagars Arbete; Och af *Roering* såsom wistande i *Pedersöhre*, afta- [32] ga wägarne i samma Sokn, hwarom, att det öfwer hela Lähnet måtte ske, Eders Kongl: Majjts och Riksens Krigs och Cammar*Collegier* mig anmodat. Nu ehuruwäl mitt, af Eders Kongl. Majjt Nädigst anförtrorde Ämbete, mig med dess öfriga förrättningar nog Sysslesätter, att jag gärna kan lämna inseendet öfwer desse främmande Landtmätare, ei heller öfwer dem sträcka någon min Ämbetes myndighet; Dock som jag ei annat förstår, än min Ämbetes skyldighet fordrar, att alla *publique* rörelser i detta mig i Nåder anförtrorde Lähn, böra stå under min wård och inseende, så underställes i diupaste underdånighet huruwida denne Landtmäterij*Stat* under sitt wistande här å orten med spåtska ord, sig ifrån en skyldig och kort handräkning [33] i *publique* ärender må få undandraga.

Om Folckebrist och Tjänstefolk.

Lit: P.

Lit: Q.

§: 19: Igenom hwad således anført är förmodas billigt detta Lähnet till häfd, *Cultur* och ordning efter hand lærer tilltaga; Men så är ännu en angelägenhet, som är ett af de kraftigaste hinder, att den icke till sin rätta högd, så snart som elljest, lærer kunna upstiga, nemligen den

brist på Inbyggare, som i anseende till Lähnets widd, här ännu finnes; Wäl kan jag med underdånig fägnad berätta, att sedan min hitkomst i Lähnet nu på 9de Året folckets antal i Lähnet stigit, hwilcket förmodeligen deraf kommit att den högsta Guden gifwit hälsosamma tider, Regementet ibland fått wara hemma samt i nogaste måtto deröfwer blifwit handhållit, att inwå- [34] narena icke till främmande orter fått *utpracticera*; Ty 1749: Års *Tabell* uptager 80898: personer 1750: Års *dito* 82236: 1751: Års *dito* 85292: 1752 Års *dito* 86954: och 1753: Års *dito* 89048: så att således i desse År 8150: menniskior i Lähnet blifwit tillökte. Men så will sådant icke giöra tillfyllest, särdeles när i öfwerwägende kommer, de många Hemmansklyfningar, Allmogens barns blifwande på hemmanen till ett oinskränckt tal, Nybyggens anläggande, och Wargiäringsutskrifwande, som mäst af Rotebönderne hysas, så att ännu öfweralt, särdeles hos Prästerskap och Ståndspersoner, hwilcka både kunde och wille, i Lands*Culturen* Allmogen med goda *exempel* föreläsa, klagas så wäl af brist på tjänstefolck som deras onda lynne och wanart. Hwad nu det förra, nemligen Inwånarens ringhet, emot Landets widd och storlek anbelangar, så är wäl till deras antals förökande intet [35] annat medel, än att afbida tiden, under hopp att den aldra högste täckes förläna frid och ro samt hälsosamma tider, och att Barnen med mera sorgfällighet blefwo upammade, hwarom i min underdånigste inlaga, af den 15: *Novembr*: 1753: anhållit, då efter hand de igenom den högstas wälsignelse, torde som nu till en början skedt är, anseenligen kunna förökas och Landet opodlas. Men som i en wälbestält hushåldning det ofta icke så mycket ankommer på antal af personer hwaraf den består, som fast mera på en rätt inrättning och flit af dem, som därutinnan arbeta; Så fördristar mig ock att berätta, det tjänstefolckets ojämna antal på hemmanen, jämte det sielfswäld och lättja som tjänstefolckets dels af elak upfostring och wanart, dels igenom wissa husbönders klemacktighet, eller [36] förlägenhet, att aldeles blifwa utan folck, är därtill wällande, att Landet till sin *Cultur*, om icke aldeles kommer att lida, dock icke därutinnan tillwäxer. Att i någon måtto förebygga det förra, har jag den 14: *Augusti* 1750: låtit utfärda en *Publication* i Lähnet, att ingen Åbo, som igenom egna barn wore wid sitt hemman af Folck fullsutten, skulle undanstädja tjänstefolck för andra, som antingen hade inga barn, eller dock så få personer på ett större hemman, än han det kunde bestrida. Hwilcket förordnande, då det skulle sättas i wärckställighet och däröfwer något Buller hos

en bonde i *Ilmola* Sokn yppades, så att saken kom under Eders Kongl: Majj^{ts} och Riksens *Åbo* Hofrätts skärskodande och utslag, undfeck jag ett sådant bref, som hos gående af- [37] skrift lyder, den 15: *Iunii* 1752:

Lit: Q. Q.

Nu som jag detta mitt förordnande ansåg såsom ett hushållnings-mål, hwarwid wälbemälte Hofrätt ei hade orsak lägga handen, mindre det, såsom högst nyttigt, förkasta, så har jag ei heller än samma förordnande på dess anmodan kunnat indraga. Emedlertid war mig ei en ringa fägnad en tid därefter, af de igenom Eders Kongl. Majj^{ts} högstbepriseliga ömhet för sine undersåtares wälfärd af det nådigst tillsände *Projectet* till en ny Tjänstehionsstadga, finna, att denne angelägenhet blifwit i ackttagen och som den i sanning är för nyttig ansedd. Hwad det senare widkommer, nemligen att afstyra tjänstefolkets wanart och lättja, samt husbönders och legofolcks tubbande och wäljande med mera som fordras till en hushållnings rätta bestyran- [38] de, och i sielfwa *projectet* war författadt, samt igenom underdånigt utlåtande, hwar af härhos en afskrift följer, finnes wara i ackttagit, är min och samtelige förnuftige Hushållares och husbönders underdånigste anhållan, Eders Kongl: Majj^t tacktes till denne *provinciens* nådiga uphielpande stadfästa, då jag förmodar i dess häfd en märckelig upkomst, till så wäl särskilt, som Allmän nytta och fromma.

V: *Artickeln.*

Om Lijn, Hampa Tobaks-Iord och Trädfruckters Planteringar, samt Schäfferierne.

1755 d. 9 Decemb: remitterad till Kammar och Commerce Utskotten gemensamt.

Om Lijn.

Lit: R.

§: 1: Att här i Länhet, Lijn äfwen så wäl som i Wästernorrland, besynnerligen i den Södra ändan skall kunna wäxa, därom [39] bör jag så mycket mindre twifla, som här wissa Soknar något litet utså, hwilcket tämmeligen wäl lyckas; Men de minsta willja efter alla giorda före-

ställningar i godo till dess utsående sig¹ beqwäma; Utan köpa häldre Lijn ifrån *TavasteLand*, lärft ifrån Åbo Lähn, och blaggarn eller så kallad Hurst af Ryssarne i *Cajana* Marcknad; Största hindret af Lijnsående och handterande härrörer wäl af Qwinfolckens tröghet härtill, hwilcka ock på wist sätt kunna wara ursäktade, emedan de hela Winterten igenom träget sysslesättas af sin Boskaps stillning, Aldenstund Boskapen här hela winteren icke kommer ur Fähuset, utan sorpas för honom med wattnbärande och Liumt wattn. Som jag med goda Föreställningar, angående Lijnsåning ei kunnat uträtta, har jag så wäl i min sidsta Riksdagsberättelse under denne §:, som [40] i underdånighet af den 15: *Novembr*: 1753: hos Eders Kongl: Majjt^{tt} anhållit at med något *proemium* och tillika wite söka frambringa linsåningen, hwilcket, om det i nåder skulle bifallas förmodar jag få saken i gång.

Om Hampa.

§: 2: Hampesädet är här mera brukeligt på Allmogens tomter inwid gårdarne, hwarigenom de tillodla så mycket som till deras nödwändighet behöfwes, men ei till någon afsalo, ei heller skulle deras ringa åkerjord medgifwa, att mera Åker till hampa ifrån Råg och Korne-sädet undantaga.

Om Humlegårdar.

§: 3: Hwad Humlegårdars anläggande angår, så är därpå drefwet, och är den större delen af Allmogen i södra ändan af Lähnet därmed försedd, så at de ock kunna sälja åt andra; Men på den norra ändan måste de hafwa ifrån andre orter, [41] och will ei heller humlan där, för den bittijda infallande kölden skull, rätt wäl trifwas.

Om TobaksPlantering.

Lit R.R.

§: 4: Med Tobaksplanteringen är det jämwäl lika, om ei mera granlaga; Wäl hafwa detta Lähnets södra städer, såsom *Wasa*, *Ny-* och *GambleCarleby* med *Iacobstad* härmed något begynt, som ock ifrån

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

längre tider några Soknar, *Ilmola*, *Lappo*, och *Storkyro* planterat af den sämre Tobaken med gåla Blommor; Dock hafwa Städerna igenom den infallne kölden nog lidit, så at de derwid både frucht, Arbete och gödsel förlorat, och således äro till vidare fortfarande owillige, hwad af dem desse Åhren tillwärcat, finnes under *Lit: R. R.*

Om Kål och rötter.

§: 5: Widkommande Kål och rötter samt med Buskar kan sådant med något jänck ändteligen fortbringas, och är märckeligit, att den hwit Kål här växer är mycket mörare [42] och bättre smakande än den i Sverige.

Om Fruchtbärande träd.

§: 6: Men fruchtbärande träd äga här icke någon trefnad, utan bära i början litet sur och omogen frucht, tråna sedan af, och gå omsider aldeles ut, som igenom åtskillige försök utrönt blifwit. Ia här trifwas icke en gång wilda träd af Ek, Bok, Ask, Alm, eller Oxel och det som besynnerligit är icke en gång Pihlträd.

Om Plantager.

§ 7. Hwad elljest föregående *plantagers* inrättning angår, så måste, hwad derwid i början kan åstadkommas, i städerna företagas; då det sedan efter hand kan på Landet hos Allmogen utspridas. Men innan man i Städerna kan få Inwånarena dertill wore önskeligit, som jag i min sidsta underdåniga Riksdags*Relation* anmält, att en fierdedel af [43] Städernes *donations* Lord kunde dertill indragas och lämnas till deras nyttjande, som slike *plantager* willja anlägga.

Om Schäfferier.

§: 8: Berörande de här redan anlagde Schäfferier, så arbeta de under stor wanmäcktighet och ledsna ännu till denne dag, och om icke någon bot på de tryckande omständigheter dem snart tillskyndas, gå de innan kort öfwerända, och sedan lærer här i Lähnet med en sådan inrättning föga något mera stå tillgiörande, hwilcket jag anser för en stor skada för det Allmänna, emedan Landsens inbyggare till denne inrättning

warit nog hogade, och jag förmodat att en 5: à 6000: Fähr efter hand af god utländsk art, skulle med sin ull allena i detta Lähnet, kunna gå Yllewäfwierne till handa. Hela olyckan och hindret i denne inrättning [44] stadnar på Ullens afsättning och sälljande, ty öfwer inga märckeliga störtningar af desse ädla Creaturen kan man sig beklaga, men på den fot rörelsen med deras afkastning här nu stadnat, kan ingen som icke will skada sig sielf och ändå icke därmed tiäna det Allmänna, därwid längre uthärda: Ty man har först, både med äfwentyr och stor bekostnad hit skaffat desse Creatur, man underhåller dem i 8: månader med det bästa foder i sin Ladugård, man lämnar dem det bästa bete som wid gården finnes, och håller för dem behörige Wallhion som dem för Wildiuren ackta. Men enär man omsider af dem samkat en så god och wärlartad Ull, att man ock af dett allmänna niuter derpå såsom profhållande, wederbörligit *proemium*, så ligger ändå Ullen, det ena Året efter det andra i *Stockholm, fabriquerne* tilbods, oförsäld, till [45] dess om man henne icke för mindre eller lika med grof Swänsk Ull och lödja till *particuliere* får försälja, hon aldeles bortmultnar och blir till intet. Jag understår mig härutinnan att i underdånighet andraga mitt egit ringa *exempel*: Som till att efterkomma Eders Kongl: Maj^{ts} Nädigste befallning, strax Året efter min hitkomst med stor bekostnad ihopsamlade en 60: st: goda utländska Får på den under *Arrende* på min Lön innehafwande KongsLadugården *Korsholm*, men har i de samfälte 7: Åren, jag dem här¹ underhållit, ei fått af dem sällja i *Stockholm* mera, än det första Årets Ull.

Så går det ock med *Wasa* Stads Schäfferie, som af de första *interessen-terne* i lydna för Eders Kongl. Maj^{ts} Nädige Befallning, det först med stor bekostnad inrättadt, de [46] hafwa dels utan, dels för en ringa betalning, måst gå derifrån, sedan de ei mäcktadt Årligen penningar tillsätta, så att det omsider sammansmält i en mans, handelsmannen och Qwartermästaren *Iohan Blads* hand, hwilcken och numera är sinnad sedan han dels af Allmogen måst Åhrligen dyrt köpa deras gärdeshö, dels af andra, och icke efter 7: Års *Sollicitation* i Eders Kongl. Maj^{ts} samt Riksens CammarCollegio, kunnat erhålla den förmonen att till sitt Schäfferies understöd, och hwarförutan det ei heller i framtiden kan bestå, mindre påökas, att sig ifrån samma Schäfferie entlediga, inlösa $\frac{1}{4}$ Cronohemman till skatte, då jag fruektar det ei längre lærer

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

hafwa bestånd, sedan han, som till denne inrättning anwändt all [47] berömmelig nit och bekostnad, det öfwergifwer. Antalet af de utländske Fåhren, lærer ännu wara här i Lähnet till en 4. à 500: hwilcket antal jag frucktar här efter Årligen wid omrörde omständigheter mer lærer af, än tilltaga, emedan jag ei kan öfwertyga hwarcken mig sielf, eller andra till en hushåldning, hwaraf wij Årligen lida skada, utan att gagna någon eller det Allmänna.

Om Schäfferiernes uphielpande.

§: 9: Till undgående af ett sådant omildt öde, af den anstalt som här med Schäfferier och goda Fårs samlande redan giord är, synnes wara det närmaste medlet att få den Årligen fallande Ullen, utan någon omgång och wäntande till någorlunda skäligt pris försåld, som swarar emot det foder och bekostnad, [48] man här mer, än i de södra orterne af Riket, bör på Fåren anwända, eller i fall så funnes, att på desse Creatur skulle under detta kalla *Climatet* mera påkostas än deras Ull till ett skiäligt pris kunde af sig kasta, dess Inwånare då ifrån utländske Fårs hållande måtte befrias. Däremot, i fall det skulle befinnas, at till Ullens förökande för *fabriquerne*, det wore oumgängeligen nödigt, att jämwäl i denna *provincen* Schäfferier och utländska Får hållas skulle, så anhålles i diupaste underdånighet, att antingen en *Yllefabrique* här i Lähnet finge anläggas, som hit in till blifwit förnekat, där man den här i Lähnet fallande Ullen finge försällja, eller att någon wiss *Fabrique* i *Stock-* [49] *holm* blefwe pålagd all Österbottnisk utländsk Ull upkiöpa för det pris, som efter bepröfwande woro någorlunda fördelactigt, och hwarigenom flera inbyggare i Lähnet kunde framlockas att i samma inrättning af utländska Får ingå. Sidst anhålles i lika underdånighet, att Eders Kongl: Majt^s och Riksens Cammar och *CommercieCollegier* måtte blifwa anbefalte, att afgiöra Skattelösningssaken angående Cronohemmanet $\frac{1}{4}$ Clemetsö eller Rödås, utan hwilcket det anlagde *Wasa* Stads Schäfferie, hwarcken till foder eller bete kan hafwa bestånd, mindre tilltaga och förökas.

[50]

VI: *Artickeln.**Om Pärle och Andra
Fiskerier.*

1755 d 9. Decemb: remitterad til Kammar och Commerce
Utskotten gemensamt.

Om Saltsjöfisket.

§: 1: Hwad SaltsjöFisket angår, så har, som jag i min sidsta underdåniga RiksdagsBerättelse haft den nåden förmåla, detsamma i forna tider warit widt ymnigare både till Strömming och fiällfisk, än nu för tiden, hwilcket förnämligast tyckes härröra af wattnets afwikande och upgrundande wid denne Österbottniska stranden af *Sinu Bothnico*. Dock kan ei nekas, at Inwånarena i Lännet jämwäl till Fiskes idkande äro nog tröge, så att i fall de icke städse få sin Not, nät, skiötor och andre Fiskebragder med Fisk upfylte, de då snart ledsna och tycka det icke löna mödan; Men så tillstöter ock igenom wattnets upgrundande den swårighet, att utrodderne till [51] hafs blifwa altid längre och swårare, och aldraminst af Skärbonden med någon särdeles båtнад kan brukas i öppna hafwet, för den långa utroddens och andra wid Hemmanet ägande Landtbrukssysslor och infiskes skull; Iag hafwer altså welat upmuntra Städernes ringare Borgerskap, att anlägga på de yttersta klipporne wissa Fiskelägen; hwarifrån de, såsom intet hemmansbruk ägande och närmast till hands kunde när Fisketiden infaller, densamma med all flit och utan tidsspillan sköta; Iag hafwer ei heller funnit dem därtill owillige, utan hafwa de strax upgifwit de Holmar och Skär, som de funnit till Fiskelägens anläggande beqwämlige, men då jag welat dem deruti inrymma, har Allmogen sig deröfwer beswärat och andragit, att de samma Klippor och Skär woro deras [52] gamla häfder, för hwilcka de af ålder skattat och ingen dem afhända borde, har altså innan refnningen deras hemman öfwergått, intet vidare därwid kunnat åtgöras. Warandes altså till en så nyttig inrättnings wärckställande af nöden, att wid mätningarne wissa holmar och Skär icke under något Hemman skattades, utan blefwo Cronan förbehållne till Fiskelägers inrättande, samt att af de Öar och Holmar som ligga in uti Skärgården några, som ligga Skärbyarne närmast blefwo dem anslagne och de derföre skattlagde, och de öfrige Cronan wederkände till Allmänningar och Cronogehäger. Ty som härtills därmed tillgått, så har ett Byelag som

legat 1: à 2. mihl. uppe i Landet, häfdat en öö, som legat bredewid en Skäreby och hwartill de förre haft 2. à 3: mihl genom skären, men [53] däremot Skärebonden ägt en annan Öö, som honom warit en à två mihl på sidan aflägsen. Hwilcken inrättning som den warit förwänd, så hafwa de Skärbyarne närmast belägne Öar äfwen så litet blifwit häfdade, som deras egne, hwilcka warit dem långt aflägsne, samt de af Landtbönderne innehafwande Öar och Holmar, till intet annat än till Boskapsbete med den olägenhet nyttjade, att deras Creatur om Sommeren, såsom utan wård lämnade, af dit simmade Willdiur blifwit upätne, samt ofta om hösten icke för infallande owäders skull, kunnat tädan hämtas, innan snöen betäckt jorden, då de af 8. à 14: dagars swält warit så resne, att de knapt kunnat gå, till at förtiga huru hwart År af desse Landtbönder wid deras Boskaps*Transporter*, [54] såsom på Siöfarten okunnig de sig och sine Creatur dräncka och omkomma.

Om Silfiskerij.

§: 2: Sedan Eders Kongl. Maj^{tt} igenom nådigste skrifwelse af den 8. *Septembr*: 1752: mig täcktes anbefalla, att upmuntra Lähnets inbyggare till deltagande i Sill och hwallfiskeriet i WästerSiön och Grönland gjorde jag igenom en anställd resa omkring Lähnet, mig all möda att få dem dertill, men för den aflägenhet, som detta Lähnet är stadt, ifrån ofwannämde orter, androgs så många swårigheter, att ringa lust dertill förspordes, och fastän några Städer nemligen *Wasa, Christina, Ny- och GamleCarleby* jämte *Iacobstad* därtill wiste någon böjelse, att för egen räkning i framtiden willja utrusta ett p^r *Buysser*, så förbehöllo de sig dock aldeles, icke med [55] sina anstalter willja stå under *Societets disposition*, vidare än till en handräkning, så wäl till kundskaps ernående af sielfwa fänget, som beskaffenheten af därtill hörande *Buysser* och fiskeredskap, till hwilcken ända de ock härifrån till *Stockholm* afsände, en af dem utsedd person till att utgå med *Buysserne* och lära hwad till Fiskeriet hörde, hwilket ock honom af Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommercieCollegium* bewilljades, men emedan samma person i *Stockholm* afsiuknade, så att han siuk måste åter hit öfwerföras, har sedermera all anstalt härifrån dermed afstadnat, och kan ei neka att Städernes Borgerskap med Ståndspersoner härstädes hafwa för denne anstalten ringa böjelse, förebärandes sig wara till en sådan rörelse för långt [56] aflägsne, samt i brist af Stapelstadsfrihet,

wara i sine rörelser så inskränckte att de icke stå i någon *correspondance* med några utrikes orter, ei heller med några inrikes längre än *Stockholm*, men om de på deras långwariga underdånige ansökningar, skulle i Nåder behugnas med Stapelstadsfriheter, förmoda de förutan flere nyttige anstalter för det Allmänna, äfwen i denna kunna gå så wida som någon *province* i Riket, hälst de framför många af dem äro med tillräckelige skepstimmermän samt med godt siöfolck försedde.

Om Laxfiske.

§: 3: Hwad de 3. *regale* Laxfiscen här i Lännet angå, nemligen *Uhleå*, *Iiå* och *Kemi*, så är det förra under Borgerskapets *Arrende* därstädes i ganska goda händer, hwilcka igenom sine med flit och omkostnad anlagde försök och Bygg-[57] nader, tillskyndat sig en ymnigare den Högstas wälsignelse desse sednare Åhren, än förr warit wanligt; Men som deras på 12: År slutne *Arrende* om 5: År *expirerat*, så att de innom den tiden icke hinna få sine giorde omkostnader och inrättningar betalte, mindre upmuntras att gå vidare; ty har Eders Kongl: Majj^{ts} och Riksens Cammar*Collegium* till någon deras bekostnads ersättning och upmuntran till vidare anwändande flit och försök, behagat på min föreställning deras *ArrendeContract* ännu på 10: År *prolongera*.

Men rörande de twänne andre Laxfiscen i *Iio* och *Kemi*, hwilcka Allmogen År 1747: under *Arrende* blifwit lämnade så länge de förmå *Arrendet* utbetala, kan jag ei annat än ansee detsamma [58] som mera skadeligit än nyttigt, så wäl för Allmogen sielfwa, som för desse Soknars uphielpande i Lands*Culturen*, och skulle för det Allmänna wara mycket nyttigare, om de till wissa och säkra *Entrepreneurer* blefwo bort *Arrenderade*, emedan Allmogen sig med desse Laxfiscen så sysslesätta, eller rättare sagt förslösa tiden, att deras Åker- och ängskötsel warder derigenom wanhäfdad, och således deras Landtbruk dett slätaste i hela lähnet, änskönt den härligaste jordmon till dess upodlande finnes. desutom gör sig Allmogen, besynnerligen i *Kemi* ei den nytta af samma fiske, som de billigt borde hafwa, emedan den wid sitt lediga wistande wid Fiskerijet, slå sig på fylleri och hwarjehanda laster, och till *Uhleå* boerne med understucken handel af Bränwijn och Tobak sin fisk bortsludra. Önskeligit wore Altså, [59] om Folck, som ei försumma Landtbruk, blefwo härmed sysslesatte, och denne Allmoge upodlade sin jord, då det Allmänna hade en dubbel båtnad att wänta.

Elljest hafwa desse Åren Laxfängen warit så ömnige att *Arrenderatorerne* derwid haft sin utkomst.

Om smärre Laxfisken.

Lit: S.

§: 4: Widare äro sedan min sidsta underdåniga berättelse, twänne Laxfisken i de mindre Åar inrättade, hwileka på wissa År äro bort-Arrenderade, och sedan åter på tingen upbiudas, dock gå deras *Arrenden* ei högre än ifrån 10: till 20: d^r Silfwermynt Årligen.

Om Insiöfisket.

§: 5: De här elljest warande insiöar och Åar äro icke särdeles fiskerijka, af wanlig insiöFisk, förutan *Uhleå* träsk, hwarest fångas någon myckenhet gäddor, hwarföre ock Allmogen däromkring är skattlagd.

Om Skälfänge

[60] §: 6: Skälfänge förrättas här som jag i min sidsta Riksdagsberättelse hade den nåden berätta, af *Malax*, *Mustasari* och *Nerpes* Soknar på twänne sätt, de twänne första fara wid Kyndersmässotiden bort med sine båtar, dem de på Jsen utköra, hållandes sig sedan wid Hafswaken till Skälefänget så länge, till dess Jsen blifwer landlös, då de med wrakisen omkringflyta, så länge någon finnes, till dess de i början af *Iunii* månad återkomma. Men den sednare *Nerpes* Sokns fänge sker med utgång ifrån fasta landet till hafswakerne, dock ei längre ut än de om aftonen kunna komma till lands igen, desse kallas bräddlöpare, och giöra sitt mästa fänge på den så kallade gråskälen. Dessa Fisken hafwa sin goda Förmon [61] och nytta, så att Allmogen för Tran och skälspeck löser sig wackra penningar och af Hudarne hafwa så mycket skor som de slita; Dock skulle tyckas wara för det Allmänna nyttigare, om Städernes inbyggare idkade det förra fisket, emedan man nog på Allmogens hemman som desse så kallade Fählresor bruka, kan märcka, att de fram för andra äro under någon wanhäfd, igenom manfolckens bortowarelse i 4. à 5: månader om Året.

Om Pärlefiskerij.

§: 7: Sedan Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens CammarCollegium funnit de pärlor för dyra som jag År 1749: uphandlade och öfwersände, samt till deras sälljare åter lefwereras skulle, hafwa inga pärlor af wederbörande blifwit upwiste, utan hafwa de dels berättat sig inga fått, dels att wattnet [62] i Åarne om Somrarne warit så högt, att de ei kunnat fiska, hwaröfwer att hålla nogare inseende wid så aflägsne orter emot Lappmarcken och Ryska gräntsen, sig swärligen will giöra låta, utan att derpå mera skulle Kostas än hela afkastningen indraga.

VII: *Artickeln.*

*Om Bergsbruk, Kalck- och
Tegelbruk, Sägqwarnar,
Sockerbruk, Ollieslagerier,
Såpsiuderier, Pappers- Glas-
och Krutbruk, Saltpettersiuderier
Påtaske Brännerier och
Rafenaderier.*

*Om Järnbruk. d 9 Decemb: 1755 afskrifwen och lemnad till
Bergs Deputationen.*

Om Järnbruk.

§: 1: Här i Lähnet äro ei mera [63] än twänne Järnbruk, hwaraf dett förra *Orisberg* i förra *Seculo* och dett sednare *Kemo* blifwit i början af detta *Seculo* uptagne: Och som de under det förra fiendteliga infallet blifwit aldeles ödelagde, och äfwen igenom det sednare kommit i sin rörelse nog att lida, arbeta de ännu i sin wanmäktighet, besynnerligen som lyckan ei welat gynna dem wid alt deras efterletande, att ännu här i Landsorten kunna upfinna några wälartade och tillräckelige malmstreck, utan måste de ännu hämta både malm och tackjärn ifrån Sverige; Warandes dock deras tillwäreckning nog tillräckelig, att försee denne

Landsort med nödigt Järn, och Spijk samt bultar till Skeppsbyggerierne. Det [64] förra, *Orisberg*, består af en tackjärnshammare med twänne härdar och en Kniphammare, och *Kemo* af Twå hamrar med fyra härdar, Kniphammare och Masugn. I *Lochteå* Sokn i *Uhleåborgs* Södra härad tillwärcar Allmogen igenom en liten hytta, något Järn af en wiss mull, hwilcket brukas till draggar och smått Anckarsmide, äfwenså i *Cajanaborgs* Lähn.

Ädlare *Metallstreck* af Silfwer och Koppar, berättas i forna tider wara fundne wid *Wasa*, *Lappo* Sokn och *Cajana*, och synnes ännu här och där några gamla Skärpningar, men de äro dock öde lämnade, antingen i brist af dugelig Malm, eller medellöshet, eller fiendteligit ödeläggande. Man bör ei twifla, att i denne widlöftige Landsort, ehuru den [65] mera med måssar, Moras och holsterbacker än Stenbärg är försedd, icke skulle finnas någre underjordiske skatter af *mineralstreck*, men okunnighet och penningelösa, har hit in till förhindrat dess inbyggare, att dem ur sina fördolda gömmor framleta.

1755 d 9 Decemb: remitterad till *Comerce* Utskotten gemensamt.

Om Kalckbruk.

§: 2: Kalcksten eller Kalekberg äro i denne Landsort ganska sällsynte. I *Ilmola* Sokn och *Korsholms* Södra härad, har funnits någon whit grå god Kalek i ett Berg, men den är nu mäst utgången.

I *Kelfvio* Sokn, hafwa några *Interessenter* uptagit å nyo ett gammalt Kalekbrått i ett Berg, men han skall wara ganska hårdbränd och med gråsteen sammanbunden, så att han grusar sig och blir ei rätt fin. I *Kemi* finnes en mörck flogsten i marckerne, som gifwer ock Kalek när den brännes. I *Cajana* Lähn skall en [66] ymnigare tillgång af Kalcksten finnas, men som det ligger så långt afsides, är därmed ingen afsättning. Städerna taga här mäst en grå Kalck ifrån Wästerbottn, som dock är nog dyr å 3: d^r Kopparmynt tunnan och dock icke särdeles starck, den hwita hämtas ifrån *Stockholm*, som med Frackt och all bekostnad Kommer 4: å 5: d^r Kopparmynt tunnan.

Nyligen har mig blifwit berättat, att i skären på en Klippa ei långt ifrån ÖfwersteBostället *Tottesund* skall finnas Kalcksten, men med dess brytande och brännande är ännu icke något försök anställt.

Om Tegelbruk.

§: 3: Tegelbruk är här i landet ei flera än ett enda här på *Korsholms* Ladugård anlagt, hwarest Åhrligen slagits 100,000: Tegel så länge *Korsholms* och *Wasa* Kyrckiobyggnad [67] påstått, men nu sedermera kan ei Åhrligen 10,000: Tegel om Året försälljas, hwarföre man ei är i stånd att hålla byggnaden wid mackt, utan föranlåtes man samma bruk igen att ödelägga; Allmogen slår ock i wissa Soknar här på Södra ändan af Lähnet något smått odugeligt tegel till sitt eget behof. Nyligen hafwa några af *Uhleå* Borgarskapet anhållit, att där wid Staden i *Uhleå* Elf få anlägga ett tegelbruk, det de ärna drifwa med wattn, hwilcket wore ganska wäl om därtill utan andra wattnwärcks *prejudice*, tillfalle funnos. Emedan samma stads Kyrckia af träd är ganska bofällig, och jämwäl husen i Staden helt oanseenlige och af ringa värde, samt godt timmer ifrån många mihl till husbyggnad hämtas måste.

Om Sågar.

[68] §: 4: Sågar finnes här i Lähnet 66: stycken, som skulle åtminstone till Lähnets eget behof giöra tillfyllest om de woro mera omkring landet fördelte, men i de Soknar, där de äro inrättade, ligga till 5:, 10: à 15: hardt när intill hwarandra, hwarest de ock så medtagit skogen att ei något sågtimmer snart mera finnes. Däremot äro i wissa Soknar inga Sågar, utan folcket behielpa sig med det skadeliga skogsKlyfwande, hwarigenom skogen ödelägges och ett otroligt Arbete med ringa båt-nad bortsättes, då man i stället för 6: à 8: ei får mera än 2. Bräder ur en stock, som dock äfwen ofta misslyckas. Härwid wore min oförgripeliga tancka om de Sågar, som ligga för när tillsammans blefwo till en del utrefne, hwilcket jag Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens *Commercie*-[69] *Collegium* redan för några Åhr sedan understält, men intet utlåtande deröfwer erhållit; Samt at i de Soknar hwarest inga Sågar ännu äro anlagde, de blefwo med flera och utländska blad inrättade, hwartill i *Pyhäjoki* Sokn, sig en, här i *Wasa* boende handelsMan, Qwartermästaren *Iohan Blad* tilbudit, men sedan denne hans ansökning blifwit i Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens Cammar och *CommercieCollegier* anmält, samt efter deras anmodan en undersökning anställd om Skogarnes på den orten tillräckelighet, har dock hit in tills i dess ansökning intet utslag fallit; Hwilcken tidens utdrägt hindrar flera, att sig så nyttiga inrättningar företaga.

Om Olljeslagerij.

§: 5: Olljeslagerij finnes ännu icke här i Lähnet och det i brist af *rudimaterie*; Men [70] om en del af Städernes *donations*Jord blefwo Anordnat till *plantager*, kunde då äfwen Rabsatssåde komma i gång, som icke allenast ger ymnigt, utan är till sin wäxt mindre granlaga och då skulle wid så många Åar och fall som här äro, snart ett Olljeslagerij blifwa inrättat.

Om Såpsiuderij.

§: 6: Som Såpsiuderij sig stöder på Olljeslagerij, så är äfwen här, ännu ingen inrättning därtill skedd.

Om Pappersbruk.

§: 7: Pappersbruk är ännu här i Lähnet icke anlagt.

Om Glasbruk.

§: 8: Glasbruk är ej heller ännu här wordet anlagt.

1755 d 9 Dec: afskrifwen och lemnad till *Defensions Deputationen*.

Om Krutbruk.

§: 9 Likaledes finnes här ei heller något Krutbruk nu för tiden, dock skall efter sägen i uråldriga tider och i Konung *Iohans* tid nagon sådan inrättning här warit wid en by 1: mihl härifrån *Wasa* belägen, [71] *Weikars* benäm di den där framflytande *Storkyro* Åen, hwilcket, om så påfordrades, kunde där åter med tämlig beqwämlighet inrättat blifwa. Emedlertid som på samma ställe finnas store högar af tillsammans förd Saltpetter Jord, har igenom mitt föranstaltande Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens Krigs*Collegium* öfwer samma Jord låtit uprätta twänne Lador den ena af 100: den andra 50: Alnars Längd och 15: à 16: Alnars bredd, Dock har igenom desse twänne lador all den där liggande Jorden icke kunnat skylas utan ligger ännu wäl dubbelt deraf under bar himmel. Sedan denne jord kommit under skiul i ladan, och blifwit

med *urin impregnerad*, har den År ifrån År bättrat sig, så att då År 1749: wid det anstälte försöket, Siudarne [72] icke kunde få Luten, för dess fetma skull, att krämpa sig, hafwa de nu Åren 1753: och 1754: där siudit hwart Åhr en 10: 14: L^{ss} skön *Salpetter*. Men som till denne jordens Lut, innan den låter krämpa sig, fordras aska, ty är sådant endaste hindret att i brist deraf, man ei med siudningarne kunnat gå högre; Jag hafwer wäl i de angräntsande Socknar sökt förmå Allmogen till askas samlande, det de ock efterkommit, dock will den icke förslå, till ett så stort wärcks rätta drift. Somliga äro af den tanckan, att härtill Kalck, fastän icke med lika fördel som askan kunde brukas, dock faller här Kalcken nog dyr, den grå till 3: och den hwhita till 4, å 5: d^r Kopparmynt tunnan, och står därhän, om denne warans dyrhet [73] icke torde anseenligen förminska den *Avance* man elljest på den tillwärcade Saltpettern kunde hafwa. Emedlertid är jag af den tanckan, att den betäckte jorden igenom sitt liggande ifrån sin Fränhet, År ifrån År sig förbättrar, samt då hon som nu är begynt, änskönt med föga *Avance*, hinner genombrytas, sedan hon blifwit genombruten, lærer utan tillsats göra skäl för sig.

Om SaltpetterPlantlador.

§: 10: Desutom hafwa åtskillige Ståndspersoner och Präster samt af Allmogen begynt att anlägga SaltpetterPlantlador, och stå under samling af därtill hörige *Materialer*, dock hafwer ännu hos ingen någon siudning kunnat begynnas, hwartill ock bristen af Siudare äfwen bidrager, [74] emedan man ännu till Jndelningen saknar siudare, sedan en del af dem som warit ifrån Sverige hitsände, efter några Års förlopp blifwit till Sverige af Eders Kongl: Majj^{ts} och Riksens KrigsCollegio åter hemförlofwade.

Om Saltpettersiuderij.

§: 11: Hwad SaltpetterIndelningen widkommer, så ehuruwäl den till 24. Pannor redan 1750: blef inrättad, så hafwa de dock sällan i brist af siudare alle warit i gång, särdeles på den Norra ändan af Lännet, hwarest de sidst blefwo indelte, nog wäta somrar har ock hindrat siudningarne så at 1751. blifwit 287: L^{ss}: 1752: 269: L^{ss}: 1753: 374: L^{ss} och 1754: 245 L^{ss}., och således långt mindre än som *Leverencen* efter

Panntalet wara borde. Men som wid alla nya Inrätt- [75] ningar där folcket äro owane, samt Arbetsmaterien Rå och ouspbruten, i början ofta finnes mera förlust än gewinst, men när de kommit till någon mognad omsider löna sig; Så är jag äfwen i den tanckan att de största swårigheter i denna saken lära wara öfwerwundne, helst man nu mera börjar få folck, som sig, oacktat alt afsky i början, godwilligt därtill begifwa, och jämwäl de nya wärckmästare af Lähnets inbyggare blifwa alt mer och mer tillöfwade; Hwad å min sida till detta nyttiga wärckets uprätthållande och förkofring kan bidragas, skall så hädanefter som hit in tills med all wederbörlig flit och ömhet i ackt tagas, ehuru dess förkofring icke kan så hastigt skee, som man gärna önskade.

Om Pätaska.

[76] §: 12: Pätaskebrännerij är här icke ännu inrättat ei heller finnes här en sådan slags skog, som därtill fordras, emedan Biörckeskogen som wore det endaste trädslag att här dertill använda, växer på denne Morasiga grunden aldrig så frodig och tiöck som på höglänta marcker; Mindre äro här någre Raffenaderier anlagde. Någon Kimrök tillwärcas i *Lappo* och *Illmola* Soknar som *Wasa* Borgerskap upköpa och till *Stockholm* öfwerföra.

VIII. *Artickeln.*

Om Handel och Siöfarten samt Länets Producter.

1755 d 9 Decemb: remitterad till Commerce Utskottet.

Om Stapelstad.

§: 1: Den tunga och inskränckta [77] handelsrörelse, som de 7. här i Lähnet belägne Siöstäder *Wasa*, *Christina*, *Nycarleby*, *Iacobstad*, *GamleCarleby*, *Brahestad* och *Uhleå* äro underkastade, har jag wäl i min sidsta RiksdagsBerättelse haft den Nåden i underdånighet andraga; Men som de än under samma swårighet tryckas, ty täckes Eders Kongl: Majjt ei onådigt märcka, att jag en så wigtig gren af det mig i Nåder anförtrodde Lähnets wällfärd efter min plickt än vidare här berörer,

särdeles som¹ Eders Kongl: Majj^{tt} igenom *Resolution* på Allmänna Besvär af den 29. *Iunii* 1752: §: 38: täckts lämna det Nådigste utlåtande, att den så länge sökte StapelstadsFriheten för detta Låhnet skulle komma i åtancka och omsider afgöras. I följje [78] hwaraf jag ock understått mig under den 15: *Novembr*: 1753: efter min skyldighet i underdånighet derom erindra.

Så wäl Eders Kongl. Majj^{ts} Nåd och ömhet för sine undersåtares wälfärd i gemen, hwaruti denne widlöftige *Provints* af Eders Kongl: Majj^{ts} Nådiga löfte, att willja låta denne sak till afgörande företagas, uplifwar fördenskull detta Låhnets Borgerskaps hopp, att en gång slippa det swåra Förmynderskap, under hwilcket det hit in till på dett högsta qwidit, då de med Fartyg och Waror måst gå *Stockholms* Stad tillhanda, och se sig derföre en ringa nådepenning meddelas, hwilcken ofta icke spisat, att uppfylla [79] hwad de sielfwa för Fartygens bygande och Warornes inkiöp utlagt, wid hwilcken handel ingen upkomst, utan undergång kan förmodas, och dageligen igenom bedröfwelige *exempel* bestyrckes. Till hwilckets undgående Borgerskapet förmodar följande skäl för dem wara nog kraftige 1: Att de äro *Sweriges* Rikes inbyggare så wäl som alle de som samma Frihet åtniuta. 2: Att i *Sverige* så wäl som i *Finnland* föga mer än 10: mihl är emellan hwar Stappelstad, hwaremot detta Låhn äger en 70: mihls hafstrand utan någon Stappelstadsfrihet. 3: Att de äfwen så tidigt kunna wara till Siöss, som någonsin igenom *Stockholms* Skären, ifrån en Öö benämd *Kaskö*, dijt de igenom små och platta Fartyg [80] kunna *Transportera* sina *effecter*. 4. Att de hos sig sielfwa äga Ämne till FartygsByggnad, Skepsbyggare, Waror att lasta samt godt Siöfolck till dess förande; Wid ägande af alt detta faller dem tungt att de skola utestängas, ifrån de förmoner Gud och *naturen* dem tillagt, och en Stad med all winst deraf gynnas, som till sitt *flor* och uprätthållande äger så många andra stora ördelar, hwilcka därtill bidraga.

Om BondeSeglationen.

§: 2: Ehuruwäl Allmogen i Österbottn af Uråldriga tider haft *Seglations*Frihet att med sin Afwel och *Victuaille* Waror segla på *Åbo* och *Stockholm*, att byta sig till Salt, Tobak och andra förnödenheter, så

¹ Sana lisäTTY rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

har dock sedan Städer här blifwit anlagde, de samma öfwer [81] Allmogens oinskränckta forna *Seglation* med dem råkat uti stridighet, hwilcken ock haft den wärckan, att Allmogen alt mer och mer af Öfwerheten blifwit till sin *Seglation* inskränckte, hwaröfwer sedan beswär inkommit, som förorsakat både bekostnad och missnöje desse stånd emellan, men hela saken stadnat i Klagan på ömse sidor. Orsaken finner jag för min del wara att intet wist *fundament* till denne rättighet å ömse sijdor tages; Där dock Hans Kongl. Maj^{ts} Konung Carl den Elloftes Bref, af den 14: *Ianuarii* 1696: grunden noghsamt dertill utsätter, nemligen att alla de Hemmans ägor, som räcka Saltsjön, borde åtniuta *Seglations-* [82] Frihet, att med sin Fisk och *Victuaillewaror* få segla till *Stockholm*, men de öfrige intet. Jag gör mig aldeles försäkrad om en sådan *plan* tages, och sedan noga deröfwer handhålles, lærer alla ledsamme Klagomål och missnöijen desse Stånden emellan uphöra och hwar och en med en så billig rättighet wara förnögd. Härwid torde ei heller wara orådeligit, om de Hemman, som ligga wid Saltsjön, och för sitt fiskes skull, till salts afhämtande fingo nyttja *Seglations* Friheten, tillijka blefwo belagde, att Årligen upwisa wid afseglandet, ett wist tunnetal af salt fisk, på det Fiskerijet wid desse stränder, som nog råkat i lägerwall, måtte derigenom bringas i bättre drift och gång.

Om BondeHandelen.

[83] § 3: Den skadeliga Bondehandelen, då hwar ock en Bonde hafwer sin Köpman, är här i full gång, oacktat min företrädare till dess afskaffande giordt någon nyttig författning, men sådant har wid yppade Klagemål, blifwit af Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens *CommercieCollegio* redan för min tid häfwit, så att jag den icke kunnat widtaga. Emedlertid lida derigenom å ömse sidor, både Borgare och Bönder. Ty utom det, att Borgaren ständigt måste för sina Bönder under deras wistande i staden hålla dem hus, mat och dryck, hwaröfwer några 100: tunnor Säd till mat och dryck jämte anseelige *Victuaillewaror* upgår, förträcker han ofta igenom dyrt anslagne waror, Bonden mera, än han någonsin mäcktar betala, [84] menande igenom ett sådant förskott, skola hålla samma Bonde sig städse tillhanda; När nu Bonden dör, står han så många hundrade dahler skyldig i Kiöpmannens bok, som till en del af des Ägendom kan utgå, men *Resten* blir obetalt, hwaröfwer otaliga rättgångar yppas, Kiöpmannen råkar i mistning af

sitt och Bondens Äncka och barn i grund förderfwas. Bönderne förwänas derigenom till Fyllerij och slösacktighet, weta icke hwad de äro sin Borgare skyldige, och hwad han af Cronoutlagor för dem utbetalar, utan lefwa sorglöse öfwer denne hafwande Borgare *Crediten*, till dess de siälfwe med hustru och barn utkastas ifrån ägendom, hus och hem, på Landswägen till betlarestafwen. Till att förtiga att Borgerskapets handel med större spar- [85] samhet och mindre betiäning kunde drifwas om de låto Bonden köra till torgs, och derigenom wissa Personer för *Commun Cassa* af Landtmannen upköpte, hwad de behöfde, då Bonden för den strax *Contant* undfångne betalningen, kunde för skäligaste pris sig tillhandla hwad han tarfwade, och det öfriga *Contant* i sin egen pung bewara; hwartill ock kommer, att de handlande, när någon fri Bonde inkommer, eller någon som till en annan är skyldig, och annorstädes än hos honom föryttrar sitt gods, de då råka i kif och slagsmål, och hwarannan öfwerbiuda, så att de ofta i *Stockholm* mindre för waran undfå, än hwad de sielfwa gifwit. Wore Altså önskeligit om ett så skadeligit och förwänt handelssätt måtte blifwa hämnat och ändrat.

Fartygens Antal i Städerne.

[86]§: 4: Wid den inskränckta Siöfart, hwarunder detta Lähnet än qwarhålles, söka wäl wederbörande handlande i desse 7: Siöstäder att hålla så många Fartyg som deras tränga rörelse dem tillåter, så att här nu för tiden finnes i detta Lähnets städer 46: stycken Fartyg af större och mindre Lästetahl.

Lähnets producter och retourer.

Lit: T.

§: 5: Lähnets *producter* utwisar i det närmaste hosgående Förteckning *Lit: T.* samt de *Retour* waror som till Lähnets behof inhämtas.

Om Ryska Handelen.

§: 6: Af *retourer* äro igenom det sednare föranstaltande wid Tullarne, wäl Ryssarne förbudne, att komma med sine waror längre än till *Cajana*, utan där hafwa sin nederlagsplats; Men som deras ännu lofgifne waror, äro af den beskaffenhet, att de [87] wäl kunde umbäras, men de dock

därigenom draga en hop penningar ur Landet; ty har jag nyligen hos Eders Kongl: Maj^{ts} och Riksens *CommercieCollegium* understält, om de mästas förbiudande. Dessutom sker igenom den tillåtelse, som *Torneå* stad undfått, att öfwer *Kusamo* idka Rysshandelen, att Ryssarne wid återresan slänga sig hit in i Lähnet, och dels drifwa landsköp af sina öfwerblefne waror, dels föröfwa wäldsamhet på enstaka gårdar. Hwarföre angelägenheten synnes fordra, att *Torneå Magistrat*, underrätta och skrifwa på Ryssarnes *retourpass*, att de förfoga sig samma wäg tillbaka som de inkommit, samt att de här i Lähnet *Aresteras* och befrämjas till plicht, för deras [88] olofliga omkringstrykande.

IX. *Artickeln.*

Om Manufacturer, Fabriquer och Handtwärckare.

1755 d. Decemb: Remitterad till Commerce Utskottet

Om Ylle Fabriquer.

§. 1. Att inga ylle*Fabriquer* här i Lähnet blifwit inrättade, har jag redan i min förre underdånige Riksdagsberättelse förmält, ei heller är ännu någon inrättning därtill skedd. Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommercieCollegium* har ock wid giord ansökning derom sådant afslagit, med förmälände, att på andra orter i Riket flera ylle*Fabriquer* redan [89] woro inrättade, än afsättningen tola kunde. dock understår mig härwid i underdånighet att andraga, det inwånarena i Lähnet äro deröfwer nog missnögde, att dem en förmon förmenas, som dock androm nog tätt på hwarandra i Riket förrunnes. Förmodandes jag om någon sådan inrättning här finge ske, skulle snart antalet af utländske Fårs anskaffande förökas, och denne anstaltens till undergång lutande, hwarom under *Art: V: §. 8: och 9:* är förmält, förekommas.

Om LinneFabriquer.

§. 2. Af *LinneFabrique* är här en *Fabriqueur i Wasa*, som sitter utan förlag och Gesäller och ei mera hinner tillwärcä, än hwad af garn

honom ifrån hushålden lefwereras. I *Uhleå* är jämwäl en på samma fot. Och lærer med dessas [90] utwidgande, och fleras anläggande, icke något särdeles kunna uträttas, innan Lijnsäendet kommer i stånd, till hwilckets ernående under *Art: V: §. 1.* i underdånighet är förmält.

Om Iärn och StålFabriquer.

§: 3: Inge Iärn eller StålFabriquer etc. äro här än anlagde.

Om Handwärcckare.

§: 4: Af de nödigaste handtwärck finnes här wäl i Städerna tillgång, fastän en del äro nog släte, och hafwa icke rätt lärdt sitt handtwärck; De hafwa här ock ringa näring, emedan på denne aflägsne orten, utom Jnwånarenas nödtorft, ingen afsättning för dem finnes. I anledning af Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *CommercieCollegii* nyligen ankomne skrifwelse, har jag wäl under min resa omkring Lähnet, sökt upmuntra handtwärckarne i [91] Städerna att sitt Arbete efter dem lämnat tillstånd till Salo till *Stockholm* öfwerföra, och tillika de handlande att förlägga de fattige handtwärckarne, samt deras Arbete till *Stockholm* öfwerföra; Men huruwida detta antages å ömse sidor lærer tiden utwisa.

X. Artickeln.

Om Hospitaler, Barn-Tuckt- och Fattighuus.

1755 d 9 Decemb. Remitterad till Förordnings Utskottet.

Om Cronoby Hospital.

Lü: T.T.

§: 1. Ett *Hospital* är här i Lähnet, beläget i *Uhleåborgs* Södra Fögderi och *Cronoby* Soken, benämt *Kärpholm*, inrättadt den 7. *Ianuarii* 1698: hwaröfwer Landshöfdingen och Biskopen äger [92] öfwerinseende, Kyrckioherden i Soken *Inspectionen*, samt dessutom försedt med en Präst, *Inspector*, och 3: underBetiente, dess *Stat* är inrättad på 30: *Hospi-*

talshion; dess inkomster äro 1000: d^r Silfwermynts Ränta af Cronan, ett Boningshemman för *Inspectoren* som räntar 33: d^r 8 ·/· Silfwermynt. Hwartill Kommer *Hospitals*Fyrcken à $\frac{1}{3}$ öre Silfwermynt på hwarje rök i Lähnet, jämte hwar Årligen af Sakören för de fattigas andel i Lähnet inflyter och inkiöpskillingen för hwar person 20: d^r Silfwermynt. Wed böra *Pedersöhre* och *Cronoby* Soknar efter gammalt *Contract* ditlefwerera, emedan de ingen förändring genom den nya Roterungen undergått. Nu för tiden finnas där 29: personer, och har igenom den senare anstalt [93] jag i Landet giordt, att hwar ock en Sokn som wille hafwa någon in på *Extra Staten*, skulle för honom *fournera Hospital*-skillingen, samt underhålla honom till dess öppning blefwo på *Ordinarie Staten*, haft den goda wärckan, att numera inga på *Extra Stat* finnas, utan är nu 1: *Vacance* på *Ordinarie Staten*, som till besparing uptages.

Om Hospitalets Besparing.

§: 2: På det den lilla Besparing, som tid efter annan samkats, ei måtte stå ofructsam, har jag förledit Åhr, låtit emot 4. *proCent Interesse* insätta i Lähne*Banquen* för samma *Hospitals* räkning 6250: d^r Kopparmynt, hwarmed jag så fort något inflyter ärnar fortfara. Elljest giöres för *Hospitalets* inkomster och utgifter årlig räkning, som sedan i Lands-Böckerne uptages.

Om Hospitalets Bofällighet och Byggnad.

§: 3: Men härwid kan ei undgå [94] att i underdånighet berätta, att denne *Hospitals* Byggnad är alt sammans af träd och begynner nog att förfalla, emedan Allmogen igenom nådig *Resolution* på Allmogens beswär den 1. *September*: 1741: §: 36: blifwit ifrån Bygnadens wid mackt hållande tillika med flere dem åliggande skyldigheter befrijade. Sedermera hafwa wäl ett p^r Soknar, såsom *Cronoby* och *GamleCarleby*, understödt med några små *reparationer*, men som igenom en, den 29: *Octobr*: 1752: anstald Syn är wordet befunnit, att bristfälligheten sig bestigit till 1327: d^r 21 $\frac{1}{3}$ öre Silfwermynt, hafwa ofwannämde Soknar *protesterat*, att samma Byggnad Allena förrätta, och som jag funnit deras Klagan wäl grundad, särdeles *GamleCarleby* Sokn, som [95] med de andra Soknar i Länet står i en lika Roterung, och äfwen så wäl som de andra

Soknar borde ifrån *Hospitals*Byggnaden wara befrijade, ty har jag mig ei fördristat till Klagemåls undflyende dem dertill förplickta.

Project till Hospitalets Byggande af Sten.

§: 4: Nu som *Hospitalets* Byggnad härigenom, alt mer och mer förfaller; Ty har till answars undflyende bordt sådant berätta, och tillika i underdånighet mina tanckar om dess uprätthållande andraga. Emedan nu intet mera något godt och moget Furutimmer finnes, till nya trädhus uprättande, utan att dett på en 10: à 15: mihl hämtas måste, ty finner bäst, att desse trädhus så mycket som görligit är underhållas, men att emedlertid *Materialer* till Stenhus [96] af Gråsten, Mursten, Kaick och Biälckar anskaffas, och sedan på en ny plats, hwarest utrymme är till fångs samt god grund en ny stenhusbyggnad anläggas och förfärdigas, så att, sedan den hunnit torcka, *Hospitals*Gästerne på en gång ur den gamla trädhus i den nya stenhusByggnaden kunna inflyttas, då sedan den gamla trädhusbyggnaden förutan Bodar, *Magaziner* och uthus kunde bort*Auctioneras*. *Fonden* till denne Byggnad torde erfordras till en 10: à 12000: d^r Silfwermynt, hwartill oförgripeligen hela Lähnet till 2: d^r Silfwermynt af hwart helt hemman borde efter hand *Contribuera*, och sedan af *Hospitalets* Besparingar till det öfriga användas; Jag twiflar icke, att om detta i Näder bewilljas, [97] få Allmogen dertill behielpelige, hälst denne inrättning dem och deras anhörige till godo kommer. Och som här på orten icke finnes så skickelige Murmästare, som öfwer denne Byggnad wederbörlig Ritning och *Requisitions*förslag kan uprätta; ty täckes Eders Kongl: Majjt^t Nådigst anbefalla wederbörande, som öfwer sådane *publique* Byggnader hafwa inseende, att deröfwer nödige ritningar och *Requisitions*Förslag warda uprättade. Hwarwid i underdånighet andrages, att jag förmodar grunden¹ wara god, samt at ongefär Byggnaden till en 45: *Hospitals*gäster, hwaraf $\frac{1}{3}$ för dårar inrättes.

Om Barnhus.

§: 5: Jngen inrättning af Barnhus finnes här i Lähnet, utan skicka Inwånare- [98] na sina Barn flitigt till *Scholarne*, de där äro i godt

¹ Sana lisätty rivin yläpuolelle. — Ordet tillagt ovanom raden.

stånd, och hwarest barnen niuta sin underwisning, så wäl som för de mindre förmögne, hos hwar Klockare i Soknarne.

Om Tuckthus.

§: 6: Ei heller finnes här i Lähnet någon tuckthuusinrättning, hwileket ei heller kan hafwa rum, så länge inga *fabriquers* anläggande här förundes, utan warda de wanartige personer till *Abo*, till dett däranlagde Spinnhuset befordrade.

Om Tiggare.

§: 7: Omstrykande tiggare och Bettlare beswärar här ingen i Lähnet, utan blifwa af sina Städer och Soknar underhållne, dels igenom sammanskott af penningar, dels igenom indelning på wissa Rotelag, [99] som dem skiftewis föda.

XI. *Artickeln.*

Om Städernes Staqueter.

1755 d 9 Decemb: remitterad till Commerce Utskottet.

Om Staqueter.

§: 1. Wid Städernes *Staqueter* finnes här i Lähnet skilljacktige omständigheter och beskaffenhet, som här nedanföre för hwarje Stad förmäles.

Wasa, dess *Staquet* består af ett liggande Stockwärck, med en twärfot på hwar 5: famn; Rubbas och skadas ofta igenom Saltsjöns upstigande på den ena sidan af Staden. Staden tillkommer för 79: d' Silfwermynts andel i *Accismedlen*, att underhålla detsamma tillika med [100] Tullportarne. Är i försvarligit stånd.

Christina, dess *Staquete* är i godt stånd och underhålles af *General-TullArrendeSocieteten*.

NyCarleby. dess *Staquete* är ock i försvarligit stånd, och har förr, och ifrån den förra Ryska Feigdetiden alt tills nu utan någon ersättning blifwit af Staden wid mackthållen, hwarföre den tillförenehållit

och ännu anhåller, att derföre igenom $\frac{1}{3}$ del i husbehofs *Accisen* niuta sin wedergällning.

Iacobstad; *Staquetet* har blifwit utan ersättning hållit af Staden i försvarligt stånd, hwarföre de med föregående, inhämta enahanda ansökning.

CamleCarleby. Kort för den sidsta Ryska *invasionen*, har af *General-TullArrendeSocieteten* denne Stad med en hög [101] gårdslegård i stället för *Staquet* blifwit på landssidan försedd, som ännu är i någorlunda stånd, men på den Norra sidan om Sundet, är han worden öppen lämnad.

Brahestad. Omkring denne Stad har för några År sedan *General-TullArrendeSocieteten* en hög gårdsgård inrättat, som ännu är i godt stånd och hwars underhållande Staden icke tillhör.

Uhleå. Denne Stads *Staquete* är i ett förfallit tillstånd, särdeles sedan de på Landssidan inrättade Spanske Ryttare Åhr 1747:, äro förrutnade och förfallne. Och som Staden ingen förmon af *Staquetets* underhållande åtniuter; ty förmenar den sig dermed ei kunna belastas.

Cajana. I forna ofredstider hafwer denne ort warit [102] försedd med *pallisader*; Men i sidsta ofredstiden med Cronans bekostnad blifwit omgifwen med Spanska Ryttare, hwilcka sedan de nu efter hand förfalla, har dett fattiga Borgerskapet, de öppnade lukor med en laglig Gårdsgård måst förse.

XII. Artickeln.

Om Cronans Ingälder.

1755 d. 9 Decemb. Remitterad till Räkenskaps Utskottet.

Om Ingäldens försökning af Extra Contributioner, Begravnins och krönings hielp.

§: 1: Ehuru sorgfällig man warit om Cronans Ingälders förökande, har man wid så store extra *Ordinarie Contributioner*, samt Begravnings och Kröningshielpens utgörande, haft nog möda att utbekomma af *Extraordinarie Contributioner*, framför de [103] färre Åren, för Åhren 1752: 53: och 1754: en öfwerbetalning af 8090: d^r 18 -/- Silfwermynt, och till Begravnings och Kröningshielpen en *Summa* af 33,041: d^r 8. öre Silfwermynt, som gör tillsammans en tillökning af 41131: d^r 26.

öre Silfwermynt, hwilcket tyckes oförgripeligen wara anseenligt af en *Provintz*, som ifrån längre tider qwidit öfwer för dryg ränta, samt twenne fiendtelige *invasioner* på kort tid uthärdad.

Igenom wisse Ränte Persedlars förhöjande.

Lit: U.

§: 2: Widare äro Cronans Jngälder förökta igenom den förhöjning som skedt År 1752: på *Militiæ* och *LandsStatens* yttrade beswär af åtskillige Rāntepersedlar, och sig för Åren 1752. 53. och 1754: bestiger till 4053: d^r 12 $\frac{3}{4}$ ·/· Silfwermynt.

Igenom CronoTijondeIntäckten.

Lit: U. U.

§: 3: Igenom CronoTijondens behörige bewakande äro ock öfwer 1749: Årswäxt, som war i sig sielf ett frucktbart [104] År och bättre än de sednare, men jag då ei hunnit att sätta tijondetillsynen på den fot, som hon nu skötes, haft tillökning *pro* 1750: 667 Tunnor, 1751 552: Tunnor 1752: 1014: Tunnor, 1753: 711: Tunnor, 1754: 420: Tunnor, hwilcket gör tillsammans 3364: Tunnor à 5: d^r Silfwermynt öfwer hufwudet 16820 d^r Silfwermynt.

Igenom LåneSpannemålens Återbetalning.

§: 4 I min sidsta underdåniga Berättelse förmältes, att af den Lån-Spannemål som Låhnet för mitt antråde, af Cronan erhållit bestigande sig till 6871: Tunnor 22. Cap^r, war då så wida indrefwen, att ei mera än 329: Tunnor 3 $\frac{7}{10}$ Cap^r *resterade*, hwaraf sedermera blifwit indrefwet, så att nu ei mera än 92: Tunnor 15: Cap^r hos de fattigaste innestår.

Igenom Nybyggens Ränta.

Lit: K

§: 5: Utaf Nybyggen, som [105] ifrån 1751: Års början trädt under skatt och till antalet äro 14: stycken, är jämwäl tillökt en Årlig Ränta af 62: d^r Silfwermynt, hwaraf 104: ännu stå under frihet och efter hand under skatt och skuld inträda.

XIII. *Artickeln.**Om Magaziner.*

1755 d. 9 Decemb. Remitterad till Kammar och Förordnings
utskotten gemensamt.

Magaziner.

§: 1: Inga ordenteliga *Magazinshuus*, finnas här i Lähnet anlagde, ehuru nödigt det ock wore, att i en så widsträckt *provintz* af 70: å 80: mihls längd, åtminstone en 3: stycken *Crono magaziner*, nembligen i *Wasa*, *GamleCarleby* och *Uhleå* blefwo inrättade; Utan består [106] denne *provinces* *Förrådshuus* endast i Allmogens uprättade *TijondeBodar*, som dock äro af en slätt *Structur*, att i längd förwara Säd, samt inbegripa ei mera än 15: högst 18000: Tunnors rymd. Huru litet sådant will förslå, wid infallande hungersÅr och dyrtid, för en 90000: menniskior, och 25: å 30000: Tunnors utsäde, lærer Eders Kongl: Majj^{tt} Nådigst finna, att det minsta som härtill fordrades borde wara 100000: Tunnor Spannemåls oplag.

Om Magazinshus inrättning af sten.

Lit: W.

Lit: X.

§. 2. I anseende till en så angelägen inrättning, och att i framtiden intet answar mig tilläggas må har jag hos Eders Kongl: Majj^{ts} och Riksens *StatsContoir* anhållit om tillstånd att här på ofwannämde orter 3^{ne} *CronoMagaziner* måtte blifwa [107] inrättade, hwardera till en 20,000: Tunnors rymd, samt att all den här fallande Ränte och *TijondeSpannemål*, sedan *Staterne* deraf fått sin aflöning måtte få här i Lähnet upläggas, hwilcket mig ock några År blifwit bewilljat; men enär rum i *tijondeBodarne* begynt tryta, och jag åter påmint om *Magazinshuus* uprättande, Hafwer mig blifwit antydt, att *Cronan* icke med en sådan *MagazinsByggnad* wid närwarande tider kunde sig beswära, utan hade jag att söka förmå Allmogen, det de till sin egen *Conservation* måtte i *Soknarne* uprätta hus, och deraf Årligen af eget *Förråd* något litet uplägga: Men af *Cronans* Ränta och *TijondeSäd*, blef mig ei mera än twänne Års oplag lämnat, utan hade jag det öfriga, efter

wäl- [108] bemälte *StatsContoires* anordnande, till wederbörliga orter siöledes att utskeppa, i anledning hwaraf redan till *Hellsingfors* och *Stockholm* af det ringa Förråd här warit, desse Åren 15432: Tunnor blifwit afsände, och nu allenast i behåld 15893: Tunnor.

Om SockneMagaziner.

Lit Y.

§: 3: Och ehuruwäl jag anwändt all möjelig flit, att tillhålla Allmogen till sin SockneMagaziners upsättande, hwarmed de dock nu omsider i Lähnet kommit mästadels i stånd, så är dock en sådan upläggning så ringa, och går så långt på tiden, innan något tillräckeligit *quantum* derigenom kan erhållas, samt lærer i desse deras Bodar ei rymmas stort öfwer 20,000 Tunnor.

Om Tillräckelige MagazinsHus och förradsSpannemål.

[109] §: 4: I anseende hwartill, att man ei må råka i mistning af denne Landsortens upammade utsäde, samt de Landsens Inbyggare wid infallande hungerÅhr swälta i hiäl, det Allmänna till blygd och skada, kan jag i anseende till min Ämbetesplickt ei annat än åter i underdånighet inhämta 1: Om anstalt till 3^{ne} nödige *Magasinshus* upbyggan af Sten, som förmodeligen torde komma till en 9. å 10.000: d^r Silfwermynt hwardera, af 20,000: Tunnors rymd, samt 2: Att den här i Lähnet fallande Ränte och Tijonde Spannemål, måtte åtminstone i 10: Års tid få här till Förråd upläggas.

[110]

XIV. *Artickeln.*

Om SuplicationsMål.

Om deras antal och expeditioner.

Lit: Z.

§: 1. Hos fogade Förteckning utwisar i underdånighet, de wärf och ärender, som sedan sidsta Riksdag blifwit i detta mig i nåder anförtrorde Lähnet handterade och afgiorde, hwarwid, som man derwid efter yttersta begrep haft Lag och rättwisa för ögonen, så har man

ock, med giörligaste snarhet sökt afhielpa de sökandes angelägenheter, så att förmodeligen ingen lærer hafwa skälig orsak öfwer uppehåld att klaga, särdeles när i öfwerwägande tages den ringa och swaga betiening hwarmed man till de margfaldige ärenders bestridande är försedd.

[111]

XV: *Artickeln.*

*Om Kongl^{ig} Maj^{ts} och
Collegiernes Bref.*

Förteckning på expeditioner och wärckställighet.

Lit ZZ.

§. 1. Hosgående *Document* gifwer äfwen wid handen, huru Eders Kongl. Maj^{ts} Nädigste ankomne bud och befallningar, samt Eders Kongl. Maj^{ts} och Riksens *Collegiers* Bref äro wärckstälte, och äfwen Lag och Förordningar *exequerade* och handhållne. Hwarutinnan jag förmodar i de mål, som warit så klara, att de allenast på drift och wärckställighet hos mig ankommit, mig ingen försummelse eller flathet skall kunna tilläggas; Som det mig och hierteligen grämer, att jag icke i alla, fastän dock i de flästa mål, som ankommit [112] på föreställningar och folcks öfwertygelser, och således willkorlige, att få afslå, om icke deras böjelse därtill kunnat winnas, icke kunnat vinna alla de hälsosamme mått och steg, hwaruppå man syftat och till deras erhållande och inrättning ingen flit warit spard. Österbottns Lands^{Can-}cellie *Korsholm* d 25. *Martii* 1755:

G. A. Piper

Johan Mathesies

Hans H. Krook.

